

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KÜRESELLEŞMENİN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ: DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIMLAR ÖZELİNDE E7 ÜLKELERİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Hazırlayan

Nursel SAĞDIÇ

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hüseyin KUTBAY

KARAMAN – 2022

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KÜRESELLEŞMENİN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ: DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIMLAR ÖZELİNDE E7 ÜLKELERİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Hazırlayan

Nursel SAĞDIÇ

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hüseyin KUTBAY

KARAMAN – 2022

ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	27.10.2020
Revizyon No	01
Sayfa No	1/1

KÜRESELLEŞMENİN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ: DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÖZELİNDE E7 ÜLKELERİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 03/ 02 / 2022

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 14/01/2022 tarih ve 02/21 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında hayatın her alanında yakından hissedilen küreselleşme kavramından hareketle, küreselleşmenin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi, doğrudan yabancı yatırımların da vergi gelirleri üzerindeki etkisi E7 ülkeleri özelinde 2008-2018 yıllarına ait veriler ile analiz edilmiştir.

Çalışmamın her aşamasında bilgi ve tecrübesi ile yol gösteren değerli tez danışmanım Doç. Dr. Hüseyin KUTBAY hocama katkıları ve anlayışı için, yüksek lisans hocalarım Doç. Dr. Ahmet Alper SAYIN ile Doç. Dr. Galip Afşin RAVANOĞLU ve tez jüri üyesi Doç. Dr. Selçuk BUYRUKOĞLU hocamatesekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez aşamasında her ne şekilde olursa olsun katkı sağlayan ve bu konuda beni geliştiren herkese minnettarım.

Uzun bir aradan sonra tekrar öğrenciliğine dönmem konusunda beni yüreklendiren sevgili eşim Adem SAĞDIÇ'a, dualarını her daim hissettiğim sevgili annem Zeliha TOPÇU'ya, sıkı okuyuculuğunu örnek aldığım ve her zaman arkamda olduğunu bildiğim sevgili babam İsmail TOPÇU'ya ve varlıkları için kardeşlerime sonsuz teşekkürler...

Yaptığım her şey ile iyi bir örnek olmaya çalıştığım, varlıklarından güç aldığım, en büyük şükür sebeplerim kızlarım *Hatice Ecrin* ve *Zeliha Elif'e* sonsuz sevgilerimle...

ÖZET

Küreselleşme, dünya ülkelerinin ekonomik olarak birbirine bağılı, piyasaların birbirine bağımlılığı, üretim faktörlerinden emek ve sermayenin ülke sınırlarının ötesine hareketliliği anlamına gelmektedir. Küreselleşme sadece ekonomik hayatı değil sosyal, politik ve kültürel hayatı da etkilemektedir ve günümüz dünyasında her kavramla yakından ilişkilidir. Zaman ve mekânı birçok alanda giderek daha anlamsızlaştıran küreselleşme, uluslararası ticarete liberalleşmeyi, doğrudan yabancı yatırımın genişlemesini ve büyük sınır ötesi finansal akışları yönlendirmektedir. Küreselleşme doğrudan yabancı yatırımın itici gücünü oluşturmaktadır. Özellikle 1980'lerden itibaren dünya çapında doğrudan yabancı yatırımlar giderek daha önemli hale gelmiştir. Artan DYY ülke ekonomisini geliştirdiği gibi, bilgi, teknoloji ve tecrübe transferini sağlamak, istihdamı arttırmak, yaşam standartlarını yükseltmek gibi olumlu katkılarda sağlamaktadır. DYY ile vergi gelirlerinde de artış sağlanmaktadır. Hem yatırımcıdan elde edilen vergi geliri hem de dolaylı olarak istihdamın ve kişi başına düşen gelirin artmasıyla vergi gelirinde artış sağlanmaktadır.

Bu çalışma ile küreselleşmenin DYY üzerindeki etkisi, DYY'nin de vergi gelirleri üzerindeki etkisi 2008-2018 yılları arasında E7 ülkeleri özelinde panel veri analizi yapılarak araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda ekonomik küreselleşmede meydana gelen %1'lik bir değişimin, DYY üzerinde 0.6'lık olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. DYY'de meydana gelen 1 birimlik değişim (%1'lik değişim), vergi gelirleri üzerinde 0.5'lik olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. E7 ülkelerinde, Küreselleşme DYY'nin artmasına, DYY de vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, DYY, Vergi Gelirleri, E7 Ülkeleri, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

Globalization means the economic interconnectedness of the countries of the world, the interdependence of markets, the mobility of labor and capital from the factors of production beyond the borders of the country. Globalization affects not only economic life but also social, political and cultural life and is closely related to every concept in today's world. Globalization, which makes time and space increasingly meaningless in many areas, drives liberalization in international trade, expansion of foreign direct investment and large cross-border financial flows. Globalization is the driving force of foreign direct investment. Foreign direct investments around the world have become increasingly important, especially since the 1980s. Increasing FDI not only improves the country's economy, but also provides positive contributions such as transferring knowledge, technology and experience, increasing employment and raising living standards. Tax revenues also increase with FDI. An increase in tax revenue is achieved both by the tax revenue obtained from the investor and indirectly by the increase in employment and per capita income.

In this study, the effect of globalization on FDI and the effect of FDI on tax revenues were investigated by making panel data analysis specific to E7 countries between 2008 and 2018. As a result of the research, it has been determined that a 1% change in economic globalization has a positive (increasing) effect of 0.6 on FDI. It has been concluded that a 1-unit change (1% change) in FDI has a positive (increasing) effect of 0.5 on tax revenues. In E7 countries, Globalization contributes to an increase in FDI and FDI contributes to an increase in tax revenues.

Keywords: Globalization, FDI, Tax Revenues, E7 Countries, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM (KÜRESELLEŞME, DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE VERGİ GELİRLERİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE)	5
I. 1. KÜRESELLEŞME	5
I. 1. 1. Küreselleşmenin Gelişimi	7
I. 1. 2. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkartan Faktörler	11
I. 1. 3. Küreselleşmenin Boyutları.....	14
I. 1. 3. 1. Siyasi Küreselleşme	14
I. 1. 3. 2. Ekonomik Küreselleşme	15
I. 1. 3. 3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme.....	17
I. 1. 3. 4. Çevresel Küreselleşme	19
I. 1. 4. Küreselleşmenin Avantajları ve Dezavantajları.....	20
I. 1. 4. 1. Küreselleşmenin Avantajları	20
I. 1. 4. 2. Küreselleşmenin Dezavantajları.....	22
I.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	25
I. 2. 1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	26
I. 2. 2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Türleri	28
I. 2. 3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri	29
I. 2. 3. 1. Yatırım Ortamına Ait Belirleyiciler	30
I. 2. 3. 2. Politik Belirleyiciler	31
I. 2. 3. 3. Ekonomik Belirleyiciler	31
I. 2. 4. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişimi.....	32
I. 2. 5. Doğrudan Yabancı Yatırımların Avantajları ve Dezavantajları	38
I. 2. 5. 1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Avantajları.....	38
I. 2. 5. 2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Dezavantajları	43
I. 3. VERGİ GELİRLERİ	45

I. 3. 1. Verginin Tanımı ve Tarihçesi	45
I. 3. 2. Verginin Yapısı ve Sınıflandırılması	48
I. 3. 3. Küresel Dünyada Vergi.....	50
I. 3. 4. Vergi Rekabeti	54
II. BÖLÜM (KÜRESELLEŞME, DYY VE VERGİ GELİRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: E7 ÜLKE ÖRNEKLERİ)	57
II. 1. Küreselleşme ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi.....	57
II. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Vergi Gelirleri İlişkisi.....	65
II. 3. E7 Ülkelerinde Küreselleşme, DYY ve Vergi Gelirleri.....	69
II. 3. 1. Brezilya.....	69
II. 3. 2. Çin	72
II. 3. 3. Endonezya	79
II. 3. 4. Hindistan.....	85
II. 3. 5. Meksika	91
II. 3. 6. Rusya	96
II. 3. 7. Türkiye.....	102
II. 4. E7 Ülkelerinde Küreselleşme ve DYY Arasındaki İlişki.....	116
II. 5. E7 Ülkelerinde Vergi ve DYY	122
III. BÖLÜM (LİTERATÜR TARAMASI VE EKONOMETRİK ANALİZ)	130
III. 1. Literatür	131
III. 1. 1. Küreselleşme – DYY İlişkisi.....	131
III. 1. 2. DYY – Vergi Geliri İlişkisi.....	138
III. 2. Ekonometrik Analiz.....	145
III. 2. 1. Küreselleşmenin DYY Girişleri Üzerindeki Etkisi.....	146
III. 2. 1. 1. Veri Seti ve Model.....	146
III. 2. 1. 2. Yöntem	151
III. 2. 1. 3. Model Seçimi.....	151
III. 2. 1. 4. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi	154
III. 2. 1. 5. Birimler Arası Korelasyon Testi	155
III. 2. 1. 6. Birim Kök Testi.....	157
III. 2. 1. 7. Sabit Etkiler Modeli Analiz Sonuçları	159
III. 2. 2. DYY Girişlerinin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi.....	161
III. 2. 2. 1. Veri Seti ve Model.....	162
III. 2. 2. 2. Yöntem	167

III. 2. 2. 3. Model Seçimi.....	167
III. 2. 2. 4. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi	170
III. 2. 2. 5. Yatay Kesit Bağımlılık Testi	172
III. 2. 2. 6. Birim Kök Testi.....	172
III. 2. 2. 7. Rassal Etkiler Modeli Analiz Sonuçları	175
SONUÇ.....	177
KAYNAKÇA	183

KISALTMALAR LİSTESİ

DYY/FDI	: Doğrudan Yabancı Yatırım
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
AB	: Avrupa Birliği
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
KNOW-HOW	: İş Yapılış Tecrübesi
KDV	: Katma Değer Vergisi
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
E7	: Gelişmekte Olan 7 Ülke/The Emerging 7
G7	: Group of Seven/ Gelişmiş 7
G20	: Group of 20/Gelişmiş 20
MERCOSUR	: Güney Amerika Ortak Pazarı
PETROBRAS	: Brezilya'da Yarısı Kamuya Ait Çok Uluslu Petrol Şirketi
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
NAM	: Bağlantısızlar Hareketi
ADB	: Asya Kalkınma Bankası
CICA	: Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı
D-8	: Gelişen Sekiz Ülke
EAS	: Doğu Asya Zirvesi
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
WB	: Dünya Bankası
AIIB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
ICAO	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
IDA	: Uluslararası Kalkınma Birliği
WTO/DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WCO	: Dünya Gümrük Örgütü
UPU	: Evrensel Posta Birliği
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
UNMIL	: Birleşmiş Milletler Liberya Misyonu
UNISFA	: Abyei Birleşmiş Milletler Geçici Güvenlik Gücü
UNIFIL	: Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Geçici Gücü
MINUSTAH	: Haiti'deki Birleşmiş Milletler İstikrar Misyonu
MINURSO	: Birleşmiş Milletler Batı Sahra'da Referandum Misyonu
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
PIF	: Pasifik Adaları Forumu
OPCW	: Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü
OIC	: İslam İşbirliği Teşkilatı
ITU	: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
ISO	: Uluslararası Standartlar Örgütü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
SAFTA	: Güney Asya Serbest Ticaret Bölgesi
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı üyesi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
AGİT	: Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
THY	: Türk Hava Yolları
YKTK	: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması
ARDL	: Auto-Regressive Distributed Lag
VAR	: Vektör Otoregresyon Model
VECM	: Vektör Hata Düzeltme Modeli
KOFECO	: Ekonomik Küreselleşme

KOF	: Genel Küreselleşme Endeksi
TO	: Ticari Açıklık
PV	: Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terörizmin Yokluğu
FMOLS	: Fully Modified Ordinary Least Squares
POL	: Havuzlanmış En Küçük Kareler
FEM	: Sabit Etkiler Modeli
REM	: Rassal Etkiler Modeli
CD	: Cross-sectionDependence
LM	: LagrangeMultiplier
ADF	: Artırılmış Dickey Fuller
PP	: PhillipsPerron
TR	: Tax Revenue
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
OID	: Doğrudan Yabancı Yatırım Ombudsmanlığı
TNC	: Ulusötesi Şirket

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Vergilerin Sınıflandırılması.....	49
Tablo 2:	Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Avantaj ve Dezavantajları.....	103
Tablo 3:	Ülkelere Göre DYY Tutarı.....	111
Tablo 4:	En Fazla DYY çeken sektörler.....	112
Tablo 5:	Türkiye'de Yıllara göre Kurumlar Vergisi Oranları.....	114
Tablo 6:	E7 Ülkeleri Nüfus Sıralaması (2019).....	119
Tablo 7:	E7 Ülkeleri İş Yapma Kolaylığı Dünya Sıralaması (2020).....	120
Tablo 8:	Yıllara Göre E7 Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranı.....	128
Tablo 9:	Model 1'de Kullanılan Değişkenlere Ait Bilgiler.....	148
Tablo 10:	Model 1'de Kullanılan Değişkenlere Ait Özet İstatistikler.....	149
Tablo 11:	Breusch-Pagan LM Testi ve Sonucu.....	153
Tablo 12:	F Testi ve Sonucu.....	154
Tablo 13:	Hausman Testi.....	154
Tablo 14:	Oto-Korelasyon ve Değişen Varyans Sonuçları.....	155
Tablo 15:	Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları.....	157
Tablo 16:	Birim Kök Testi Sonuçları.....	159
Tablo 17:	2008- 2018 Yılları Arasında E7 Ülkeleri İçin Tahmin Sonuçları.....	160
Tablo 18:	Model 2'de Kullanılan Değişkenlere Ait Bilgiler.....	165
Tablo 19:	Model 2'de Kullanılan Değişkenlere Ait Özet İstatistikler.....	165
Tablo 20:	Breusch-Pagan LM Testi ve Sonucu.....	169
Tablo 21:	F Testi ve Sonucu.....	170
Tablo 22:	Hausman Testi.....	170
Tablo 23:	Oto-Korelasyon ve Değişen Varyans Sonuçları.....	171

Tablo 24:	Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları.....	173
Tablo 25:	Birim Kök Testi Sonuçları.....	175
Tablo 26:	2008- 2018 Yılları Arasında E7 Ülkeleri İçin Tahmin Sonuçları.....	176

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1:	Yıllar İtibariyle Gelişmişlik Ölçütüne Göre Küresel Sermaye Girişleri.....	34
Grafik 2:	Sınır Ötesi Birleşme, Satın Alma ve Sıfırdan DYY Değeri.....	35
Grafik 3:	Sınır Ötesi Birleşme, Satın Alma ve Sıfırdan DYY Sayısı.....	36
Grafik 4:	Küresel ve Ekonomiler Grubuna Göre DYY Akışları.....	37
Grafik 5:	Dünya Geneli DYY Net Girişler.....	61
Grafik 6:	Brezilya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	71
Grafik 7:	Çin’de DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	78
Grafik 8:	Endonezya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	84
Grafik 9:	Hindistan’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	91
Grafik 10:	Meksika’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	94
Grafik 11:	Rusya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	100
Grafik 12:	Türkiye’de DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi.....	115
Grafik 13:	Dünya çapında Kurumlar Vergisinin Seyri (1980-2020).....	128
Grafik 14:	Model 1’de Yer Alan Değişkenlerin 2008-2018 Yılları Arasındaki Değişimi.....	151
Grafik 15:	Model 2’de Yer Alan Değişkenlerin 2008-2018 Yılları Arasındaki Değişimi.....	167

GİRİŞ

Günümüz dünyasında çok sık kullanılan kelimelerden olan küreselleşmenin, herkesçe yorumlanmasına karşın tam ve tek bir tanımı bulunmamaktadır. En kısa ve en öz tanımıyla “İnsanlığın nesnel ve doğal bir bütünleşme süreci” olarak ifade edilebilmektedir (Chirilă-Donciu, 2013). Küreselleşmenin etkileri ise karmaşık ve çok yönlüdür. Küreselleşme, mal ve hizmetlerde sınır ötesi ticaret, teknoloji ve yatırım, insan ve bilgi akışlarının neden olduğu, dünya ekonomilerinin, kültürlerinin ve nüfuslarının artan karşılıklı bağımlılığını da ifade etmektedir. Antik çağlardan beri insanlar, mal üretmek/yetiştirmek ve değiş tokuş etmek için uzak yerler aramışlardır. Göçlerin, coğrafi keşiflerin, ticaret yollarının, savaşların temelinde küreselleşme olgusu yer almaktadır. Küreselleşmenin ilk buharlı gemilerin, demiryollarının, telgraf ve diğer atılımların ve ayrıca ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğin artmasıyla geliştiği ve hızlandığı ifade edilebilmektedir. Küreselleşme ulusların, işletmelerin ve insanların etkileşim biçimini değiştirmektedir. Spesifik olarak, ülkeler arasındaki ekonomik faaliyetin doğasını değiştirmekte, ticareti genişletmekte, küresel tedarik zincirlerini oluşturmakta, doğal kaynaklara ve işgücü piyasalarına erişimi sağlamaktadır. Ülkelerin, bu hareketleri kolaylaştırmak için ekonomik ortaklıklar kurmalarını sağlamaktadır. Uluslararası ticaretin ve finansal alışverişin ve etkileşimin gerçekleşme şeklini değiştirmek yanında kültürel fikir alışverişini de teşvik etmektedir. Mal alışverişi ve insan dolaşımı kültürel alışverişin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Küreselleşme coğrafi kısıtlamaları, politik sınırları ve politik ekonomiler tarafından belirlenen engelleri ortadan kaldırmakta, politik kararları şekillendirmektedir. Fikir ve finans düzenlemelerini basitleştirmek, arabulucuları ortadan kaldırmak ve dünyanın finans merkezleri arasındaki engelleri yıkmak küreselleşmenin etkileri olarak ifade edilebilmektedir. Ekonomik ve siyasi işbirliklerinin

artması, uluslar üstü organizasyonlar ve kuruluşların var olması, dünya çapında zincir kahve ve fast food markasına ait ürünlerin herkesçe tüketilir olması, aynı müziklerin dinlenip aynı filmlerin izlenmesi, dünya para piyasalarının birbirinden etkilenmesi, doların tüm dünyada geçerli bir para birimi olması gibi sayısı daha çok arttırılabilen birçok günlük yaşam parçası küreselleşme ile yakından ilgilidir. Artık hiçbir toplumsal olgu küreselleşme bağlamı dışında düşünülememektedir. Bu nedenle politikacıların, ekonomistlerin, sosyologların ve tarihçilerin gündeminde küreselleşme kavramı her zaman yer almaktadır. Aynı zamanda dijital dünyanın gelişmesi ve internetin gücü sayesinde dünya artık tek bir parça olarak algılanmaktadır. Teknolojik gelişmeler, alışveriş ağları, mobil iletişim ve bankacılık özellikle ekonomik küreselleşmeyi körüklemektedir.

Küreselleşmenin en büyük etkisi ekonomi üzerindedir ve bunun en büyük göstergelerinden biri de doğrudan yabancı yatırımlardır. Tüm dünyada küreselleşmenin çok hızlı bir şekilde yayılması ve bu bağlamda ekonomilerin dışa açık liberal politikaları benimsemesi ile birlikte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin yatırım sahası haline gelmeye başladığı bilinmektedir. Özellikle ucuz iş gücü, ucuz maliyet sebebiyle tercih edilen ve son yıllarda küreselleşme süreçlerine dahil olan gelişmekte olan ülke ekonomileri için doğrudan yabancı yatırımlar daha fazla tartışılır olmaktadır (Recepoglu ve diğ., 2021). Ülke yabancı yatırımcı tarafından değerlendirilirken, siyasi istikrar, vergi politikası, bürokratik işlemler, sınır güvenliği, ucuz hammadde ve ucuz işgücü, yasal mevzuat, pazar büyüklüğü, döviz kuru, suç oranı gibi birçok etmen üzerinden incelenmektedir. DYY yerel üreticiyi ve yerele ekonomiyi olumsuz etkilemediği sürece iş tecrübesi, teknoloji aktarımı, kişi başına gelir ve vergi gelirini arttırma gibi birçok kazanım da sağlamaktadır. Ev sahibi ülke tarafından DYY, sermaye miktarını arttırmada ve işsizliği önlemede önemli bir araç olarak görülmekte olup daha fazla DYY çekebilmek için

politikalar geliştirilmektedir. Ülkeler yatırımcıyı cezbedecek vergi avantajları ve vergi muafiyetleri sunarak dünya genelinde daha fazla DYY payı almayı hedeflemektedirler. Özellikle kurumlar vergisi, yatırımcı tarafından dikkat edilen ve yatırımı şekillendiren bir vergi türü olarak dikkat çekmektedir. DYY'lerin ülke ekonomisine olumsuz ve olumlu yönlerden etkisi olabildiği gibi vergi gelirleri üzerinde de olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir.

Çalışmanın amacı küreselleşmenin ekonomik boyutunun en önemli araçlarından olan DYY üzerinde etkisini incelemek ve doğrudan yabancı yatırımların da ülkelerin kamu harcamalarının temel kaynağını oluşturan vergi gelirleri üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmada E7 ülke grubu kullanılmış olup 2008-2018 dönemleri araştırma dönemi olarak ele alınmıştır. E7 ülkelerinde küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisinin incelenmesi için kullanılan verilere tüm E7 ülkelerinde bu zaman aralığında ulaşıldığından bu dönem tercih edilmiştir. E7 grubunun yasal bir sınıflandırmayı yansıtmayıp dünyada kabul görmüş bir danışmanlık kurumunca sınıflandırılmış olması E7 grubu özelinde çalışma sayısını sınırlandırmaktadır. Yapılan bu çalışma ile DYY, küreselleşme ve vergi gelirleri konularının yanında, E7 ülkeleriyle ilgili sınırlı olan literatüre de katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel kavramsal çerçeve çizilmiş olup küreselleşme, DYY ve vergi gelirleri konularında tanımlamalar yapılmıştır. Küreselleşmenin gelişimi, boyutları, avantaj ve dezavantajları açıklanmıştır. DYY türleri, belirleyicileri ve DYY gelişimi gibi konulara değinilmiştir. Verginin tanımı ve tarihçesine değinilerek, verginin sınıflandırılması ve vergi rekabeti açıklanarak küresel dünyada vergi olgusuna değinilmiştir. İkinci bölümde küreselleşme ile DYY arasındaki ilişki ve DYY ile vergi gelirleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. Küreselleşme, DYY ve vergi gelirleri konuları E7 ülke grubuna dâhil

Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye özelinde incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde küreselleşmenin ve diğer kontrol değişkenlerin DYY girişleri üzerindeki etkisi ve DYY girişlerinin de vergi gelirleri üzerindeki etkisi bazı kontrol değişkenlerle birlikte panel veri analiz yöntemi kullanılarak iki ayrı model ile incelenmiştir. Çalışmadaki modelde (küreselleşmenin DYY net girişleri üzerindeki etkisi) bağımlı değişken olarak DYY net girişleri, bağımsız değişken olarak ekonomik küreselleşme, kontrol değişkenler olarak ise ticari açıklık oranı ve siyasi istikrarsızlık/veya terörizm de dâhil olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığına ilişkin algılar kullanılmıştır. DYY'nin vergi gelirlerine etkisinin incelendiği ikinci modelde bağımlı değişken olarak Vergi Gelirleri, bağımsız değişken olarak DYY net girişleri, kontrol değişkenler olarak ise Genel Küreselleşme Endeksi, Kişi Başına Milli Hâsıla ve İstihdam verileri kullanılmıştır.

I. BÖLÜM (KÜRESELLEŞME, DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE VERGİ GELİRLERİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE)

I. 1. KÜRESELLEŞME

Dünya gündeminde en çok konuşulan ve tüm dünyayı ilgilendiren bir kavram olan küreselleşme akademik ve ekonomi çevrelerce her dönem üzerinde yoğun tartışılan bir kavram olmaktadır. Söz konusu çevrelerce küreselleşme nedir, boyutları ve nedenleri nelerden oluşur, sonuçları nelerdir, artıları ve eksileri neye sebep olur gibi sorulara cevap aranmaktadır. Bu kavramın bu kadar çok incelenmesi ve irdelenmesi de konunun önemini ortaya koymaktadır.

Kavram olarak küreselleşme dünyanın daralmasına aynı zamanda ortak bir dünya kabulünün güçlenmesine atıfta bulunmaktadır. Ülkeler özelindeki maddi ve manevi öğelerin ulusal sınırlardan çıkarak dünya çapında genelleşmiş ve ülkesel farklılıklar bir bütünlük ve ahenk içinde tek özneye dönüşmektedir (Aydemir ve Kaya, 2007: 260-262). Küreselleşme imtiyazların, mahrumiyetin, varlığın, yoksulluğun, kaynakların, iktidarın ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağılımı olarak da yorumlanmaktadır ki küreselleşen dünya artık tek bir dünya görünümündedir. Yani, küreselleşme altındaki dünya, ulusal ekonomilerin daha entegre ve birbirine bağlı hale geldiği tek bir pazara doğru ilerlemektedir (Ay, 2013: 4-11). Bununla birlikte artık tek bir küresel kültürün var olması veya milletlerin öz kimliklerini ve başkalıklarını ortaya koyma çabaları, dünyanın kalıplara sıkışması, küçülmesi ve milli olan tüm unsurların anlamsızlaşması ve dünyanın tek bir mekân olarak algılaması sürecini ifade eden kavramları da karşılamaktadır.

Küreselleşmenin geniş çapta kabul görmüş bir tanımı bulunmamakla birlikte tipik olarak “toplumların ekonomik, sosyal ve politik faktörler açısından artan bütünleşmesine” atıfta bulunmaktadır (Fatima ve diğ., 2019: 98). Küreselleşme dünyanın

her yerindeki insanlar arasında mal, fikir ve hizmetlerle ilintili olarak sınırları aşan ekonomi ve teknoloji ile harmanlanmış mal, emek, hizmet, fikri ifade ettiği gibi her türlü yenilik akışı için engellerin kaldırılması şeklinde de ifade edilebilmektedir (Adams, 2008: 725). Küreselleşmeye konu olan kavramlar ülkeler arasında serbestçe dolaşmakta ve hızla benimsenmektedir. Sınırların yok olmasıyla milli olan ekonomiyi, kültürü, teknolojiyi, yönetişimi, yaşam alışkanlıklarını artık daha bütünleşik bir hâle getiren ve karşılıklı bağımlılık ile daha karmaşıklaştıran bir olgu olarak da ifade edilebilmektedir (Öz Yalaman, G. ve diğ. 2019: 366-367). Küreselleşme farklı mesafelerdeki aktörlere fikir ve sermaye gibi birçok alanı kapsayan akışı sağlarken, bu akış için gerekli bağlantı ve ağları da kapsamaktadır.

Tek taraflılık yerine iş birliğiyle ifade edilen çok taraflılığa yönelik bir hareket olan küreselleşme, dünyadaki ülkelerin sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel entegrasyon açısından her geçen gün daha etkileşimli hale gelmesine neden olan bir olgudur (Balcılar ve diğ., 2019: 362). Dünya üzerinde farklı kıtalarda yaşayan insanlar arasında bağ kurulmasından, farklı kültürlerin birbirini etkilemesinden, farklı bir coğrafyada gerçekleşen olaydan çok uzak yerlerdeki yaşamların şekillendirmesinden, sosyal ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesinden kısaca dünyanın küçülmesinden bahsedilebilmektedir (Özel, 2012: 22). IMF (Uluslararası Para Fonu), küreselleşmeyi geniş ölçüde ekonomik faaliyetlerin ulusal sınırlar arasında entegrasyonu olarak tanımlanmaktadır ve ekonomik büyümenin ve yaşam standartlarını iyileştirmenin tek yolu olarak görmektedir. Sermaye hareketleri, yatırım, göç, ticaret ve bilgi yayılması küreselleşmeyle ilintili kavramlar olarak ifade edilmektedir (Siddiqa ve diğ., 2018: 123).

Küreselleşmenin dinamizmine bakıldığında, ulusal ve evrensel şekilde her iki uca doğru karşılıklı akan bir süreci karşılamakta olduğu, durağan bir yapıdan çok son

derece hareketli ve çok değişici bir kavrama karşılık geldiği görülmektedir. Küreselleşme geleneksel yapıdan uzaklaşmayı ve daha global bir yapıya dönüşümü ifade ettiğinden modernlikle de özdeşleştirilmektedir. Küreselleşme çok boyutludur ve karmaşıktır (Ceyran ve Fisunoğlu, 2018: 434).Yapılan  alışmalar küreselleşmenin ekonomik kalkınmayı destekleyen kurumsal reformları teşvik ettiği için ekonomik gelişme ile küreselleşme arasındaki bağın son otuz yıl boyunca daha da güçlendiğini vurgulamaktadır (Balcılar ve diğ., 2019: 350). Küreselleşme, durağan bir toplum yapısından daha dinamik ve daha değişken bir toplum yapısına geçişle, toplumun lokal ve global değerler doğrultusunda süregelmesi olarak da tarif edilebilmektedir (Bayar, 2008: 30).

I. 1. 1. Küreselleşmenin Gelişimi

Küreselleşmenin ne olduğu ile ilgili ortak bir tanımın olmadığı gibi küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda da ortak bir kanı bulunmamaktadır. Küreselleşmenin insanlık tarihiyle ortaya çıktığı görüşünü savunanlar, küreselleşmenin başlangıç tarihi olarak insanoğlunun sosyalleşme abalarını göstermektedirler. Ticaretin, g  lerin ve savaşların her zaman kültürler arasında canlı bir alışverişi sağladığı ifade edilebilmektedir (Dittrich, 2020: 281). Tam anlamıyla küreselleşme sürecinin ne zaman ortaya çıktığı, hangi aşamalardan geçildiği tam olarak bilinmemekle birlikte, küreselleşme insanların g  lerle yer değiştirme ve ticaret kervanlarının ortaya çıkması, binek hayvanlarının ehlileştirilmesi, ipek yolları ve limanların kurulması, yeni yerlerin keşfedilmesi kadar geçmişe dayanan bir tarihi olduğu söylenebilmektedir (Ay, 2013: 5).

Bazı görüşler ise, küreselleşmenin ortaya çıkışını modern çağın başlangıcı olarak kabul etmektedirler. Küreselleşmeyi emperyalizm olarak görenler ise onu hem ekonomik hem de sosyo-kültürel yönleri olan uzun bir sürecin neticesi olarak ifade etmektedirler. Teknolojik gelişmeler, bilgi temelli yenedünya düzeninin oluşması, iletişim

ağlarının ve araçlarının gelişmesi bu sürecin belli başlı süreçlerini oluşturmaktadır (Solmaz, 2014: 92). Bununla birlikte birçok görüşe göre küreselleşmenin gelişiminde üç dönemden bahsedilmektedir.

Birinci Dönem Küreselleşme, küreselleşmenin 16. yüzyıldaki keşifler, icatlar ve sömürgeleştirme hareketi ile birlikte gelişen ticari hareket olarak ifade edildiği döneme karşılık gelmektedir (Gönen, 2013: 123). Sömürgeleştirilen topraklardan elde edilen kaynakların Avrupa'ya taşınarak Avrupa'nın zenginleşmesinin sağlandığı, bu zenginleşmenin yalnız ekonomik olarak değil bilimsel, fikri, kültürel ve toplumsal yaşamda da etkili olduğu, bu ortamın sanayileşme faaliyetlerinin başlamasıyla sanayi devrimine de zemin hazırladığı söylenmektedir. Ticari hacmin dar olması, fiyatlandırma ve mukayese imkânlarının kısıtlılığı ve o dönemle ilgili yeterli veri elde etmenin zorluğu sebepleriyle küreselleşmeye ilişkin bu döneme ait mukayeseli nicel değerlendirmeler yapılamamaktadır.

İkinci Dönem Küreselleşme, küreselleşmenin ilk döneminden itibaren ticarete ve para piyasalarında altın standardının kabul edildiği döneme karşılık gelmektedir. Dünya ekonomisinin bütünleşme çabalarının ilk adımı denizaltı telgraf kablolarının 1860'lı yıllardan itibaren kıtalar arasında iletişimi sağlamaya başlamasıyla piyasaların da birbirine bağlanmaya başladığı gerçeği bilinmektedir (Demir, 2018: 78). 1870 yılında başlayan sanayi devriminden birinci dünya savaşına kadar geçen zamanı kapsayan bu dönemde küreselleşme, özellikle iktisadi anlamda oldukça gelişmiştir. Ülkeler arası alışverişle ilgili engeller ve tarifeler oldukça azdır ve piyasalara uyumun derinleşmeye başladığı dönemi ifade etmektedir. 18. yüzyıl sanayi devriminin teknolojik gelişmelerini takiben, 1870-1914 yılları arasında dünya mal ve finans piyasalarında ön plana çıktığı dikkat çekmektedir

(Dündar ve Küçükkaya, 2019: 423). Sanayi devriminin küreselleşmenin ikinci dönemini oluşturduğu kabul edilmektedir.

Üçüncü Dönem Küreselleşme, İkinci Dünya savaşıdan itibaren günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Küresel ekonomide 1960 ve 1970 yılları arasında büyük atılımlar gerçekleştiği bunun ardından gelen petrol krizi ile birliktetekrar duraklama dönemine girildiği bilinmektedir. 1970’li yılların petrol krizinden sonra ekonomik faaliyetlerin hacminin artması, çok uluslu şirketlerin dünya çapında yer edinmesi, finans piyasalarında sermayenin ülkeler arasında değişkenliği gibi faktörler küreselleşme sürecini ortaya çıkaran ekonomik faktörler olarak sıralanabilmektedir. 1971 yılında Bretton Woods sisteminin çökmesinin sabit kur sisteminden vazgeçilmesine yol açtığı, ABD, İngiltere ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin arka arkaya sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalarını kaldırdığı ve bunun neticesinde finansal küreselleşmenin olağan üstü bir ivme kazandığı ifade edilebilmektedir. Küreselleşmenin 1980’de serbestleştirme ve özelleştirme hareketi olarak ABD ve İngiltere liderliğinde batı dünyasında büyük bir dinamizm kazandığı söylenebilmektedir. Bu dönemde piyasaların serbestleşmesi önündeki bütün engellerin kaldırılması, yeni piyasalara ulaşmak isteyen ABD ve İngiltere’nin amaçları arasında olduğu bilinmektedir (Gönen, 2013: 125). Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra liberal ekonomiye duyulan güvenin artması küreselleşme sürecini ortaya çıkaran ideolojik bir faktör olarak nitelendirilebilmektedir. Geçiş ekonomilerinin az zamanda serbest ticaretten ve yabancı sermayeden yararlanma hedefine yöneldiği görülmektedir. Küreselleşme önündeki en büyük engel olan sosyalist ekonomilerin ortadan kalktığı söylenebilmektedir (Demir, 2018: 78-80). 1990’lı yıllarda Sosyalist Blok’un dağılması ile serbest piyasa ekonomisinin dünyadaki hâkim politika olması küreselleşmenin son dönemde etkinliğini artırması sonucunu doğurmuştur (İncekera ve Savrul, 2011: 6). Berlin Duvarının yıkılması

ile SSCB ve Doğu Bloğunun çöküşü küreselleşme sürecinin tekrar hız kazanması ve yayılması açısından en önemli siyasal olgular olarak kabul edilmektedir (Elçin, 2012: 9). Sovyet Bloğunun dağılması ile dünyanın iki kutuplu olmaktan çıktığı ve merkezinde ABD'nin yer aldığı tek kutuplu bir dünya hale geldiği görülmektedir.

21. yüzyıl, ekonomik küreselleşme bağlamında, ticaret ve yer değiştirme açısından, en çok da üretim ağları, tedarik zincirleri ve uluslararası finansal ve kurumsal entegrasyon açısından daha önce görülmemiş bir artış gerçekleştirdiği söylenebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri giderek daha fazla izlenen bu küreselleşme süreci, başlangıçta sadece küresel zenginliği arttırmakla kalmayıp aynı zamanda Soğuk Savaş'ta sosyalist fikirlerin yayılmasına karşı koymak için barışı sürdürmek ve güçlü serbest piyasa ekonomileri kurmak amaçlı olduğu bilinmektedir. Bu artan endüstriyel ve finansal küreselleşmenin sahiplik, yer ve içselleştirme avantajları nedeniyle doğrudan yabancı yatırımlarla yabancı ülkelere kanalize olunmasının sebebini de anlaşılabilir hâle getirmektedir (Baier, 2020: 48).

Küreselleşmenin şimdilerde geldiği en son nokta olarak değerlendirildiğinde sosyal, ekonomik, ideolojik, kültürel içerikli birçok anlamı barındırdığı söylenebilmektedir.

İçinde bulunulan dönemde, Çin ve ABD'nin egemen olduğu bir dünya olan küreselleşme olarak anılmaktadır. Ana özellikleri e-ticaret ve dijital hizmetler olan yeni küreselleşmenin olumsuz yönleri giderek daha fazla kabul görmektedir. Hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasında artan eşitsizliklere dair artık daha fazla farkındalık oluşmaktadır. Bu dönemde ticaret savaşları ve artan korumacılık politikalarının mevcut olduğu görülmektedir (Elliot ve diğ., 2020: 1190). Bu çerçevede gerçekleşen uluslararasılaşma evresi, toplumların bu sürece uyumunu mecbur kılmaktadır. Uyum sürecinde ulus devletler fazlaca rol üstlenmekte olup ekonomik ve toplumsal yapının, küreselleşme dinamizmine

ayak uydurmasını sağlamak için ekonomiye müdahale araçlarının formülünü ve uygulamasını bu sürecin ihtiyaçlarına göre değiştirmektedir. Bu süreçte devletin ekonomi araçlarını yeni yaşamın yeni koşullarına göre yeniden düzenlediği görülmektedir (Kargı ve Özuğurlu, 2017: 944).

I. 1. 2. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkartan Faktörler

Küreselleşme kavramının tanımı yapılırken ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin yayılması ve gelişmesi, ideolojik farklılıklara ilişkin anlaşmazlıkların çözülmesi, farklı kültürel inanç ve beklentilerin yerine getirilmesi ve yerel bilginin ulusal sınırların ötesine geçerek uluslararası bir boyuta aktarılması olarak da ifade edildiği görülmektedir. Küreselleşme aynı zamanda her biri birbiriyle ilişkili ve birbirini etkileyen hassas dengelere dayalı bir düzeni ifade etmektedir (Karabıçak, 2002: 116). Bu bağlamda küreselleşmenin ortaya çıkması, şekillenmesi ve hızla gelişmesini sağlayan farklı birçok faktör bulunmakta olup bu faktörler çok boyutlu ve karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadır.

Küreselleşmenin ortaya çıkmasında İpek Yolları ve Baharat Yollarının kullanılmaya başlamasının, denizciliğin gelişmesinin ve Sanayi Devriminin itici gücü oluşturduğu söylenebilmektedir. 1970’li yılların petrol krizinden sonra iktisadi faaliyetlerin hacminin artması, çok uluslu şirketlerin bütün dünyaya yayılması, finans piyasalarında sermayenin ülkeler arasında hareketliliği gibi faktörler küreselleşme sürecini ortaya çıkaran ekonomik faktörler olarak görülmektedir (Helleiner, 1994: 163). 1980’lerde iletişim evriminin ve uluslararası ticaretin hızla artması da küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Bu süreç aynı zamanda uluslararası ekonomik ilişkilerin karmaşıklığını artırmış, entegre ve bağımlı bir dünya ekonomisinin gerçek küreselleşmeyi müjdelemiştir. 1980’ler sonu ve 1990’larda daha kararlı bir ekonomik serbestleşme ve derin entegrasyon aşaması yaşandığı

bilinmektedir. Ticaret anlaşmalarının yoğunlaştığı geleneksel ithalat kısıtlamaları perspektifinin ötesine geçtiği ve yerel politikaların aşıldığı ifade edilebilmektedir. Uluslararası sermaye piyasalarının kontrolü kaldırdığı ve gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret ve yatırım piyasalarını açmaları için büyük bir baskı ile karşı karşıya kaldığı söylenebilmektedir (Tezer, 2021: 506-507).

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile tamamen kapitalist bir ekonomik yapının ortaya çıkması ticari küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Artan rekabet ve pazar, dünyayı tek bir pazar haline getirmiştir (Mikhaylichenko 2015: 72). DYY, bir ekonominin küreselleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle ev sahibi ülkelerin daha fazla DYY için rekabet edebilmek amacıyla ekonomilerini daha da küreselleştirecek politikalar oluşturmaya neden olmaktadır (Aluko ve diğ., 2021: 204). Gelişmiş ülkelerdeki iç pazarın doyması, üretici firmaları başka pazarlar bulmaya itmesi ve böylece dış ticaretin gelişmesi küreselleşmeyi ortaya çıkartan ve hızlandıran etmenlerdir (Elçin, 2012: 11).

Küreselleşmenin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde bilginin ve teknolojinin sürükleyici güç olduğu söylenebilmektedir. Gerek günlük yaşamda gerekse uluslararası ilişkilerde bilginin hızla gelişmesi ve değişmesi, ulaşım, iletişim ve bilgi işlem teknolojilerinin sayesinde dünya yüzeyini tek parça haline getirmektedir. Bilgi ve teknoloji ülkeler arası yapay sınırları ortadan kaldırmamakta ülkelerin ve toplumların birbirleriyle doğrudan politik, bilimsel, ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmalarını mümkün kılmaktadır (Yılmaz, 2013: 242). Teknolojik gelişmeler yeni üretim teknikleri ve üretim araçlarını meydana getirmekte, üretim ve dağıtımı daha kolay ve ucuz hale getirmekte, bilgisayar teknolojisinin gelişmesi işlemleri daha hızlı ve hatasız yapılır olmaktadır. İnternet ağlarının genişlemesi, yeni pazar, yeni hammadde ve yeni müşteri bulabilmeyi mümkün kılmakta ve

küresel bir algı yaratmaya da zemin hazırlamaktadır. Bilgi çağı gereği eğitimli insan nüfusunun artışı da küreselleşmenin oluşumunu hızlandıran etmenler arasında yer almaktadır. Teknolojinin sunduğu iletişim kolaylığı sınırların kalmasını, tüketici kalıplarının ve tercihlerinin değişimini, bilgi aktarımının hızlılığını mümkün kılmaktadır. Dijitalleşme uluslar, işletmeler ve bireyler arasında dahaderin, daha geniş ve çok yönlü bağlantıları güçlendirerek küreselleşmeyi devamlı kılmaktadır (Luo, 2021: 1).

Küreselleşmenin oluşumunda siyasi ve yönetsel faktörler de etkilidir. 20. yüzyılda özellikle Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Berlin Duvarının yıkılması ve SSCB'nin yıkılmasıyla doğu bloğunun çökmesi ve batının rakibinin kalmaması, Dünya üzerinde liberal akımın artışı küreselleşmenin oluşumundaki önemli siyasi ve yönetsel olaylar olarak sayılabilmektedir. Teknolojinin ve bilginin gelişmesiyle sınırların kalktığı daha entegre bir ekonomik hayatın var olduğu çok uluslu şirketlerin meydana gelmesiyle ulusal kimlik yerine daha küresel bir oluşumu gerekli kıldığı bilinmektedir. Tek dünya pazarının ve tek tip insan algısının oluşması genel kabul görmüş ilkelerin, ulusal kuruluşların, örgütlerin ve aktörlerin ortaya çıkmasını hızlandırmakta bu durumda küreselleşmeyi ortaya çıkartıp hızlandıran bir etken olarak görülmektedir (Marjanović ve Domazet, 2021: 98). Ulusal hükümetler üzerinde oldukça ağırlığı olan Dünya Ticaret Örgütü, birçok devletten daha fazla ekonomik güce sahip çok uluslu şirketler, dünya çapındaki gönüllü kuruluşlar, devletlerin kendi yönetsel sorunlarını çözmedeki yeteneksizlikleri, dünya üzerinde genel sorunların varlığı küreselleşmeyi ortaya çıkaran ve geliştiren diğer olgulardır (Labudová ve Jánošová, 2021: 3).

I. 1. 3. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme olgusunun boyutlarını genel olarak; siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyut olarak sınıflandırılabilir. Küreselleşmenin boyutlarının birbirini etkilediği ve birbirlerine bağımlı olduğu bilinmektedir.

I. 1. 3. 1. Siyasi Küreselleşme

Ekonomik ve sosyal küreselleşmeden önce belirleyici olarak siyasi küreselleşme gelmektedir. Dünya genelinde demokratikleşme faaliyetlerinin gelişmesi, küresel sivil toplum hareketlerinin başlaması, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumların ortaya çıkışı ve karar mekanizmaları üzerindeki etkileri siyasi küreselleşmenin varlığını yansıtmaktadır. Siyasal küreselleşmenin gelişmesi dünya genelinde finansal kurumların gelişimi için de çok önemlidir(Balcılar ve diğ., 2019: 362).

Siyasi küreselleşme, ulus üstü yönetici ve düzenleyici kurumların örgütlenmesine, liberal politik ideolojinin ve bu ideolojinin örgütlenmiş formlarının dünya geneline yayılmasına karşılık gelmektedir. Küreselleşme ile birlikte ulus devletin, otoriter yapısını kaybettiği ve yetkilerini uluslar üstü kuruluşlara devrettiği görülmektedir. Bu anlamda siyasal küreselleşme, politik sınırlar içindeki bir devletin belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak hâkimiyet sağlama gücünü yitirmesi, yönetim düzeninde çift taraflı etkileşim sonucu değişiklerin ortaya çıkması, din, dil, etnik köken ve bayrak gibi siyasal kültürel semboller seviyesinde kendine münhasır kalırken, kalıplaşmış bir yapıya dönüşümle birlikte ulus- devletin işlevlerini değiştirerek, uluslararası üst kuruluşların öne çıkması süreci olarak da tanımlanmaktadır (Çelik, 2012: 69). Dünya geneline yayılmış çok uluslu firmaların büyük ekonomik erklere sahip olması ve istedikleri düzenlemeleri

yapabilme yönündeki hâkimiyetleride ulus-devlet anlayışını zedeleyen bir başka belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır (Kısacık, 2019: 15).

Özetle siyasi küreselleşme olgusu ulus üstü yönetici ve düzenleyici örgütlerin oluşmasına ve liberal siyasi düşüncenin ve buna bağlı kurumların yaygınlaşmasını ulus devletlerinde bu global yapıyla iletişimlerini ve bağlarını kopartmamak adına sisteme dahil olma çabalarını ifade etmektedir.

I. 1. 3. 2. Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşmenin en görünür etkileri ekonomik dünyada görülmektedir. Küreselleşme, ticarete ve ekonomik değiş tokuşlarda keskin bir artışa, ancak aynı zamanda mali değiş tokuşların da çoğalmasına yol açmaktadır. Dünya ekonomilerinin artan karşılıklı bağımlılıkları ve ilişkileri, emtia ve hizmetlerin sınır ticareti, uluslararası sermaye akışı ve teknolojilerin geniş bir alanahızlı yayılmasını ifade etmektedir. İletişim ve ulaşım sektörlerinin hızlı gelişimi, zaman ve mekân kavramlarının önemini yitirmesi, soğuk savaşın sona ermesiyle ideolojik kutuplaşmanın yumuşaması ekonomik küreselleşmeyi hızlandırmıştır (Atik, 2007: 10).

Ekonomik küreselleşme pazar sınırlarının sürekli genişlemesini ve karşılıklı bütünleşmeyi yansıtmaktadır. Her tür üretken faaliyette ve pazarlamada bilginin hızla artan önemi, ekonomik küreselleşmenin ana itici gücü olmaktadır. Ekonomik küreselleşme aynı zamanda dış ticaretin ve dış yatırımın yaygınlaşması ve yoğunlaşmasına da karşılık gelmektedir. Ekonomik küreselleşme, sermayenin bir coğrafi sınıra bağlı kalmaksızın, minimum riskle ve daha fazla kazanç sağlayabilme amacıyla herhangi bir kısıtlamayla karşı karşıya kalmadan engellerin ve kısıtlamaların ortadan kalkarak sınır ötesi alanlarda kolayca yayılması ve dünya piyasaları ile bütünleşmesi şeklinde de yorumlanabilmektedir (Memiş, 2014: 146). Küreselleşmenin ekonomik alandaki en önemli etkisi ticari hayattaki

engellerin kaldırılarak tam serbest hamlelerin yapılabilmeolanağını sağlaması olarak ifade edilmektedir. Piyasaların dünyada yayılma hızı arttıkça, ulusal ekonomiler arasında yeni bağlantıların, dev uluslu şirketlerin, güçlü uluslararası ekonomik kurum ve kuruluşların meydana geldiği görülmektedir (Göngen, 2013: 122). Bunun yanında rekabet ortamının oluşturulması, ülkenin yabancı yatırımlara ve yabancı firma mallarına açık hale gelmesi ve çok uluslu firma faaliyetlerinin yürütülebilmesi de bu ekonomik küreselleşme kapsamında değerlendirilebilmektedir. Küresel birleşmenin en önemli ayağının şüphesiz uluslararası artan ilişkiler olduğu söylenmektedir. Dünyanın tek pazar haline geldiği ve şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınırlar ötesi sermaye katılımı, fason üretim anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışına yaymaları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu süreçte milli ekonomiler küresel mali piyasalara bağımlı hale gelmekte ve bu ekonomiler küresel mali piyasaların gerekliliklerine ve kurallarına uygun davrandıkları ölçüde değer ve önem kazanmaktadırlar (Saruhan, 2010: 47).Ekonomik küreselleşme; yatırım, serbest ticaret uygulamaları, marka değeri, global finans, mal ve hizmet akışı, uluslararası sermaye, çok uluslu firmalar, dünya geneli müşteri, parasal entegrasyon, ortak pazar, benzer çıkarlar, özelleştirme, sınır ötesi ticaret gibi kavramlar üzerinde şekillenmektedir. Ekonomik küreselleşme, piyasa ekonomisinin, kapitalist örgütlenme mantığıyla kazandığı etkinliği aktif şekilde ortaya koyarken, uluslararası ticaretin örgütlenmesi ticari, mali ve üretimsel küreselleşmeyi de sağlamaktadır (Kısacık, 2019: 15).

Ekonomik küreselleşmeyle dünya ekonomisinin büyük bir bölümünde refahın paylaşılması bakımından eşit şekillendiği söylenememektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin büyük kısmı uluslararası ticaret, yatırım ve sermaye akışından yeterince pay alamamakta uluslararası ticaret ve dış yatırımlar genellikle gelişmiş ekonomilere

yönelmektedir. Bunun neticesinde, ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesindeki farkı açılmakta, küresel krizlerin çıkmasına zemin hazırlamaktadır. 1980'lerle birlikte yüksek kârı amaçlayan sermaye sahibi girişimcinin, yalnızca üretim ve kazancı değil, bununla birlikte pazarı da dünya ölçüsüne çıkartmaya çalıştığı, böylece dışa açılım ve liberal hareketlerin siyasi küreselleşmenin önüne geçtiği söylenmektedir. Çok uluslu firmalar ve yatırımcılar, uluslararası ticaret, global finans ve para, ekonomik aktörlerin karar mekanizmaları, küresel sivil toplumkuruluşları ve uluslararası kurumlar tüm çabaları ile küreselleşmeyi çağdaşlaştırma amacına hizmet ettikleri söylenebilmektedir (Ay, 2013: 9-11).

Ekonomik küreselleşmenin yönetsel ve teknolojik uzmanlık gibi dolaylı faydalarının olduğu ve bunların uygulanabilir hâle getirildiğine inanılmaktadır. Öte yandan, küreselleşme işgücü piyasalarının artan entegrasyonuna ve özellikle teknolojinin yayılması yoluyla gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki çalışanlar arasındaki ücret farkının kapatılmasına katkısı tartışılmaktadır. Aynı zamanda yurtiçi gelir eşitsizliğinin artmasında da rol oynamadığı düşünülmektedir (Sahoo ve Sethi, 2020: 5).

I. 1. 3. 3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Sosyo-kültürel küreselleşme ekonomik anlamdaki küreselleşmeden sonra en etkili küreselleşme kavramını oluşturmaktadır. Bir yandan küreselleşmenin kendisinin bir kültür ürünü olması, diğer yandan da milli kültürün küreselleşmeden etkilenerek şekil değiştirmesi, kültür ile küreselleşme arasında karşılıklı ve etkileyici bir ilişkinin var olduğunu kanıtlamaktadır. Küresel kültür ferdi ön plana çıkarmakta, bireyi ait olduğu toplumdan soyutlamakta, sosyal devlet anlayışını reddetmekte, milli kimlik, milli coğrafya yerine global bir kimlik kazandırmayı vaat etmektedir (Talas ve Kaya, 2007: 151-159).

Vatandaşlık kimliği gibi milli kimlik yapılarının yerindegiştiği bunun yerinisiyasi, dinsel, sosyal ve etnik kimliklerin almaya başladığı görölmektedir. Küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada sorun teşkil eden uyuşturucu, AIDS ve terörle mücadele konularda ölkelerin ortak bir çözüm arayışına yönelmeleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Küreselleşmeyle iletişim teknolojisinde yaşanan hızlı değişimler, kültürel alanda öz benlikten bahsetmeyi mümkünsüz kılmakta, kültürler birbiri içine geçmekte, dominant kültürler küresel çerçevede hâkim özellikleri oluşturmaktadır. Yemekten giyime ortak zevklerin oluşması, İngilizcenin dünya dili haline gelmesi, aynı müzik tercihlerinin oluşması gibi olgular, dünya çapında erişime açık sosyal medya uygulamaları, kültürel açıdan bir küreselleşmenin varlığını göstermektedir (Kıvılcım, 2013: 227).

Yenidünya düzeninde küresel öğeler insanlar tarafından içselleştirilerek yaşam tarzlarında standartlaştırma meydana getirmek, bu durum dünyadaki süper güçlerin tüm dünyayı içine alan, evrensel bir kültür oluşturma çabası olarak da yorumlanabilmektedir. Küreselleşme kitlesel üretim, bilinçsiz tüketim, bilgiye çok hızlı ulaşılmanın mümkün olması, kişiye hakim teknolojik hayat, aynı düşünen bir insan tipi yaratmaya çalışması nedeniyle de eleştirilmektedir (Karadağ ve Arıcıoğlu, 2018: 583-590).

Özetle küreselleşme dünya genelinde milli kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların eridiği, sosyal yaşamın küresel süreçler tarafından şekillendirildiği, dünyanın ekonomik olarak bütünleştiği, dünya popülasyonunun birbirine benzediği, nihayetinde tek küresel kültürün ortaya çıktığı ve toplumların milli kimliklerini ve farklılıklarını ifade etme ve tanımlamada sınırlı kaldığı, dünyanın sıkıştığı, küçüldüğü, milli olan her şeyin anlamını yitirdiği ve dünyanın tek bir mekân ve süreç olarak algılandığı dünya düzenini de ifade etmektedir (Demir, 2018: 69).

I. 1. 3. 4. Çevresel Küreselleşme

Çevre konusunun, 1990'lı yıllarla birlikte küreselleşme ile birlikte anılan önemli konulardan biri haline geldiği bilinmektedir. Hava, deniz, göl ve akarsu kirliliği, küresel ısınma, kuraklık ve sel felaketleri, ekolojik çeşitlilik ve türlerin yok olması, nükleer ve kimyasal atıklar, asit yağmurları gibi sorunlar küreselleşme süreci ile ilişkili kavramlar olarak dünya gündeminde yer almaktadır. Küreselleşme ile birlikte çevre sorunlarının artık bulunduğu ülke sınırlarını aşan nitelik kazanması, ülkeleri birbirine daha bağlı duruma getirmekte ve hiçbir devlet başka devletlerin sınırı içindeki çevre sorunlarına duyarsız kalamamaktadır. Kayıtsız kalınması halinde kendi yaşam döngüsünü de yakın ve uzun vadede tehlikeye sokması anlamına gelmektedir (Kısacık, 2019: 18).

Dünya üzerinde bir noktadan çıkan pandemik bir hastalığın hızla yayılması, tüm dünyayı etkisi altına alması Dünya ülkelerinin birbirlerine olan ilişkileri, küresel faaliyetlerin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Son dönemde Dünya üzerinde görülen Covid-19 salgınının Çin üzerinde tüm dünyaya hızla yayılması küreselleşmenin boyutu ve küresel faaliyetlerin hızı hakkında da bilgi vermektedir. Tüm dünyadaki hasta sayıları, hastalık belirtileri, hastalığın seyri ve şekil değiştirmesi, uygulanan tedavi yöntemlerinin bilinirliği, ülkeler arası yardımlaşma küreselleşmenin etkisiyle gerçekleşmektedir.

Ekonomik küreselleşme ile birlikte artan üretim ve tüketim miktarları, artan ticaret, doğrudan yabancı yatırım girişleri ve finansallaşma süreci, ülkelerde karbon emisyon düzeyini arttırıcı özellik göstermektedir. Bununla birlikte, politik küreselleşmenin çevre kirliliğini azaltmakta yönünde hareket ettiği de söylenebilmektedir. Çevre kirliliğini azaltmayı ve doğayı korumayı amaçlayan uluslararası anlaşmaların gözlemlenen ülkelerde başarıyla uygulandığı anlamına gelmektedir (Destek, 2020).

Dünya genelinde her geçen gün kendilerinden daha çok söz ettiren sivil toplum örgütleri, küreselleşmenin etkisiyle, uluslararası seviyede örgütlenerek yüksek iletişim imkânlarıyla hak arama, kamuoyu oluşturma ve dikkat çekme mücadelelerini gerçekleştirebilmektedir. Doğayı koruma ve doğa tahribatlarına dikkat çekmek isteyen Greenpeace hareketi, küresel örgütlenme hareketi olarak örnek gösterilebilmektedir. Küresel ahlak, türleri bozan “gen teknolojisi”, kitlesel imha silahı olarak kullanılabilen ve ekolojik etkileri açısından “nükleer teknoloji” ve küresel ısınmaya neden olan “katı yakıt kullanımı” alanlarında tüm dünyayı etkileyebilecek olan kararların, ulusal kararlar olarak nitelendirilemeyeceğivarsayılmaktadır (Kaypak, 2011: 22).

I. 1. 4. Küreselleşmenin Avantajları ve Dezavantajları

Küreselleşme kavramı tüm boyutlarıyla insanlığı etkileyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan yaşamı, ekonomi, politik hayat, sağlık, teknoloji, kültür gibi birçok kavram üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri mevcuttur.

I. 1. 4. 1. Küreselleşmenin Avantajları

Küreselleşmenin, ekonomik kalkınmayı canlandıran ve halka daha yüksek yaşam standartlarının sağlayan ve sosyal yaşamlarının iyileştirilmesini mümkün kılan güçlü bir araç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Küreselleşme yanlılar için, ticaretin serbestleştirilmesini ve genişletilmiş pazarlama entegrasyonu sağlayan, çalışanların yaşam kalitesini artıran üretkenliği ve gelirleri artırma şansı sağlayan bir olgu olarak görülmektedir. Küreselleşmenin sonuçları genellikle olumludur. Küreselleşme savunucuları ve karşı çıkıcıları küreselleşmeyi farklı açıdan değerlendirmiş olmakla beraber her iki kesimin küreselleşmenin dinamizmi ve değişkenliği konusunda fikir birliğinde oldukları görülmektedir (Fatima ve diğ., 2019: 97-99).

Küreselleşme, uluslararası ticaret ve finansal küreselleşme yoluyla ekonomik büyümeyi ve işsizlik oranını azaltmayı teşvik etmektedir (Siddiqa ve diğ., 2018: 123). Küreselleşmenin insan haklarını genişlettiği, cinsiyet eşitliğini desteklediği ve ekonomik büyümeyi teşvik ettiği de ifade edilmektedir (Potrafke, 2015: 543).

Küreselleşme, küresel ekonomik sistemle daha bütünleşen ekonomiler için bazı önemli faydalar sağlamakta, finans sektörünün gelişimini hızlandırmakta, gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ekonomilere bilgi ve teknoloji akışını sağlamakta, sermaye hareketleri nedeniyle iç pazarda daha düşük maliyetlerin oluşmasına zemin hazırlamakta, yurtiçi birikime neden olmakta, her türlü pazara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca finansal kurumların verimliliği üzerinde önemli bir etkisinin de olduğu ifade edilmektedir. Küreselleşme finansal kurumların gelişiminde itici gücü oluşturmaktadır (Balcılar ve diğ., 2019: 350). Küreselleşme neticesinde hızlı bilgi akışı, serbest ticaret, teknoloji paylaşımı gibi yöntemler toplumları daha zenginleştireceği ileri sürülmektedir (Ceyran ve Fisunoğlu, 2018: 434). Üretici için ise küreselleşme, ölçekten yararlanma, sinerjik faydalardan yararlanma, coğrafi avantajlardan ve kendi pazar gücünün avantajlarından yararlanma fırsatı anlamına gelebilir. Zira ölçek ekonomisi teorisine göre, sağlanan mal veya hizmet miktarı arttıkça birim başına ortalama maliyet azalır. Yurtdışına açılma ve işin büyümesi, ölçekten yararlanmanın temel güçlü yönleridir, böylece birim üretim maliyeti, satış sistemi maliyetleri (satış, pazarlama) ve katlanılan tedarik maliyetleri için önemli maliyet düşüşü sağlanır (Manolică ve Roman, 2012: 753). Küreselleşme belirtildiği gibi birçok avantajı barındırmakta olup bu avantajlardan bazıları aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir (Trošić, 2016: 109);

- ✓ Ülkeler arasında artan serbest ticaret,
- ✓ Teknolojinin yayılması,

- ✓ İnsanların ve malların daha kolay ve hızlı taşınması,
- ✓ Sermayenin likiditesini artırır,
- ✓ Ülkeler ve uluslararası daha güçlü ticaret bağlarına izin veren bağımlılıklar oluşturur,
- ✓ Şirketler, sınırlar ötesinde faaliyet göstermek için daha fazla esnekliğe sahiptir,
- ✓ Tüketiciler, aralarından seçim yapabilecekleri daha geniş bir ürün yelpazesine ve daha rekabetçi fiyatlara sahip olur,
- ✓ Şirketler ayrıca mal ve hizmet üretmek için girdileri en rekabetçi fiyatlarla temin edebilmektedir,
- ✓ Şirketler, mal ve hizmetlerini satmak için çok daha geniş pazarlara erişim sağlar,
- ✓ Şirketler, verimli ve düşük maliyetli mal ve hizmet üretmek için farklı ülkelerin kaynaklarını kullanabilirler,
- ✓ Şirketler yatırım için çok daha geniş fırsatlar elde eder,
- ✓ Sınır ötesi vergileri ve ücretleri ortadan kaldırarak maliyetlerin düşürülmesini sağlar ve
- ✓ Daha yüksek istihdam sağlar ve daha fazla gelir imkânı sunar.

I. 1. 4. 2. Küreselleşmenin Dezavantajları

Küreselleşme karşıtlarınca, küreselleşmenin eşitsizlik ve sömürü temeline dayanan, gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkeler arasındaki farkı daha çok açan bir dünya düzenini oluşturduğu savunulmaktadır. Küreselleşmenin insanlar üzerinde baskı oluşturduğu, ülkelerin tam egemenliğini zedelediği, milli değerleri yok ettiği, yoksul ve zengin arasındaki farkı daha da derinleştirdiği sadece çok uluslu büyük şirketlerin fayda

sağladığı, bu şirketlerin gelişmekte olan ekonomileri baskıladığı ve dünya ekolojisine büyük zararlar verdiği ileri sürülmektedir (Ay, 2013: 13-21).

Küreselleşmenin aldatıcı olduğu, amacın uluslararası locaların ve finans kuruluşlarının güçlü devletlerin zayıf devletlerde piyasa edinebilme veya bu ülkeler üzerinde ekonomik ve siyasal hâkimiyet kurmak için oluşturulmuş bir kavram olduğunu söyleyenler olduğu gibi ekonomik, toplumsal ve politik kariyerlerin anlamsızlaştığı “Küresel Köy” (Global Village) şeklinde ifade edilebilecek bir sistemin oluştuğu yönünde fikirler de bulunmaktadır (Kutlu, 2003: 166- 167).

Küreselleşme yoksullar üzerinde olumsuz etkiler göstermektedir. Sosyal küreselleşme, düşük işgücü verimliliği ve işgücü arzı yoluyla yaşam kalitesine zarar verebilecek faaliyetler bütünü olarak görülmektedir. Üretim maliyetlerini düşük tutmak amacıyla ucuz işgücüne yönelim artmakta, düşük ücret düşük yaşam standartlarını ve ekonomik eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin yoksulluğa neden olan etkisi, sermayeyi daha ucuz ve daha erişilebilir hale getirmeyi içermesiyle, emeğin sermayeyle kolayca ikame edilmesine yol açmakta ve birçok emekçinin kısa vadede işten çıkarılması ve sonuç olarak birçoğunun geçim kaybına yol açmasına neden olmaktadır. Ticaret açıklığının düşük enflasyona daha fazla bağlılıkla önemli ölçüde ilişkili olduğunu ve kısa vadede daha yüksek işsizlikle sonuçlandığını tespit edilmektedir. Bunun yanında küreselleşmenin sağlık alanındaki olumsuzluğu olarak Dünya genelinde bulaşıcı hastalıkların daha geniş alana yayılmasına katkıda bulunma özelliği de söylenmektedir. Bu olumsuz etki, bu hastalıkların potansiyel salgınıyla başa çıkmak için işleyen sağlık yapılarının eksik olduğu gelişmekte olan ülkeler için özellikle daha zararlı olmaktadır. Bununla birlikte, küresel sağlık konularında uluslararası iş birliği yoluyla yapılan ortak çabalar, gelişmekte olan ülkelerde sağlık ve refahın artırılmasına yardımcı olabilmekteyken

sağlık alanında üstün ülkeyi daha güçlü kılmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte yeni dünya normları ve hayat alışkanlıkları hastalık yayılımının hızını ve ülkeden ülkeye geçişi de kolaylaştırmaktadır (Olagunju ve diğ., 2019: 4).

Şirketin dış pazara açılması kararı alınmadan önce oluşabilecek bir takım riskler göz önünde bulundurulmalıdır. Belirli bir pazarda müşteri tercihlerinin olmaması, onlara rekabet etmeyen ve çekici olmayan bir teklif sunulmasına yol açabilir. Kuruluşlar, siyasi istikrar, dış borç, döviz kuru istikrarı, bürokrasi, yolsuzluk, gümrük vergileri, telif hakkı uyumu ve maddi kaynakları ilgili pazarın belirli ürünlerine uyarlama maliyetleri ve diğer tarife ve tarife dışı engeller gibi faktörleri göz önünde bulundurarak, dikkatlerini hangi ülke türüne odaklayacaklarına karar vermeleri gerekmektedir. Zira global olarak faaliyet göstermenin birçok avantajı olduğu gibi dezavantajı da bulunmakta olup bunlar aşağıda belirtilmektedir (Manolică ve Roman, 2012: 754-755; Trošić, 2016: 110):

- ✓ Tüketici davranışları, gelenekleri, beklentileri ve tutumları açısından farklı pazarlarda faaliyet göstermek,
- ✓ Küresel olarak faaliyet göstermek güçlü bir rekabeti beraberinde getirebilir; her pazarda küresel şirketler sırasıyla ilgili ülkenin hukuk kurallarının sağladığı avantajlardan, bazı milliyetçi tüketicilerin sadakatinden ve yerel psikolojiye ilişkin derin kavrayıştan yararlanarak, hem küresel rakiplerle (aynı finansal güç ve büyüklükte) hem de yerel rakiplerle karşı karşıya kalırlar,
- ✓ Halktan daha yüksek beklentiler: Küresel şirketlerin çevrenin korunmasına, insan haklarına, ülke düzenlemelerine ilgi göstermesi gerekiyor. Her hata büyük bir skandala dönüşüyor, iyi duyuruluyor, arkasından boykotlar,

etkinlikler ve protesto yürüyüşleri geliyor, bu da kurumsal imajın zedelenmesine ve satışların düşmesine neden oluyor,

- ✓ Milyonlarca dolarlık bir şirketi ve dünya genelinde onlarca şubeyi yönetmek, merkezi yönetim açısından zor olabilir; her bir hata yönetimi milyonlarca dolara mal olabilmektedir,
- ✓ Daha küçük firmalara kıyasla azaltılmış esnekliğe neden olur,
- ✓ Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlar, ulusal ve bireysel egemenliği ihlal ediyor,
- ✓ Tüketimi refahın yolu olarak gören materyalist bir yaşam tarzı olarak tüketiciliği üretir,
- ✓ Kirliliğe neden olur ve çevreye zarar verir,
- ✓ İşsizliğe ve daha az iş güvenliğine neden olur,
- ✓ Zengin ve fakir arasındaki uçurumu genişletir,
- ✓ Şirketler çok daha büyük bir rekabetle karşı karşıyadır ve daha küçük şirketler, küresel düzeyde rekabet edebilecek kaynaklara sahip olmadıkları için dezavantajlıdır,
- ✓ Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ülkelerin kalkınmasını baltalayabilir ve
- ✓ Bir ülkedeki ekonomik aksama ve krizler, etkilerini tüm ülkelere yayabilir.

1.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Küreselleşme ile birlikte coğrafi sınırların önemini yitirmesi, teknolojik gelişimin sağladığı kolaylıklar, tüm dünyanın pazar kabul edilebilmesi ve tüketici alışkanlıklarının benzerliği gibi sebepler yatırımcıları ulus ötesi yatırım yapmaya teşvik etmektedir.

I. 2. 1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Gelişmekte olan ekonomilerin, istenilen büyüme ve kalkınmayı sağlayacak olan sermaye yetersizliğinin önlenmesinde en etkin yollardan biri dış finansman kaynaklarıdır. Bu amaçla devletler başka devletlerin, küresel mali kuruluşların ve bankaların sundukları finansmanlardan veya DYY ve uluslararası portföy yatırımları gibi özel kaynaklardan yararlanabilmektedirler. Özellikle DYY'nin değişkenlik oranı sınırlı olduğundan ve sadece parasal değil modern teknoloji, mesleki deneyim, iş ve işleyiş bilgisi, istihdam kazancı gibi katkıları da içerdiğinden finansman kaynağı olarak gelişmekte olan ülkelere daha fazla tercih edilmektedir (Biniş ve Evren, 2010: 16).

1980'den bu yana, gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, DYY'nin ülkenin büyümesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve cesaretini kırmak yerine yabancı yatırım direğini teşvik ettiğini ve DYY 'yi çekmenin artık gelişmekte olan ülkelerin önemli bir politika ölçüsü olduğu düşünülmektedir (Asokan, 2014 :70). Araştırmacıların çoğu DYY'yi çeşitli ekonomiler için bir katalizör ve büyüme motoru olarak görmektedir (Rahaman ve Chakraborty, 2015: 588).

Bir ülkede yerleşikdurumdaki kişi veya kuruluşların farklı ülkelerde servet edinmelerine uluslararası yatırım (yabancı sermaye yatırımı) adı verilmektedir. DYY, yatırımcının başka bir ülkedeki yeni bir firma kurması, başka ülkedeki mevcut bir firmayı satın alması, yabancı ülkedeki mevcut bir firmada sermaye artırımına giderek ortaklık kurması ya da mevcut firmalara lisans, iş tecrübesi, teknoloji ve yönetim bilgisi gibi kazanımlar getirmesi şeklinde yapılan yatırımlara denilmektedir (Yavan ve Kara, 2003: 20). Yani, DYY, uzun vadeli bir ilişkiyi içeren ve bir ekonomideki yerleşik bir kuruluşun (doğrudan yabancı yatırımcı veya ana kuruluş), doğrudan yabancı yatırımcının (DYY teşebbüsü veya iştiraki veya yabancı iştiraki) ekonomisinden başka bir ekonomide yerleşik

bir kuruluştaki kalıcı bir menfaat elde etme amacını ve kontrolünü yansıtan bir yatırım olarak tanımlanır. Kalıcı menfaat ise, doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım kuruluşu arasında uzun vadeli bir ilişkinin varlığını ve ikincisinin yönetimi üzerinde önemli derecede bir etkinin varlığını ima eder. Bu tür bir yatırım, hem iki kuruluş arasındaki ilk işlemi hem de bunlar arasındaki ve hem yerleşik hem de tüzel kişiliği olmayan yabancı bağlı kuruluşlar arasındaki sonraki tüm işlemleri içerir. Doğrudan yabancı yatırımlar hem bireyler hem de ticari kuruluşlar tarafından üstlenilebilir (World Investment Report, 2006: 245, Duce ve España, 2003: 2).

Fikri mülkiyet, teknoloji ve marka değeri, organizasyon ve yönetim becerileri, pazarlama ağları gibi geliri etkileyen yabancı bir firmanın donanımı, uluslararası arenada faaliyet gösterme çekiciliğini ve yabancı yatırım potansiyelini artırır. DYY kararları, şirketin karlılığının artırılması, yeni kaynakların çekilmesi, ürün çeşitlerinin artırılması, hissedar zenginliğinin artırılması ve ekonomik verimliliğin artırılması gibi varsayımlar doğrultusunda alınmaktadır (Dökmen ve Kaygusuz, 2019: 205).

DYY, kaynağın çıkarılması için yüksek sermaye gerekmesi ve gelişmiş teknolojiye ihtiyaç duyulmasına rağmen hammadde yönünde zengin bölgelere yoğunlaşabileceği gibi ekonomik göstergeleri ve üretim teşvikleri yüksek yerlere de yönelebilmektedir. Bu kararlar yatırım yeri ve yatırım miktarının belirlenmesinde önemli olmaktadır (Baniak ve diğ., 2005: 10-11). Çoğu ülke, yeni teknolojiler getireceği, istihdam fırsatları yaratacağı ve ekonomik büyümeyi artıracacağı beklentisiyle yabancı yatırımı çekmeye çalışmaktadır. DYY'ye eşlik eden yeni teknoloji, yalnızca ev sahibi ülkenin üretim kapasitesini geliştirme potansiyeline sahip olmakla kalmamakta, aynı zamanda yenilikçi kapasitesini de arttırmaktadır. Bu durumda yerli firmalar, teknolojinin yayılmasından yararlanmakta ve alıcı ülkeyi daha rekabetçi hale getirmektedir.

I. 2. 2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Türleri

DYY, bir ülkedeki yatırımcının diğer bir ülkedeki girişimin hisselerini elde etmesi şeklinde ifade edilmektedir. Farklı bir ülkede ilk kez bir girişim kurma şeklinde gerçekleşebileceği gibi, var olan bir girişimin hisselerini satın alma şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Önemli nokta, farklı ülkedeki girişim mülkiyetinin bir kısmına ya da tamamına sahip olması yanında yatırım tamamen elinde bulundurma yanında o girişimin yönetiminde de söz sahibi olmasını gerekli kılmaktadır (Yavuz ve Çiçek, 2015: 71).

DYY'nin pek çok farklı biçimde ülkeye girdiği görülebilmektedir. Bunlardan bazıları (Arslan ve Uçar 2017: 2);

- ✓ Şirketlerin birleşmesi (şirket evlilikleri) ve şirketin satın alınması,
- ✓ Özelleştirme kanallıyla oluşan yatırımlar,
- ✓ Ortak girişimler, stratejik ortaklıklar, lisans verme ve diğer yatırımlar,
- ✓ Sabit sermaye yatırımları,
- ✓ Var olan yatırım ve faaliyetlerin genişletilmesi şeklinde belirtilebilir.

DYY'lerin tamamen yeni yatırım olması halinde fiziksel olarak yeni bir yatırım olmalarından dolayı, istihdam, sermaye, teknoloji gibi yönlerden ekonomiye sağladıkları katma değer daha fazladır. Diğer DYY şekli mevcut bir yerli üretici ile birleşme veya bu yatırımın satın alınması yoluyla olan ve genellikle “şirket evliliği” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tür yabancı yatırımın da avantajlı yönleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Pazara giriş yeni bir yatırıma göre daha az zaman ve düşük maliyet anlamına gelmektedir. Yatırımcı yeni firma oluşmuş mevcut pazarı ve pazar payı olan bir firma olarak yoluna devam etmektedir,

- ✓ Yatırımcı firmanın insan kaynakları, teknolojik altyapısı, satış ve lojistik kanalları gibi donanımları mevcuttur ve bu durum işleyişi kolay ve ucuz kılmaktadır,
- ✓ Yatırımcı, yatırımda bulunmak istediği ülkede hedef ve stratejilerine ulaşmada küresel faaliyet yönünden bir sinerji elde etmiş olur ve halihazırda sisteme dahil olmaktadır,
- ✓ Yatırımcı yeni gireceği pazarda kazanabileceği avantajlı ve üstün konumundan dolayı küresel rekabette önemli bir parçası haline gelmektedir.

DYY'lerin girişimcileri, hangi ülkeye ve hangi sektöre yatırım yapacaklarına karar verirken farklı ekonomik, politik ve sosyal etmenleri de göz önüne alarak, yatırım kararlarında seçici davranmaktadırlar. Bu yatırımların daha iyi anlamlandırılması için yatırımları etkileyen faktörlerin de araştırılması gerekmektedir (Koç Aytekin, 2019: 258-262).

I. 2. 3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri

Çok uluslu şirketler tarafından yatırıma yönelik kararları çoğunlukla stratejik hamleleri ve planlı davranışları içerdiğinden karmaşık yapıda olduğu bilinmektedir. Kaynak arayan doğrudan yabancı yatırımcı, daha az maliyetli kaynaklara veya iç piyasada bulunmayan kaynaklara erişimi kolaylaştırarak ev sahibi ülkedeki maliyetleri en aza indirebilmektedir. DYY'nin temel itici güçleri olarak göreceli ülke büyüklüğü, ikili ticaret maliyetleri, göreceli faktör desteği ve yatırım maliyeti farklılıklarının önemini vurgulanmaktadır (Bojnec ve Fertő, 2018: 92). DYY'yi etkileyen belirleyiciler üç başlık altında toplanabilmekte olup bunları aşağıdaki şekilde ifade edilebilmektedir.

I. 2. 3. 1. Yatırım Ortamına Ait Belirleyiciler

Coğrafi yakınlık DYY'nin karar alım sürecinde önemli rol oynamakta, coğrafi olarak kaynak ülkeye daha yakın ülkelerde yatırım yapmak firmalara ulaşım ve zaman maliyeti açısından avantajlar sağlamaktadır (ticaret.gov.tr).

Ülke imajı ve yapısı, maliyet yapıları, yatırım teşvikleri, yatırım sonrası hizmetler, işgücü piyasası, sosyal etkenler gibi konuları kapsamaktadır. Altyapı imkânları, enerji arzı, iletişimin kolaylığı ve işgücü maliyetleri de önemli belirleyicilerdendir. Yabancı yatırımcı açısından politik çevre unsurları da karar almayı etkilemektedir. Siyasi istikrarın varlığı, güçlü hükümet, yolsuzluklarla karşılaşılması, bürokratik prosedürlerin azlığı, özelleştirme eğilimleri, güçlü insan hakları uygulamaları, suç oranının azlığı yatırımcı açısından güven ortamı oluşturmakta, potansiyel riskleri en aza indirmekte ve kurumsal kaliteyi zedeleyecek faktörlere sebebiyet vermemektedir. Kısaca kurumsal kalite açısından bir ülkenin risk düzeyi düşükse ve kaygı yaratacak boyutta değilse, yabancı yatırımcılarına açısından belirsizlik ortadan kalkmakta ve yatırım tercihi hayata geçirilmektedir (Dökmen ve Kaygusuz, 2019: 209).

Gelişmekte olan ülkelerin ellerinde bulundurdukları ucuz işgücü potansiyeli özellikle emek yoğun yatırımda bulunacak yatırımcı için tercih sebebi olmakta diğer ülkelere göre bu ülkelere üstünlük kazandırmaktadır. Firma, teknolojik üstünlük, sermaye sağlama olanakları, üstün pazarlama teknikleri ve etkin fiyatlandırma politikaları gibi sahip olduğu avantajları ev sahibi ülkenin ucuz işgücü avantajı ile birleştirmektedir (Koç Aytekin, 2019: 263).

Gelişmekte olan ülkelerin ellerinde bulundurdukları ucuz işgücü potansiyeli özellikle emek yoğun yatırımda bulunacak yatırımcı için tercih sebebi olmakta diğer ülkelere göre bu ülkelere üstünlük kazandırmaktadır. Firma, teknolojik üstünlük, sermaye

sağlama olanakları, üstün pazarlama teknikleri ve etkin fiyatlandırma politikaları gibi sahip olduğu avantajları ev sahibi ülkenin ucuz işgücü avantajı ile birleştirmektedir. Özellikle ucuz emeğin bulunduğu Çin ve Tayvan gibi ülkeler bu nedenle tercih edilmektedirler.

I. 2. 3. 2. Politik Belirleyiciler

Ev sahibi ülkedeki ekonomik, politik ve sosyal yapıdaki istikrar, vergi politikaları, DYY ile ilgili uluslararası anlaşmalar, özelleştirme politikaları, rekabet yapısı, şirket satın alma ve birleşme politikalarını da içeren, piyasaların genel yapı ve işleyişi ile ilgili politikalar başlıca DYY belirleyicileri arasındadır. Yasal mevzuat, bürokratik prosedürler, rüşvet ve yolsuzluk gibi faktörler de DYY'yi şekillendiren önemli belirleyiciler olarak sıralanabilmektedir. Politik istikrarsızlık ve zayıf hükümet bir ülkeye olan yabancı sermaye akımlarını caydırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir. Somut bir ölçümü yapılamasa da genellikle yabancı yatırımlar ile politik dengesizlik arasında ters orantılı bir ilişki bulunduğu ve bu ilişkinin derecesinin de yatırım yeri seçiminde belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Siyasal olarak istikrarlı ve oturmuş bürokratik uygulamaların var olduğu ev sahibi ülke güvenli olarak görülmekte ve yatırımcı açısından tercih edilmektedir (Arslan ve Uçar, 2017: 3-4). Vergiler dışında, işgücü piyasası düzenlemeleri mülkiyet haklarının uygulanması veya hissedarların korunması gibi literatürde vurgulanan diğer önemli DYY belirleyicileri de bulunmaktadır (Esteller-Moré ve diğ., 2010: 186).

I. 2. 3. 3. Ekonomik Belirleyiciler

Ev sahibi ülkedeki ekonomik, politik ve sosyal yapıdaki istikrar, karlılık durumu, bölgesel ekonomik bütünleşme, serbest ticaret alanlarının ve gümrük birliklerinin oluşumuna yönelik doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili uluslararası anlaşmalar, özelleştirme stratejileri, rekabet yapısı ve yerel pazar büyüklüğü, üçüncü ülke pazarlarına

ulaşım imkânı, ihracatı ikame edici politikalar başlıca doğrudan yabancı yatırım belirleyicileri arasındadır. Yasal mevzuat, bürokratik prosedürler, rüşvet ve yolsuzluk gibi faktörler de doğrudan yabancı yatırımları şekillendiren önemli belirleyicilerolarak sıralanabilmektedir (Özcan ve Arı, 2010: 70-71).

Ülkedeki ekonomik istikrarsızlığın ve paranın satın alma gücünün bir göstergesi olarak enflasyon da yabancı sermaye akşını olumsuz etkileyen başka bir faktör olarak ifade edilmektedir. İstikrarlı ve hızlı büyüyen ülke ekonomilerindeki kârlılık oranları daha avantajlı yatırım ortamları sunabilmektedir. Taşıma ve ulaşım giderlerinden dolayı ortaya çıkan maliyetlerin ve haberleşme maliyetlerinin düşük olması önem taşımakta olup bunun yanında eğitilmiş işgücü, enerji kısıntısı ya da yetersizliğinin bulunmayışı, yasa dışı olayların ve suç oranının düşük olması, yatırım tercihlerinde belirleyici olmaktadır (Hosseini ve diğ., 2008: 195). Makroekonomik parametreler arasında yer alan reel döviz kuru da yabancı yatırımcının kararını etkilemektedir. Reel döviz kuru, iki ülkenin tüketim sepetlerinin göreceli fiyatını karşılaştırmaktadır (Dökmen ve Kaygusuz 2019: 209).

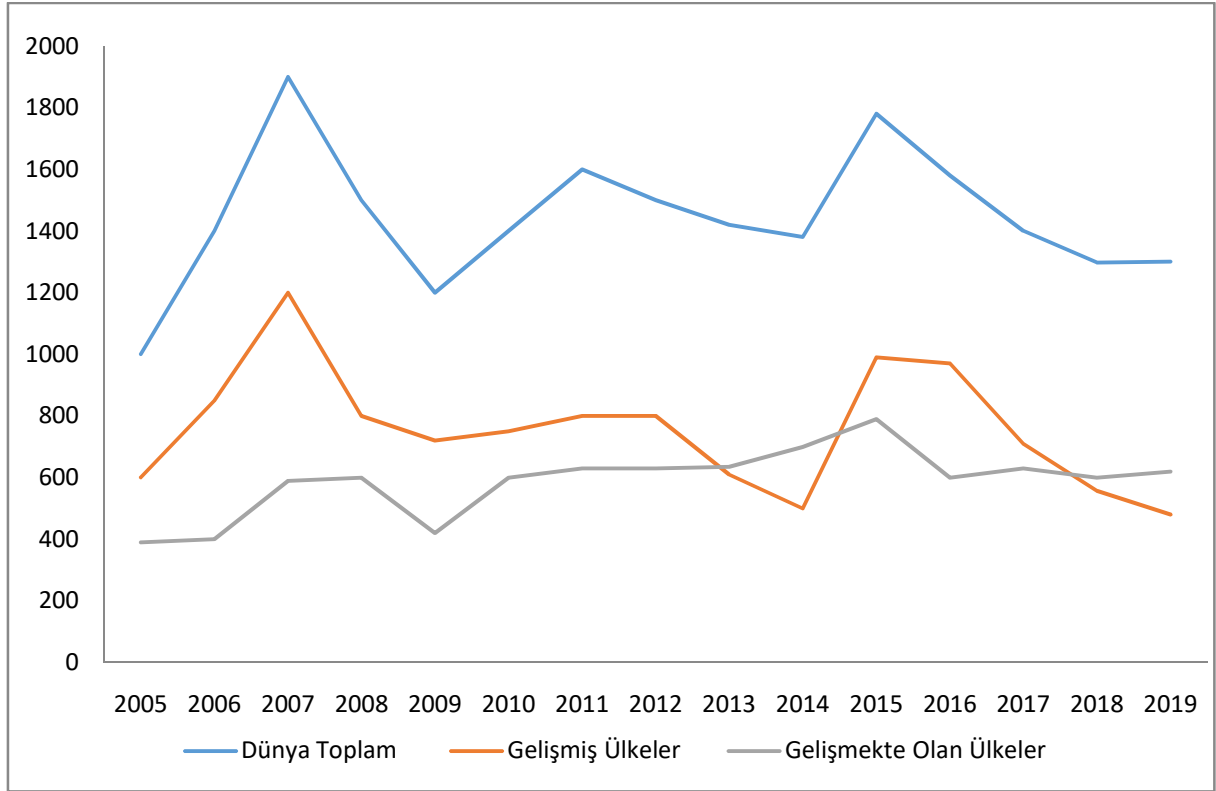
Kısacasıyatırımcıların bakış açısından, iyi işleyen bir finansal sistem, finansal kaynakların üretken sektörlerle ve değer yaratanlara daha verimli bir şekilde tahsis edilmesini de simgelemektedir (Hajilee ve Al Nasser, 2015: 230).

I. 2. 4. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişimi

1980'li yıllardan sonra dünya mal ve hizmet pazarlarında artarak devam eden liberalleşme ve dünyaya entegrasyon süreciyle birlikte artan rekabet ortamı, DYY'lerin önemini daha net ortaya çıkarmıştır. Milli sermayenin, başka bir ülkede yatırıma dönüşmesi 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Ancak ilk somut adımlar sanayi devrimi ile birlikte 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamaktadır. Avrupa'dan kaynaklanan sermaye

ıkışları finansal yatırımları tercih ederken, I.Dünya savaşı öncesinde ABD'den gerçekleşen yatırım çıkışlarının, doğrudan yabancı yatırım şeklini almaya başladığı görölmektedir. Ancak 1929 Dünya ekonomik buhranı yabancı yatırımların azalmasına, hatta mevcut yatırımların tasfiye edilmesine yol açmıştır(Nur ve Dilber, 2017:20). Türkiye, özellikle büyümeye önemli katkısı olacağı görüşünden hareketle, 1950'den bu yana çaba göstermektedir (Uygur, 2012: 88).

1958 yılında Avrupa Birliği (AB)'nin kurulmasıyla birlikte DYY'lerde çok hızlı bir artış yaşandığı bilinmektedir. Bu artışta, özellikle AB'nin gümrük birliği esasına dayanarak uyguladığı ticari engellerden kurtulmak isteyen Amerikan yatırımlarının önemli olduğu söylenebilmektedir. Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelere yönelik DYY'ler daha ziyade petrol ya da doğal kaynak zengini olan birkaç ülkede gerçekleştiği ifade edilebilmektedir. Sonrasında ise Dünya'da petrol sorunun patlak vermesiyle birlikte DYY'ler yavaşlamış olup mevcut yatırımların büyük bölümünün Amerika kaynaklı olduğu söylenebilmektedir. 1980'li yıllardan sonra DYY'lerin artmaya başladığı, özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, hem o bölgeye hem de Doğu Avrupa ülkelerine yönelik yabancı sermaye yatırımlarında bir artış gerçekleştiği ifade edilmektedir (Aydemir ve diğ., 2012:73). Aynı zamanda II. Dünya Savaşı'ndan 1990'lı yıllara kadar, gelişmiş ülkelerin tamamına yakınında, sağlanan teşvikler ve yapılan tanıtımlar ile doğrudan yabancı yatırımları çekebilmenin amaçlandığı görölmekte olup Grafik 1'de 2000'li yıllara ait küresel sermaye girişleri görölmektedir.

Grafik 1: Yıllar İtibariyle Gelişmişlik Ölçütüne Göre Küresel Sermaye Girişleri (Milyar \$)

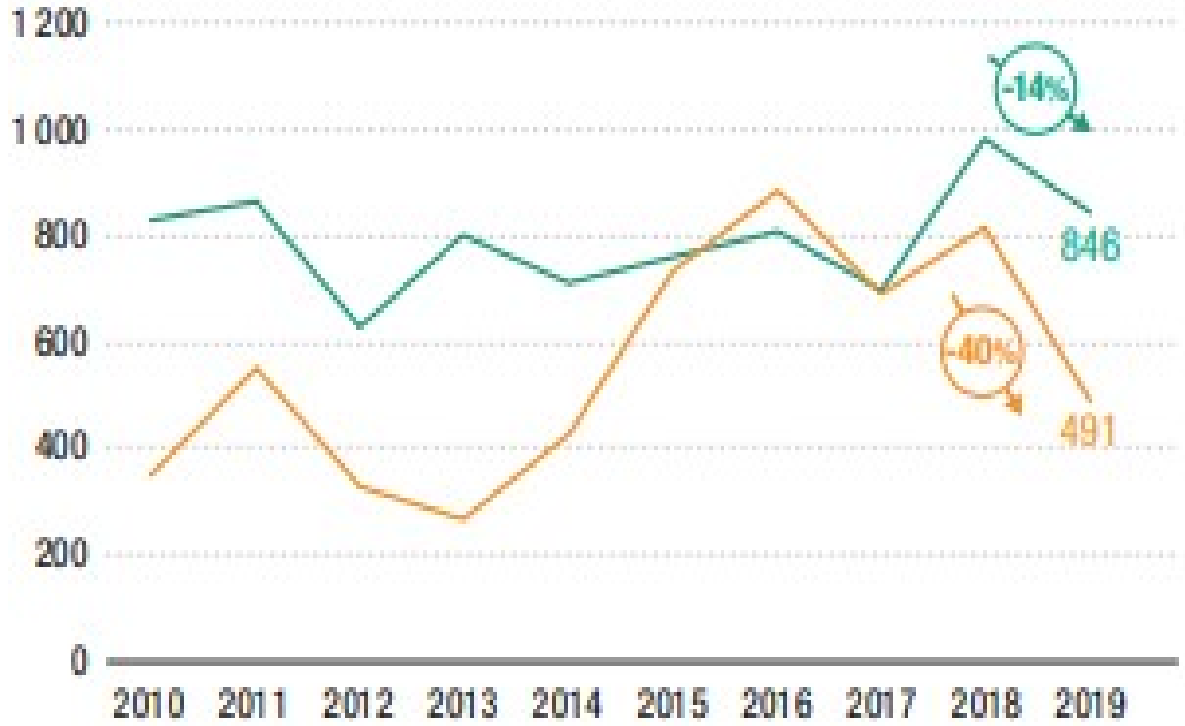
Kaynak: ticaret.gov.tr, UNCTAD.

Grafik 1'den de anlaşılabacağı gibi küresel DYY'lerin, 2018 yılında düşüşüne devam ettiği görülmektedir. Üç yıl art arda gerçekleşen bu düşüşün başlıca sebeplerinden biri, 2017 yılının sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen vergi reformlarının ardından çok uluslu firmaların yurtdışı kazanımlarının ülkeye dönmesi olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde DYY hızlı bir düşüş eğilimi gösterirken, gelişmekte olan ülkelere ise ufak bir artışa uğradığı görülmektedir(ticaret.gov.tr).

Grafik 2'de ve Grafik 3'te sınır ötesi birleşme ve satın almave sıfırdan yatırım projelerinin değeri ve sayısı belirtilmektedir.

Grafik 2'de görüldüğü gibi Dünyada DYY değerinin 2019'da %40 oranında azalarak 491 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Birleşme ve Satın Almalara

dayalı DYY'lerin yüzde 40 düşüşle, son beş yılın en düşük seviyesine indiği söylenebilmektedir. Sıfırdan projelerin değerinin yüzde 14 düşüşle 846 milyar dolar seviyelerine gerilediği görülmektedir. Bu durum, DYY anlaşmalarının sayısında meydana gelen yüzde 4'lük düşüş ve büyük anlaşmaların olmamasından kaynaklanmaktadır.

-----Açıklanan FDI sıfırdan yatırım projelerinin değeri

-----Sınır ötesi birleşme ve devralmaların net değeri

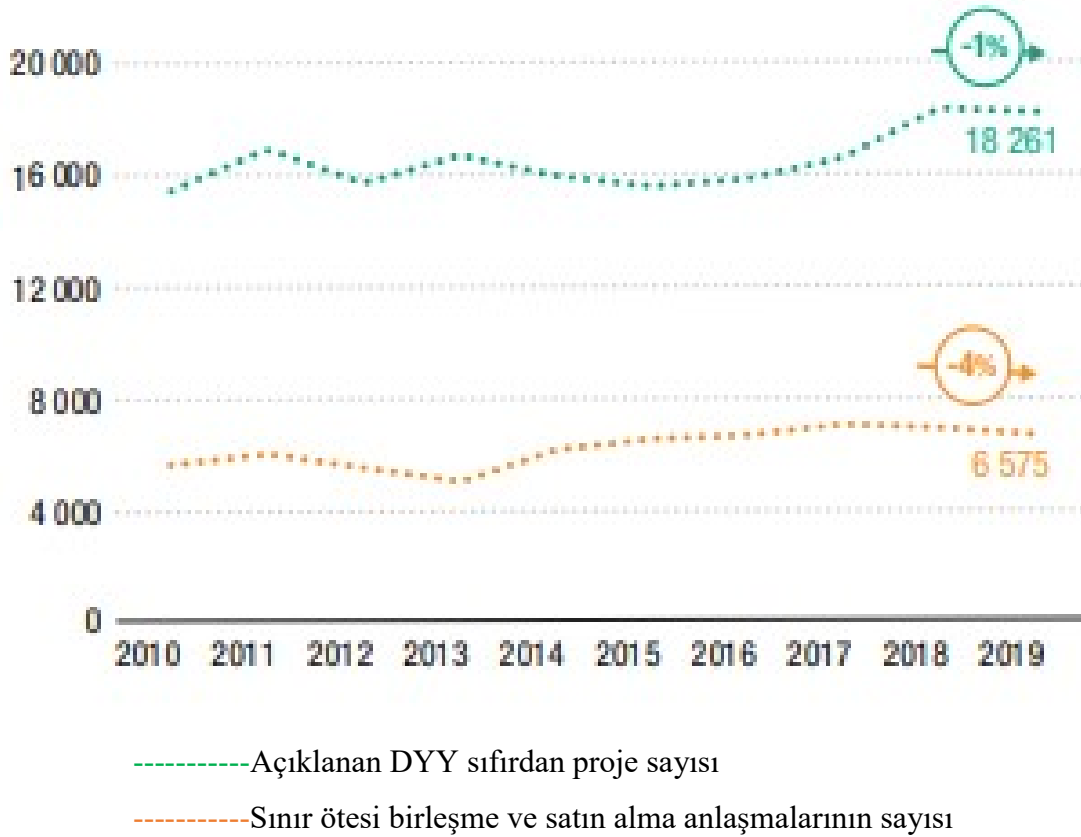
Grafik2: Sınır Ötesi Birleşme, Satın Alma ve Sıfırdan DYY Değeri (2010–2019, Milyar\$)

Kaynak: UNCTAD

Çok uluslu şirketlerin kârlarının düşmesiyle birlikte, normal yıllarda doğrudan yabancı yatırımın önemli bir parçası olan yabancı iştiraklerin yeniden yatırıma yatırılan kazançları da düşmüştür. Pandeminin küresel DYY üzerindeki etkisi 2020'nin ilk yarısında yoğunlaşmış olup ikinci yarıda, sınır ötesi birleşme ve satın almalar ve uluslararası proje finansmanı anlaşmaları büyük ölçüde toparlanmıştır. Ancak, gelişmekte olan ülkeler için

daha önemli olan sıfırdan yatırım, 2020 boyunca ve 2021'in ilk çeyreğine kadar olumsuz eğilimini sürdürmüştür (UNCTAD, 2021).

Grafik 3'te sıfırdan projelerin proje sayısının yüzde 1'lik düşüşle 18.261 seviyesine gerilediği görülmektedir. Yatırım faaliyeti olarak ana itici gücü oluşturan proje sayısının daha düşük oluşu DYY'leri olumsuz etkilemektedir.

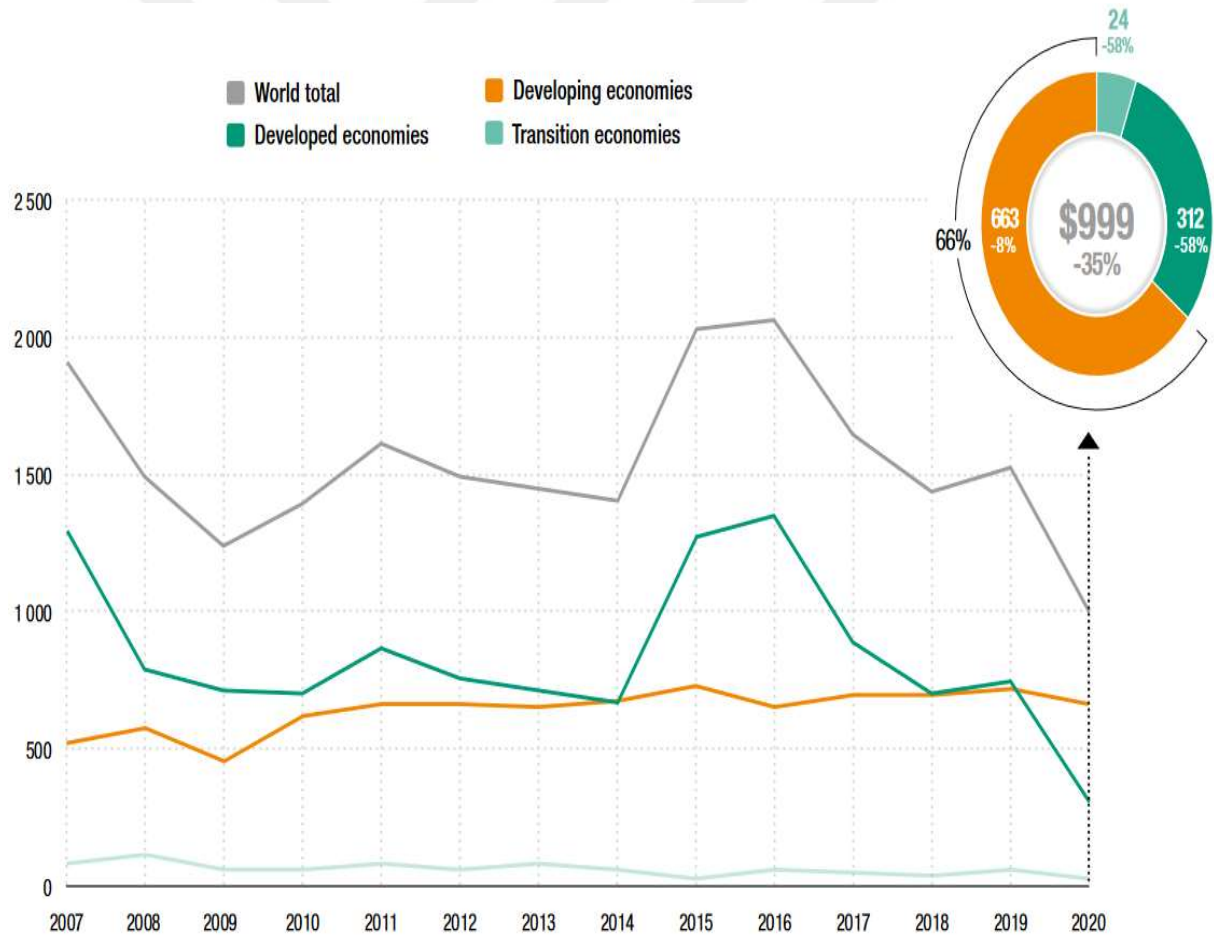

Grafik 3: Sınır Ötesi Birleşme, Satın Alma ve Sıfırdan DYY Sayısı (2010–2019, Sayı)

Kaynak: UNCTAD

ABD ve Çin arasındaki "ticaret savaşlarının" 2019 yılı boyunca devam etmesininve dünya ekonomisinde yaşanan durgunluğun tüm alanlarda olduğu gibi DYY'leri de etkilediği söylenebilmektedir. Dünyada ön plana çıkan jeopolitik gerginlikler, gelir dağılımı sorunu, küresel ısınma ve dijital ekonomi gibi konular, 2019 yılında durgunluğa sebep olduğu gibi 2020 yılı ve sonrası için de bu unsurların dünya ekonomisini tehdit eden unsurlar arasında yer aldığı söylenebilmektedir. Bu dönemde ekonomik

yavaşlama tüm dünyada senkronize bir şekilde yaşanmaktadır. Yükselen gümrük vergileri ve artan siyasi belirsizliklerin ekonomik güven ve tüketici harcamalarına darbe vurması nedeniyle yavaşlamanın merkezinde imalat sektörü, yatırımlar ve ticaretin yer aldığı söylenebilmektedir (Kaya, 2019: 22). Covid-19 krizi de DYY girişlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Nitekim 2020’de doğrudan yabancı yatırımda dramatik bir düşüşe neden olmuştur. Küresel DYY akışı, 2019’da 1,5 trilyon dolardan yüzde 35 azalarak 1 trilyon dolara gerilemiş olup bu 2005’ten bu yana en düşük seviye ve küresel mali krizden sonra 2009 dip seviyesinin neredeyse yüzde 20 altındadır. Covid-19’un DYY üzerindeki etkisi Grafik4’te gösterilmiştir.

Grafik4: Küresel ve Ekonomiler Grubuna Göre DYY Akışları (2007–2020) Milyar Dolar

Kaynak: UNCTAD, 2021: 2.

Covid-19 pandemisine yanıt olarak dünya çapında uygulanan karantinalar, mevcut yatırım projelerini yavaşlatmış ve durgunluk beklentileri çok uluslu şirketlerin yeni projeleri yeniden değerlendirmesine yol açmıştır. DYY'deki düşüş, gayri safi yurtiçi hâsıla ve ticaretteki düşüşten önemli ölçüde daha keskindir. Düşüş, kısmen kurumsal işlemlerin ve şirket içi finansal akışların neden olduğu salınımlar nedeniyle doğrudan yabancı yatırımın yüzde 58 düştüğü gelişmiş ekonomilere doğru büyük ölçüde eğilmiştir. Gelişmekte olan ekonomilerdeki DYY, esas olarak Asya'daki esnek akışlar nedeniyle daha ılımlı bir yüzde 8 oranında azalmıştır. Sonuç olarak, gelişmekte olan ekonomiler, 2019'daki yarının hemen altında olan küresel DYY'nin üçte ikisini oluşturmuştur. DYY eğilimleri bölgeye göre önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. Gelişmekte olan bölgeler ve geçiş ekonomileri, pandeminin yoğun ve kaynak temelli faaliyetlere yapılan yatırımlar üzerindeki etkisinden nispeten daha fazla etkilenmiştir. Ekonomik destek önlemlerinin uygulanmasına yönelik mali alandaki asimetri de bölgesel farklılıkları tetiklemiştir. DYY, gelişmiş ve geçiş ekonomilerinde her ikisinde de yüzde 58 oranında düşmüştür. Gelişmekte olan ekonomilerde, esas olarak Asya'daki esnek akışlar nedeniyle yüzde 8'lik daha ılımlı bir düşüş olmuştur (UNCTAD, 2021).

I. 2. 5. Doğrudan Yabancı Yatırımların Avantajları ve Dezavantajları

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkede yatırım ve yaşam bağlamında avantaj ve dezavantajları birlikte sunan ve genellikle değerlendirilmesi perspektif bir bakış açısı gerektiren bir durum olarak görülmektedir.

I. 2. 5. 1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Avantajları

Doğrudan yabancı yatırımlar, birçok sosyal bilim araştırmacısı, politika yapıcı ve ekonomist tarafından makroekonomik büyümeyi etkilemenin bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Dahası, doğrudan yabancı yatırım-büyüme pozitif ilişkisi, ev sahibi

ülkenin vasıflı işgücü, politik istikrar, kurumsal kalite gibi çeşitli sosyal ve kurumsal niteliklerine bağlı olmasından kaynaklı olarak, ekonomik teori de, genel olarak DYY'nin ekonomik iyileşme ile pozitif olarak ilişkili olduğunu öne sürmektedir. DYY girişleri ekonomik kalkınmayı canlandırmaktadır çünkü DYY sektörel büyümeyi teşvik etmede ve teknolojik gelişmeleri, endüstriyel büyümeyi, işgücü becerilerini ve sermaye birikimini iyileştirmede olumlu etkiler taşımaktadır.

DYY ev sahibi ülkeye döviz girdisi sağlama, sermaye stokunu fazlalaştırma, üretim kapasitesini artırma, istihdam oluşturma, teknoloji transferi sağlama, işletmecilik deneyimlerini aktararak yerli girişimleri eğitme gibi yararlar doğurabilmektedir. Yabancı yatırımları ile birlikte ülkede üretim faktörlerinin geliştiği de ifade edilebilmektedir (Biniş ve Evren, 2010: 17).

DYY'lerin yerel hammaddelerin kullanımını kolaylaştırdığını ve yeni teknolojilere erişmeyi mümkün kıldığını, beşerî sermaye stokunu artırdığını ve yeni iş fırsatları yarattığını söylenmek mümkündür. Ekonomistlerin çoğu DYY'lerin ev sahibi ülkelerdeki ekonomik büyüme ile pozitif bir ilişkisi olduğunu belirtmektedir. DYY'leri teşvik etme eğilimi 1980'lerden beri gözlenmektedir ve ülkeler yabancı yatırımı çekmeye aktif olarak katılmakta ve daha fazla yatırım kazanmak için birbirleriyle rekabet etmektedir. Klasik ekonomistler, DYY'lerin ekonomik büyüme için itici motor olduğunu ve kişi başına düşen gelir üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedirler. Yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi olduğu ve bu etkisinin azımsanmayacak derecede önemli olduğu savunulmaktadır (Latif ve diğ., 2018: 321 -325).

DYY'lerin yüksek erişim, derinlik ve verimlilik açısından çok yönlü özellikleri hesaba katılırsa yerli firmalara ve ev sahibi ülkenin uluslararasılaşmasına katkıda

bulunduğu söylenebilmektedir (Boly ve diğ., 2014). Ev sahibi ÷lke açısından yerel seviyede yoğunlaşmış profesyonel bilgi, kentleşme ekonomilerini de meydana getirmekte ve yatırım şehrini geliştirmektedir (Juhász, 2020: 4). Doğrudan yabancı yatırım ile uluslararası göç arasında da önemli bir bağlantı vardır. İşgücü arzının ve talebinin yoğun olduğu yerlerde DYY'ninhâkim olduğu sektörler dışında yeni endüstriler yaratılabilmekte veya eski endüstriler herhangi bir emek sıkıntısı olmadan genişleyebilmektedir (Lim, 2021: 2).

Gelişmekte olan ÷lkelerde, kişi başına düşen gelir ve tasarruf oranının çok düşük olması, yerli sermayenin ekonomiyi yükselişe geçirecek büyük itici gücü oluşturmada yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, istenilen ekonomiye ulaşmak için yerli kaynakların yabancı sermaye ile desteklenmesi gerekmektedir. Ev sahibi ÷lke açısından DYY ile "düşük gelir-düşük tasarruf, düşük yatırım-düşük gelir" kısır döngüsünü kırmak amaçlanmaktadır. Sermaye malları, know-how (iş yapılış tecrübesi), hammaddeler ve diğer girdiler, ihtiyaç duyulan makine, teknik bilgi ve diğer girdiler yerel olarak mevcut olmayabilmekte, doğrudan yabancı yatırım ile yatırım yapan ÷lke genellikle finansal, teknik, idari, ticari marka ve diğer kaynaklarından bazılarını alıcı ÷lkeye aktarmaktadır. Yurtiçi yerel yatırımların çeşitlenmesi ve iyileştirilmesine de katkıda bulunabilmektedirler. Tüketiciler açısından da daha geniş rekabetçi bir fiyat yelpazesine sahip olmayı mümkün kılmaktadır (Kumar, 2020: 10-11).

DYY firmaları da maliyet açısından uygun gördükleri ÷lkelerde yatırımlarını gerçekleştirmektedirler. Bu aşamada en önemli kriteri 'Maaş ve Ücretler' oluşturmaktadır. Bu duruma örnek olarak Bangladeş'in sırf düşük ücret oranı nedeniyle dünyanın en iyi hazır giyim üreticilerinden biri olduğu gösterilebilmektedir. Yine aynı şekilde hazır giyim sektöründe aylık asgari ücretler bakımından Hindistan'ın 78\$, Endonezya'nın 92\$, Çin'in

155\$ civarında maliyet oluşturması yatırımcı açısından avantaj oluşturmaktadır. Bunun yanında emek becerileri olarak da adlandırılabilen mesleki nitelikler de yatırımcı açısından kolaylık sunmaktadır. Srilanka'nın, iyi İngilizce iletişim becerilerine ve yüksek eğitim oranlarına sahip olması, Çin'in teknik altyapı olarak yeterli oluşu (elektronik endüstrisi), Hindistan'ın büyük bir nüfusa ve iyi İngilizce becerilerine sahip olması (ağrı merkezi), Bangladeş, Vietnam ve Tayland'ın da büyük bir nüfus ve zahmetli içe olan becerileri (hazır giyim endüstrisi) yabancı yatırımcı açısından hem maliyet hem de içe kolaylığı açısından avantajlı hale gelmektedir (Haudı ve Cahyono, 2020: 4128-4129). Doğrudan yabancı yatırım bağlamında, avantajlar genellikle bir bakış açısı meselesidir. Bir DYY, çUş için bazı büyük avantajlar sağlayabilir, ancak yatırımın yapıldığı yabancı ülke için değil. Öte yandan, bazen yatırımın nasıl sonuçlandığına bağli olarak anlaşma yabancı ülke için daha iyi sonuç verebilir. İdeal olarak, hem çUş hem de genellikle gelişmekte olan bir ülke olan yabancı ülke için DYY'nin avantajlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Sattar, 2021; Research FDI, 2021; Susic ve diğ., 2017; Padia, 2021);

- ✓ Pazarlara ve kaynaklara erişim,
- ✓ Üretim maliyetini düşürür: DYY, işgücü piyasasının daha ucuz olması ve hedef dış pazardaki düzenlemelerin daha az kısıtlayıcı olması durumunda, üretim maliyetinizi düşürmeniz için bir araçtır. Örneğin, ayakkabı ve giyim sanayilerinin, faaliyetlerini gelişmekte olan ülkelere kaydırarak üretim maliyetlerini önemli ölçüde azaltabildikleri bilinen bir gerçektir.
- ✓ Faydalı Proje: Doğrudan yabancı yatırım, küresel ekonominin yanı sıra yatırımcılar ve alıcılar için de faydalıdır. Yatırımcılar, paralarının en az riskle en iyi getirisini ararlar. Rekabet avantajı sağlar ve siyasetin, adam kayırmanın ve rüşvetin etkilerini azaltır.

- ✓ Ekonomik Kalkınma Teşviki: Doğrudan yabancı yatırım, hedef ülkenin ekonomik kalkınmasını harekete geçirebilir. Yatırımcı için daha elverişli bir ortam yaratabilir ve yerel endüstri için fayda sağlayabilir.
- ✓ Kolay Dış Ticaret: Birçok ülkenin ithalat tarifesi vardır ve bunun için ticarete zorluk yaşarlar. Bunun yanı sıra satışlarının ve hedeflerinin tam olarak karşılanabilmesi için uluslararası pazarlarda varlıklarını gerektiren sektörler de bulunmaktadır. DYY, uluslararası ticaret için bunları kolaylaştıracaktır.
- ✓ İnsan Sermayesi Kaynaklarının Geliştirilmesi: Doğrudan yabancı yatırım nedeniyle insan sermayesi kaynakları geliştirilecektir. Doğrudan yabancı yatırım yoluyla eğitim ve deneyim paylaşımı yoluyla kazanılan nitelikler, bir ülkenin eğitimini ve genel insan sermayesini artıracaktır.
- ✓ Kaynak Transferi: Doğrudan yabancı yatırım, kaynak transferine izin verecek ve aynı zamanda hedef ülkelerle bilgi alışverişine izin verecektir. Sonuç olarak, bu hedef ülkeler bunlardan yararlanacaktır.
- ✓ Artan Verimlilik: Doğrudan yabancı yatırımla sağlanan tesis ve ekipman, hedef ülkelerde verimliliği artıracaktır.
- ✓ Gelir Artışı: Bu, doğrudan yabancı yatırımın büyük bir avantajıdır. DYY yardımıyla hedef ülkelerin gelirleri artırılabilecektir. Daha fazla istihdam ve daha yüksek ücretlerle milli gelir artacaktır. Ayrıca, fabrikanın ürün ve faaliyetlerinden, fabrika çalışanlarının gelir ve alımlarından alınan vergilerden ve fabrikanın yarattığı ek ekonomik faaliyet nedeniyle artık mümkün olan gelir ve satın alımlardan alınan vergilerden vergi geliri elde edilmektedir. Gelişmekte olan hükümetler, bu sermaye infüzyonunu ve

ekonomik büyümeden elde edilen geliri, yollar, iletişim sistemleri, eğitim kurumları inşa etmek ve yeni yerli endüstrilerin yaratılmasını sübvans etmek gibi fiziksel ve ekonomik altyapısını oluşturmak ve geliştirmek için kullanabilir.

I. 2. 5. 2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Dezavantajları

DYY'lerin ev sahibi ülkede hayata geçirilmesi doğru planlama gerektiren bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi halde ülkeye ekonomik ve siyasi anlamda bir tehlike doğurabilmektedir. Ekonominin bütünlüğünü zedeleyebilmekte, yurtiçinde haksız ve zorlu bir rekabete neden olarak ekonomiyi ikili bir yapıya çevirebilmekte veya ödemeler bilançosu üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Biniş ve Evren, 2010: 17).

Yabancı yatırımdan beklenen getiri miktarının, döviz kuru denetimleri, kur dalgalanması ve devletleştirme gibi rizikoları karşılayamama olasılığı da bulunmaktadır. Politik, ekonomik ve döviz kuru risklerinin olması nedeniyle DYY, milli yatırım kararlarına göre fazla karmaşık olması sorunuyla da karşı karşıya kalılabilmektedir (Arslan ve Uçar 2017:3).Sanayileşme faydası sağlayan yabancı yatırım buna karşılık bu ev sahibi ülkelerde çevresel bozulmalara ve ekolojik denge sorunlarına neden olmaktadır. Sermaye ihtiyacını giderebilecek finansal kaynakların bulunmaması nedeniyle gelişmekte olan ülkeler bu sorunla yeterince baş edememektedirler (Tekbaş, 2019: 391).Yatırımların istenen amaçlarda kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek için yetersiz kontrol mekanizması gelecekte bazı yerel kurumsal sorunlara sebebiyet verebilmektedir (Hussain ve diğ., 2021: 74).

Yabancı yatırımcıdan kaynaklı tüketiciye yansıyan düşük fiyat yelpazesi, aynı fiyatlandırmayı yapamayan yerel yatırımcının rekabet gücünü zayıflatmaktadır. DYY'nin etkisi ve güçlü rolü nedeniyle, yerel yatırım zorluklarla karşı karşıyadır. Yerli şirket,

sermaye ve donanımca yüksek dev pazar lideri yabancı yatırımcı ile mücadele etme şansı yakalayamamaktadır. Yerli girişimciler her zaman onlarla rekabet etme veya kendilerini geliştirme konusunda zayıf kalmaktadırlar. Yabancı yatırımcı çok büyükse, döviz kuruna ticari faaliyetleriyle hâkim olabilmekte bu durum ev sahibi ülke için zararlı olabilmektedir. Yatırımcı bu konuda herhangi bir ülke için kasıtlı olarak etki yaratabilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımcı açısından değerlendirildiğinde siyasi değişikliklerin öngörülemezliği de çok risk oluşturmaktadır. Siyasi krizler yatırım başarısını zedeleyebilmektedir. Siyasi krizler, savaş, ulustaki iç çatışmalar, ya da tamamen yanlış planlama doğrudan yabancı yatırımcı açısından yatırımda dezavantaj oluşturmaktadır (Haudi ve Cahyono, 2020: 4131-4133). DYY'nin dezavantajlarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz (Sattar, 2021; Research FDI, 2021; Susic ve diğ., 2017; Padia, 2021);

- ✓ Yerli yatırımın engellenmesi: Bazen DYY yerel yatırımı engelleyebilir. DYY nedeniyle, ülkelerin yerel şirketleri, yerli ürünlerine yatırım yapma ilgilerini kaybetmeye başlar.
- ✓ Siyasi değişikliklerden kaynaklanan risk: Diğer ülkelerin siyasi hareketleri sürekli olarak değişebilmekte ve bu da yatırımcıları engelleyebilmektedir.
- ✓ Negatif döviz kurları: Doğrudan yabancı yatırımlar bazen döviz kurlarını bir ülkenin lehine, diğerinin aleyhine etkileyebilir.
- ✓ Daha yüksek maliyetler: Yatırımcılar yabancı ülkelere yatırım yaptıklarında, malların ihraç edildiğinden daha pahalı olduğunu fark edebilirler. Çoğu zaman, yerel çalışanların maaşlarından daha fazla para makinelere ve fikri mülkiyete yatırılır.

- ✓ Ekonomik imkansızlık: Doğrudan yabancı yatırımların yatırımcı açısından sermaye yoğun olabileceği düşünüldüğünde, bazen çok riskli ya da ekonomik olarak imkansız olabilir.
- ✓ Kamulaştırma: Sürekli siyasi değişiklikler kamulaştırmaya yol açabilir. Bu durumda, bu ülkelerin hükümetleri, yatırımcıların mülkleri ve varlıkları üzerinde kontrole sahip olacaktır.
- ✓ Günümüz ekonomik sömürgeciliği: Birçok üçüncü dünya ülkesi veya en azından sömürgecilik geçmişine sahip olanlar, doğrudan yabancı yatırımın, ev sahibi ülkeleri ifşa eden ve onları yabancı şirketlerin sömürüsüne karşı savunmasız bırakan bir tür modern ekonomik sömürgeciliğe yol açacağından endişe ediyor.

I. 3. VERGİ GELİRLERİ

Devletlerin artan görevleri dâhilinde kamu harcamalarını finanse edebilmek için kanunlara dayalı vergilendirme yetkisini kullanarak sahip olduğu gelirleri ifade eden bir kavram olarak vergi gelirleri, devletin en temel geliri olarak tanımlanmaktadır.

I. 3. 1. Verginin Tanımı ve Tarihçesi

Vergi, en kısa haliyle geleneksel olarak hükümet harcamaları için ana finansman mekanizması olarak ifade edilmekte olup devletin en temel gelir kaynağıdır (Baker ve Murphy, 2020: 1). Kamu harcamalarını finanse etmek için, toplumu oluşturan kişi ve kurumlardan, gelir durumlarına göre, zorunlu ve karşılıksız olarak aldığı ekonomik değer olarak ifade edilmektedir. Modern devletlerde kişi ve kurumlar devlet denilen siyasi oluşumun parçası olması nedeni ile toplumsal yarar amaçlı yapılan masrafları karşılamak amacıyla vergi ödemektedirler. Zaman içerisinde vergi, yalnızca devlete gelir sağlayan mali bir araç olmaktan çıkmış, aynı zamanda makro seviyede birtakım ekonomik, sosyal,

kültürel amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılan bir araç olma özelliği kazanmıştır (Eker ve Bülbül, 2016: 142-143).

Devlet tarafından kamu harcamalarını finanse etmek üzere alınan vergi, günümüzdeki klasik devlet anlayışının zamanla değişmesi ve devletin sosyo-ekonomik nitelikte artan önemli fonksiyonları, kamu gelirleri içerisinde vergilerin öneminin daha çok artmasını sağlamaktadır. Devlet anlayışlarındaki değişimle birlikte devlet fonksiyonlarının da zamanla değiştiği görülmektedir. Verginin, düzenleyici, kontrol edici, yönlendirici olma gibi farklı fonksiyonlar kazandığı görülmektedir. Vergilerin, devletin gelir kaynağı olması, devletin zaman içerisinde yapmak zorunda olduğu hizmetlerin hızla artış göstermesi ve buna bağlı olarak kamu harcamalarının artması bu durumda vergi ve vergi tahsilatının önemini daha da arttırmaktadır. Devletler artan kamu harcamalarını karşılamak için gelirlerini de artırma yoluna gitmekte ve vatandaşlarından daha fazla miktarda vergi toplamayı amaçlamaktadır (Samur, 2018: 5-6).

Vergi, kanunilik ilkesi gereği, vergilendirme yetkisini elinde bulunduran mutlak otorite tarafından alınmakta, vergi yükümlülüğünü yerine getirmemiş olmak ya da vergi kanunlarını bir şekilde ihlal etmiş olmak suç olarak tanımlanmakta, kanunlar çerçevesinde yaptırım uygulanmakta, vergi belli kurallara göre tahsil edilmekte, anayasa kanunlar ve diğer hukuki kaynaklarla vergiye dair yasal sınırlar çizilmektedir. Vergi borcu parasal bir değeri karşılamakta olup karşılıksız bir ödemeyi tanımlamaktadır. Az vergi ödemek veya çok vergi ödemek devletin sunacağı kamu hizmetlerinden de az ya da çok yararlanma durumunu etkilememektedir (Oktayer, 2019: 9-10).

Devletler elde ettikleri gelirleri farklı harcamalar yaparak ekonomiye aktararak ekonomik büyümeyi sağlamaktadırlar. Bu nedenle devletlerin kendi şartlarına ve ekonomik durumlarına uygun bir vergi sistemi belirlemeleri, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında

son derece önemli olmaktadır. Verginin konusu ülkeden ülkeye veya zamana göre farklılıklar gösterebilmektedir ve genellikle vergi kanunlarının birinci maddesi verginin konusunu oluşturmaktadır (Çiçek, 2011: 8). Verginin konusu hem maddi, yani gelir ve servet unsurları hem de üretim, hukuki bir işlem ve hizmet gibi unsurlar da olabilmektedir. Verginin konusunu, üzerinden vergi alınan, vergi kaynağını oluşturan iktisadi unsuru oluşturmaktadır. Vergi isimleri vergiye konu olan iktisadi unsurlardan gelmektedir (Gönen 2019: 6). Bu bağlamda verginin konusunu sadece mal veya hizmetler oluşturmamakta elde edilen bir gelir, sahip olunan bir sermaye, meydana getirilen bir fiil ya da işlem verginin konusu haline gelebilmektedir. Kanunla oluşturulup kanunla kaldırılan vergiyi, yasa koyucu isterse o güne kadar üzerinden hiç vergi alınmamış bir iktisadi unsura uygulayarak onun üzerinden vergi alınmasını sağlayabilmektedir (Savrul ve Azazi, 2019: 4).

Vergilerin ortaya çıkışının Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerine kadar dayandığı kabul edilmektedir. M.Ö. 3500'lü yıllarda Sümer tabletlerinde vergiden bahsedilmektedir. Bu rejimlerde, daha çok savaş ve piramit, saray, tapınak gibi ihtişamlı yapıtların neden olduğu finansman ihtiyacı, verginin önemini ortaya koymaktadır. Bu dönemlerde nakdi ekonomi yaygın bir sistem olarak uygulanmadığından vergiler aynı olarak alınmaktaydı. Bu dönemlerde anayasal metinlerde tarımsal üründen elde edilen gelirin belirli bir oranının krala verilmesi ya da vergi yükümlülüklerinin emekle karşılanması gereği belirtilmektedir (Aydın, 2020: 533).

Ortaçağ döneminde ise mutlak iktidarın ilk yaptırımının İngiltere'de 1215 yılında yaşanmış olup Magna Carta (Büyük Şart) fermanıyla kral, soylular ve din adamları arasında kabul edilen mutabakata göre parlamentonun vergi koyma konusunda yetkili tayin edildiği bilinmektedir. 1215 yılındaki Magna Carta, bu güne kadar tüm dünyada kabul edilen vergilerin yasallığı konusunun ilk adımını oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti

dönemine bakıldığında İslami kuralların hâkim olduğu şer'i vergilerin bulunduğu söylenebilmektedir (Oğuz, 2019: 4).

Türkiye Cumhuriyeti'nin vergi yolculuğunda, gelir ve kurumlar vergisinin 1950 yılında yürürlüğe girdiği, 1957'de gider vergileri reformu ile sistemin genişletildiği, 1985'te KDV'nin uygulamaya konulduğu, 2002 yılında özel tüketim vergisinin uygulamaya girdiği, böylece izleyen değişikliklerle de Türk Vergi Sisteminin günümüzdeki şeklini aldığı söylenebilmektedir. Kısaca, Türkiye'de halen uygulanmakta olan vergi sisteminin, 1950 yılında gerçekleştirilen vergi reformuyla oluşturulduğu ifade edilebilmektedir (turmob.org).

Günümüzdeki modern devletin, tarihselanlamda mutlakıyetten de önceki yönetim biçimlerinin dahi sahip olmadığı bir vergidevleti olduğu söylenebilmektedir. Devleti yönetenmekanizmalar tarafından tahsil edilen vergi gelirlerinin isabetli tercihler ile birliktedoğru yerlere aktarımı ülkelerin büyüme ivmelerini belirleyecektir. Vergi, devlet için olmazsa olmaz nitelikteki bir araçtır. İnsanlık tarihiboyunca yaşanan gelişmeler verginin bu temel özelliğini değiştirememiştir (Bal, 2019: 4).

I. 3. 2. Verginin Yapısı ve Sınıflandırılması

Vergi yapısı, bir ülkede toplanan tüm vergileri ve vergilerin farklı kaynaklar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Çeşitli vergiler ile bu vergilerden elde edilen gelirlerin toplam vergi gelirleri içerisindeki ağırlığı belirleyen temel değişken olarak ifade edilmektedir (Küçüköğlü, 2016: 185). Vergi sistemini oluşturan vergi türlerinin toplam vergi gelirleri vemilli gelir gibi değişkenler içindeki payının ekonominin kendine has özellikleriyle olanilişkisini ortaya koyan ve böylece vergi türlerinin ekonomik, sosyal ve siyasal etkilerinin görülmesini sağlayan bir kavram olarak da açıklanabilmektedir (Songur ve Yüksel, 2018: 48).Vergi yapısı reel sektör üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

Vergipolitikaları tasarruf, sermaye oluşumu ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Sağdıç ve Sandalcı, 2020: 214). Vergi yapısının etkinliği ile düşük maliyetle, beklenen gelirin sağlanması, makroekonomik hedeflere ulaşma ve bu hedeflere ulaşmaya çalışırken büyüme, kalkınma ve benzer hedefleri destekleyici ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltıcı özellikler taşıması kastedilmektedir (Samur, 2018: 17). Küreselleşme açısından ise etkinlik, ekonomilerin uluslararası düzeyde sahip oldukları rekabet gücüyle açıklanabilmektedir. Ülkeler de farklı vergi ve kamu hizmeti bileşimleri sunarak birbirleriyle rekabet edebilmektedirler. Bu bağlamda, vergilendirme, kamu finansmanının ötesinde bir işlev yüklenerek bir teşvik unsuru ve dolayısıyla ülkelerin rekabet gücünü etkileyen bir unsur olarak da görülmektedir (Temelli ve Önal, 2012: 6).

Verginin ne üzerinden alındığı konusu, vergi politikasının amaçları olarak gelirin yeniden dağıtılması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması, başka bir ifadeyle ideal bir vergi yapısının oluşturulması açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda vergiler farklı ölçütlere göre Tablo 1’de gösterildiği gibi sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1: Vergilerin Sınıflandırılması

Kaynağına göre	Gelir – Harcama - Servet
Ekonomik faaliyetlerine göre	Dolaysız- Dolaylı
Matrah çeşitlerine göre	Spesifik - Advalorem
Kişisel ve ailevi özelliklerine göre	Objektif- Subjektif
Uygulanan oranlara göre	Azalan – Sabit - Artan
Tahsilâtı Yapan İdari Birim Açısından	Merkezi - Yerel
Ödeme Şekilleri Açısından	Ayni - Nakdi
Uygulama Süreleri Açısından	Sürekli - Geçici
Konunun Sınırlı Tutulup Tutulmamasına Göre	Geniş-Dar Tabanlı
Kullanılan Ödeme Aracına Göre Vergiler	Ayni-Nakdi-Bedeni
Etkileri Açısından Vergiler	Telefi Edici – Denetleyici - Düzeltici ve Tamamlayıcı

Kaynak: Sağbaş, 2008.

Tablo 1'de görüldüğü gibi kaynağına göre vergiler gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergiler olarak üçe ayrılmaktadır. Gelir vergisi ve kurumlar vergisi gelir üzerinden alınan vergileri ifade etmektedir. Katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi belli harcamadan doğan vergiler harcama üzerinden alınan vergiye, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ile veraset ve intikal vergisi servet üzerinden alınan vergiler kapsamına dâhil olmaktadır. Ekonomik sınıflandırma olarak adlandırılan dolaylı-dolaysız vergi ayrımında; dolaylı vergiler, ödeme gücü gözetmeksizin doğrudanharcamalar veya muameleler üzerinden alınan vergilerken, dolaysız vergiler ise gelir veya servet üzerinden alınan vergileri oluşturmaktadır (Sevindik, 2019:20). Malın miktarı ve hacmi üzerinden hesaplanan vergiler spesifik vergileri oluştururken, değeri üzerinden hesaplanan vergiler ad valorem vergileri oluşturmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre bu vergi türlerinin toplam vergi tutarı içindeki payları farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergiler çoğunluğu oluşturmaktayken gelişmiş ülkelerdeki sanayileşmenin yüksekliği, kişi başına düşen gelirin artması gibi faktörler dolaysız vergilerin yoğunluğunu arttırmaktadır (Tutgun, 2019: 37).

I. 3. 3. Küresel Dünyada Vergi

Vergilendirme, neredeyse tüm ülkelerde büyük ölçüde en önemli kaynak olarak görülmektedir. Toplam vergi gelirleri dünyadaki ülkelerin yaklaşık yarısında toplam devlet gelirinin %80'inden fazlasını oluşturmaktadır (Ortiz, 2016). Sermayenin, firmaların ve tüketicilerin artan uluslararası hareketliliği, ulusal vergi sistemlerinde reformda önemli bir rol oynamaktadır. 1980 sonrasında artan küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarının anlamını yitirmesi ve her anlamda dünya çapında bütünleşme ile birlikte ülkelerin ortak hareket etmeye başlaması, devlet politikalarının da bu değişime göre şekillenmesini gerekli kılmıştır. Devlet politikalarında ve işleyişinde meydana gelen bu değişimler özellikle artan

dış ticaret ve yabancı yatırımlar açısından maliye politikası araçları üzerinde etkisini hissettirmektedir (Güngör ve Aydın, 2011: 71).

Ticaretin küreselleşmesi ve ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyon faaliyetlerinin artması, ülkelerin birbirlerinden bağımsız bir şekilde hareket edebilme güçlerini kısıtlamaktadır. Özellikle ekonomi alanında meydana gelen değişim ve dönüşümler, devletlerin gerek mali ve gerekse siyasi yapıları üzerinde de önemli etkilere neden olmaktadır. Küreselleşme sürecinde kamu maliyesi alanında görülen etkilerin en başında, vergileme konusu gelmektedir. Küreselleşme ile gelişen ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda birbirleri ile olan karşılıklı etkileşimleri, vergileme alanında daha belirgin olarak görülmektedir. Dünyada liberal ekonomi politikalarının etkili olması ile birlikte, ulus devlet anlayışının zayıfladığı, ülke sınırlarının artık anlamını yitirdiği ve sermayenin önündeki engellerin de ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. Ülkelerin, küresel sermayeden daha fazla pay alabilmek ve yabancı yatırım düzeylerini artırabilmek için, düşük oranlı vergileme politikaları benimsediği söylenebilmektedir. Bu amaçla izlenen vergi politikaları, vergi rekabeti kavramının oluşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte hızla artan ve etkili olmaya başlayan vergi rekabetinin etkili olduğu alanların başında ise, doğrudan yabancı yatırımlar gelmektedir.

Küresel süreçte özellikle ulus devlet anlayışı zayıflarken, bu kapsamda hükümetlerin yetki ve görevlerinde de, önemli değişimler gündeme gelmiştir. Özellikle bu süreç içerisinde devletlerin, vergilendirme ve mali alandaki sınırsız egemenlik güçleri zayıflamaktadır. Küreselleşme ile gündeme gelen bir başka önemli konu ise, çeşitli mali ve vergisel sorunların artık ulusal bir nitelikten ziyade, uluslararası bir yapıya bürünmesi olmaktadır. Küreselleşme süresince ortaya çıkan ulus üstü şirketler, sermayenin yer değiştirme hızının artmasına olanak sağladığı gibi, işgücü ve üretim faktörlerinde

hareketliliğe, vergi rekabeti ortamının oluşmasına da zemin hazırlamaktadırlar. Bu süreçte ülkeler arası entegrasyonun artmasıyla artık ülkeler, vergi politikalarını hayata geçirirken bağımsız hareket edememekte ve diğer ülkelerin vergi politikalarını da göz önünde bulundurarak buna göre kararlar almaktadırlar.

1980'lere kadar devletler ekonomilerinin gelişimini ithal ikameci ve korumacı milli sanayiye dayandırmıştır. Bu dönemde bu durumun sonucu olarak yabancı yatırımlar için sıkı denetim ve gümrük kısıtlamaları uygulayan politikaların uygulandığı ve benimsendiği görülmektedir. 1980 sonrasında neo-liberal politikalar sert şekilde uygulanmaya başlamasıyla sermayenin vergi yükünün düşürülmesi amacıyla kamu gelirleri sisteminde dolaysız vergilerden dolayı vergilere doğru bir kayış gerçekleştirildiği söylenebilmektedir. Yine bu dönemde kurumlara sağlanan teşviklerin yanında kurumlar vergisi oranındaki düzenlemeler ve diğer vergilerde dünya geneliyle uyumlaştırma çalışmaları göze çarpmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermaye yatırımlarının girişimini kolaylaştırmak amacıyla vergi oranlarında indirim gittiği görülmektedir (Kargı ve Özügurlu, 2017: 948-952).

Küresel süreçte birçok alanda serbestleşme hareketlerinin yaşanması ile birlikte, ülkeler arası etkileşimin de hiç olmadığı kadar arttığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla vergi sistemleri de bu etkileşim içerisinde yer almaktadır. Ülkelerin belirlemiş oldukları kendi ulusal vergi politikaları, diğer ülkelerin vergi sistemlerine karşı daha duyarlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu kapsamda küreselleşme hareketleri, ülkelerin ulusal vergi politikaları üzerindeki bağımsızlık güçlerini azaltmaktadır. Bu kapsamda küreselleşmenin vergilendirme üzerindeki meydana getirdiği değişimler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Küresel süreçte, ülkelerin ulusal vergilendirme yetkisinin zayıfladığı,

- Çeşitli alanlarda vergi düzenlemelerinin ve vergi uyumlaştırma politikalarının ortaya çıktığı,
- Dünya çapında toplam vergi içinde dolaylı vergilerin payının arttığı,
- Milli ekonomilerin izlemiş oldukları vergi politikalarıyla, diğer ülkelerin vergi sistemlerine ve vergi yapılarına karşı daha duyarlı olduğu,
- İletişim ve bilgi teknolojilerindeki değişim ve gelişimle devletlerin “vergileme” üzerindeki denetim mekanizmasının zayıfladığı,
- Üretim faktörlerinin artan hareketliliği, ulusal ve küresel sermayenin, vergiye karşı duyarlılığını artırdığı söylenebilmektedir.

Günümüz ülke ekonomilerinde, ülkelerin rekabet güçlerini artırmak ve yabancı sermaye yatırımlarını ekonomilerine kazandırmak amacıyla ulusal vergi mevzuatlarında ve vergi sistemlerinde yapısal nitelikli reformlar yapılarak, diğer ülkelerin vergi sistemleri ve vergi politikaları ile yakınlaştırılması ve uyumlaştırılması çabaları giderek artmaktadır (Çukurçayır, 2015: 15-16).

Küreselleşme süreci, kendi iç politikalarıyla vergilerini şekillendiren ülkeleri stratejilerini ve vergi formüllerini değiştirmeye itmektedir. Çok sayıda ülke ticari ortaklık, uluslararası anlaşmalar ve pazar rakipleri nedeniyle vergi politikalarını yeniden düzenleme yoluna gitmektedirler. Küreselleşme hızla ilerlemektedir ve bu hızlı büyüyen olgunun ülkelerin vergilendirme stratejileri üzerindeki etkisi halen tartışılmaktadır. Dünya üzerindeki sermaye vergiye göre şekillenmektedir. Küreselleşmedeki gelişim hükümetlerin olası riskleri önleme ya da telafi etmek amacıyla vergi politikalarını gözden geçirmelerini zorunlu hale getirmektedir. Son yıllarda dünyadaki birçok ülkenin kurumlar vergisi oranlarını azalttığı dikkat çekmektedir. Bu durum küreselleşmenin, kurumlar vergisi oranı üzerinde önemli ve olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bağımsız ulusal ekonomi

politikasının küreselleşmeden derinden etkilendiği, dünyaya entegre olabilmek için milli politikaların değişime uğradığı ifade edilebilmektedir (Öz Yalaman ve diğ., 2019: 353-367).

I. 3. 4. Vergi Rekabeti

Vergi rekabeti kavramı, yerli işletmelerin rekabet edebilirliğini artırarak yabancı sermaye yatırımlarını ülke sınırları içine çekerek ülkenin ekonomisini ve refah düzeyini geliştirmek amacıyla vergi yükünün azaltılması olarak ifade edilmektedir. Bu tanıma göre vergi rekabetinin hem nesnel hem de öznel yönü ele alınmaktadır. Vergi rekabetinde amaç ülke genelinde veya belirli vergi mükellefleri üzerinde vergi yükünün hafifletilmesidir (Çiçek ve Uğur, 2020: 38-39).

1980 yılından itibaren hızla gelişen küreselleşme sosyal, siyasal, kültürel alanlarda olduğu gibi ekonomik alan da birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte sermaye ve emek faktörlerinin önündeki engeller kalkarak neredeyse sınırsız hareketliliğe erişildiği söylenebilmektedir. Bu gelişmelerden yararlanmak isteyen özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler DYY'yi kendi sınırlarını çekmek ve bilhassa rekabeti arttırmak için vergi yüklerinde önemli oranlarda azaltma politikası uygulamaktadırlar. Küreselleşmenin vergi üzerindeki bu etkisi literatürde, vergi rekabeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi rekabeti analiz edildiğinde çok uluslu firmaların vergi rekabeti sonucunda karlarını arttırdığı, bu kar değişimiyle yatırım kararlarını etkiledikleri, yüksek riskli ülkelerin düşük riskli ülkelere göre daha düşük vergi oranları belirledikleri izlenmektedir (Mardan ve Stimmelmayr, 2020: 1). Devletler yatırımcı açısından kârı pozitif değiştirmeyi taahhüt etmekte ve ardından sermaye üzerinden vergiler belirlemektedir. İki taraf açısından da olumlu sonuçlanan vergilendirme, firma açısından kar maksimizasyonu iken ülke açısından artan sermaye hareketliliği olmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle hız kazanan DYY'yi sınırlarına çeken ülkeler vergi rekabetinin yararlı kısmında yer alırken, ülke sınırlarına çekemeyen diğer devletler ise bu durumdan zararlı çıkabilmektedir (Mongrain ve diğ., 2020: 1).

Bir diğer tanımlama da ise küresel süreçte birçok ülke, diğer ülkelerle ekonomik entegrasyon oluşturmak, hareketli sermayeyi ülke ekonomisine kanalize etmek ve özellikle de, DYY'yi ülkelere çekebilmek amacıyla, çeşitli vergisel avantajlar yoluyla, rekabet güçlerini artırmaya çalıştığı faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu faaliyetlere genel anlamda, “vergi rekabeti” denilmektedir. Bu doğrultuda uygulanan başlıca vergisel teşvikler, çeşitli vergi indirimleri, sosyal güvenlik primlerinde yapılan indirimler ile çeşitli istisna ve muafiyetlerden oluşmaktadır (Çukurçayır, 2015: 28).

Ülkelerin daha fazla DYY çekebilmek için hayata geçirdikleri teşvik politikaları bu yatırımlar üzerinde belli bir seviyeye kadar olumlu etkiler meydana getirebilmektedir. Bir başka ifadeyle, her ülkenin yabancı yatırımlarını özümseme kapasitesi bulunmaktadır. Bu kapasite aşıldığı zaman hem sermayeyi çeken ülke hem de yabancı yatırımcının elde edeceği avantajların büyük bir bölümü ortadan kalkmaktadır. Örneğin, emek piyasasında emek arzı ile emek talebinin dengede olduğu yatırım ortamında sonradan gelecek yabancı yatırımcılar hem kendileri için hem de mevcut yatırımcıların emek maliyetlerinin yükselmesine sebebiyet vereceği, bu durumun maliyeti arttıracığı hatta diğer faktörler için de geçerli olacağı söylenebilmektedir. Bu maliyetli yatırım işlemi, yatırımcının elde edeceği kârı azaltmakta, ülkenin ve yatırımcının uluslararası alanda elde edeceği rekabet üstünlüğüne de zarar vermektedir (Koç ve Sarısoy, 2010: 135). Vergi rekabeti tanımları çerçevesinde vergi rekabetinin üç unsuru olduğu söylenebilmektedir.

Birincisi; vergi rekabetinin, yatırım açısından uluslararası rekabet gücünü artırarak yabancı yatırımları ülkeye çekmeye yönelik bir uygulama olduğu

söylenebilmektedir. İkincisi, vergi rekabeti uluslararası bir rekabettir. Vergi rekabetinde taraflar (yatırımcı, şirket veya çalışanlar) kendileri için daha uygun bir vergilendirme yapısına sahip ülkeye gitmektedirler. Üçüncüsü ise, vergi rekabetiyle sağlanacak vergi avantajları çeşitli vergisel teşvikler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Vergisel teşviklerin tarihin hemen her döneminde ülkelerin vergi sistemlerinde yer aldığı bilinmektedir. Vergi rekabetinde diğer koşullar aynı kalmak koşuluyla dolaysız vergiler belirleyici olmaktadır (Giray, 2005: 95).

II. BÖLÜM (KÜRESELLEŞME, DYY VE VERGİ GELİRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: E7 ÜLKE ÖRNEKLERİ)

Küreselleşen dünya ekonomik, sosyal, hukuki ve insani tüm kavramların birbirine geçtiği, birbirini etkilediği hatta bağımlı olduğu genel kabul görmüş bir olgu olarak görülmektedir. Küreselleşmenin sınırları yok etme özelliğiyle DYY ile yakın ilişkisi ve etkileşimi bulunmakla birlikte DYY'nde ülkeler özelinde vergi gelirleri ile ilişkisi bulunmaktadır.

II. 1. Küreselleşme ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi

Günümüz dünyasında artan sayıdaki firma, ülke ve ekonomik aktörler küresel ekonomide yer almakta ve hepsi artan bir şekilde birbirine bağlı hale gelmektedir. Küreselleşme, kaynakların ülkeler arasında daha etkin dağılımını, daha yüksek verimliliği ve etkinlik içeren önemli refah etkilerini, artmış ortalama geliri ve ücretleri, daha büyük rekabeti, daha düşük fiyatları, artan ürün çeşitliliğini ve kaliteyi sağlamaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, uluslararası etkinliklerdeki ve özellikle de uluslararası ekonomik dolaşımdaki büyük artışları meydana getirmektedir (Demir, 2018: 68).

Küreselleşme uluslararası ticaretin artması, DYY'lerin dünya geneline yayılması ve fikir haklarının uygulamaya konulması ve üretim faktörlerinin hareketliliğinin genişlemesi sonucu dünyanın giderek daha fazla bütünleşmesini sağlamaktadır (Ceyran, 2018: 436). Küreselleşmenin, imalat ve imalat dışı firmalar, çokuluslu şirketler ve ihracatçılar, özel ve kamu firmaları üzerinde etkisi olduğu gibi firmalar arasındaki karşılaştırma ve firmalar arasındaki geçişleri sağlamada da etkisinin büyük olduğu söylenebilmektedir (Ma ve Ruzic, 2020).

Küreselleşmenin tanımı yapılırken DYY yapan çok uluslu şirketlerin faaliyetleri, milli sınırların dışında değer yaratıcı etkinlikleri ve iş ağlarının oluşması

şeklinde ifade ediliyor olması küreselleşme ile DYY arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Rugman, 2004: 22).

1980’li yıllardan sonra DYY’lerin bütün dünyada bir artış göstermesiyle üretimin küreselleştiği, şirketlerin, kurulu oldukları ana ülkenin sınırları dışında iştirake bulunduğu, fason imalat anlaşmaları yaptığı veya hizmet üretim faaliyetlerini gerçekleştirdiği söylenebilmektedir (Adıgüzel, 2013: 5). Küreselleşmenin etkisiyle her geçen gün artan DYY’nin başlangıç tarihi sömürgecilik tarihi kadar eski olmakta birlikte 19. yüzyıl boyunca sanayileşen batı ülkelerinin sanayi devriminden sonra sahip oldukları sermaye birikimlerini başka ülkelerdeki en çok kârı sağlayacak yatırım alanlarına yöneltme ihtiyacı içine girdikleri görülmektedir. 1980’li yıllardan itibaren yabancı sermaye stokunun arttığı, dünya genelinde şirket birleşmeleri ve şirket satın almalarının yoğunlaştığı ve teknolojik gelişmelere bağlı üretim miktarının arttığı, bilgiye dayalı uluslararası faaliyetlerin ivme kazandığı bunlarında yabancı sermaye yatırımlarını yönlendiren en önemli faktör olduğu ifade edilebilmektedir (Demir ve Altıntaş, 2018: 85-86).

DYY, küreselleşmenin ayrılmaz bir unsuru olarak, dünya ekonomisine yön veren etmenlerin başında gelmektedir. Ülkelerin ekonomik kalkınmalarının önündeki en önemli engellerin başında sermaye birikimi ve tasarruf yetersizlikleri gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında, finansman yetersizliği, söz konusu ülkelerde başlıca sorun olmaktadır. Dolayısıyla, bu küresel gelişim ve eğilim içerisinde, yüksek katma değerli üretim sürecinde ve aşamalarında yer alabilmek, üretilen katma değeri iyi fiyatla satabilmek büyük önem taşımaktadır. Küreselleşmeyle birlikte DYY, ev sahibi ekonomi için potansiyel olarak verimlilik artışı sağlamakta, itici bir güç olarak kabul edilmektedir. Yatırım hacmi ve verimliliği artırmakta bilgi birikimi ve iş

tecrübesi geliştirmekte, teknolojiye erişimi kolaylaştırmakta, yeni ulusal tedarik zincirlerini oluşturmakta ve yeni pazarlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır (Tutgun, 2019: 37).

Üretimin küreselleşmesinde çokuluslu şirketlerin girişimciliğinin rolü fazla olmaktadır. Çokuluslu şirketler, üretim faktörleri ve devlet politikalarıyla sağlanan avantajları kullanma potansiyeli yüksek, sermayeyi ve faaliyetleri küresel ölçekte yönlendirebilen firmalardır. Tüm dünyayı üretim alanı olarak hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini ham madde maliyeti, iş gücü maliyeti ve diğer maliyetler açısından daha cazip gördükleri ölkelere kaydırmaktadırlar (Kısacık, 2019: 14).

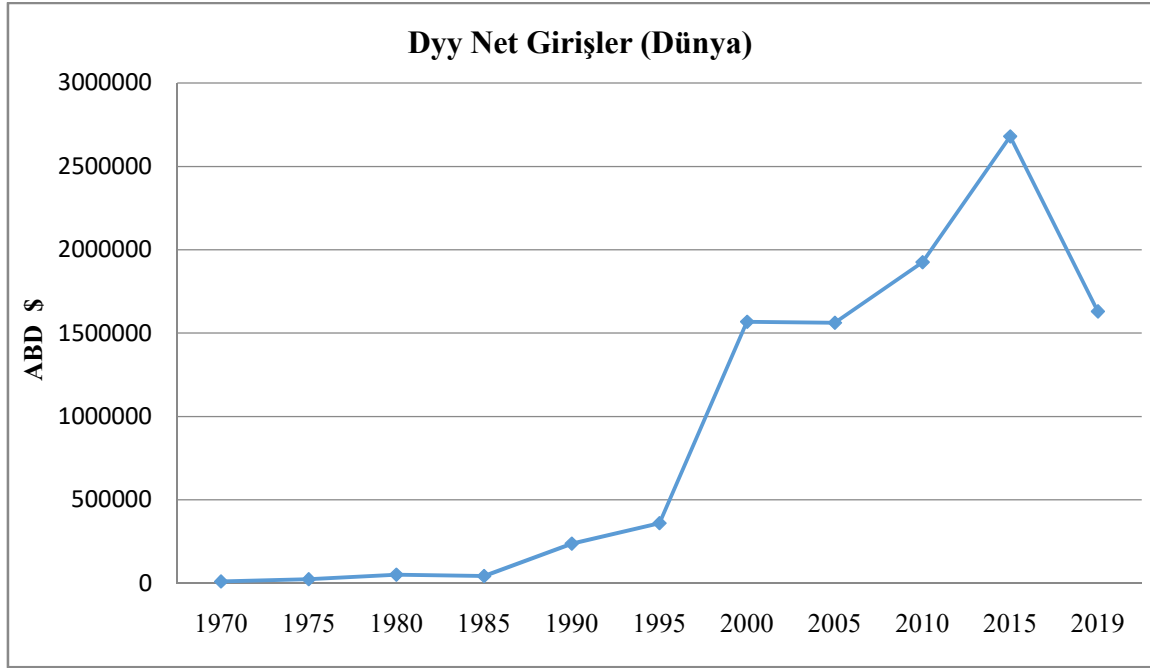
Küresel serbest ticaret, ölkede bol olan üretim faktörünün milli gelirden aldığı payı arttırmaktadır. Bu üretim faktörünün ağırlıklı kullanımını gerektiren malların üretiminde uzmanlaşmalarını gerektirmekte, faktörün talebi ve geliri artarken, daha sınırlı olan faktörün talebi ve geliri de azalmaktadır. Ölkeler sahip oldukları bol miktardaki üretim faktörünü kullanarak ürettikleri malları ihraç etmekte, ölkede sınırlı olan faktörün yoğun kullanımını gerektiren malları da ithal etmektedirler. Sermaye yoğun malları üreten gelişmiş ölkeler bu malları ihraç etmekte ve emek yoğun malları ithal etmektedirler. Bu aşamada çok uluslu şirketler yüksek kârı hedefledikleri için emek yoğun üretim gerektiren faaliyetlerini daha düşük maliyetli gelişmekte olan ölkelerde gerçekleştirmektedirler. Az gelişmiş ekonomilerin emek faktörünün bol olduğu ve emek açısından maliyet avantajına sahip oluğu söylenmektedir. Sonuçta çok uluslu şirketler sermaye yoğun üretim faaliyetlerini sermayenin fazla olduğu, emek yoğun üretim faaliyetlerini ise emeğin fazla ve ucuz olduğu ekonomilerde gerçekleştirmek istemektedirler.

Küreselleşme ve DYY'lerin gelir dağılımı arasındaki ilişkiler teorik anlamında ilk olarak geleneksel ticaret teorisinde ele alındığı ölkelerin sahip oldukları bol üretim faktöründen yararlanarak ürettikleri malları ihraç etmeleri, öte yandan ölkede sınırlı

olan faktörün temini için gereken malları ithal etmeleri prensibine dayandığı ifade edilebilmektedir. Bu süreçte DYY şirketleri kâr maksimizasyonunu hedefledikleri için emek yoğun üretim gerektiren faaliyetlerini daha az maliyetli gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirmektedirler. Az gelişmiş ekonomilerde emek faktörünün bol ve ucuz olması ve emek açısından maliyet avantajı sunmaktadır. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ise, yoksul ülkelerdeki gelir eşitsizliğinin büyüyen küresel piyasalarla birlikte azalacağını öngörmektedir. Bu görüşe göre ekonomik küreselleşmenin etkisiyle DYY'ler gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (Yücel ve Altıntaş, 2019: 17).

Dünyada küreselleşmenin ortaya çıkışı ve gelişmesiyle birlikte, iletişim imkânları artmakta, bu imkânlar demokratik değerlerin yaygınlaşmasına, kültürün aktarımlarının hızlanmasına, kültürlerin ve toplumların birbirini daha net algılanmaya başlanmasına ve bilgiye ulaşmanın kolaylaşmasına olanak sağlamaktadır (Yücel ve Altıntaş, 2019: 2-18).

Küresel ekonomik krizin DYY akımları üzerindeki etkisi, bölgelere ve ülkelere göre değişmektedir. Kriz dönemlerinde kredi daha sınırlı ve maliyetli bir hale gelmektedir. Fon bulmadaki bu sıkıntılar, işletmelerin farklı ülkede yeni yatırımda bulunmasını engellemektedir. Hisse senedi fiyatlarının veya firma değerlerinin düşmesine karşın, birleşme ve satın almalar da azalmaktadır. Bu koşullar altında, çokuluslu işletmeler, yeni yabancı piyasalara girmek yerine belirli sektörlerden çekilme veya yatırımlarını erteleme ya da kapasiteleri azaltma yoluna gitmektedirler (Karabıyık ve Anbar, 2010: 46-52). Grafik 5'de görüldüğü gibi doğrudan yabancı yatırımlar 1970 yılından günümüze kadar önemli ölçüde artış göstermektedir. 1970 yılından itibaren dünya genelinde DYY net girişleri kriz dönemlerinde düşüş göstermesine karşın artma eğilimli seyretmektedir.

Grafik 5: Dünya Geneli DYY Net Girişler (1970-2019, USD)

Kaynak: Worldbank.

Giderek küreselleşen dünyada DYY, ülkelerin kalkınmasında ve ilerlemesinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmekte olan ülkeler için özellikle yatırımların finansmanını kolaylaştırmakta, ülkenin büyümesini artırarak dış ticaret hacmini arttırmaktadır. İhracata dayalı büyümeyi hedefleyen politikalar, özellikle bir ülkenin refahını attırmaktadır. Ülkelerticarete açıklık sayesinde ekonomik olarak büyümekte, daha fazla mal üretip satabilmekte vedaha fazlasını tüketebilmektedir. Ekonomik büyümenin tetiklenmesiyle yaşam ve çalışma koşulları da olumlu yönde gelişmektedir. Küreselleşmenin aktardığı enformasyon ve DYY akışı beslenme, barınma, eğitim, teknoloji ve sağlık uygulamalarınınkolaylaştırmakta sonuçta refah ve yaşam beklentisini yükseltmektedir (Gövdeli, 2019: 737). DYY aracılığıyla küreselleşme satın alınan ürün veya hizmetlerle hayatımızın günlük bir parçası haline gelmektedir.

Küreselleşen bilgi çağında, teknoloji transferi, patent ve lisans anlaşmalarıyla yapıldığında pahalı ama doğrudan yabancı yatırım yoluyla gerçekleştiğinde az maliyetli olmaktadır. Az gelişmiş ülkeler doğrudan yabancı yatırımlarla gelişmiş ülkelerle olan teknolojik farklılığını azaltmakta küreselleşme sürecine daha hızlı uyum sağlamaktadırlar (Sala, 2018: 6). DYY, dünyadaki küreselleşme sürecini kolaylaştıran önemli bir faktördür. Küreselleşme dinamik bir serbestleşme, açıklık ve uluslararası bütünleşme sürecini ve beraberinde getiren geniş pazar yelpazesini sunmaktadır. Dünyanın geri kalanıyla ticaret yapma ve her ülkenin karşılaştırmalı avantajıyla, sermaye getirisinin olduğu yerde yatırım yapma özgürlüğü sunmaktadır (Kornecki ve Borodulin, 2006: 3).

Dünya ekonomisinde yabancı yatırım süreci ilk defa 16. yüzyılda ortaya çıkmasına rağmen iktisadi yönden öneminin arttırmasının sanayi devriminin getirdiği küreselleşme hareketleriyle gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bu dönemde başta İngiltere olmak üzere sanayileşmiş ülkelerde önceki dönemler ile karşılaştırılamayacak kadar büyük boyutlarda sermaye birikimi yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte İngiltere ve diğer sanayileşen ülkelerde kişi başına düşen sermaye miktarı arttığı ve daha çok sermaye sahiplerinin geliri olan bu servet artışının söz konusu ülkelerde sermaye fazlalığı yarattığı, yatırım fırsatlarını sonuna kadar kullanıldığı sonrasında da yatırımların doğal kaynakları bol olan başka ülkelere doğru akmaya başladığı ifade edilebilmektedir. Sanayi devrimini gerçekleştiren İngiltere'nin sömürgelerindeki yatırımları ile başlayan, ABD'nin I. Dünya Savaşı sonrasında devreye girmesiyle artan yabancı sermaye, günümüzde dünyanın her tarafını kapsayan şekli almıştır. Özellikle 1950'li yıllarda Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla birlikte Amerikan şirketlerinin Avrupa'da yaptıkları yatırımlarda da artış yaşandığı ifade edilebilmektedir. Ancak doğrudan sermaye

yatırımlarının dünya ekonomisinin entegrasyonunda oynadığı rol 1970'li yıllardan sonra daha net ortaya çıkmaya başlamıştır (Ercan, 2018: 32-33).

1980 sonrası küreselleşme sürecinde çok uluslu şirketlerin sahip oldukları güç sayesinde, temel aktör haline geldikleri görülmektedir. Birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirketler globalleşme sürecinin de baş aktörler olup küresel stratejilere sahip olan bu şirketler, dünyanın dört bir yanına ulaşmakta ve hızlandırıcı şekillendirici etkileri olmaktadır. Çok uluslu şirketler birçok kuruma göre değişen koşullar karşısında kolay uyum sağlama yeteneğine sahip olmaları nedeniyle küresel piyasalarda rahat hareket edebilmekte ve gerekli durumlarda piyasayı yönlendirebilmektedirler (Güneş, 2019: 59).

DYY, büyük ölçüde çok uluslu işletmelerin uluslararasılaşmasından kaynaklanmakta ve DYY ile küreselleşme tartışmasız iki ayrılmaz kavram olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmenin çok uluslu şirketlerin uluslararasılaşmasında anahtar bir rol oynadığı yaygın bir görüş olmakla birlikte çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini yalnızca küresel ekonomiye açık ülkelerde var olabildiği kabul edilmektedir. Bu, küreselleşmenin çok uluslu şirketlerin yatırımlarının konumunu etkilediğini göstermektedir. Yurtiçi ve ev sahibi ülkedeki küreselleşme seviyesi, DYY akışlarını etkileyen bir faktör olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda DYY, bir ekonominin küreselleşmesinde önemli bir rol oynar. DYY politikaları, çoğu zaman daha fazla DYY çekebilme konusunda rekabet edebilmek için küreselleşmeyi artırmayı hedeflemektedir. DYY politikaları ve küreselleşme birbirini etkilemektedir. Bu karşılıklı ilişki de belirsiz olan, DYY'nin mi küreselleşmeyi daha önce etkilediği yoksa küreselleşmenin mi DYY'leri daha önce hızlandırdığı paradoksu olmaktadır (Aluko ve diğ., 2021: 204).

Küreselleşme ve doğrudan yabancı yatırımların etkileşimi karşılıklı olmaktadır. Küreselleşme DYY'lerin ortaya çıkışını ve gelişimini sağlamaktayken doğrudan yabancı yatırımlar da küreselleşmenin derinleşmesini uyaran nedenleri geliştirmektedir. Aynı zamanda küreselleşme doğrudan yabancı yatırımlar ile genellikle gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere dönüşmesini ve böylece yeni bir ekonomik dünya düzeninin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Küresel pazarın bir kurumunu temsil etmekte olan DYY'ler, küresel ekonomiyi sınır ötesine transfer politikaları, uluslararası üretim ilişkileri ve iktidar söylemleri, küreselleşmenin ticari gücüyle yayılmaktadır. Küreselleşme ve DYY ile birlikte ulusal kaynaklar daha uluslararası hale gelmekte, daha küresel bir topluma giden yolu ararken sistemin eksiklikleri de ortaya çıkmaktadır. DYY bağlamında küresel sistemi dengelemek ve gerçek bir küresel ekonomiyi düzenlemek, küreselleşmiş bir siyasi karar alma çerçevesi sistemi ve küresel bir toplumu gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, sermaye hareketine ilişkin deregülasyonun desteklemektedir (Chirilă-Donciu, 2013: 177-179). Küresel para birimi olan doların rezerv para konumu ve küresel ticaretteki yaygın kullanımı küresel gücünü koruması için bir araç olarak hizmet etmektedir. Doların, egemen para birimi olmaya devam etmesi ve DYY'lerde kullanılması küreselleşmenin devamını da sağlamaktadır (Altınay ve Akıncı, 2019: 16).

Ekonominin mekânsal düzenlemesinin dönüşümü, küreselleşme süreçlerinin yoğunlaşmasına dayanmaktadır. Küreselleşme nedeniyle, pazarlar ve uluslararası iş ilişkileri ulusal sınırlar tarafından daha az belirlenmektedir. Dünya ticaretindeki büyüme dinamikleri, son yirmi yılda köklü bir dönüşüm geçiren ve birçok yabancı şirket için yeni bir yatırım fırsatı haline gelen geçiş ekonomilerinin yeniden yapılandırılmasına yansımaktadır. Yabancı yatırımcılar, doğrudan yabancı yatırım, kurumsal araştırma ve geliştirme desteği ve yeni alt yüklenici ilişkilerinin geliştirilmesi yoluyla bu ekonomileri

dönüştürmektedir. DYY girişi aynı zamanda bölgenin ekonomik kalkınmasının ve rekabet gücünün de bir göstergesi olmaktadır. Çünkü başarılı dış ticaret, bir bölgenin küreselleşme nedeniyle sürekli artan uluslararası rekabette başarılı olma yeteneğini kanıtlamaktadır. Genel olarak, doğrudan yabancı yatırım girişindeki bölgesel farklılıklar ne kadar yüksekse, bölgesel kalkınma sürecindeki küreselleşme süreçleri o kadar belirgindir (Hlaváček ve Olšová, 2011: 71-74).

II. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Vergi Gelirleri İlişkisi

Vergi gelirleri, devletin büyüklüğünü, hesap verebilirliğini ve halka karşı hassasiyetini arttırmanın yanı sıra, büyümede, yaşam refahını sağlamada ve kamu hizmetlerinin etkinliğinde neredeyse tek kaynak olarak değerlendirilmekte olduğundan istikrarlı bir büyüme için kritik bir öneme sahiptir (Kutbay, 2019: 605).

Vergilendirme koşulları, DYY stratejileri açısından önemli olan bir karar girdisidir ve yabancı yatırımcı açısından yatırım yapılacak ülkenin çekiciliğini belirleyen bir faktör olarak ele alınmaktadır. Vergisel düzenlemeler bu açıdan güçlü bir mekânsal altyapı, vasıflı işgücü, pazara yakınlık gibi avantajları destekleyerek yatırım stratejilerinde en önemli karar girdilerinin başını çekmektedir. Vergisel teşviklerin yaygınlığının yatırımlarda yer seçim kararlarını olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir (Dökmen ve Kaygusuz, 2019: 206). Uygun ortamın oluşması DYY miktarını arttıracak dolayısıyla ülke geliri büyük ölçüde artmış olacaktır. Ayrıca DYY için uygun şartları sağlayacak finansmanın bulunması kolaylaşmakta ve DYY'nin refah sağlayıcı etkisi ev sahibi ülke için yüksek olmaktadır (Tutgun, 2019: 47). DYY'nin, ülkeye gelmesi uğruna sunulan bir takım imkânlar ve sağlanan mali teşvikler yoluyla ekonominin çarklarının dönmesi ve böylece devletin en temel gelir kalemi olan vergi gelirlerinde de artış elde edilmesi beklenmektedir (Bahtiyar ve diğ., 2018: 500).

Ülkelerin izledikleri vergi rekabeti politikası, yatırımlardan elde edecekleri vergi gelirlerini de etkilemektedir. Eğer bir ülke vergi oranlarını indirdiğinde daha fazla DYY çekebiliyorsa, vergi oranlarındaki indirim ile ülkeye gelen DYY miktarı arasındaki oransal ilişkiye bağlı olarak, vergi gelirleri de olumlu etkilenmektedir. Ancak vergi oranları düşürülmesine rağmen ülkeye gelen DYY'de önemli bir artış meydana gelmiyorsa, o zaman bu durum ülkenin aleyhine olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, vergi oranlarındaki indirimden bağımsız olarak yatırım yapma eğiliminde olanların ödeyeceği vergi tutarı azalacağı için, toplam vergi gelirleri olumsuz etkilenmektedir. Vergilerin öncelikli teşvik aracı olmasından ziyade bir ülke daha fazla DYY çekebilmek için öncelikli olarak diğer etken faktörleri olumlu hale getirmesi gerekmektedir. Bu süreçte vergisel ayrıcalıkların, DYY teşvik edici diğer tedbirlerin tamamlayıcı unsuru niteliğinde olması tavsiye edilmektedir. DYY'nin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin her şart ve koşulda, yani her ülkede, aynı olduğu söylenememektedir. Bunun nedeni genel olarak şöyle ifade edilebilmektedir.

- DYY'nin ev sahibi ülkedeki yatırımların yoğunlaştığı alanın kârlılığı veya verimliliği,
- Ürün veya hizmetin piyasa fiyatı,
- Ev sahibi ülkenin vergi harcamaları,
- Vergi oranları ve
- Mükellef sayısı

Son olarak, ülkeler arasında farklılık gösterse de DYY bulundukları ülkelerin vergi hâsılatına çok önemli katkılar yapmaktadır. Bu nedenle, DYY için yapılan teşvikler, aynı zamanda ülkelerin vergi hâsılatını da olumlu etkilemektedir (Sarısoy ve Koç, 2010: 139-145). DYY çekebilmek amacıyla ev sahibi ülke açısından belirli bir miktardaki vergi

tutarından vazgeçilmesi ise ülkelerin ulusal anlamda karşılaştıkları maliyetlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle fayda maliyet denkleminin tam kurulamamış olması ve vergi teşviklerinin fazla kullanımı da devletin gelirlerinin önemli bir bölümünü özel sektöre aktarılması anlamına gelmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımların artmasıyla birlikte vergilemede etkinlik gözlemlenmektedir. Bu yüzden, bu ülkelerin vergi rekabetinden kârlı çıkma olasılığı yüksek olmaktadır (Bahtiyar ve diğ., 2018: 503). DYY net girişlerinden vergi gelirlerinin olumlu etkilendiği bu durumun da ekonomik büyümeye tek yönlü etkisi olduğu ifade edilmektedir DYY girişlerinin geçiş ekonomilerinde hem ekonomik büyümeyi hem de vergi gelirini artırdığını ve DYY girişlerini çekmek için alınan önlemlerin vergi geliri ve ekonomik büyüme nezdinde ülkenin refahını artırdığı da belirtilmektedir (Odabaş, 2018: 18-22).

Makul vergi oranları ve uluslararası yatırımcıya yönelik vergisel düzenlemelerin olduğu bir sistemin varlığı, yatırım kapasitesini arttıran bir etmen olarak yabancı yatırımcıların ev sahibi ülkeye olgörüüşlerini olumlu yönde etkilemektedir. Yabancı yatırımcılar uluslararası mevzuata yakın vergi düzenlemelerinin olduğu ülkelere ekonomik ve kurumsal istikrarın varlığı düşüncesiyle yoğun olarak yönelmektedirler. Söz konusu teşviklerin yatırımlar üzerindeki olumlu etkisinin yanında gelir kaybına sebep olması, uygulamadaki yaşanan zorluklar, maliyet etmeni ile kaynak dağılımını etkilediğinden dolayı ortaya çıkaracağı önemli sosyal sarsıntılar da olabilmektedir (Ercan, 2018: 53). Ulusal hükümetlerin, DYY'nin beraberinde getirebileceği faydalardan yararlanmak için olabildiğince fazla DYY elde etmek için büyük bir rekabet içinde oldukları söylenebilmektedir. Ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlara yönelik bu yarışları, uygun iç vergi oranlarının belirlenmesi, potansiyel yatırımcılara vergi teşviklerinin verilmesi, potansiyel yatırımcılara vergi tatillerinin sunulması ve bazı ülkelerde yüzde yüze

varan sermaye indirimi sağlanması gibi farklı şekillerde ön plana çıkmaktadır. Bu faydalar, DYY akışlarını potansiyel destinasyonları olan hükümetlerin kendilerini alternatif destinasyonlara göre görece daha rekabetçi olarak göstermek için kullandıkları birçok yoldan biridir (Mudenda, 2015: 31). Vergi açısından daha fazla avantaj sunan ülkelerde DYY seviyeleri daha yüksektir. Azaltılmış kurumsal vergi oranı daha düşük vergi yükü sağlamak ve bununla bağlantılı olarak DYY girişlerinin artmasında büyük rol oynamaktadır. Artan DYY girişleri de vergi gelirlerine olumlu yansımaktadır (Abdioğlu ve diğ.,2016: 608).

Vergi indirimleri ve yatırım teşvikleri ile yatırım özgürlüğünü artması ile vergi gelirlerinin düşmesi beklenmekte gibi görünse de yatırım özgürlüğü ile daha fazla yatırım yapılacağından vergi gelirleri de artabilmektedir. Ülke yatırımların artmasıyla yatırımcı firmalardan daha fazla kurumlar vergisi elde edebilmekte ve bu yatırımların sağlayacağı istihdam ile daha fazla gelir vergisi elde edebilmektedir. DYY'nin gelişmekte olan ülkelerde yatırım açığı, döviz açığı ve vergi geliri açığı olmak üzere en az üç “gelişme açığını” tamamlayabildiğini ifade edilebilmektedir (Kutbay, 2020: 309). DYY, yeni teknolojilerin getirilmesi ve beşeri sermayenin (becerilerin) artırılması gibi yayılma etkileri yoluyla yurtiçi geliri de olumlu yönde etkileyebilmekte bu durum da vergi gelirlerini dolaylı yoldan arttırmaktadır. Bu potansiyel faydalar göz önüne alındığında, politika yapıcılar sürekli DYY için cazip olduklarından emin olmak için vergi kurallarını yeniden gözden geçirmektedirler. Vergi politikaları aynı zamanda yurtdışındaki doğrudan yatırımı da destekleyebilmektedir. Çünkü giden yatırım, dış pazarlara ve üretim ölçeği ekonomilerine etkin erişim sağlayabilir ve bu da net iç gelirin artmasına neden olabilmektedir (oecd.org). Ayrıca DYY gelişmekte olan ülkelerin ihracat potansiyelini artırmada önemli bir faktör olup bu faktör, kalkınmakta olan ekonomiler için yeni işler

kurma ve geliştirme yolu olarak ifade edilebilmektedir. Diğer katkı da, doğrudan yabancı yatırımın verimli üretim için kaynak oluşturması ve dolayısıyla ülkeye de vergi geliri sağlaması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Logun, 2020: 7).

II. 3. E7 Ülkelerinde Küreselleşme, DYY ve Vergi Gelirleri

Son yıllarda küreselleşmenin artmasıyla özellikle gelişmekte olan ülkeler için yabancı yatırım çok önemli bir finansman kaynağı haline gelmiştir. Artan finansal piyasa dalgalanmaları ve yetersiz piyasa derinliği, yatırımcıların portföylerini ülkeler arasında çeşitlendirmesine yol açmaktadır. Finansal piyasalardaki bu dalgalanmalar, gelişmekte olan piyasalarda ve ekonomilerde daha fazla görülmektedir. Böylelikle artan finansal serbestleşme ve küreselleşme ile yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler için son derece önemli hale gelmektedir. Gelişmiş ülkelere daralan kâr marjları, yatırımcıları kendi ülkelerinde yatırım yapmaktan uzaklaştırmakta ve onları riskin dolayısıyla getirilerinin çok daha yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelere yönlendirmektedir (Topaloğlu ve diğ., 2019: 264). 1990'lı yıllarda iktisadi büyüklükleri G7 ülkelerinin yarısı kadar olan E7 ülkeleri 2000'li yılların başlangıcından bu yana, gelişmiş ülkelere reel GSYH büyümesinde sürekli olarak daha iyi performans göstermektedir. Hizmet sektöründe ve yeni sektörlerde işlerin ortaya çıkması, gelirlerin yükselmesine yardımcı olmuş ve gelişen bir orta sınıfoluşturmuştur. Böylece E7 ülkeleri, son 25 yılda önemli ölçüde gelişerek dünyanın en güçlü ekonomileri arasına girerek yatırım ve vergi gelirleri açısından mesafe kat etmiştir (Kırca ve Ertekin, 2020: 292).

II. 3. 1. Brezilya

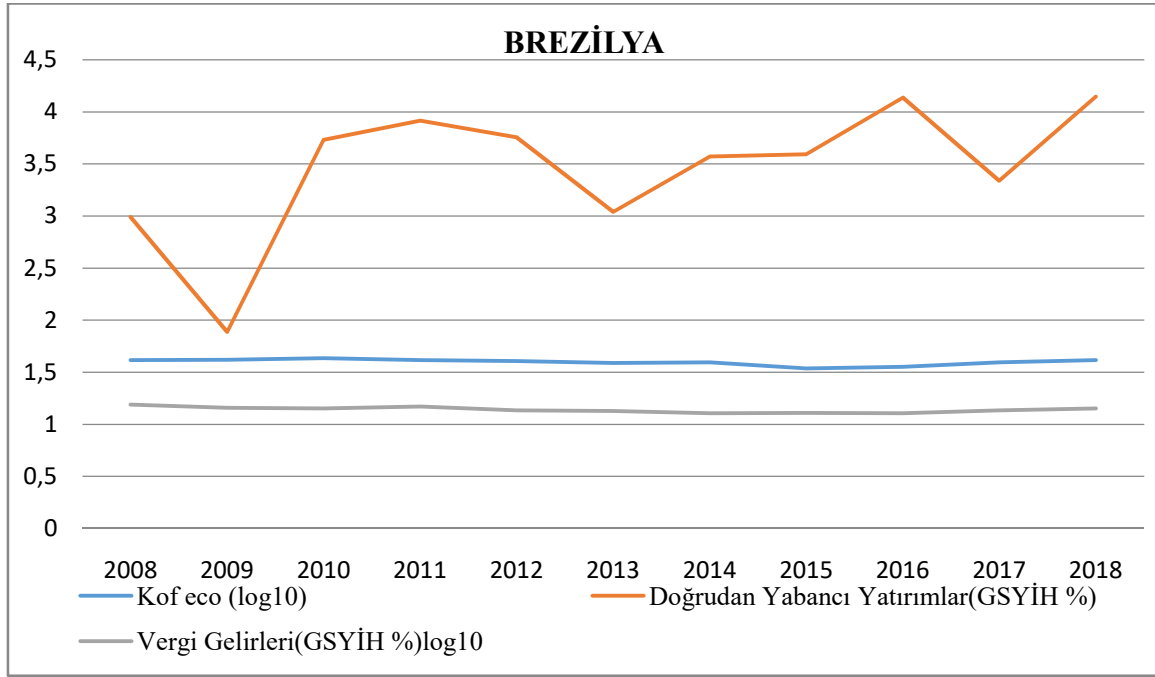
Küreselleşmenin sınırları ortadan kaldırması ve dünyayı küçük bir köy haline getirmesi ile ekonomik faaliyet seviyesi, ücretler ve iş gücü verimliliği Brezilya'ya olan doğrudan yabancı yatırım girişlerini pozitif yönde etkilemekte olup Brezilya hedef pazar

araştırmalarında yatırımcı için verimlilik stratejilerine cevap vermektedir (Silveira, 2017: 172). Brezilya'nın DYY potansiyelinin yüksek olmasında hızlı nüfus artışının eşlik ettiği kentin hızlı sanayileşmesinin, yeterli kentsel planlamanın, aktif tüketici pazarlarının rolü fazla olmasına karşın Brezilya'da iş yapmanın önündeki engellerin fazlalığı, yoğun bürokrasi, Brezilya'nın siyasi riski ve iç krizleri de yatırımcıda endişe oluşturmaktadır (Christo, 2021: 260-268). Brezilya, karmaşık bürokrasisi nedeniyle iş yapmak için bölgedeki en zor ülkelerden biri olarak algılansa da, büyük iç tüketici pazarı ve çeşitli hükümet programları sayesinde sağlıklı bir girişimci sayısına sahiptir (Polloni ve diğ, 2021).

Brezilya, 2019 yılında 72 milyar dolar ile doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler arasında 6. sıradadır. Brezilya hükümeti, ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunacağına inanılan ve hükümetin öncelikli alanlar listesinde yer alan sektörlerdeki yatırımlara teşvik sağlamakta olup mali kurumlar ve özelleştirilmiş şirketler ile iletişim, havacılık, madencilik ve hidroenerji, elektronik, deniz taşımacılığı sektörleri dışında kalan sektörlerde %100 yabancı sermayeli yatırıma izin verilmektedir (ticaret. gov.tr).Yapılan anayasa değişiklikleriyle, yerli ve yabancı sermayeye sağlanan teşvikler arasındaki farklılığın yok edilmesine çalışılmaktadır. Bu bağlamda devlet tekelindeki telekomünikasyon, petrol ve doğal gaz dağıtımı özel sektöre açılmıştır. Brezilya'da daha fazla DYY girişinin sağlanması ve bu yatırımlardan elde edilecek vergi gelirlerinin artırılması adına yerli ve yabancı yatırımcılar genel itibariyle aynı kurallara tabi tutulmaktadır (İşbitiren, 2018: 14-18).

Brezilya iş yapma kolaylığı raporuna göre dünya sıralamasında 190 ülke içinde 124. sırada, E7 ülkeleri içinde son sırada yer almaktadır (Worldbank). Brezilya'nın küreselleşmeden pozitif etkilendiği görülmekle birlikte, Brezilya'nın küreselleşme

politikalarını hayata geçirebilmesi için öncelikle siyasi istikrarı sağlaması gerekli olduğu düşünülmektedir. Bölgesel gelişmişlik düzey farkları azaltılarak üretimin tüm ülkede yaygınlaşması sağlanmalıdır (Tekbaş, 2021:58).

Grafik 6: Brezilya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Ülke özelinde küreselleşme endeksi ile ve vergi gelirleri sabit bir seyir izlerken, doğrudan yabancı yatırımların daha dalgalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum doğrudan yabancı yatırımların belirleyen unsurun sadece küreselleşme olmadığı doğrudan yabancı yatırımların diğer değişkenlerden etkilendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Brezilya’da en önemli sorun olarak sosyal sınıflar arasındaki gelir dağılımı, eğitim ve yaşam kalitesi farkındaki uçurum, bu durumun yol açtığı şiddet ve huzursuz ortam sorunu olarak ifade edilebilmektedir. 2009 yılında ekonomik gerileme, sokak hareketleri ve yolsuzluk skandallarının rutine dönüştüğü olumsuz bir havada geçiren Brezilya’nın, 2010’dan itibaren DYY olarak toparlanmaya başladığı, küresel finansal krizinden ciddi

yara almadan atlatarak gelişimini 2010'dan 2013'e kadar sürdürdüğü görülmektedir. 2013 yılında ulaşım ücretlerine yapılan zamlarla başlayan, sonrasında halkın hükümetteki yolsuzluk ve rüşvet olaylarına verdiği tepkiler ve bu tepkilere polisin orantısız güç kullanması gibi çeşitli nedenlerle kısa sürede ülkenin tamamına yayılan protestolar, beklenmedik bir şekilde uzun süreli bir istikrarsızlık sürecinin başlangıcına neden olduğu bunun sonucu ekonomisi gerileyen ve siyasi otoriteye olan güven kaybı da Brezilya'da dış ilişkilerin ihmal edilmesine, ülkenin uluslararası prestijinin azalmasına sebep olduğu bilinmektedir. Bu dönemde DYY'lerde azalma olduğu grafikte de görülmektedir. 2016 yılına kadar DYY kademeli olarak artış göstereceği 2016 yılında PETROBRAS'taki yolsuzluk soruşturmalarının tetiklediği siyasi belirsizlik ve kredi koşullarının olumsuzluğu, kötüleşen ticaret hadleri ve zayıf küresel talep de önemli rol oynayarak 2017 yılında DYY'lerin düşüş yaşadığı görülmektedir. Brezilya tarihindeki en şiddetli durgunluğa eşlik ettiği ve işsizlikte keskin bir artışa neden olduğu da ifade edilmektedir. Brezilya içe kapanık ve büyüme odaklı politikalarını sürdürerek ülke ekonomisini canlandırmayı hedeflemektedir ve bu amaçla son dönemde Doğrudan Yatırım Ombudsmanlığı (OID) kurularak DYY'nin artırılmasına yönelik bir adım atmıştır (aa.com.tr).

II. 3. 2. Çin

Çin'deki yabancı yatırımın tarihsel sürecinin ilk örnekleri 1950'li yıllarda görülmeye başlanmıştır. Bu dönemdeki en büyük yabancı yatırımcı Sovyet Rusya'dır. Genel olarak Çin yönetimi kapalı bir ekonomik model benimsemiş ve yabancı yatırımın ülkeye girişini sıkı denetime tabi tutmuştur ve kısıtlı yabancı sermaye operasyonlarına izin verilmiştir. Küreselleşmenin de etkisi ile 1978 yılında "Dışa Doğru Atılım- Açık Kapı Politikası" ile ticaret ve sermayenin önündeki engelleri kaldıran Çin, 1978'den 2018'e kadar olan dönemde %9,5 büyüme oranına ulaşabilmiştir. Gerçekleştirilen ekonomik ve

sosyal reformlarla birlikte ÷lkede yabancı yatırıma verilen imkânlar artırılmaya başlanmış ve dışa açıklık daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Çin'in yatırımlara açılması ile ilgili ilk ciddi adım 1979'da "Ortak Yatırım Kanunu"nın çıkarılmasıyla atılmıştır. Çin yönetimi 1979 yılında Müşterek Sermaye Teşebbüsü ve Yatırım Kanunu'nu onaylayarak, yabancı yatırımın varlığını da kabul etmiştir. Ardından 1980 yılında yabancı yatırımlara açılmanın denenebilmesi ve bu konuda yöntemler geliştirilebilmesi amacıyla, ülkenin ana sanayi bölgelerinden uzakta, az gelişmiş ama dış ticarete elverişli konuma sahip dört bölge olan Shen Zhen, Shan Tou, Zhu Hai ve Xia Men seçilmiştir. 1983 yılında ise Müşterek Sermaye Teşebbüsü ve Yatırım Yönetmeliği kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte DYY'lerin onaylanma süreci kademeli olarak çıkarılan kanunlarla kolaylaştırılmıştır. Aynı yıl çıkarılan Yabancı Sermayeli Şirketler Kanunu ise yabancı yatırımcıların Çinli ekonomik kuruluşlarla ortak olmadan, tek başına da yatırım yapabilmesine izin vermiştir. Çin yönetimi tarafından 1990 yılında yabancı sermaye ile müşterek iştirakler konusuyla alakalı olarak "Çin Şirketleri ile Yabancı Şirketlerin Müşterek Ortaklıklarının Şekil ve Şartları Yönetmeliği" çıkarılmış ve bu sayede daha ileri teknoloji ve daha düşük maliyetli ham madde sahibi yabancı yatırımların ÷lkeye gelmesi amaçlanmıştır. 11 Ekim 2001 tarihinde Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte, DYY'ler ile ilgili o güne kadar yapılmış olan tüm kanun ve diğer düzenlemelerde, örgütün standartlarına uyum amacıyla değişiklik yapılmıştır. Çin iç pazarının yabancı yatırımcılara tam olarak açılması Dünya Ticaret Örgütüne üyelik süreciyle olmuştur. Günümüzde ise yabancıların Çin'de herhangi bir sektöre istedikleri gibi yatırım yapması mümkün olmamaktadır. Bazı sektörler yabancı yatırımcılara bütünüyle kapalı olduğu gibi bazı sektörlerde ise yatırım Çinli firmalarla ortaklık kurma şartına bağlı bulunmaktadır. Bazı alanlarda da bu ortaklıklarda yabancı ortağın payının belli bir seviyeyi geçmemesi

şartı söz konusu olmaktadır. Bu kısıtlamalar birkaç yılda bir Ticaret Bakanlığı ile Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu tarafından “Yabancı Yatırımlar Sanayi Yönlendirme Katalogu” yayınlanarak duyurulmaktadır (Karakuş, 2019: 67-141).

Çin’in yabancı sermaye mevzuatı, yabancı sermayeli bir şirketin beş adımda hayata geçirilmesini öngörmekte olup bu adımlar tamamlandıktan sonra şirket faaliyetlerine başlayabilmektedir. Bu adımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Şirketin faaliyet göstereceği sektörün Negatif Liste’de, başka bir deyişle yabancı sermayeye açık olmayan sektörler listesinde bulunmaması koşuluyla, Ticaret Bakanlığı’na internet üzerinden başvuru yapılması,
- Şirketin yerel Sanayi ve Ticaret İdaresi ofisinde kaydının yapılması,
- Yerel Sanayi ve Ticaret İdaresi nezdinde şirketin düzenleyici gereksinimlere uygunluğunun belgelenmesi,
- İşletme lisansı çıktıktan sonra Sanayi ve Ticaret İdaresi, vergi dairesi ve denetim kurumunda şirketin kaydının yaptırılması ve banka hesaplarının açılması.

Çin, sahip olduğu işgücü potansiyeli ile küresel ekonominin işçiliğini, küresel üretimin emek faktörü rolünü üstlenmiştir. Çin bugün en önemli markaların üretim sahalarından birisi olarak dikkat çekmektedir. Çin bu muazzam yükselişinin devamı olarak bir takım politik ve ekonomik kararlar almaya devam etmektedir. 2013 yılında Bir Kuşak Bir Yol sloganı ile daha önce duyurulan Yeni İpek Yolu projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje Çin’in küresel stratejisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Asya’dan Avrupa’ya kadar küresel bir ticaret ağı kurma amacıyla girişilen bu projenin tamamlandığında küresel ekonomik sistem üzerinde, Çin sermayesi hem kendine yeni yatırım alanları açmış olacak hem de mevcut yol üzerindeki ülkelerin gelişmesine katkıda bulunup piyasa ağını

genişletecektir. Bu politikanın hayata geçmesi yani Çin'in ulusal stratejisi olarak benimsenmesi Çin dış yatırımları için yeni bir aşama anlamına gelmektedir (Hastürk, 2019: 10). Çin ile Orta Asya, Ortadoğu ve Avrupa arasındaki bağlantıları güçlendirmeyi amaçlayan Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin'i belirlenmiş öncelikli sektörlerde bir teknoloji devi haline getirmeyi ngren Made in China 2025 projesi de bu dönüşümü destekleyen programlar olarak dikkat çekmektedir (www.egiad.org.tr).

21. yüzyılda dünya, küreselleşme ve benzeri görülmemiş hızda teknolojik evrim ile karakterizedir. DYY ile küresel üretim ağları ve küresel değer zinciri birbirine bağımlı bir ereve oluşturmakta ve bölgesel kalkınma ihtiyaı oluşturmaktadır. DYY, kalkınma için oyunun kurallarını değiştiren bir unsur olarak nitelendirilmektedir (Deshmukh, 2021: 248). Küresel gelişimle birlikte DYY'lerin Çin'e en büyük katkısı teknoloji açığını kapatarak, gelişmiş ülkelerle arasında bulunan farkı kapatması olmuştur. Küreselleşmenin DYY ile Çin ekonomisinde yapısal bir değişim sağladığı ifade edilmekle birlikte özellikle bilgi ve teknoloji alanında bu etki daha net hissedilmektedir. Çin'e gelen DYY daha çok sermaye ve teknoloji ağırlıklı sektörler olup bu sayede imalat sanayisinin yapısının da bu yönde değiştiği görülmektedir (Yang ve diğ., 2021: 20). Bu gelişmeler ve değişimler nedeniyle DYY Çin tarafından desteklenmekte olup Çin'in doğrudan yabancı yatırımını destekleme amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Abulati, 2019: 27):

- ✓ Geleneksel tarımın dönüştürülmesi, modern tarımın geliştirilmesi ve tarımın sanayileşmesini desteklenmek,
- ✓ Ulaştırma altyapısı, enerji kaynakları ve hammaddeleri ile diğer temel endüstrileri üretmek,
- ✓ Elektronik bilgi, mühendislik, yeni materyaller, havacılık ve havacılık gibi teknoloji odaklı endüstriler ve yerel AR-GE merkezleri kurmak,

✓ Yabancı işletmeleri, makine, tekstil ve tüketim malları imalat sanayileri gibi geleneksel endüstrileri dönüştürmek için gelişmiş ve uygulanabilir teknikleri kullanmanın yanı sıra, ekipmanları ve tesisleri, ham ve yenilenebilir kaynakları kapsamlı bir şekilde geliştirmek, çevre koruma projelerini başlatmak ve ihracat odaklı doğrudan yabancı yatırım projelerini teşvik eden kamu hizmetlerini modernize etmek ve

✓ Çin'in batı bölgesindeki endüstrileri inşa etmek.

Çin sadece ucuz işgücü ile üreten bir ülke konumunda olmayıp zenginleşen halkı ve büyüyen ekonomisiyle tüketen bir toplum olarak da ifade edilebilmektedir. Çin 2020 yılında gerçekleştirdiği 2,1 trilyon dolar değerinde ithalat ile dünyanın en büyük ikinci ithalatçısıdır. Ülkede gittikçe zenginleşen ve hâlihazırda 400 milyon bireyden oluşan bir orta sınıf bulunmakta ve söz konusu orta sınıfın kaliteli ve ithal nihai tüketim ürünleri talebi her geçen gün artmaktadır (ticaret.gov.tr). Bu durum sermaye, mal ve insan hareketlerini kolaylaştıran küreselleşme olgusu ile birlikte DYY firmalarını Çin'e yönelten önemli bir faktör olmaktadır. Çin sanayi ve ihracat faaliyetlerinde ciddi bir öneme sahip olup küreselleşmenin de etkisiyle yabancı yatırımcıları ülkeye çekmektedir. Ayrıca etkisi günden güne artan küreselleşme aşağıda belirtilen nedenlerle de yatırımcıları bu ülkeye yönlentmektedir (Göçmen, 2021: 60):

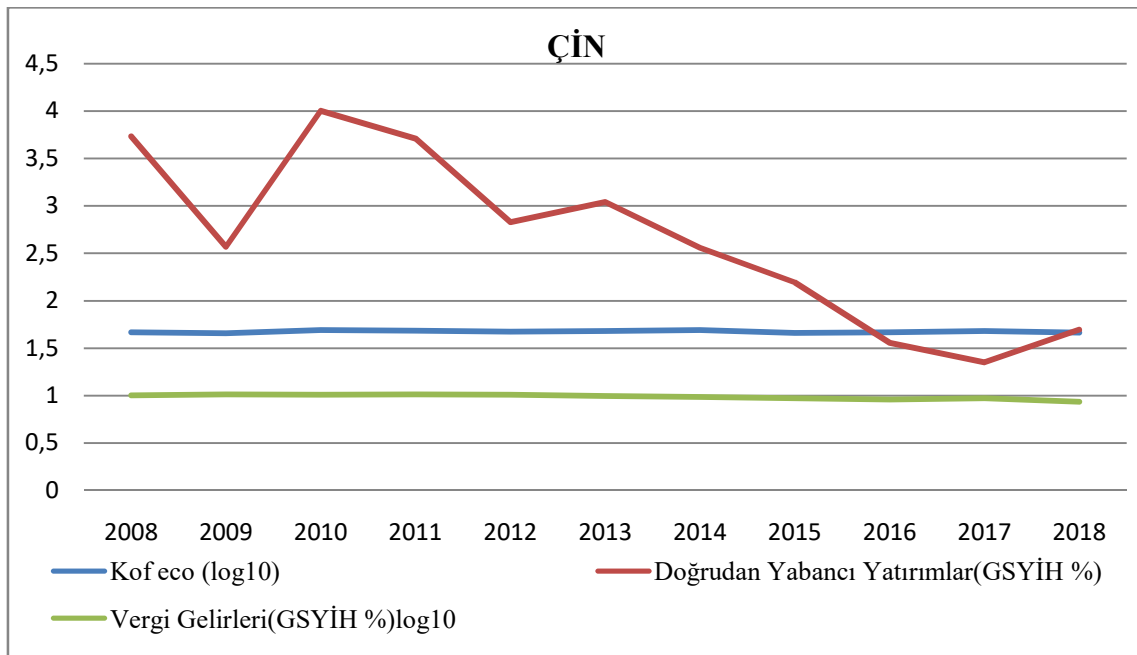
- ✓ Yüksek işgücü oranı ve ucuz emek,
- ✓ Hızlı gelişme trendi yakalayan iç pazar,
- ✓ Ucuz doğal kaynak dolayısıyla düşük maliyet ve yüksek kar oranları,
- ✓ Siyasi istikrar ve hükümetin uyguladığı açık politikalar,
- ✓ Kolay kredi kullanım imkânı,
- ✓ Yabancı şirketlerin pazara girişte öncü olma istekleri,

- ✓ Yatırım özendirmeleri,
- ✓ Yüksek oranda ve istikrarlı ekonomik büyüme oranları,
- ✓ Altyapıda yapılan iyileştirmeleri ve yüksek teknoloji sektörünün hızla büyümesi,
- ✓ Potansiyel büyüklük ve buna bağlı geniş pazar ile alım gücü yüksek tüketici kitlesinin olması,
- ✓ Dünya ekonomisine kolay entegre olma yeteneği ve
- ✓ Özel ekonomik bölgeler, esnek anlaşma formları ve vergi ayrıcalıklarının uygulanması.

Çin'de DYY'nin sürekli artmasının başlıca nedenleri olarak küreselleşmenin etkisi ile ekonomi ve yatırım ortamının serbestleştirilmesi yönündeki planların yapılması ve Serbest Ticaret Bölgelerinin açılması gösterilebilir. Çin'de 2019 tarihinde Yabancı Yatırım Kanunu resmi olarak onaylanmış Yabancı Yatırım Kanunu Çin'in yabancı yatırımın serbestleştirilmesi ve kolaylaştırılması politikalarını uygulamasının yanı sıra dış yatırımı hem yerli hem de yabancı tüm rakiplere adil, istikrarlı, şeffaf ve öngörülebilir bir piyasa ortamı sunulmaktadır. Yabancı Yatırım Kanununda yabancı yatırım girişimlerinin hükümet alımlarına katılmak için yürürlükteki yasalara göre eşit haklara sahip olacakları öngörülmektedir. Çin'de yabancı yatırım girişimleri tarafından üretilen ürün veya hizmetler, saf yerli ürün ve hizmetlerle eşit olarak ele alınmaktadır (Abulati, 2019: 52-60).

DYY, bir ülkenin ekonomik büyümesini de desteklemekte olup bunu iki şekilde gerçekleştirmektedir. Birincisi, DYY, ev sahibi ülkelere yüksek kaliteli sermaye sağlar ve ekonomik büyümeyi sağlamak için yatırım ve üretimi genişletmeleri için onları teşvik eder. İkincisi, doğrudan yabancı yatırımların getirdiği ileri üretim teknolojisi ve yönetim deneyimi, ev sahibi ülkenin işletmelerini üretim verimliliklerini optimize etmeye

yönlendiriyor ve böylece ekonomik büyümeyi de kolaylaştırır (Zeng ve Zhou, 2021). Artan sayıda yabancı sermayeli şirketler tarafından elde edilen vergiye tabi kazançlar ise, ev sahibi ülke için önemli bir gelir kaynağı olup vergi gelirlerini artırmaktadır. Zira (Camara, 2019) DYY'nin, yatırım ve istihdam olanaklarını destekleyerek, vergi mükellefi tabanını genişleterek ve gelir üzerinden daha fazla vergi geliri oluşturarak gelir seferberliğine katkıda bulunabildiğini ve DYY akışlarının işsizlik oranını azalttığını ve Çin'deki hükümetin vergi gelirlerine önemli ölçüde katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Grafik 7: Çin’de DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Çin'in karakteristik özelliği olan emek bolluğu bunun yanında taklit edilmiş ürünlerden kaynaklanan rekabet DYY'ı şekillendiren bir özellik olarak ifade edilmekle birlikte 2007-2009 küresel krizine rağmen 2010 yılında DYY artış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. Fakat 2011 yılından itibaren DYY'ın sürekli azalan bir büyüme oranıyla karşılaştığı görülmektedir. 2013 yılında Bir Kuşak Bir Yol (One Belt One Road) projesi ve yine bu dönem ekonomide devlet müdahalesinin azaltılarak piyasa dinamiklerine daha

fazla yer verilmesine yönelik olarak alınan kararların DYY artışlarına sebep olduğu ifade edilebilmektedir. Bu projeler ve kararların Çin'deki yabancı yatırımcının beklentilerini artırdığı ifade edilebilmektedir. Buna rağmen küresel piyasada son yıllarda etkisini daha da hissettiren Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında yüksek teknoloji üstünlüğü için tırmanan mücadele (Huawei anlaşmazlığı gibi) ve geniş kapsamlı, hızlı emperyalist rekabet ve bu rekabetin dünya siyasetini şekillendirmeye başlaması da DYY'yi olumsuz etkileyen faktörler olarak gösterilebilmektedir. Çin'in DYY'ye yönelik uyguladığı teşvik edici politika, özellikle teknolojik yatırımlarda kullanılabilecek nitelikli işgücü ve dünya çapındaki projeleri ile DYY'yi arttıracak beklentisi de oluşmaktadır.

II. 3. 3. Endonezya

Zengin doğal kaynakları, dünyanın en kalabalık dördüncü nüfusu ve yakalamış olduğu hızlı büyüme oranıyla Endonezya, yakın gelecekte küresel ekonominin önemli bir aktörü olabileceğini göstermektedir (Altınay ve Akıncı, 2019: 22). Nispeten genç demografik özellikleri göz önüne alındığında, ortaya yükselen orta sınıf ve önemli harcanabilir gelire sahip tüketiciler çıkmakta, kent nüfusu gelişmekte olan pazarlar için favori destinasyonlar olmaya devam etmektedir. Büyüme fırsatları arayan işletmelere yanıt veren yeni nesil girişimciler gelişmekte, orta sınıf tüketicilerin artan tüketim düzeylerini geliştiren önemli harcanabilir gelir artışı göze çarpmaktadır. Yeni orta sınıf hane halklarının rasyonel tüketimine hitap edebilecek DYY girişimcilerine buna yanıt vermek üzere işletmeler kurmaları için net sinyaller göndermektedir. Bu bağlamda yeni çok uluslu şirketler veya küresel güce sahip şirketler ülkeye açılarak yeni müşteriler oluşturup, bilgi birikimi ve teknolojiler, markalar, itibar ve deneyim kazanmaya istekli bir ortam oluşturmaktadırlar (Çavuşgil, 2021: 1-4).

Endonezya, hem küresel hem de bölgesel olarak uluslararası kuruluşlara katılarak¹, tüm sektörlerdeki uluslararası yasalara ve sözleşmelere duyduğu ilgiyi açıkça göstermekte olup Endonezya'da ekonomik küreselleşmenin Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra başladığı söylenebilmektedir. Asya ülkeleri arasındaki yerel tedarik zincirleri birbirlerine entegre olarak, küresel ekonomi için geçiş kanalı haline gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte Endonezya'da özellikle ekonomik büyüme dinamiklerinin değiştiği, Çin'in iş döngüsü ile uyumlu hale geldiği, ayrıca son on yılda emtia ihracatındaki artışın da Endonezya'nın ekonomik yapısını değiştirdiği ifade edilebilmektedir (Waluyo, 2018: 176).

Endonezya'da 1970'lerin başından bu yana gerçekleştirilen bir dizi büyük ekonomik reform, DYY'yi çekmede belirleyici bir adımı temsil etmekteydi. İlk büyük reform, 1971'de gerçekleştirilmiş olup önceki kontrollü rejimin yerine döviz sisteminin serbestleştirilmesini içermekteydi. Bu reformun amacı, ödemeler dengesini sürdürülebilir bir konuma getirmektir. Uygunsuz politikalar nedeniyle 1960 başlarından beri ciddi şekilde bozulan ekonomisi ve Endonezya'nın uluslararası ticarete aşırı bağımlılığı göz önüne alındığında, liberal bir döviz sistemi, ekonomi için güçlü bir uluslararası temel oluşturmanın ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik

¹ Endonezya, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN, kurucu üye), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Bağlantısızlar Hareketi (NAM), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA, gözlemci üye), Gelişen Sekiz Ülke (D-8), Doğu Asya Zirvesi (EAS), G-20, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Dünya Bankası (WB), Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO), Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Gümrük Örgütü (WCO), Evrensel Posta Birliği (UPU), Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Birleşmiş Milletler Liberya Misyonu (UNMIL), Birleşmiş Milletler Abyei için Geçici Güvenlik Gücü (UNISFA), BM Lübnan Geçici Görev Gücü (UNIFIL), BM Haiti Gücü (MINUSTAH), Birleşmiş Milletler Batı Sahra'da Referandum Misyonu (MINURSO), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), UNESCO, BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), BM Afrika Birliği Darfur Ortak Barış Gücü, Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu (MONUSCO), Pasifik Adaları Forumu (PIF, diyalog ortağı), Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW), İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC), OECD (ortak), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM, gözlemci) üyesidir.

politika reformu ile azalan petrol kaynakları karşısında ekonomik istikrarın korunması hedeflenmiş olup makroekonomik istikrara yapılan güçlü vurgu ve politika yapıcıların yükseliş ve çöküş zamanlarında zor kararlar alma istekliliği Endonezya'nın performansını yükseltmiştir. Ayrıca bu duruş Endonezya'nın uluslararası güvenilirliğini artırarak DYY için bir çıkış noktası olarak çekiciliğini yükseltmiştir. Yabancı yatırımcıların büyük kısmı güçlü sermaye sahipliği ve özel sektörün aktif rolü ile piyasa temelli bir ekonomik sistemden gelmeleri nedeniyle Endonezya'da özel sektör için güçlü bir role sahip piyasaya dayalı bir ekonominin kuruluşunu sağlamaktadır (IMF)

DYY girişleriyle Endonezya'nın üretkenliğinin artması ve neticesinde, milli gelirin artması beklenmektedir. Başka bir deyişle, ticaret performansını artırmak için uluslararası yatırım gerekli görülmektedir. Ülkede endüstri ve altyapıyı geliştirerek ve üretim rekabetçiliğini teşvik ederek Endonezya'nın rekabet gücünü artırmak ve yabancı yatırımcılar için bir cazibe merkezi haline getirmek amaçlanmaktadır (Safitriani, 2014: 94).

Endonezya için DYY, önemli bir sermaye kaynağı sağlamanın, döviz açığını ve tasarruf açığını kapatmanın yanı sıra, yeni teknolojiye, pazarlara, yönetim becerilerine, girdilere ve ürünlere erişimi de sağlamaktadır. Dış piyasa koşulları, doğrudan yabancı yatırım arayışında olan bu kaynaklar için temel bir itici güç iken, olumsuz iç politika ortamı bu yatırımlar için caydırıcı olabilmektedir. Çevresel ve sosyal dışsallıklar gibi ilgili maliyetleri dengelemek gerekmektedir. Bu bağlamda 2007 yatırım kanunu ile ülke genelinde %100 yabancı sermaye mülkiyetine izin verildiği görülmektedir. Yönetimin tüm yatırımlarında şeffaflığı artırmaya çalıştığı söylenebilmektedir (Worldbank).

Endonezya'nın DYY'ye ev sahipliği yapma konusundaki yaklaşık otuz yıllık deneyimi, ülkenin ulusal ve politika taahhüdünün, DYY'yi çekmek için şüphesiz gerekli olduğunu kanıtlamaktadır. Endonezya her bakımdan uluslararası yatırımcılara iyi bir ev

sahipliği yapmaktadır. Ekonomik büyümeyi istikrarla sürdürmek ve iç koşulları yabancı yatırımcılara uyacak şekilde ayarlamaktadır. 1970-90 döneminde Endonezya'nın yatırım yasalarında yapılan değişikliklerle, kârın ülkeye geri gönderilmesine, sektörel kapsama ve yabancı mülkiyeti genişletmeye izin verilmesi ve vergilendirmeyi netleştirmek için tasarlandığı söylenebilmektedir (Siregar ve Patunru, 2021: 69). Yasal çerçevedeki bu gelişmenin, son yirmi yılda özellikle imalat ve petrol dışı ihracat üretiminde özel yatırımları teşvik ettiği ifade edilmektedir (Driffield ve diğ., 2007: 5).

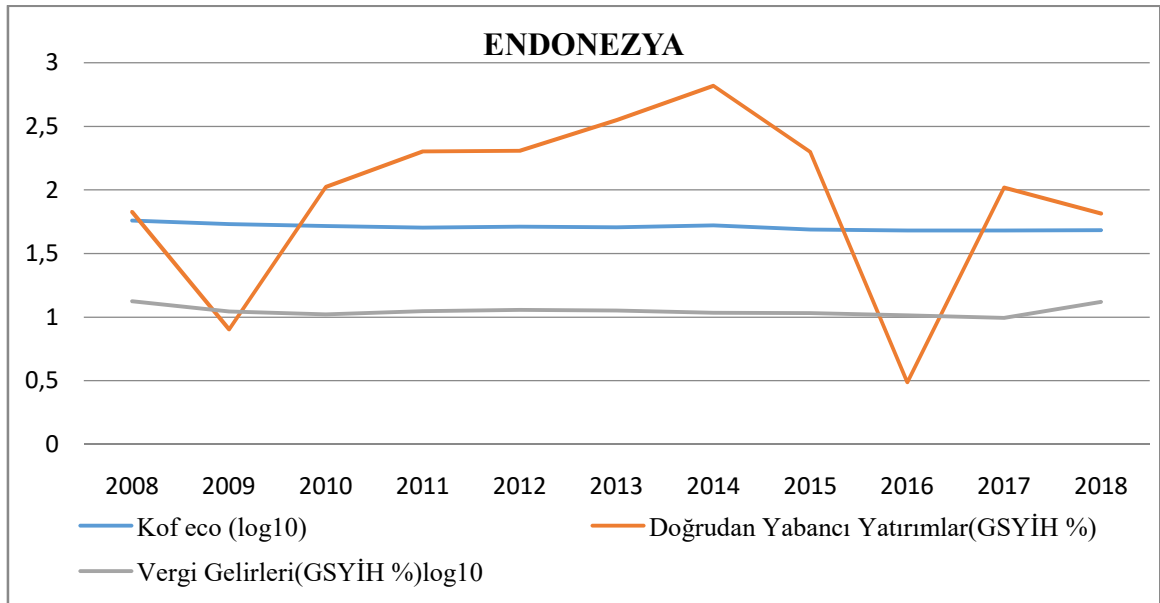
Endonezya'da milliyetçilik ve dış ekonomi politikası uzun süredir iç içe geçmiş durumda bulunmaktadır. Endonezya halkı arasında her iki anlayışın da yaygın olduğu, politik olarak harekete geçtiği ve neticesinde ekonomik küreselleşmeye yönelik tutumları etkilediği ortaya konmaktadır. Etnik milliyetçiler uluslararası ticareti ve yabancı yatırımı daha az desteklerken, sivil milliyetçilerin her iki alandaki politikayı Endonezya'nın ekonomik gelişimi için çok önemli olduğunu düşünmektedir (Diego, 2021: 61).

Endonezya'ya yapılan DYY'nin büyük kısmı Singapur ve Japonya'dan gelmektedir. Bununla birlikte, bazı yabancı çokuluslu şirketlerin Singapur'daki iştirakleri aracılığıyla yatırım yapma eğiliminde bulundukları görülmektedir. Endonezya'da kurulan yabancı firmaların iştirakleri, yerli firmalardan daha iyi performans gösterme eğilimindedir. Ar-Ge'ye daha fazla harcama yapmakta ve daha fazla yenilik getirici faaliyette bulunmaktadırlar. Küresel pazarlarda üretkenliği ve rekabet gücünü artırmak, Endonezya'nın sürdürülebilir kalkınma gündeminin üst sıralarında yer almaktadır. 2015-2019 Ulusal Orta Vadeli Kalkınma Planı, ülkenin sürdürülebilir kalkınma gündemini desteklemek için hükümet eylemi için yol gösterici ilkeleri kapsamaktadır. Uluslararası pazarda verimliliğin ve rekabet gücünün artırılması, imalat sektörünün canlandırılması, yeni nesil teknolojiler (yapay zekâ, robotik işlemler vb.), ihracat, üretkenlik ve yenilik

konularının geliştirilmesi hedeflerini içermektedir. Bu hedeflere ulaşmak için hükümet, öncelik stratejisi olarak, teknoloji açığını kapatmak ve yerel şirketlere teknoloji transferini teşvik etmek için doğrudan yabancı yatırımları çekmeye odaklanmakta olup bunun için farklı teşviklerde uygulamaktadır. Bu teşvikler (Siregar ve Patunru, 2021: 71);

1. Vergi tatilleri
2. Vergi indirimi
3. İthalat Vergisi Muafiyeti
4. Gümrük Bölgeleri ve
5. Serbest Ticaret Bölgelerine sağlanan teşvikler şeklinde belirtilebilir.

Bu teşviklere rağmen Endonezya'da kurumlar vergisi oranı, çoğu Asya ülkesine göre oldukça yüksek olup bu durum DYY açısından olumsuzluk teşkil etmektedir. Politika yapıcıların Endonezya'yı DYY açısından daha çekici hale getirmek için vergi oranlarını büyük ölçüde azaltmak yoluna gitmeleri gerekmektedir (Fernandez ve diğ., 2020: 110).

Grafik 8: Endonezya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Grafik 8’de Endonezya’da doğrudan yabancı yatırımın, iç ve dış politika koşullarındaki değişiklikleri yansıtacak şekilde dalgalandığı ifade edilebilmektedir. 2008 yılındaki küresel krizin etkisi ile Endonezya’daki DYY’nin düştüğü, ancak 2009’da keskin bir şekilde toparlandığı görülmektedir. 2014 yılından itibaren düşüş eğilimi başlamış olup bunun nedeni olarak, 2014 yılında getirilen demir cevheri ihracatı yasağı nedeniyle madencilik sektörü yatırımlarının azalması gösterilebilir. En keskin düşüş 2016 yılında görülmektedir. Dünya genelinde 2016 yılında ABD’de başkanlık seçimlerinin gerçekleşmesi, Avrupa Birliği, Japonya ve ABD’de durgun ekonomik ortamın olması, emtia fiyatlarının belirsiz yönü yatırımcı açısından beklenmesi ve tekrar değerlendirilmesi görüşünü oluşturmuştur. ABD’de başkanlık seçimiyle dünyayı şekillendirecek yeni ekonomik ve siyasi politika değişiklikleri beklentisi ve sermayesi piyasası kararsızlığından Endonezya da etkilenmiştir. Bunun yanında yine aynı yıl ülkede yaşanan etnik ve dini gerilimler yabancı yatırımcı açısından olumsuz değerlendirilmiştir. 2017 yılına doğru siyasi gerginlikler durulsada DYY açısından olumsuz etkisi olduğu söylenebilmektedir. 2017 yılında Endonezya’da yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik DYY akışı söz konusu yılda DYY miktarının artmasını sağlamıştır.

Her ülkede olduğu gibi Endonezya’da da DYY girişlerinin vergi gelirlerini etkilemesi muhtemel olup Endonezya’da doğrudan yabancı yatırımın vergi geliri üzerindeki etkisini Salebu (2018), 2005-2015 dönemi için 9 sektörün panel verilerini kullanarak analiz etmiştir. Ampirik sonuçlar, DYY’nin vergi gelirleri üzerinde önemli ve olumlu bir etkiye sahip olduğuna dair güçlü kanıtlar göstermektedir. Regresyon sonucuna göre, uzun vadede DYY’nin Endonezya’daki vergi gelirlerini artıracığı belirlenmiştir.

II. 3. 4. Hindistan

Hindistan'da bağımsızlık sonrasında yabancı sermayeye ilişkin çok uluslu şirketlerin operasyonları politika yapıcıların dikkatini çekmiştir. Politika yapıcılar, ulusal çıkarları göz önünde bulundurarak, döviz kaynaklarını harekete geçirmek için ileri teknoloji elde etme aracı olarak DYY'yi hedefleyen DYY politikasını tasarlamışlardır. Hindistan'ın ilk Başbakanı, yabancı yatırımı yalnızca yerli sermayeyi desteklemek için değil, aynı zamanda bilimsel, teknik ve endüstriyel bilgi ve sermaye ekipmanlarını güvence altına almak için gerekli olarak görmüştür. Zamanla ve ekonomik ve politik rejimlere göre DYY politikasında da değişiklikler olmuştur. 1965'in sanayi politikası, ÇUŞ'ların Hindistan'da teknik işbirliği yoluyla girişimde bulunmalarına izin vermiştir. Ancak, temettü, kar, telif hakları vb. havaleleri şeklinde önemli miktarda yabancı rezerv çıkışı nedeniyle, hükümet 1970'lerde katı bir dış politika benimsemek zorunda kalmıştır (Gori, 2015). Doğrudan Yabancı Yatırım, ekonomik büyümenin motoru olarak kabul edilse de ekonomik reformlardan önce, Hindistan'a doğrudan yabancı yatırım akışı, endüstriyel kalkınma stratejisinin türü ve ülkenin izlediği çeşitli dış yatırım politikası nedeniyle nispeten sınırlı kalmıştır. Nitekim Hindistan, hem yabancı hem de özel yatırımlara kısıtlamalar koymak, ithalat ve ihracata engeller koymak, üretim ve dağıtım kontrol etmek ve fiyat kontrollerini yönetmek gibi piyasa bozucu politikalar izlemiştir. Hükümetin yabancı sermayeye yönelik politikası çok seçici olmuş olup yabancı yatırıma yalnızca öncelikli alanlarda ve ihracata yönelik alanlarda yüksek teknoloji endüstrilerinde izin verilmiştir. Dolayısıyla 1990'lardan önce DYY girişi çok düşük kalmıştır (Wellington ve Jammu, 2014: 95). 1990'a gelindiğinde Hindistan düşük büyüme, kötü sosyoekonomik koşullar ve ödemeler dengesi krizi sorunlarıyla karşı karşıya kalmış olup Hindistan'ın bağımsızlığından bu yana izlediği piyasayı bozan politikaların genişliği ve derinliği göz

önüne alındığında, bu dönemden sonraki reformların ana odak noktası bu çarpıtıcı politikaları düzeltmek olmuştur. Ülkenin muazzam ekonomik potansiyelini tam olarak kullanmak için hükümet 1991'de Ekonomik reformları başlatmış ve Hükümet, 1973 tarihli FERA Yasasını revize ederek ÇUŞ'ların faaliyetlerine ilişkin kısıtlamaları kaldırmış ve madencilik, bankacılık, telekomünikasyon, otoyol inşaatı ve işletmeciliği gibi yeni sektörler, özel sektörün yanı sıra yabancı yatırımcılara da açık hale getirilmiştir. Ayrıca Hindistan'ın Doğrudan Yabancı Yatırım politikası, piyasayı daha yatırımcı dostu hale getirmek için kademeli olarak serbestleştirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak Hindistan, ekonomik tarihinde büyük politika reformlarına ve kuralsızlaştırmaya tanık olmuştur. Hindistan hükümeti 1991 yılında birinci nesil bir ekonomik reform programı başlatmış olup reformların odak noktası ticaret, para ve finans, maliye ve bütçe, fiyatlandırma politikaları ve kurumsal reformlarda büyük değişiklikler getirmek olmuştur. Reformların ana odak alanlarından biri de, DYY girişlerini çekmek için en büyük önceliği veren 1991 Yeni Sanayi Politikası olmuştur. Bunu, doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki düzenleyici ve giriş kısıtlamalarının yavaş ama önemli ölçüde gevşetilmesi izlemiştir (Vadlamannati, 2009: 31-32; Shin, 2014: 69).Yeni hükümet politikaları basit, şeffaf ve yerli ve yabancı yatırımı teşvik edecek şekilde düzenlenmiştir. Hindistan'ın bol ve çeşitli doğal kaynakları, sağlam ekonomik politikası, iyi piyasa durumu ve yüksek vasıflı insan kaynakları, onu doğrudan yabancı yatırım için uygun bir yer haline getirmiştir. Uzun yıllar süren yolculuktan sonra, Hindistan'daki çeşitli sektör ve eyaletlerde DYY de tanıtılmıştır. DYY'nin çeşitli eyaletlerde ve sektörlerde yatırımı, Hindistan ekonomisinin hızlı büyümesine katkı sağlamıştır (Balasubramanyam ve Sapsford, 2007).

Ekonomik büyümenin kritik bir itici gücü olmasının yanı sıra, doğrudan yabancı yatırım Hindistan'ın ekonomik kalkınması için borç dışı önemli bir finansal

kaynak olmuştur. Küreselleşmenin de etkisi ile birlikte yabancı şirketler, nispeten daha düşük ücretlerden, vergi muafiyetleri vb. gibi özel yatırım ayrıcalıklarından yararlanmak için Hindistan'a yatırım yapmaktadırlar. Yabancı yatırım yapılan bir ülke için bu aynı zamanda teknik bilgi birikimi elde etmek ve istihdam oluşturmak anlamına da gelmektedir. Hindistan Hükümeti'nin elverişli politika rejimi ve sağlam iş ortamı, yabancı sermayenin ülkeye akmaya devam etmesini sağlamış olup Hükümet son yıllarda savunma, PSU petrol rafinerileri, telekom, enerji borsaları ve borsalar gibi sektörlerdeki DYY normlarını gevşetmek gibi birçok girişimde de bulunmuştur. Sanayi ve İç Ticaretin Teşviki Departmanına göre, Hindistan'daki DYY öz sermaye girişi Nisan 2000 ile Haziran 2021 arasında 547,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup bu, hükümetin iş yapma kolaylığını iyileştirme ve DYY normlarını gevşetme çabalarının getiri sağladığını göstermektedir (IBEF, 2021).

Hindistan'daki DYY son zamanlarda tüm dünya ekonomisinde en çok konuşulan konulardan biri olmaktadır. Yükselen ülkeler arasında en üst sıralarda yer alan Hindistan'ın liberalleşme politikaları, bir bütün olarak ekonomiye zengin temettüler ödemektedir. Yatırımcının ekonomisi dışında faaliyet gösteren işletmelerde kalıcı menfaat elde etmek için yapılan yatırım olarak tanımlanan DYY, birlikte bir Ulusötesi Şirket (TNC) oluşturan bir ana kuruluş ve bir yabancı bağlı kuruluştan oluşmakta olup Hindistan, liberalleşme sonrası sadece kapılarını yabancı yatırımcılara açmakla kalmamış, aynı zamanda aşağıdaki önlemleri uygulayarak onlar için yatırımı da kolaylaştırmıştır (Gori, 2015);

- ✓ Ticaret hesabında döviz kontrolleri gevşetildi,
- ✓ Şirketlerin, denizaşırı menkul kıymetler piyasalarından fon toplayabilme ve küresel operasyonları genişletmek için yurtdışına yatırım yapma özgürlüğü,

- ✓ Yabancı yatırımcılara Hindistan operasyonlarından elde ettikleri kazançları havale edebilme imkânı,
- ✓ Dış ticaret büyük ölçüde düzenlemelerden bağımsızdır ve tarife seviyeleri son iki yılda keskin bir şekilde düşmüştür,
- ✓ Hindistan'daki Yabancı Yatırımların çoğuna (%51'e kadar) çoğu sektörde izin verilirken, teklifin değerine bağlı olarak ihracata yönelik birimlerde %100'e kadar yabancı sermaye teşvik edilmektedir. Küçük ölçekli sektör için ayrılmış belirli endüstrilerde, şu anda %24'e kadar yabancı sermayeye izin verilmektedir.

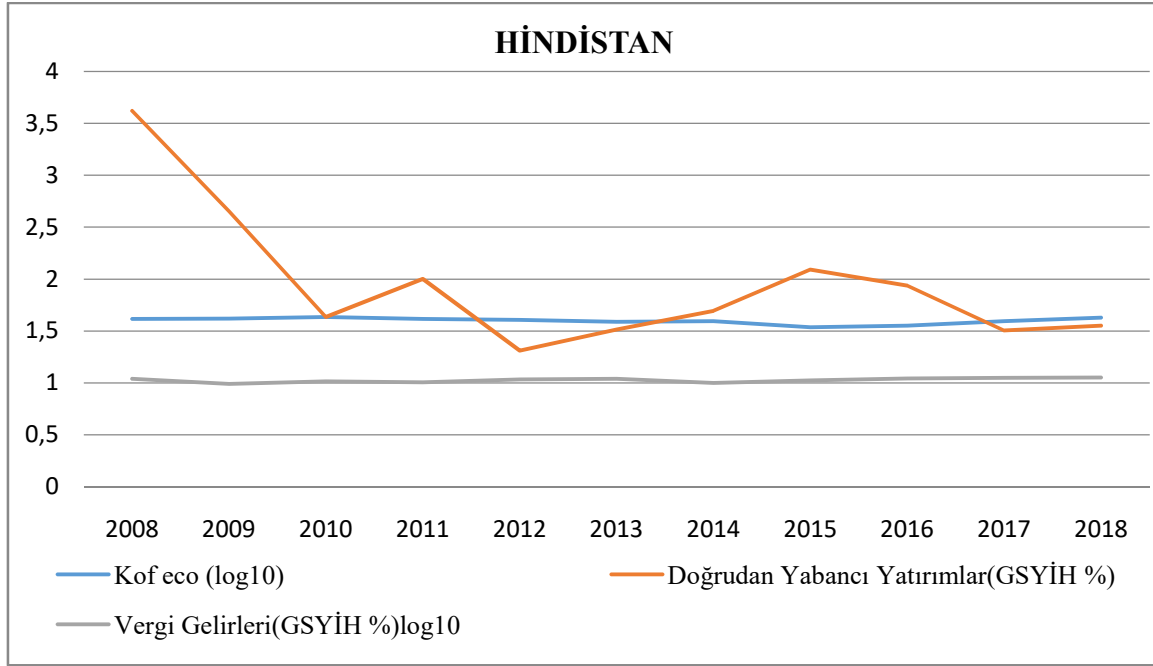
Küreselleşmeyi yakalamak amacıyla Hindistan'da standart düzenlemeler hızla artış göstermektedir. Hindistan dünya standartlarını yakalamak için çabalamaktadır. Modern yönetim uygulamaları, nüfus büyüklüğünün getirdiği bol ve ucuz işgücü imkânı, ekonomik büyüme ortamı, reform süreci, mevcut büyüme oranları ve gelecekteki büyüme potansiyeli DYY firmaları için tercih sebebini oluşturmaktadır (Kumar, 2020: 12). Çok sayıda yabancı şirket Hindistan'da Make in India ve Digital India gibi çeşitli hükümet girişimleri nedeniyle tesislerini kurmaktadır. Hindistan hükümeti, üç temel bileşene odaklanan “Dijital Hindistan” girişimiyle de gündeme gelmektedir. Dijital altyapının oluşturulması, hizmetlerin dijital olarak sunulması ve dijital okuryazarlığın artırılmasıyla yabancı yatırımcının dikkati çekilmeye çalışılmaktadır (IBEF, 2021). Hindistan ticari faaliyetlerde bölgeselleşmenin yanı sıra küreselleşmeye de önem vermiş Uzak Doğu, Latin Amerika, Güney Doğu Asya Birliği ve Avrupa Birliği'nden birçok ülke ile ticari anlaşmalar yaparak faaliyetlerini geniş bir çeşitlilik içerisinde devam ettirmeyi amaçlamıştır (Aşıcı, 2019: 48). DYY'nin büyümesi, Hindistan endüstrisine, teknolojik yükseltmeye, küresel yönetime erişim sağlama becerilerine ve ekonomik uygulamaların

gelişimine, insan ve doğal kullanımın optimize edilmesine, kaynakların daha yüksek verimlilikle kullanılmasına ve uluslararası rekabet etmeye katkı sağlamaktadır. Hindistan'ın, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Güney Asya Serbest Ticaret Bölgesi (SAFTA) üyesi ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı üyesi (MIGA) olması ekonomik ortamda varlığını hissettirmesine yardımcı olarak küreselleşmiş ekonomilerin yabancı yatırımcılar için sağlıklı bir ortam olarak görülmesine ve dolayısıyla ülkeye önemli miktarda DYY girişine katkı sağlamaktadır (Devajit, 2012: 30-31).

Hindistan'da 2000'den 2016'ya kadar pek çok dolaylı vergi uygulanmış olmakla birlikte Hindistan vergi yapısı sisteminde her eyalet farklı vergi oranlarına sahip olmakta, tüm bu vergiler, vergi yapısını daha karmaşık hale getirmekteydi. Hindistan vergi sisteminin 2017'de "1 Ülke 1 Vergi" (One Tax One) ile reforme edildiği ve Mal ve Hizmet Vergisi (GST) ile verginin tek tip oran üzerinden uygulanır hale geldiği görülmektedir. Bu uygulama Hindistan'ın vergi mükellefinin Hindistan'da yalnızca bir vergi ödemesi gerektiği anlamına gelmektedir (Agarwal ve diğ, 2019: 33). Hindistan'ın iş yapma kolaylığını iyileştirmeyi gündeminin üst sıralarına koymakta olup bunun bir parçası olarak da, mal ve hizmet vergisini (GST) uygulamaya koyduğu söylenebilmektedir. Hindistan şu anda çeşitli merkezi ve eyalet vergi yasalarını birleştiren dolaylı bir vergi yasasına sahip birkaç ülkeden biridir. İyi tasarlanmış GST, mevcut işlemin deformasyonundan kurtulmak için çekici bir yöntem olmakla birlikte DYY artışına ve uluslararası yatırımcılarda güven ortamının oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle artan DYY'nin de vergi gelirlerini artırması olasıdır (Dar, 2021: 63). Zira doğrudan yabancı yatırım, ekonominin uzun vadeli büyümesine yol açmakta, çok uluslu şirketler, yerli şirketlere teknoloji transferi sağlamakta, şirketlerde büyüme veya genişleme gerçekleşmekte ve istihdam da

artmaktadır. DYY, şirketlerin varlıklarını artırdığı için bilançoyu güçlendirmekte ve işletmelerin karlarını ve emek verimliliği artırmaktadır. Kişi başına gelir artışı içintüketim ve yatırımda atacak olup bunlardan elde edilecek vergi gelirleri de artacaktır. DYY ayrıca, düşük tasarruflar nedeniyle Hindistan'da düşük olan yurt içi yatırım stokunun sağlam bir tamamlayıcısı olarak hareket etmekte olup bu yatırım, işletmeler arasında rekabet gücünü artırır, yenilikçiliği ve verimliliği besler ve pazardaki daha iyi ürün ve hizmetler aracılığıyla yaşam standardını ve vergi gelirlerini yükseltir (Sikdar, 2022).

Hâlihazırda küreselleşmiş bir senaryoda, doğrudan yabancı yatırım, bir ülkenin ekonomik büyümesini ve kalkınmasını teşvik etmede çok önemlidir. Hindistan Hükümeti, Hindistan ekonomisinin hızlandırılmış büyümesini sağlamak ve doğrudan yabancı yatırımları çekmek amacıyla vergi tatili, yatırım vergi indirimleri, amortisman indirimleri vb. şeklinde genişletilmiş teşvikler sağlamıştır. Yabancı yatırımcılar genellikle çeşitli ülkelerdeki vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanmakla ilgilenmekte olup bu durum, vergi teşvikleri sunarak yabancı yatırımcıları çekmek için farklı ülkelerin hükümetleri arasında artan bir rekabetle sonuçlanmaktadır. Sermaye yatırımları için hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi veya diğer teşvikler sağlamak hala popüler olsa da, en yenilikçi teşvikler kurumlar vergisi oranlarını keskin bir şekilde düşürmek olmuştur. DYY için vergi teşviklerinin değişen yapısının etkileri hem yerel hem de uluslararası vergi politikası için önemlidir. Nihayet, nispeten daha yüksek bir büyüme oranına sahip olan ekonomiler, daha büyük bir yabancı yatırım yığını çekmeyi başardığından ve bunun da büyümelerini hızlandırması beklendiğinden, Hindistan'ın dış yatırımda daha büyük bir paya sahip olması ve küresel şirketlerin ortaya çıkmasının devlet gelirleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olması muhtemeldir (Kandpal ve Kavidayal, 2014).

Grafik 9: Hindistan’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Grafik 9’a bakıldığında 2008 krizinden sonra DYY’lerde keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Hindistan’daki ekonomik kalkınma için önemli bir parasal kaynak olmakla birlikte yüksek kurumlar vergisi oranı DYY girişini olumsuz etkileyen bir etmen olmaktadır. 2015 yılında Hindistan, daha geniş bir hükümet teşvik politikası, altyapı ve yatırım çekmek için tasarlanmış programların yardımıyla yenilenebilir enerji projeleri için kilit bir hedef olarak dikkat çekmiştir. Hindistan, özellikle kömür, petrol ve doğal gaz ve yenilenebilir enerji sektörlerinde proje hamleleri gerçekleştirmiştir. Foxconn ve SunEdison gibi büyük şirketler 2015 yılında Hindistan’da gerçekleştirdikleri yüksek montajlı projelerle yatırım yapmaları DYY rakamlarını artırmıştır.

II. 3. 5. Meksika

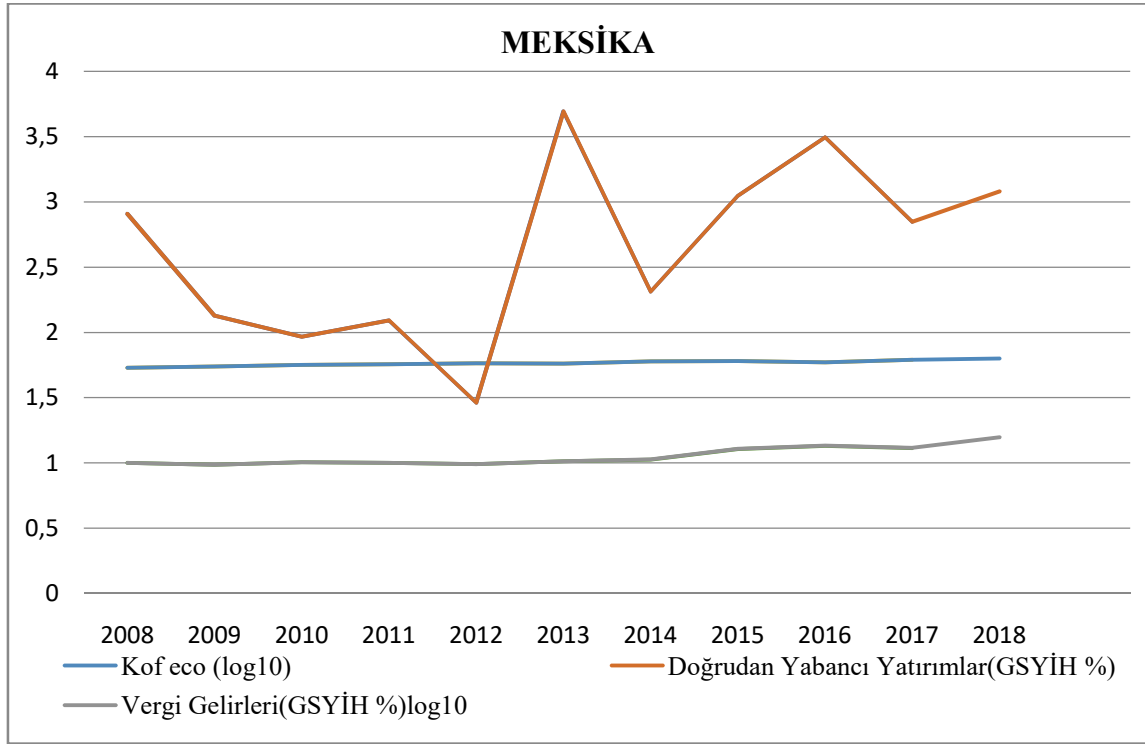
Gelişmekte olan birçok ülke için DYY, en önemli dış finansman kaynağı olmasa da önemli bir hale gelmiştir (UNCTAD, 2006). Ülkeler içe dönük ithal ikamesinden ticareti ve yabancı yatırımı kucaklamaya yöneldikçe, bu artışın en azından bir

kısmını yönlendiren politikalarda yaygın bir değişiklik olmuştur. Özellikle DYY, yalnızca çok ihtiyaç duyulan sermayeyi getirdiğı için değil, aynı zamanda istihdam yarattığı ve teknolojik veya başka türlü ileri teknolojilere ve yayılmalara erişim sağladığı için muhtemelen gelişmiş ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu için faydalı olarak kabul edilmiştir. DYY'nin artan önemine kapsamında Meksika ilk olarak yabancı yatırım üzerindeki kısıtlamaları gevşeterek, 1980'lerden beri DYY'yi aktif olarak çekmeye çalışmıştır. Ancak bu tek taraflı politikalar taahhüt etkisinden yoksun oldukları için yeterli görülmemiştir. Bu yüzden, Meksika, açıkça belirtilen amacı daha fazla DYY çekmek olan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını (NAFTA) izlemiştir (Tornell ve Esquivel, 1997). 1980'lerin ortalarından ve özellikle 1994'te Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) imzalanmasından bu yana, Meksika'ya doğrudan yabancı yatırımda (DYY) büyük bir artış olmuştur. Anlaşmanın, yatırımcılara Meksika'nın kalıcı reform taahhüdü konusunda güvence verdiği ve önemli ölçüde ve kalıcı olarak daha yüksek DYY girişleriyle sonuçlandığına dair ikna edici kanıtlar bulunmaktadır. Meksika hükümeti, DYY'nin bilgi yayımları ve ihracatın daha hızlı büyümesi yoluyla ekonomik kalkınmayı teşvik edeceği umuduyla, yabancı çokuluslu şirketlerden yatırıma giriş engellerini azaltan aktif bir politika da izlemiştir (Waldkirch, 2008). Zamanla, Yabancı Yatırım Yasasının kuralsızlaştırılması, Devlet veya Meksika vatandaşlarına ayrılan faaliyetlerin kapsamını kademeli olarak azaltmıştır. Özellikle, 1989 ve 1993 reformları, Yabancı Yatırım Yasasını NAFTA önerisiyle uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. 1995, 1996, 1998, 1999 ve 2000 yıllarında Yabancı Yatırım Yasasında yapılan ilave değişiklikler, DYY'nin Meksika ekonomik faaliyetine katılımını hızlandırmış ve Meksika'daki DYY performansı önemli ölçüde değişmiştir. 1970'lerde, GSYH'ye göre doğrudan yabancı yatırım, GSYH'nin ortalama yüzde 0,80'i oranında iken zaman içinde,

özellikle 1990'larda artmıştır. GSYH'nın yüzdesi olarak DYY girişleri, 1980'de yüzde 0,94'ten 1993'te yüzde 1,1'e yükselmiş ve 1994'ten 2000'e ortalama olarak yüzde 2,7 artmıştır (Pacheco-López, 2005). Meksika ekonomisi 1994-2020 yılları arasında ortalama GSYH büyümesi artmış olsa da 2020'de yüzde 8,5 daralmıştır. DYY ise yüzde 11,7 oranında azalırken bunun nedeni olarak dünya çapındaki COVID-19 pandemisi belirtilmiştir. Mart 2017'de güncellenen 1993 Yabancı Yatırım Yasası, hangi iş sektörlerinin yabancı yatırımcılara ve ne ölçüde açık olduğu dâhil olmak üzere Meksika'daki yabancı yatırımı yönetmektedir. Bu yasa, ulusal muamele sağlamakta, çoğu yabancı yatırım projesi için performans gerekliliklerini ortadan kaldırmakta ve yabancı yatırımın otomatik olarak onaylanması için kriterleri serbestleştirmektedir. Meksika ayrıca, başta Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi Kuralları ve Ulusal Muamele Aracı olmak üzere yabancı yatırımı kapsayan çeşitli Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı anlaşmalarına da taraftır (U.S. Department of State, 2021).

Meksika'da küreselleşmenin avantaj ve dezavantajlarına bakıldığında, küreselleşmenin oluşturmuş olduğu rekabet hem üretimin artmasına hem de teknolojik gelişme ve iyileştirmenin uygulanmasına imkân tanımaktadır. Küreselleşme ile birlikte mevcut yabancı şirketlerin yanı sıra Meksika'nın diğer ülkelere kıyasla daha düşük maliyetler sunması yabancı yatırımcıların daha fazla fabrika ve ofis açmalarına olanak tanımaktadır. Küreselleşmenin avantajlarından yararlananlar çok uluslu şirketler olurken, yerel işletmelerin zayıfladığı ve küreselleşmenin dezavantajını yaşadıkları ifade edilebilmektedir. Bir diğer dezavantaj ise DYY'nin neden olduğu çevresel bozulma olarak ifade edilebilmektedir. Meksika'da fosil yakıt tüketiminin ve sera gazı sürümünün artışı ülkenin kuzeyinde fark edilir seviyelerde olduğu görülmektedir (warbletoncouncil.org). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için yabancı

yatırımlara sağlanan teşviklerin fayda-maliyet üzerinden değerlendirilmesi ülke ekonomisi için daha etkili olmaktadır. Vergi politikaları ve kamu harcamaları arasındaki etkileşimi analiz etmek ve geçerli gerekçelerin ortaya konması gerekmektedir (Rodríguez, 2021: 102).

Grafik 10: Meksika’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Grafik 10’dan anlaşılabileceği gibi Meksika 2008-2013 yılları arasında DYY rakamlarında düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008-2018 yılları arasında küreselleşme endeksi ve vergi gelirlerinde bariz bir değişim olmazken doğrudan yabancı yatırımın hareketli olduğu gözlemlenmektedir. Meksika’nın, 2008 durgunluğundan en çok etkilenen Latin Amerika ülkelerinden biri olduğu söylenebilmektedir. Yakın ticari ilişkide olduğu ABD’de 2008 sonunda başlayan kriz, uyuşturucu kartellerinin yol açtığı Şiddet olayları ve H1N1 salgını nedeniyle Meksika Ekonomisi 2009 yılında resesyona girmiştir. Kentsel ve kırsal nüfus ile kuzey ve güney eyaletlerinde zengin ve fakir arasında büyük

boşluklar belirgin olması bu durgunluğun sonuçları olarak ifade edilebilmektedir. Küresel ekonomik kriz ile birlikte tüm dünyada ve dolayısıyla Meksika’da yaşanan likidite darlığı, tüketim harcamalarında ve yabancı sermaye girişinde de düşüşe yol açmıştır. Pazar çeşitlendirme çabalarına rağmen Meksika’nın en önemli ihraç pazarı olan ABD’ye ihracat olanaklarının daralması, Meksika ekonomisinde özellikle otomotiv, inşaat, turizm ve lojistik sektörlerini etkilemiştir. 2013 yılında DYY girişlerinde rekor görülmüş olup görülen rekorun nedeni olarak Belçikalı bira üreticisi Anheuser-Busch InBev’in Mayıs sonunda tamamlanan ve yaklaşık 13 milyar dolar kazandıran Meksikalı bira devi Grupo Modelo’yu satın alması gösterilmektedir. 2016 yılından itibaren DDY’lerde yaşanan düşüşün nedeni olarak yüksek enflasyon gösterilebilmektedir. Meksika en yüksek enflasyon oranını 2016 yılından 2018 yılına kadar ani bir artışla yaşamış, en tepe noktası 2018 yılı olmuş ve oran %6-%7 aralığında seyretmiştir. Meksika, doğrudan yabancı yatırıma en açık gelişmekte olan ülkelerden biri ve dünyanın en büyük dokuzuncu DYY alıcısıdır. 2020’de, ülkeye giriş yapan DYY’lerde bir düşüş yaşanmış ancak ülke 2019’da bir durgunluk içinde olmasına rağmen bölgenin geri kalanına kıyasla nispeten dirençlidir. UNCTAD’ın 2021 Dünya Yatırım Raporu’na göre, DYY girişleri bir önceki yıldaki 34 milyar ABD dolarından (-15%) 2020’de 29 milyar ABD dolarına düşmüştür. Bununla birlikte yeniden yatırım kazançlarının yüzde 60’ı yılın ilk çeyreğinde elde edilmiştir. 2020 yılında toplam DYY stokunun 597 milyar ABD doları olduğu tahmin edilmektedir. Genel olarak, DYY girişleri, hükümetin ekonomik gündemine ilişkin artan belirsizlikten, mali kemer sıkma politikalarına odaklanmasından, sabit yatırımlardaki düşüşten ve GSYH’deki daralmadan etkilenmiştir. Ancak Meksika stratejik bir konuma, büyük bir iç pazara, çok çeşitli doğal kaynaklara, nispeten iyi nitelikli bir işgücüne ve çeşitlendirilmiş bir ekonomiye sahip olduğundan DYY’leri çekebilmektedir (Santander Trade Markets, 2022).

DYY'ler, hızla büyüyen küreselleşme sürecinin önemli bir nedeni ve sonucu olarak ulusal ekonomiler üzerinde önemli etkilere sahip olup dünya en büyük dokuzuncu DYY alıcısı olan Meksika'da DYY girişleri, sermaye girişleri ve teknoloji transferi yoluyla rekabet gücünü artırabilmekte ve ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin, ekonomik faaliyet yoluyla kamu gelirlerinin önemli bir bileşeni olan toplam vergileri dolaylı olarak etkileme potansiyeli de bulunmaktadır (Bayar ve Öztürk, 2018).

II. 3. 6. Rusya

Rusya, iç ve dış pazarlarda yüksek düzeyde taleppotansiyeli, önemli doğal kaynak rezervleri, gelişmiş sanayi işletmeleri yönetim yapısı, mevcut enerji kaynakları, gelişmiş limanları, Avrupa'ya yakınlık, büyük şehirlerinin bulunması, üretim ve sosyal güvenlik gibi bölgenin yatırım çekiciliğini belirleyen tüm önemli faktörlere sahip bulunmaktadır (Lee ve diğ., 2021: 10). ABD, 2018'de Rusya'daki DYY yatırım projelerinde lider konumda olmakla birlikte, 2020'de Çin ile birlikte 15 DYY projesiyle ikinci sırada yer almaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında DYY yatırımcılarının, doğal kaynaklar, yeni pazarlar ve verimlilik olmak üzere üç ana varlık arayışıyla Rusya'ya yöneldiği görülmektedir. Ülkenin doğal kaynakları, özellikle yakıt ve petrokimya ürünleri, yabancı yatırımcıların özsermaye payı almalarına izin verildiği ve üretim paylaşımı ya da katılımlarını engelleyen diğer sözleşme düzenlemeleriyle sınırlı olmadığı sürece, doğrudan yabancı yatırım için önemli bir potansiyele sahip olmaktadır. Doğal kaynak arayan projeleri cezbetme potansiyeli, Rusya'nın içe dönük DYY stokunun coğrafi dağılımına yansımaktadır. Sırasıyla Moskova (%44), Uzak Doğu Sahalin bölgesi (%14) ve Saint Petersburg(%8) en önemli doğrudan yabancı yatırım alıcılarıdır. Sahalin'in alışılmadık derecede yüksek payı, yabancı yatırımcıların bölgede doğal gaz ve petrol çıkarımına sahip

olmalarına izin verilmesinden kaynaklanmaktadır. Pazar arayışındaki yatırımlar öncelikle gıda (Cadbury, Mars, Stollwerck), içecekler (Baltika Brewery, Efes Brewery), tütün (Philip Morris, Liggett) ve telekomünikasyon (Kıbrıs merkezli Mustcom Consortium'un Svyazinvest ve Deutsche) üzerine odaklanmaktadır. Farklı giriş türleri için beklentiler, çeşitli faktörlerle ilişkili olup ülkenin doğal kaynak arayan DYY çekme kabiliyeti, büyük ölçüde hükümetin bir yandan yabancı mülkiyete izin verme isteğine ve bir yandan Rus sermayesinin yerel (özel) sahiplerinin isteğine bağlı olmaktadır (Unctad.org).

Rusya'nın ekonomisi Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra önemli ölçüde küçülmekle birlikte 1990'lı yılların sonuna doğru doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynak ürünlerinin ekonomi içinde değerleri artmış ve Rus ekonomisi de yükselişe geçmiştir (Dobrenkov, 2005). Rusya'nın yabancı yatırımcılarla ilişkilerinde önemli gelişmeler, ekonomik kalkınma için yabancı yatırım çekmeye yönelik yeni bir politika yaklaşımının izlenmeye başlandığı 1990'lı yıllarda gözlenmiştir. Ancak, sosyo-ekonomik krizler ve zorluklar nedeniyle bu dönemde ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımların düzeyi düşük kalmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda gelişen ekonomik koşullar, yapısal reformlar ve iş ortamının gelişmesi nedeniyle, Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda önemli artışlar kaydedilmiştir. Vergi uygulamalarında yapılan iyileştirmeler ve uluslararası uygulamalara göre değiştirilen düzenlemeler de yabancı yatırımcıları Rusya'ya çekmede etkili olmuştur (Zimenkov, 2009). 1991 yılı öncesinde katı korumacı ve devlet tekeli ağırlıklı bir uluslararası ticaret politikası izleyen Rusya, 1991 yılından itibaren liberal ekonomik politikaları benimsemiştir. Bu liberalleşme uygulamaları yerli üreticilerin dış piyasalara açılmasını engelleyen sınırlamaların kaldırılmasıyla birlikte yabancı sermayenin ve ithal malların da iç piyasaya girişinin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Özellikle 2002 yılından itibaren DYY'lerin önemli artış

gösterdiği görülmektedir. Rusya'nın ticari faaliyetlerinin artmasındaki en önemli etmenlerden biri de komünizmin terk edilmesi sonrasında Batı ile ve özellikle Avrupa ülkeleri ile petrol ve doğal gaz ihracatı bağlamında ilişkilerin geliştirilmesi neticesinde ihracat hacminde sağlanan büyüme olarak ifade edilebilmektedir (Aşcı, 2019: 44). 2000'li yılların başında hızla gelişen ekonomi, rublenin değerlenmesi ve çalışma koşullarındaki iyileşmeler, giderek daha fazla yabancı yatırımcıyı Rusya'ya çeken en önemli nedenler arasında sayılmaktadır. Ancak, 2008-2009 uluslararası krizinin neden olduğu olumsuz ortam, ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişini önemli ölçüde engellemiş; yabancı yatırımın yıllık artış oranı kriz öncesi %42,2 iken, kriz nedeniyle %10,5'e düşmüştür. 2012 yılı itibarıyla, Rus ekonomisindeki DYY yeniden yükselişe geçmiştir ve ülke, yabancı yatırımcılar için kriz öncesi çekiciliğini yeniden kazanmaktadır (Babitch, 2013). Ancak Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım miktarı hala istenilen düzeyde değil. Ülkenin jeopolitik statüsündeki değişiklikler ışığında Rusya, son 20 yılda bölgelerinin DYY için çekiciliğini artırmayı hedeflemektedir (Akgün ve diğ., 2014).

Rusya'nın yatırım çekiciliğini belirleyen faktörler olarak, iç piyasadaki yüksek potansiyel talep, önemli doğal rezervler, iyi gelişmiş sanayi kuruluşları, yönetim yapısı, mevcut enerji kaynakları, mevcut kara ve deniz ulaşım yolları, tüm yıl boyunca ürünlerin tedarik imkânı sayılabilmektedir. Yabancı yatırımcı için düzenli tedarik hayati önem taşımakta, mevcut kriz durumunun üstesinden gelmede ve ekonomik canlanmayı sağlamada hayati önem taşımaktadır. Bunun yanında düşen petrol fiyatları, jeopolitik gerilimler, küresel finansal düzenlemeler, döviz kuru oynaklığı, güvenlik ve enerji konuları, iklim değişikliği ve siber tehditler ekonomik büyüme beklentilerine zarar vermekte ve yabancı yatırımcıda endişe uyandırmaktadır (Oleinik, 2017: 2). Kısaca enerji

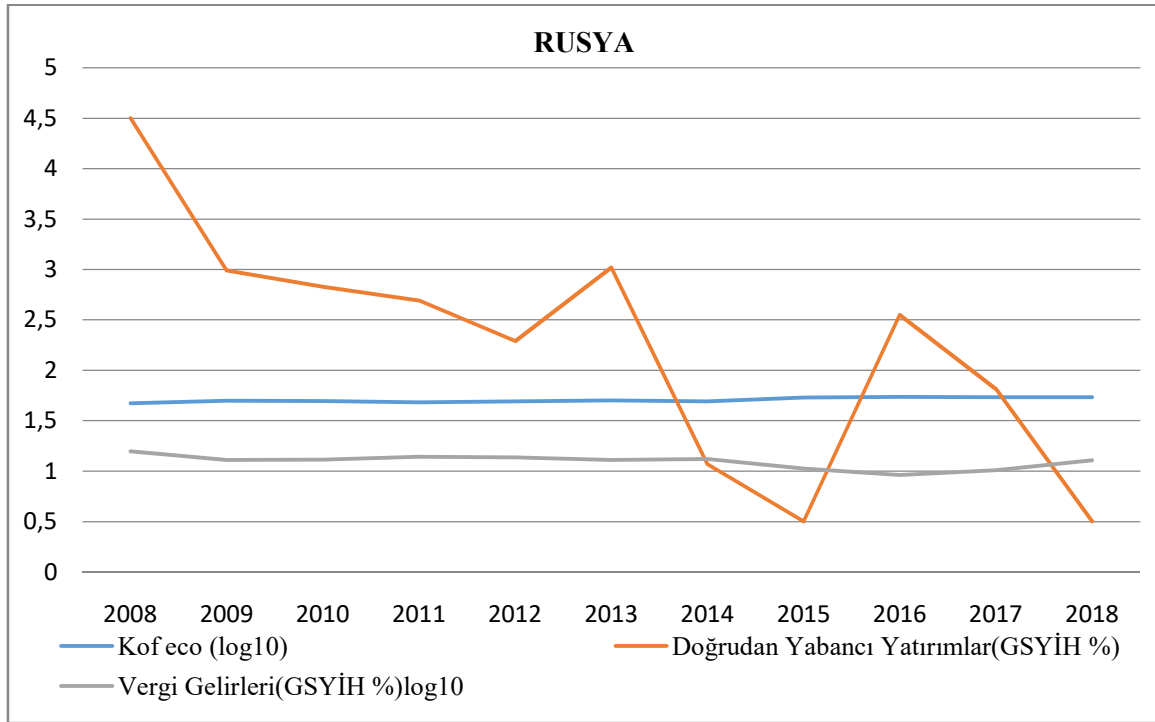
sektörü, Rusya'da “stratejik” bir sektör olarak kabul edilmekle birlikte sektör, DYY' açısından hem cazibe hem de risk oluşturmaktadır (Seliger, 2004: 9).

Dünyada yeni ticaret ve yatırım modellerine yol açan teknolojik, ekonomik ve politik değişimlerin karşılıklı etkileşimi olarak ifade edilen küreselleşme sürecinde hem mikro hem de makro düzeyde önemli bir yere sahip olan DYY, Rus ekonomisinin gelişiminin temel kaynakları arasında yer almaktadır. DYY tarafından üretilen kaynaklar, özellikle devlet bütçesinden yapılan tahsislerin yetersiz olduğu durumlarda Rusya Federasyonu için önemlidir. DYY ayrıca aşağıdakiler gibi önemli sosyoekonomik kalkınma sorunlarının çözümüne de katkıda bulunabilmektedir (Akgün ve diğ., 2014);

- ✓ Rusya'nın bilimsel-teknik potansiyelinin geliştirilmesi,
- ✓ Rus ürün ve teknolojisinin dış pazarlara erişimi,
- ✓ İhracat potansiyelini ve çeşitliliğini artırmak, ithalatı azaltmak için çeşitli sektörlerde üretimin iyileştirilmesi,
- ✓ Yeni işletmelerin kurulması ve verimli işletmelerin geliştirilmesi,
- ✓ Doğal kaynakları bol olan bölgelere hızlı gelişmelerini sağlamak için kaynak akışını sağlamak.

Tarihsel süreçte küreselleşmenin Rusya'yı hızlı bir biçimde değiştirdiği ve büyük ölçüde Batı'nın dikte ettiği koşullarla küresel pazar ekonomisine dönüşünü hızlandırdığı söylenebilmektedir (Molchanov, 2005: 422). Küreselleşme süreci, yerel ve bölgesel ölçekte değişim süreçlerini etkilemektedir. Rusya daha önce küresel etkiye kapalı olan bir toplumken artık tüm bu güçlere açık olmaktadır. Çoğu geçiş ekonomisinde olduğu gibi Rus hükümetinin bir ikilemle karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Ekonomiyi küresel, rekabetçi güçlere açmak yeni zenginlikler vaat edebilirken, devlet sübvansiyonlarına ve koruyucu önlemlere son verilmesi Rus ekonomisine daha fazla yıkım

getirebilmektedir. Tarihin sert dönüşleri sırasında, küreselleşmenin etkisiyle eski toplumsal düzenden kopuş ve yeni bir sistemin ortaya çıkışı aynı anda gerçekleşmektedir (Rozanova, 2003: 655). Rusya'daki yabancı yatırımın ana doğrudan etkisi, vergi ödemelerinin bütçelere önemli mali katkısı olmuştur. Zira DYY girişleri, yeni firmaların girişi veya yabancı yatırımcılar tarafından yeni yatırımların artması yoluyla kurumlar vergisi matrahını genişletebilmektedir (CEFIR, 2013).

Grafik 11: Rusya’da DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Grafik 11’de görüldüğü üzere Rusya 2008-09 yıllarında Küresel Mali Kriz dolayısıyla ekonomisinde kalkınma hızının negatif olduğu dönemleri yaşamıştır. Ekonomideki bu olumsuz hava DYY girişlerini olumsuz etkilemiştir. Küresel mali kriz nedeni ile iç talepte düşüş olmuş bu nedenle ülkenin DYY hacminde 2009 yılında ciddi ölçüde daralma olmuştur. 2012-2013 yıllarında krizden çıkışın etkisi ile DYY miktarı artış eğiliminde olmasına rağmen 2014 yılında düşen petrol fiyatları ve Ruble’nin değer kaybı

nedeni ile DYY hacmi azalmıştır. Rusya'nın Mart 2014'te Kırım ilhakı ile başlayan ardından Ukrayna ile devam eden gerginlikleri sonucunda ABD, AB ülkeleri, Kanada ve Japonya ile yaşadığı anlaşmazlıklar, başta finans, enerji ve savunma sektörlerinde uluslararası yaptırımlar uygulanmasına neden olmuştur. Yaptırımlara ilave olarak 2014'ün ilk aylarında Amerika'nın kaya petrolü üretimindeki yüksek artış nedeniyle petrol fiyatları düşüşe geçmiştir. Dış ticaret gelirlerinin ciddi bir bölümün bağlı olduğu petrol fiyatlarının düşüşü ve Rus Rublesi keskin devalüasyona uğramış ve Rusya, 2014-2015 yıllarında yüksek enflasyon ile ekonomik daralmayı aynı anda yaşamıştır. 2015 yılını da içine alan bu ortam yatırımcıyı olumsuz etkilemiş, hem DYY miktarı hem de dış ticaret sert bir düşüş yaşamıştır. Yatırım çekme sorunu, ekonominin temel sorunlarından biri olarak değerlendirilmektedir. 2014-2015 yıllarında ekonomi, olumsuz petrol fiyat şoklarından ve Rusya'nın küresel olarak daha tecrit olmasına ve daha az entegre olmasına yol açan ekonomik yaptırımların uygulanmasından zarar görmüştür. Bunun yansıması olarak, 2014'te doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişleri azalmıştır. Nitekim enerjiye bağımlı Rus ekonomisi, Haziran 2014'ten bu yana petrol fiyatlarındaki düşüş eğiliminden ve Ukrayna ihtilafı nedeniyle ülkeye uygulanan Batı yaptırımlarından olumsuz etkilenmiştir. BM'nin 2015 Dünya Yatırım Raporu'na göre, 2015 yılında Rusya'ya doğrudan yabancı yatırımlar bir önceki yıla göre yüzde 92 düşmüşken, 2015 yılında dünya genelinde doğrudan yabancı yatırımlar önceki yıla göre yüzde 36 artmıştır.

2016 yılında iyileşme sürecinde Rusya'da ekonomik büyüme oranı ve DYY yeniden artışa geçmiştir. Ancak sonraki yıllarda DYY oranında düşüş gözlemlenmektedir. Rus doğrudan yabancı yatırım çıkışlarının ana nedenleri olarak Vladimir Putin'in 4. başkanlık dönemi için seçilmesinden sonra Batı ile “yatırım savaşının” güçlenmesi, 2018'den itibaren küresel ekonomideki yavaşlama, Rusya'dan ihraç edilen hidrokarbonlar

ve diğ er hammaddeler için düşük fiyatların uygulanması ve genel krizin neden olduğu söylenebilmektedir. 2018 de DYY artırımına yönelik, elektrik temini sürecinin hızlandırılması ve vergi uyum sürecinin sadeleştirilmesi reformları uygulanmıştır. Ayrıca, kurumsal şeffaflık gerekliliklerinin arttırılması sayesinde azınlık yatırımcılar daha fazla koruma elde etmiştir (Worldbank).

Ülkenin kalkınmasının verimli DYY'ye bağı olduğu ifade edilebilmekle birlikte özellikle teknolojik yetenekleri ve işgücü becerileri ile Rusya, büyük bir uluslararası mühendislik arenası haline gelebileceğı savunulabilmektedir. DYY projeleri için bir küresel rekabet içerisinde kendi imkânlarıyla sınırlı kalabilmektedir. Böyle bir durumda, DYY'nin serbestleştirilmesi ve hedeflenen teşviklerin sağlanması yoluyla yatırım teşvik çabalarını iyileştirmesi gerekecektir. Rusya değışik etnik gruplardan oluşan bir nüfusu barındıran ve çok geniş bir ülke olduğu dikkate alınmalı ve tüketici zevk ve tercihlerinde de bu durum göz ardı edilmemelidir.

II. 3. 7. Türkiye

Büyük ana kıtaların arasında yer alan Türkiye geçmişten günümüze kadar beşeri, siyasi ve ekonomik coğrafyanın en önemli ve en hareketli alanı olmaktadır. Türkiye'nin kıtalar arası köprü görevi gören jeopolitik konumu dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Türkiye, hem bir Avrupa, hem Asya, hem Akdeniz hem bir Ortadoğı ülkesi olarak yorumlanabilmektedir. Türkiye hem sahip olduğu jeostratejik konumu hem de yarım yüzyıldan fazla bir zamandan beri bir NATO üyesi olması hasebiyle, başta batı dünyası olmak üzere aynı zamanda doğu ülkeleri içinde stratejik bir ortak durumundadır (Saltaş ve Aktel, 2021: 447). Türkiye'nin coğrafi konumunun ve bulunduğı siyasi arenanın ortaya çıkarttığı bazı avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır. Bu durum ülkenin ekonomisini, iç

ve dış siyasetini, yabancı yatırım tablosunu, beşeri yapısını ve kültürel mozaikini şekillendirmektedir.

Tablo 2: Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Avantaj ve Dezavantajları

Avantajlar	Dezavantajlar
Üç tarafının denizlerle çevrili olma	Sınır komşularımız (siyasi karışıklık ve savaşın olumsuz etkileri)
Kıtalar arasında köprü olma	Stratejik konumdan kaynaklanan çıkar çatışmaları
İklim ve bitki örtüsü çeşitliliği (nadir görülen fauna ve flora toplulukları)	Çeşitli tehditlere açık olması
Boğazlara sahip olması	Ortadoğu ülkelerine yakın olması
Önemli tarihi ve ticaret yollarına sahip olma	Dağlık ve engebeli oluşu
Turizmçeşitliliğine sahip olması	Terör ve savaş olaylarının sık yaşandığı yer olması
Zengin yeraltı ve enerji kaynaklarına sahip olma	Güvenlik ve savunma giderlerinin fazla olması
Boru hatları ve enerji koridoru	Göçmen ve mülteci sorunları
Verimli tarım alanları ve topraklara sahip olma	Deprem kuşağında yer alması
Kültür etkileşimi ve çeşitliliğine sahip olma	Su kaynaklarının yetersizliği
Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapma	Kültürel yozlaşma
Önemli su ürünleri potansiyellerine sahip olma	

Kaynak: Çelik, 2020: 202-205.

Türkiye'nin konumunun, Avrupa, Orta Asya ve Avrupa'nın kavşağında yer alması, Avrupa ülkelerinden başlayıp güney ve doğu Asya ülkelerinde son bulan uluslararası öneme sahip transit kara ve demir yolu güzergâhlarının ülkeden geçmesi, Avrupa'dan başlayıp Orta Doğu ve Kuzeydoğu Afrika ülkelerinde son bulan kara ve demir yolu ulaşımının geçiş alanının Türkiye olması Ortadoğu, Avrupa, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Orta Asya ve Körfez pazarlar ile yakın ilişki içerisinde olmasını ve 1,6 milyardan fazla

insanı kapsayan ilişkiyi de ifade etmektedir (www.invest.gov.tr). Günümüzde Türkiye'nin en dikkat çekici özelliği enerji arzının Avrupa'ya taşınmasında önemli bir geçiş koridorunu oluşturması ve enerji aktarım lokasyonu nedeniyle stratejik bir avantaja sahip olması olarak ifade edilebilmektedir. Bunun yanında Orta Doğu ülkeleriyle olan yakınlığı ve kültürel bağları, Avrupa Birliği ülkeleriyle olan coğrafi yakınlığı, ulaşım çeşitliliği ve daha birçok coğrafi avantajı sayesinde bugün Türkiye, Dünya üzerinde önemli bir ülke olarak anılmaktadır. Türkiye bahse konu coğrafyalar üzerinde enerji üretim ve tüketim sahaları arasında adeta bir geçiş kuşağını yansıtmaktadır (Kazel ve Bayartan, 2021: 204-206).

Doğrudan yabancı yatırım, gelişmekte olan ülkelerinin çoğunda olduğu gibi Türkiye'nin de ekonomisini iyileştirici, üretkenliğini ve ihracat kapasitesini artırıcı özelliğiyle uluslararası rekabetle mücadele etmesine yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan Türkiye gibi Avrasya ülkelerinin küreselleşmesi hem bölge ülkeleri hem de dünya ekonomisi için stratejik bir öneme sahip olmaktadır. Türkiye, küreselleşmenin etkisiyle çok uluslu şirketler için misafir eden ülke konumunda bulunmakta, küreselleşen dünyanın güçlü aktörleri konumundaki çok uluslu şirketlerin, Türkiye'de faaliyetlerini artırmasına ve Türkiye'nin küresel ekonomik pazarda daha fazla yer almasına neden olmaktadır (Özel ve Akaner, 2020:164). Türkiye için küreselleşme dinamik bir süreç olarak sürekli değişimlere sebep olmaktadır. Ülkeler arasında artan ticaret hacmi ve çok uluslu şirketlerin birden fazla ülkede ekonomik olarak faaliyetlerini sürdürmeleri nedeniyle ülkeler arasında bir yandan sınır yönetimindeki farklılıklar azalırken diğer yandan da sınır yönetim modellerinin birbirleriyle uyumlaştırılması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle küreselleşme, Türkiye için ekonomik bir süreç olması yanında etkin sınır yönetimini zorunlu kılmaktadır (Saltaş ve Aktel, 2021: 447).

1980’lerden bu yana, küreselleşme süreci, bölgesel pazarların birbirleriyle olan bağlarını güçlendirmek ve uluslararası sisteme uyum sağlamak için önemli adımlar attıklarına tanık olmuştur. Bütün belli başlı sanayileşmiş ülkeler kendi finansal piyasalarını liberalleştirmek için gerekli küresel ekonomi politikalarını uygulamaya başlamışlardır. Özellikle 1980 yapısal reform programıyla birlikte kalkınma stratejisi, bu içe dönük, katı kurallara bağlı ve doğrudan parasal kontrollerin hâkim olduğu sistemden dışa dönük, piyasa-odaklı yaklaşımın hâkim olduğu açık bir ekonomik sisteme geçilerek küresel ekonominin de bir parçası olunması hedeflenmiş, buna bağlı olarak, 1980’lerin başlarında Türkiye’de bir seri ekonomik, yasal ve kurumsal reform başlatılarak küresel ekonomide yer alınmak istenmiştir (www.tcmb.gov.tr). Sermaye yetersizliği yaşayan gelişmekte olan ülkelerin çoğunda görüldüğü gibi Türkiye’de de, ekonomik gelişme sürecinin başarıyla sürdürülmesi bakımından doğrudan yabancı yatırımlar oldukça büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tarihçesi Osmanlı Devleti dönemine dayanmakla birlikte İkinci Dünya Savaşından sonra dünya çapında DYY’ye ilgi artmaya başlamış olup bu dönemde Türkiye de yatırımlar açısından ilgi çekmiştir (Şatlı, 2021: 164). 1950’li yıllardan itibaren ülkeye yabancı yatırımları çekebilmek amacıyla hukuki altyapı hazırlanmış bu kapsamda 1954 yılında 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve 6326 sayılı Petrol Kanunu yayımlanarak bu konuya ilgi ortaya konulmuştur (Özen ve Kıdemli, 2020: 644). Türkiye 1960 ve 1970’lerdeki ithal ikame geliştirme stratejisine dayanan kısıtlayıcı, yoğun kambiyo kontrolleri, kotalar, aşırı bürokrasi ve yüksek tarifelerle işleyen dışa kapalı politikalardan sonra 1980’lerde daha serbest gelişim politikalarına yönelmiştir. Bu dönem, mal ve teknoloji ithalatını yavaş yavaş serbestleştirildiği, ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracat üzerindeki kısıtlamaların da kaldırdığı bir dönemi ifade etmektedir (Bulut, 2021: 30).

1980’den itibaren, izlenen liberal ekonomi politikalarıyla uluslararası rekabet gücünün arttırılması öncelikli hedefler arasına girmiş, dış rekabet gücüne ve dolayısıyla Türkiye ekonomisine olumlu katkıda bulunacak olan doğrudan yabancı yatırımların artırılması ve bu yatırımların sürekliliğinin sağlanması için DYY girişlerini belirleyen faktörlerin tespit edilmesine ilgi artmıştır (Degen ve Buzdağı, 2020: 1421). 1980 yılı Türkiye açısından bir kırılma noktası olarak ifade edilebilmektedir. 24 Ocak kararlarıyla birlikte Türk firmalarının ihracat yönündeki engellerinin kaldırılmasını sağladığı için Türk ekonomik küreselleşmesinin bir miladı olarak görülebilmektedir. Nihayetinde ilerleyen süreçte yurt dışına yatırım yapan firma sayısındaki bariz artış Türk ekonomik politikası içi geçiş döneminin başarısı, Türk firmaları için ise bir uyanış dönemi olduğu değerlendirmesi yapılabilmektedir (Şatlı, 2021: 164). 1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar, sermaye girişinde artışa neden olmuş ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış portföy yatırımları ve kısa vadeli yatırımlardaki artışın gerisinde kalmıştır. Yabancı Sermaye Yasasında yapılan iyileştirmeler, bürokrasinin azaltılması, gümrüklerin indirilmesi, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, çeşitli ülkelerle yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının yapılması, özelleştirmelerin yabancılara açık hale gelmesi ve yabancı sermaye girişini teşvik edici olmasına rağmen yapılan tüm bu düzenlemelerin 1990 yılına kadar Türkiye’ye istenilen ölçüde doğrudan yabancı sermaye girişini sağlayamadığı görülmektedir (Biniş ve Evren, 2010: 19).

1990 sonrası döneme bakıldığında ise Türkiye’nin, hızla doğrudan yabancı sermaye girişinin etkisi ile ciddi bir ekonomik küreselleşmesinin olduğu görülebilmektedir. 1990’lı yılların sonuna doğru devletin kurumsal altyapısındaki gelişmeleri, 2000’li yılların başından itibaren politik istikrarın, altyapının ve hukukî süreçlerin geliştirilmesi izlemiştir.

Bu kapsamda 2001 yılında “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı” kabul edilmiş, idari engellerin ve bürokratik işlemlerin azaltılarak yatırımların desteklenmesi hedeflenmiştir (Ercan, 2018: 322). 2002 yılında tek partili hükümetin iktidara gelmesi siyasi istikrarda olumlu etkiler oluşturmuştur. Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde izlediği yol yabancı yatırımcıların dikkatini çeken bir unsur olmuştur. 2003 sonrası yıllarda Türkiye’ye giren doğrudan yabancı sermaye miktarında artış gözlenmiştir. 2003 yılında kabul edilen 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) Kanunu ve buna bağlı düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle Türk yatırımcıların ve yabancı yatırımcıların aynı haklara kavuştuğu ve yabancı yatırımcıların Türkiye’yi tercih etmelerinde önemli katkı sağladığı ifade edilebilmektedir (Gökyayla ve Sürel, 2004: 139-141). 2000’li yılların ortalarında da Türkiye’ye yönelik DYY girişinde artış olmuş olup DYY seviyesindeki bu artışın en önemli nedeni ise Türkiye’nin gerçekleştirdiği özelleştirme uygulamalarıdır (Tunçsiper ve Biçen, 2016: 652). 2006 yılından itibaren açıklanmaya başlanan yatırım teşvik düzenlemeleri ve 2007 yılında Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’nın faaliyete başlaması da bu alanda atılan önemli adımlar olarak gösterilebilmektedir. Buna karşılık 2008 yılında patlak veren küresel finansal kriz Türkiye’nin IMF ile ortak programının sona erdiği döneme rastlamış, yapısal reformlar ve AB ile müzakereler hız kesmiş, ülkede beklentiler olumsuz yönde değişmiş ve neticede bu yıldan sonraki net DYY miktarında yarıdan fazla bir düşüş görülmüştür. Türkiye, 2008 krizini 2010 yılından sonra atlatarak 2011 yılında net DYY rakamlarını tekrardan krizden önceki seviyeye getirmeyi başarmıştır (Degen ve Buzdağı, 2020: 1432). Ayrıca 2012 yılında kabul edilen yeni Türk Ticaret Kanunuyla birlikte Avrupa Birliği mevzuatına da uyum artırılmış olmaktadır.

Türkiye, coğrafi konumu ve strateji önemini yanı sıra uluslararası yatırımcılara uzun vadede sunduğu cazip imkânlarla dünyanın her bölgesinden doğrudan sermaye yatırımı çeken ülke konumunu pekiştirmektedir. Türkiye'nin DYY belirleyicileri olarak öncelikle ekonomik değişkenleri ve refah düzeyi olduğu görülmektedir. Türkiye güçlü ekonomisi ve alanında dünyanın en büyük projeleri arasında yer alan yatırım projeleriyle geleceğe yönelik olumlu görünümünü sürdürmektedir (Baykal ve diğ., 2021: 69). Türkiye'nin DYY belirleyicileri olarak aşağıdaki özellikler sıralanabilmektedir (www.invest.gov.tr):

- ✓ Türkiye'nin uluslararası sermaye açısından en önemli rekabet üstünlüğü olarak hukuki altyapısı ifade edilebilmektedir. Sahipliğine bakılmaksızın Türkiye'de kurulmuş bütün şirketler aynı hak ve yükümlülöklere sahiptir ve aynı hukuki çerçeveye tabi kabul edilmektedir.
- ✓ Çoğu güçlü ekonomiye sahip ölkelerden bile daha fazla bilişim teknolojisi yatırımı yapmış bir bankacılık sistemine sahip olup küresel kriz sonrası en iyi sermaye yeterliliğine sahip bankacılık sektörlerinden biri Türkiye'de bulunmaktadır.
- ✓ Mal ve hizmet hareketleri açısından oldukça iyi durumda olan Türkiye, güçlü bir ulaşım ve iletişim altyapısı yatırımcılara sunmaktadır. Lojistik imkânlar son derece gelişmiş durumda olup küresel lojistik ağı önemli bir parçası ve Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'de hemen her türlü geminin erişebileceğı limanlar bulunmaktadır. Türk Hava Yolları (THY) dünyanın en fazla noktasına tarifeli uçuş yapan havayolu ağlarından biri olup THY, aynı zamanda, dünyanın en güçlü havayolu kargo taşımacılarından birini oluşturmaktadır. Gelişmiş, düşük maliyetli deniz ulaşımı, Orta ve

Doğu Avrupa'ya demir yolu ile ulaşım avantajı, iyi yapılandırılmış ulaşım imkânları ve çoğu AB ülkesine doğrudan sevkiyat mekanizması dikkat çekmektedir.

- ✓ Türkiye'de yüksek beceri sahibi işçiler bulunmakta ayrıca, güçlü üniversite eğitimi sayesinde, hemen her iş kolunda ihtiyaç duyulabilecek mühendis ve beyaz yaka profesyonellere erişim mümkün olmaktadır.
- ✓ Türkiye'de 18 Serbest Bölge faaliyette bulunmaktadır ve uluslararası pazarı hedefleyen üreticilerin, bu bölgelerde gümrük hattı dışı faaliyet yürütme şansı bulunmaktadır. Bu serbest bölgelerin Gaziantep, Denizli, Avrupa (Tekirdağ) ve Kayseri hariç diğerleri liman sahibi şehirlerde bulunmaktadır.
- ✓ Yatırımın tamamına kadar vergi muafiyeti şansı Türkiye yatırım yeri, yatırımın tutarı, yatırım yapılan sektörün özelliklerine göre vergi ve sosyal güvenlik primi istisnasına kadar varan bir dizi teşvik uygulamaktadır.
- ✓ Türkiye'nin stratejik konumu, uluslararası yatırımcılara sunduğu en önemli avantajlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. 4 saatlik uçuş mesafesi içerisinde Avrupa, Kuzey Afrika, Körfez Bölgesi, Rusya ve Orta Asya'nın önemli merkezlerindeki 1,3 milyar insan ve 26 trilyon dolarlık bir ekonomiye ulaşılabilir olması, Türkiye'yi önemli bir üretim ve yönetim üssü haline getirmektedir. Bu nedenle çok uluslu birçok şirket (Toyota, Ford, Nestle, Hugo Boss, BSH, GE vb.) üretim ve/veya yönetim üssünü Türkiye'de konumlandırmaktadır.
- ✓ Avrupa'nın en genç nüfusu ve Türkiye'nin demografik yapısı hem ekonomik büyüme hem de uluslararası yatırımlar için önemli bir etken olarak gösterilmektedir. 83,6 milyon nüfusu ve 32,7 yaş ortalaması ile Avrupa'nın

en genç ülkesi olan Türkiye’de iş gücüne katılabilecek yaşa gelen genç sayısıyla dikkat çekmektedir.

✓ Türkiye uluslararası ticaret alanındaki bazı anlaşmalara taraf olmakla beraber, birçok uluslararası organizasyonun da üyesidir. Türkiye güçlü ekonomisi ve alanında dünyanın en büyük projeleri arasında yer alan yatırım projeleriyle geleceğe yönelik olumlu görünümünü sürdürmektedir.

✓ Doğu ile Batı’yı birbirine bağlayan önemli bir enerji terminali ve geçidi, Dünyadaki kanıtlanmış birincil enerji rezervlerinin %70’ten fazlası Türkiye’ye oldukça yakın bölgelerde yer alırken, en büyük enerji tüketicisi konumundaki Avrupa, Türkiye’nin batısında yer alarak ülkeyi enerji transferinde kilit nokta, bölgede ise bir enerji terminali yapmaktadır.

Bu DYY belirleyicilerinin yanında döviz kurlarının değişken olması ülkeler arasında faiz hadlerinin farklı olmasına ve farklı para alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda, parası değerli olan dış yatırımcı ve parası daha az değerli olan ülke de dış yatırımı çeken ülke konumunda olmaktadır. Dolayısıyla döviz kurları yatırımcıların karlılıklarını ve hangi ülkeye yatırım yapacaklarını etkileyen faktörler arasında sayılabilmektedir. Ayrıca, yatırım yapılan ülkenin parasının değer kaybetmesi yabancı yatırımcının satın alma gücünü arttırmaktadır (Özel ve Akaner, 2020: 95).

Bununla birlikte Türkiye’de makroekonomik istikrarsızlık, süreklilik arz etmeyen ekonomik büyüme, kayıt dışı ekonomi, istikrarsız finansal sektör, özelleştirme sorunu, yüksek faiz oranları ve rant ekonomisi, yüksek üretim maliyetleri, yatırım teşvik sisteminin etkinsiz ve belirsiz olması, vergi sisteminin dengesizliği, devlet yapısındaki bir takım yetersizlikler nedeniyle Türkiye’de ileriye dönük uzun vadeli beklentiler oluşmamaktadır. Yavaş işleyen bürokrasi, vergi kanunlarındaki sürekli değişiklik ve

belirsizlikler yabancıyatırımcıları olumsuz etkileyen önemli etmenler olarak ifade edilebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler dünyada yaşanan ekonomik durgunluğa çare olacak politikalar geliştirirken, Türkiye'nin dünyada vergileri en hızlı arttıran ülkelerin başında gelmesi iç ve dış rekabet gücünü etkilemektedir (Ercan, 2018: 68-74). Türkiye'deki DYY rakamları ve ülkelere göre dağılımı Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Ülkelere Göre DYY Tutarı (Milyon ABD Doları \İlk 20 Ülke)

	ÜLKELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021/ Eylül
1	Hollanda	1.381	918	2.022	1.183	1.016	1.727	855	1.169	598	763
2	ABD	439	326	334	1.620	340	180	435	340	813	1.082
3	İngiltere	2.044	300	1.051	588	974	328	445	874	474	1.110
4	Avusturya	1.519	667	31	83	344	320	465	75	57	60
5	Almanya	491	1.970	606	355	492	312	298	467	287	319
6	Lüksemburg	1.186	278	565	1.254	336	96	350	131	425	344
7	İspanya	193	581	74	2.305	318	1.460	224	216	87	41
8	Belçika	39	60	38	863	13	223	212	69	73	57
9	Fransa	86	217	287	165	90	107	313	158	168	94
10	Azerbaycan	338	803	884	839	661	1.005	510	566	186	69
11	Yunanistan	58	68	52	48	0	0	8	3	4	0
12	Rusya	11	1.433	723	747	723	5	5	16	1	3
13	İtalya	52	176	115	80	26	54	12	33	65	482
14	Birleşik Arap Emirlikleri	154	148	488	180	87	128	523	94	977	33
15	İsviçre	454	204	149	178	339	53	177	264	162	350
16	Japonya	106	439	257	314	454	193	88	305	149	235
17	Katar	46	469	8	350	420	113	294	570	400	150
18	Suudi Arabistan	439	39	10	17	21	12	10	13	12	9
19	Kuveyt	271	185	197	7	73	67	137	69	60	46
20	Lübnan	315	573	35	0	152	2	4	41	3	1
İlk 20 Ülke Toplamı		9.622	9.854	7.926	11.176	6.879	6.385	5.365	5.473	5.001	5.248

Kaynak: www.ticaret.gov.tr

Türkiye’de sektörlere göre DYY girişleri ise Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4: En Fazla DYY çeken sektörler (2003-2020)

Sektör	Oran	Sektör	Oran
Finans	%32,8	Toptan ve Perakende Ticaret	%6,8
İmalat	%24,2	Ulaşım ve Depolama	%4,8
Enerji	%11	Altyapı	%3,2
Bilgi ve İletişim	%8,8	Diğer	%8,4

Kaynak:www. invest.gov.tr

Tablo 4’ten anlaşılabacağı üzere finans sektörü toplam DYY oranının üçte birini oluşturmaktadır. Özellikle bankacılık alanında DYY etkisi hissedilmektedir. Finans sektörünü imalat ve enerji sektörleri takip etmektedir ve bu üç sektör Türkiye'deki DYY oranının yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Türkiye doğrudan yabancı yatırımları çekmek için düşük vergi tarifeleri, yatırım indirimi, vergi indirimi ya da ikili vergi anlaşmaları yollarına gitmektedir. Türkiye’nin DYY arttırma ve DYY’lerin ve dış ticaret işlemlerinin olası olumsuz etkilerinden korunmak için 87 ülke ile imzalanmış olduğu “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması” bulunmaktadır. Yine aynı amaçla 5 ülke ile sonuçlandırılmış vergi konusunda bilgi değişimi anlaşması, 144 ülke ile de “Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi” bulunmaktadır (gib.gov.tr). Müzakereleri Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen ve Türkiye'nin bugüne kadar 108 ülkeyle imzalamış olduğu “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşmaları” bulunmaktadır. Bu anlaşmalar, yabancı bir ülkede yatırım yapan yatırımcılar için büyük önem taşıyan, yatırımcıya ev sahibi ülke tarafından uygulanacak muamelenin sınırlarını belirleyen, yatırım yapılan ülkelerdeki temel hak ve menfaatleri uluslararası hukuk temelinde koruyan, kar transferlerini güvence altına alan, ev sahibi devletçe yapılması muhtemel kamulaştırma işlemlerinin şartlarını belirleyen ve uyumsuzluk halinde

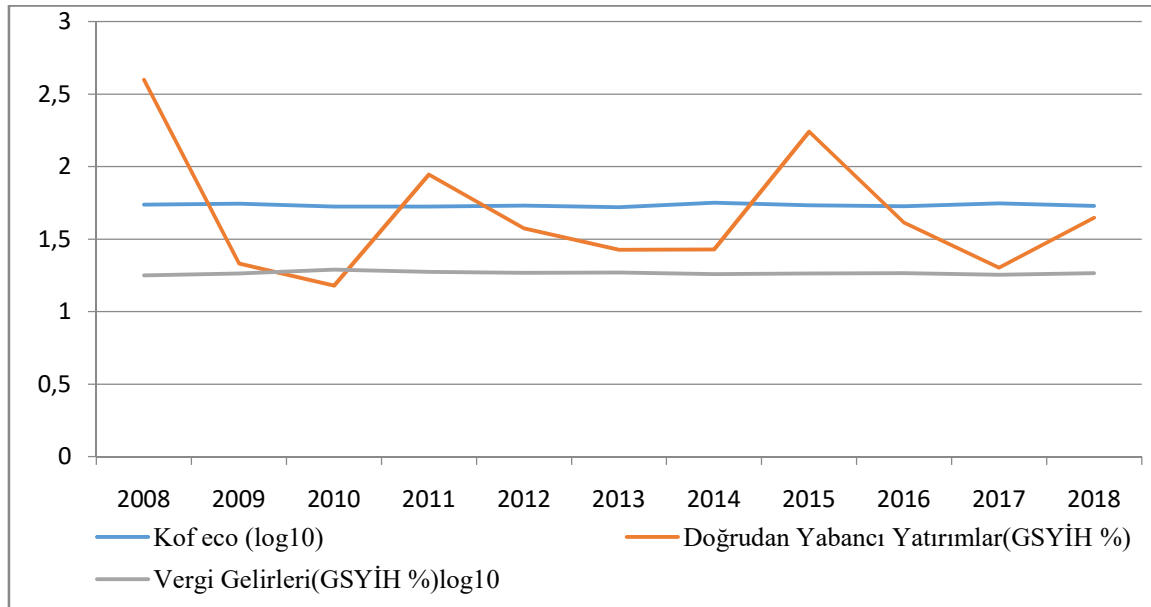
uluslararası tahkime başvurulması gibi "olmazsa olmaz" hükümler içeren temel nitelikteki anlaşmaları ifade etmektedir. Bu çerçevede, ülkemizce imzalanmış ve yürürlüğe konmuş olan YKTK Anlaşmalarının tarafı olan yabancı bir ülkede yatırım yapan Türk yatırımcılarının yatırımlarının korunması açısından da YKTK Anlaşmaları önemli hükümler içermektedir (ticaret.gov.tr). Türkiye’de vergi yapısı, küreselleşme, devletinyeni rolü, özelleştirme, kamu harcamalarınınve vergi yapısının güncellenmesi gibi konular düşünüldüğünde, dünya kapitalistsisteminden farklı değildir. Kurumlar vergisinden tamamen veya kısmen muafiyet ve işverenlerin sosyal güvenlik payına destek gibi Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Sanayi Bölgeleri ve Serbest Bölgeler için uygulanan vergi avantajlarının yanı sıra arazi tahsisi gibi konular da desteklenmektedir. Türkiye yatırım yeri, yatırımın tutarı, yatırım yapılan sektörün özelliklerine göre vergi ve sosyal güvenlik primi istisnasına kadar varan bir dizi teşvik uygulamaktadır. Yatırım teşvikleri bölge ve sektöre göre değişmekle birlikte, yatırım tutarının tamamının vergiden muaf olmasına, sosyal güvenlik primlerinden işverenlere düşen payın kamu tarafından karşılanmasına kadar ulaşabilmektedir. Türkiye’de uygulanan teşvik sistemi, yerli ve yabancı yatırımcı arasında bir ayırım gözetmemektedir. Yatırım teşvik sisteminin amaçları salt yatırımcı çekmekle sınırlı değildir. Yatırım teşvikleri bölgesel gelişmişlik farklarını azaltma, teknoloji transferi sağlama, Ar-Ge’ye dayalı, katma değeri yüksek, ihracat veya ithal ikamesi odaklı üretim, coğrafi kümelenme, istihdam, stratejik alanlarda dış bağımlılığı azaltma gibi pek çok hedefi gözetten bir maliye politikası aracıdır (Özcan, 2021). Dünya örnekleri ile karşılaştırdığımızda, vergi oranları bakımındanTürkiye’deki gelişime baktığımızda, özellikle kurumlar vergisi alanında dünyadaki vergi rekabeti ile uyumlu bir yapının sergilendiği görülebilmektedir (Kargı ve Yayğır, 2016: 14). Türkiye’de Kurumlar Vergisinin yıllara göre değişimi Tablo 5’te yer almaktadır

Tablo 5: Yıllara göre Kurumlar Vergisi Oranları

Yıllar	Kurumlar Vergisi Oranı	Yıllar	Kurumlar Vergisi Oranı
2003	%30	2013	%20
2004	%33	2014	%20
2005	%30	2015	%20
2006	%20	2016	%20
2007	%20	2017	%20
2008	%20	2018	%22
2009	%20	2019	%22
2010	%20	2020	%22
2011	%20	2021	%25
2012	%20	2022	%23

Kaynak: www.gib.gov.tr

Tablo 5’te görüldüğü gibi 2006 yılından itibaren kurumlar vergisinde en az vergi oranı uygulanmış olup tahsilinden vazgeçilen vergiler kanalıyla yatırımların artmasının beklendiği ifade edilebilmektedir. Son dönem kurumlar vergisi oranının artması pandemi döneminde artan kamu harcamalarının karşılamak amacıyla yapıldığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Türkiye’nin Küreselleşme endeksi, DYY oranı ve vergi gelirleri Grafik 12’de belirtilmiştir.

Grafik 12: Türkiye’de DYY, Küreselleşme ve Vergi Gelirleri Gelişimi (2008-2018)

Kaynak: Worldbankdata, Kof Swiss Economic Institute, 2019

Grafikte 12’de görüldüğü gibi 2009-2010 küresel kriz sürecinde DYY’de hızlı bir düşüş yaşanmasına karşın 2011 yılında hızlı bir yükseliş olduğu görülmektedir. ABD’de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizin yaşandığı 2009 yılında ve takip eden yılda, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’ye gelen DYY miktarının da ciddi miktarda azaldığı görülmektedir. ABD mortgage piyasalarında başlayan ve daha sonra likidite krizine dönüşen küresel mali kriz, küreselleşmiş finansal piyasalar arasındaki bağlantılar nedeni ile başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada hızla yayılmıştır. Gayrimenkul piyasasında başlayarak finansal piyasalara da sıçrayan küresel krizin olumsuz etkileri reel sektörde de hissedilmiştir. Küresel kriz 2008 yılının son çeyreğinden itibaren Türkiye ekonomisini etkilemiştir. Özellikle 2009 yılında Türkiye’nin makroekonomik performansında bozulmalar ortaya çıkmıştır ve ekonomisi daralmıştır. 2009-2010 küresel kriz sürecinde ise DYY’de hızlı bir düşüş yaşanmasına karşın 2011 yılında hızlı bir yükseliş olduğu görülmektedir. 2011 yılı itibariyle Türkiye’nin, 83 ülkeyle Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması’nı imzalamış olması ve sınır ötesi birleşme ile satın almalarındaki hızlı yükselişin etkisiyle DYY 2011 yılında yüzde 45’lik güçlü artışla 13.2 milyar dolara yükselmiştir (Polat, 2019). 2011 yılından sonra, Avrupa ülkelerinde Euro borç krizinin daha da artması küresel büyümede belirsizliğe yol açmış ve paralelinde finansal piyasalarda dalgalanmalar görülmüştür. Bu dalgalanmalardan Türkiye de etkilenmiş ve risk priminde artışlar görülmüştür. Risk priminin neden olduğu güvensizlik piyasadaki yabancı yatırımcıları tedirgin etmiş ve bu durum 2015 yılına kadar DYY girişlerini olumsuz etkilemiştir. Çin ile Türkiye, 2015 yılında Kuşak Yol Girişimi’nin Orta Koridor Girişimi ile uyumlaştırılmasına dair bir mutabakat muhtırası imzalamış ve bu durum 2015 yılında DYY’nin artması şeklinde kendisini göstermiştir. Türkiye, 2016’da, Avrupa ülkelerinde devam eden ekonomik durgunluk ve komşu ülke Suriye’de yaşanan

jeopolitik sıkıntılarının Türkiye'nin risk algısını olumsuz etkilemesi ve aynı yıl gerçekleştirilen başarısız darbe girişiminin ardından 2016 yılında DYY'de düşüş gerçekleşmiş, 2017 yılından itibaren hızla toparlanarak ve vergi indirimleri, kamu transfer harcamaları ve küçük ve orta ölçekli işletmeler için kredi destek önlemleri gibi destekleyici politika önlemlerinden yararlanarak 2017'den itibaren büyüme ivmesi yakalamıştır.

DYY'nin ev sahibi ülke ekonomisine yaptığı birçok katkısı olmakla birlikte bu katkılardan biri de vergi geliri üzerinde görülmektedir. DYY, vergi gelirlerini doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Doğrudan yabancı yatırımcılar, faaliyetlerinden elde etmiş oldukları kazançlar üzerinden kurumlar vergisi ödeyerek vergi gelirlerini doğrudan; istihdam etmiş oldukları kişilerin ödediği kişisel gelir vergisi, üretilen malları kullananların vesunulan hizmetten yararlananların ödediği harcama vergileri şeklinde de vergi gelirlerini dolaylı olarak etkilemektedir (Sariso ve Koç, 2010: 144). Nitekim doğrudan yabancı yatırımların, Türkiye'deki vergi gelirleri üzerindeki etkisini 1974-2016 dönem verilerini kullanarak inceleyen çalışmada, hem kısa dönemde hem de uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların vergi gelirlerini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir (Tutgun, 2019).

II. 4. E7 Ülkelerinde Küreselleşme ve DYY Arasındaki İlişki

Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) küresel ekonominin önemli bir özelliğidir. Son otuz yılda uluslararası pazarların entegrasyonu, doğrudan yabancı yatırım akışları hem ticaretten hem de dünya ekonomisinden daha güçlü hale gelmiştir. Gelişmekte olan ülkeler her alanda modernleşmeye hazırlarsa daha fazla gelişebilmekte bu durum görece küreselleşme ile mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda ülkeyi modernleştirmek kalkınmanın önündeki engellerin kaldırılması gerektiği anlamına gelmektedir. Gelişmenin temelinde yatırımların artırılması yatmaktadır. Günümüzün gelişmekte olan ülkelerindeki

kalkınma sorunları değerlendirildiğinde yabancı sermayenin doğru yönlendirilip kullanılmasının gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yardımcı olabileceğine dair genel bir kanı bulunmaktadır. Küreselleşme ülkeler ve topluluklar arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendiren dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çok uluslu şirketler sayesinde üretimin farklı ülkelerde yapılması ve yönetim, pazarlama gibi faaliyetlerin küresel ölçekte gerçekleştirilmesi üretimin küreselleşmesi olarak kabul edilmektedir. Finansal kaynaklara sahip olan ülkelerin ellerindeki fazla fonları, fon eksikliği olan ülkelere aktarmasıyla finansal küreselleşme hareketlerinin oluştuğu görülmektedir. Sosyal küreselleşme ile toplumların etkileşimini artıran internet, iletişim, medya unsurlarının arttığı ve buna bağlı olarak küresel anlamda toplumların ortak kültür, ortak tüketim alışkanlıklarına sahip yeni bir toplumsal yapının oluştuğu ifade edilmektedir. Bu süreçte ülkelerin siyasi olarak ilişkilerinin artırıldığı ikili ya da çoklu anlaşmalarla, uluslararası kuruluşlara üyeliklerle, uluslararası kuruluşlar altında birlikte hareket ettiği görülmektedir. Bu anlamda küreselleşmenin ülke, toplum ve birey açısından çok yönlü bir etki alanına sahip olduğu gözlemlenmektedir (Tekbaş, 2021:57). Küreselleşme, çeşitli bölgelerde yaşayan farklı insanlar arasındaki birleşme ve etkileşim olgusudur ve gerçek anlamda, piyasa, teknoloji ve devletin etkileşimini içermektedir. Küreselleşme ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olmaktadır (Mukherjee, 2021: 31).

Hızlı büyüyen ve sanayileşen ekonomileri tanımlamak için kullanılan yükselen ekonomiler kavramı içinde yer alan E7 ülkeleri 1980'li yıllardan itibaren hızla küresel piyasalarla bütünleşmiş ve bu dönemde dikkat çekici büyüme performansı sergileyen ülkeler olarak tanımlanabilmektedir. Bu ekonomilerin giderek artan önemi daha da belirgin hale geldiği görülmektedir. Küreselleşme sürecinde yaşanan hızlı değişimi kendi lehlerine çevirmeyi başarabilen yükselen ekonomiler küresel ekonominin gelişmesinde öncü roller

üstlenmektedir. Bu bağlamda yükselen ekonomiler gerçekleştirmiş oldukları büyüme performanslarıyla dünyanın ekonomik büyümesindeki rolleri önemli ölçüde artarak küresel büyüme oranları üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır (Elmas ve Esen, 2011: 222-224). E7 ülkelerinin 2008-2010 arasında yaşanan dünya küresel ekonomik krizinde büyüme rakamları incelediğinde, E-7 ülkelerinin kriz öncesi, kriz süresince ve kriz sonrası dönemde büyüme performansı açısından ve DYY çekme noktasında G-7 ülkelerinden çok daha iyi bir performans gösterdikleri söylenebilmektedir (pwc. com).

Ekonomik büyümenin önemli etmenlerinden birisi olarak ülkenin sahip olduğu toplam nüfus rakamları ifade edilebilmektedir. Nüfus ülkenin beşeri sermayesini oluşturmakta olup nüfusun niteliği ekonomik büyümeyi şekillendiren bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Ülkenin toplam nüfusunun fazla olması, geniş iç pazarı, yüksek nüfusa dayalı tüketim potansiyelini, ucuz iş gücü maliyetlerini ortaya çıkartmaktadır. Yabancı sermaye açısından bu ülkeleri cazip hale getiren hem üretim hem de tüketim kabiliyetleri olmaktadır. Bu bakımdan toplam nüfusun fazla olması ile E7 ülkeleri, yerli ve yabancı yatırımcıların dikkatlerini çekebilmektedirler.

Tablo 6: E7 Ülkeleri Nüfus Sıralaması (2019)

E7 içinde Nüfus Sıralaması	Ülke	Dünya Sıralaması	Nüfus (Kişi)
1	Çin	1	1.397.715
2	Hindistan	2	1.366.418
3	Endonezya	4	270.626
4	Brezilya	6	211.050
5	Rusya	9	144.374
6	Meksika	10	127.576
7	Türkiye	17	83.430

Kaynak: Worldbank, 2019.

Tablo 6’da görüldüğü gibi E7 ülkeleri dünya nüfus sıralaması içerisinde ilk 20 ülkenin içinde yer almaktadır. E7 ülkeleri Dünya nüfusunun %50’sini barındırmakta olup Çin ve Hindistan dünyanın en kalabalık iki ülkesini oluşturmaktadır. E7 ülkelerinin nüfus yoğunluğu küresel ekonomi içerisinde hem tüketim potansiyeli hem de işgücü olanağı olarak algılanmaktadır. Nüfus yoğunluğu küresel ekonomi içerisinde DYY arttıran bir faktör olarak sayılabilmektedir. E7 ülkelerinin küresel ekonomiden aldıkları pay arttıkça karşılıklı etkileşimle küresel mal tüketiminin de arttığı ifade edilebilmektedir.

Ekonomik büyüme, yatırım kararları ile beklenen yaşam süresi arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Büyüme ivmesini kazanma, standartların ve yaşam kalitesinin yükselmesi, beklentinin artması, insanların daha verimli ve daha uzun süre çalışabilecek olması, daha uzun ömür beklentisi sayesinde artan ekonomik büyüme ve artan yatırım olarak geri dönmektedir. Politika yapıcıların kararları ve yabancı yatırımcı tercihleri de doğrudan etkilemektedir (Gövdeli, 2019: 739). Avrupa demografik yapısında gözlemlenen yaş ortalamasındaki artış ve nüfusta azalışa karşın Asya kıtasındaki hızlı nüfus artışı küresel dengelerde yeni bir dağılımın ortaya çıktığı, küresel ekonominin ağırlık merkezinin giderek batıdan doğuya doğru kayma seyri izlediği anlaşılmaktadır (Altınay ve Akıncı, 2019: 13). Nispeten genç demografik özellikleri, kayda değer harcanabilir gelire sahip yükselen orta sınıf tüketicileri ve kalabalık kentsel alanlar göz önüne alındığında, yükselen piyasalar büyüme fırsatları arayan işletmeler için favori yerler olmaya devam etmektedir. Bir diğer dikkat çekici gelişme, çok sayıda E7 ülkesine ait firmasının Global 500 şirketlerinin arasına girmesi olmaktadır. Bu 'küresel meydan okuyuculara' örnek olarak Brezilya’ya ait AB-InBev, Çine’e ait Sinopec ve Meksika firması Cemex verilebilmektedir (Çavuşgil, 2021: 1).

Küreselleşme ile beraber gelen ticari açıklık, ülkelerin yeni fırsatlar ve faydalar elde etmesine olanak vermektedir. Ülkeler ihracat ile pazar erişimi kazanırlarken uluslararası transferler yoluyla teknoloji de kazanmaktadırlar (Tunçsiper ve Biçen, 2016: 44). Küresel ekonomiye dâhil olma sürecinde ülke ekonomileri birbirlerine hızlı bir şekilde entegre olmaktadır. Son 20 yıllık süreçte dünya ticaret hacmi hızlı bir şekilde artmıştır. Özellikle E7 ülkelerinin dünya ticaretinden aldıkları payı artırma çabasına girdikleri görülmektedir. Küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte birçok ülke hızla ticari serbestleşme politikalarına yönelmiştir (Öztürk ve Özel, 2018:368). Bu bağlamda yabancı yatırımcıyı çekme ve yatırım prosedürleri açısından değerlendirildiğinde 190 ülkeyi kapsayan Dünya iş yapma kolaylığı sıralaması içinde E7 ülkelerinin sıralaması aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: E7 Ülkeleri İş Yapma Kolaylığı Dünya Sıralaması (2020)

E7 İçinde Sıralaması	Ülke	İş Yapma Kolaylığı Dünya Sıralaması
1	Rusya	28
2	Çin	31
3	Türkiye	33
4	Meksika	60
5	Hindistan	63
6	Endonezya	73
7	Brezilya	124

Kaynak: doingbusiness

Tablo 7’den anlaşılabacağı üzere Brezilya hariç diğer E7 ülkelerinin ilk 100 ülke içerisinde yer aldığı görülmektedir. Brezilya, göreceli olarak kapalı ekonomi niteliği ile bu listede E7 ülkeleri içinde en sonda yer almaktadır.

Çin, Brezilya ve Hindistan gibi gelişmekte olan ekonomiler uluslararası kuruluşlarda daha fazla güç talep etmekte ve küresel ekonominin yeni ağırlık merkezleri

olarak öne çıkmaktadırlar. Türkiye ve Rusya'nın son dönemlerde özellikle enerji alanında olmak üzere çeşitli alanlarda birlikte hareket etmeleri iki ülkenin de küresel ekonomide belirleyici birer ağırlık merkezi oluşturduğu ve kendi çevrelerinde de kendi bireysel kutuplarını kurdukları şeklinde varsayılmaktadır. E7 ülkeleri, kendi egemenlik güçlerini zayıflatabilecek veya açıkça belirttikleri çıkarlarını gözetmeyen ve hedeflerine uymayan taahhütlerde bulunmaksızın var olan uluslararası yönetim kuruluşlarına aktif olarak katılmaktadırlar. ABD doları, günümüzde küresel rezerv para olarak büyük pay almayı sürdürüyor olsa da özellikle Çin, Yuanı genel bir ödeme aracı ve rezerv para olarak dünya çapında genel kabul görebilmesi için yoğun çaba göstermektedir. Çin, Hindistan ve Rusya, ülke kalkınmaları söz konusu olduğunda genellikle Batılı liberal modeli izlememekte, bunun yerine devlet kapitalizmi olarak ifade edilebilen farklı bir model izlemektedirler(Altınay ve Akıncı, 2019: 18-19).

Küreselleşme ülkeler arasındaki sermaye akımlarını, ticareti, yatırımı ve işgücü hareketini canlandırmakta, dış ticaret ve doğrudan yatırım bakımından gelişmekte olan ülkelerin uluslararası rekabetle yüzleşmesine yardımcı olmaktadır. Ekonomileri canlandırmak, üretkenliği ve ihracat kapasitesini artırmak ülke açısından yarar sağlarken sağlam yerel finansal sistemlere sahip olmadan, ekonominin küreselleşmesi gelişmekte olan ülkelerde feci sonuçlara yol açmaktadır. Serbest ticaret uluslararası ticaret fırsatlarını artırsa da, küresel olarak rekabet edemeyen daha küçük şirketler için başarısızlık riskini de artırmaktadır. Küresel ticaret daha vasıflı işgücü için daha yüksek ücretler de dâhil olmak üzere üretim ve işçilik maliyetlerini artırmaktadır. Bir başka olası tehlike ve zararlı etki de doğal kaynakların yeni ihtiyaçları karşılamak için aşırı kullanımı ve kötüye kullanılması sonucu oluşan negatif dışsallıkları oluşturmaktadır (İncekara ve Savrul, 2012: 23-24).

II. 5. E7 Ülkelerinde Vergi ve DYY

Son yüzyılda önemli siyasal değişimlere paralel olarak, küreselleşmenin hızla artmasıyla küresel ekonomik sistemlerde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bilhassa üretim süreçlerinde, üretimin organizasyonunda ve dünyadaki dağılımında çok büyük farklılaşmalar gerçekleşmiştir. 2008 küresel krizinin bu süreci hızlandırıcı etkisinin olduğu ifade edilebilmektedir. Son on yılın başlıca ekonomik göstergeleri zengin Avrupa ülkelerinin gerilediklerini, gelişmekte olan ülkelerin daha üst sıralara doğru yükseldiklerini göstermektedir. 21. yüzyılla birlikte hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan, büyük oranda yabancı yatırım çekmeyi başaran ve küresel ekonomide etkinliğini hızla artıran ülkeler olarak E7 grubu gösterilebilmektedir (Aşçı, 2019: 40). Ucuz emek girdisi ve bunun sonucu olan düşük üretim maliyetleri avantajıyla yüksek büyüme oranları gerçekleştiren, yüksek düzeyde doğrudan yabancı yatırımları çeken, ihracat düzeyini, döviz rezervlerini ve GSYH'sini dikkat çekici hızlarda arttırabilen, gerçekleşen ekonomik buhranlardan görece daha az zarar gören Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin özellikle dikkat çeken E7 ülkeleri olarak gösterilebilmektedir. DYY'nin küresel ekonomi için çok önemli olduğu bilinmekle birlikte gelişmekte olan E7 ülkeleri DYY arttırıcı özelliklere odaklanmaktadır. Bu odak noktaları olarak siyasi istikrar, düşük ücret oranı, düşük üretim maliyeti, kolay iletişim, iyi döviz kuru, ev sahibi ülkenin yabancı yatırım politikası, iyi altyapı, elverişli hükümet politikası, vergi muafiyeti, sosyal güvenlik uygulamaları, kaynakların mevcudiyeti gibi faktörler sayılabilmektedir (Haudi ve Cahyono, 2020: 4128).

Ülkeler, mali politikanın en etkin araçlarından biri olan vergi politikasından, enflasyonla etkili bir şekilde mücadele edilmesi, ekonomik dengenin kurulması ve korunması, girişim ve üretim gücünün artırılması, tüketimin denetim altına alınması amaçlarıyla yararlanmaktadırlar (Turhan, 1998: 329). E7 ülkeleri de bu amaçlarla birlikte

DYY çekmek amacıyla vergi politikaları oluşturmaktadır. Küresel dünyada kurumsal kalitesi daha yüksek ülkelerin ve reform ihtimali olan ülkelerin yatırım için çokuluslu firmalar tarafından tercih edildikleri görülmektedir (Sayek, 2012: 14).Özgürce dolaşımdaki sermaye, ülke yönetimlerini küresel bütünleşme için doğrupolitikalar üretmeye zorlayabilmektedir. Öncelikle çok uluslu şirketler olmak üzere sermayenin küresel özgür hareketi hem yatırımlarından kaynaklanan risklerin bertaraf edilmesi hem de yatırımın en uygun gelişebileceği ortamların bulunup değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Türen ve diğ., 2011: 299).

Ekonomik özgürlüğün ölçütlerinden biri olan mali özgürlük, ülkelerdeki vergi yükünü ifade etmektedir. Mali özgürlük birçok makroekonomik göstergeyle ilişkilidir. Endonezya'da mali özgürlük ve yatırım özgürlüğü arasında çift yönlü nedensellik bulunmakta olup Endonezya'da mali özgürlük ve yatırım özgürlüğü birbirinin nedenini oluşturmaktadır. Brezilya ve Rusya'da yatırım özgürlüğünün nedeninin mali özgürlük olduğu söylenebilmektedir. Buna karşılık, yatırım özgürlüğü Türkiye'de mali özgürlüğe neden olmaktadır. Vergi yükünün az olması ve doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme, vergi gelirleri ve diğer makroekonomik değişkenler ve bulgular bu değişkenler arasında bir ilişki olduğunu göstermekte olup E7 ülkelerinde mali özgürlük ve yatırım özgürlüğü seviyeleri birbirini etkilemektedir (Bölükbaş, 2021: 6).

Hemen hemen tüm E7 ülkeleri DYY çekmeye çalışmaktadır. Yeni işlerin oluşturulması, yeni teknolojilerin kazanılması, büyümeyi ve istihdamı teşvik etmesi yanında yurt içi net gelir artışı sağlaması, ücret ve kârların vergilendirilmesi yoluyla devletin gelir etmesi de amaçlanmaktadır. Yabancı sermayeli şirketlerin yayılma etkileri yoluyla yerel geliri de olumlu etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu potansiyel faydalar göz önüne alındığında, politika yapıcılar sürekli olarak yabancı yatırımcılar için çekici

olduklarından ispat için vergi kurallarını yeniden gözden geçirmektedirler. Vergi politikaları, DYY desteklemekte ve dış pazarlara verimli erişim sağlamaktadır. Ev sahibi ülkenin yatırıma uygunluk seviyesinin ne olduğu konusundaki tartışmanın merkezinde kurumlar vergisi yükü ve DYY'nin vergilendirmeye nasıl tepki verdiğinin tespiti önemli olmaktadır (Clark, 2008:4). Ülkelerin küresel piyasa göstergelerine ekonomik entegrasyonundan biri doğrudan yabancı yatırım rakamları önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle doğrudan yabancı yatırım girişlerini çekmek için vergi teşvikleri ve vergi politikaları kilit konuları oluşturmaktadır (Gasparéniené ve diğ., 2019: 101).

Gelişmekte olan ülkelerdiğer finansman araçlarından daha fazla vergi geliri elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Bunun nedeni, vergilendirmenin kamu sektörü performans potansiyelini artırmada, sosyal sigorta programını finanse etmede ve kamu borcunun geri ödenmesinde en iyi araçlardan biri olmasından kaynaklanmaktadır (Kaldor, 1963: 418).

Yabancı yatırımcının ev sahibi ülkenin kamu politikasına ilişkin algısı nasıl olduğu doğrudan yabancı yatırımın konumunu etkileyen önemli bir faktör olarak ifade edilebilmektedir. Yabancıyatırımcıların ev sahibi hükümetlerle etkileşimlerinde yabancı ve yerli yatırımcılar için eşit şartların sağlanması, yani DYY yönelik ayrımcı olmayan politikanın var olmasıDYY dinamiğini arttırmaktadır (Mariotti ve Marzano, 2021: 3).

Yüksek vergilendirme politikası yabancı sermaye açısından girdilerin maliyetleri ile şirketlerin işletme giderlerini, aynı zamanda yatırımın risklerini arttırmaktadır (Meriç ve Ertekin, 2020: 293). Vergi teşviklerinin yaygın olarak kullanılması ve ülkelerin ekonomik büyümeyi desteklemek ve istihdam yoluyla yerel ekonomiye değer sağlamak, yeni beceriler ve teknoloji kazanmaları açısından önemli olup ayrıca ülkenin atıl potansiyelini kullanmaya da imkân vermektedir (Rodriguez, 2021: 98).

2008'deki krizden sonra, ABD Merkez Bankası ve diğer merkez bankaları ekonomilerini tekrar yapılandırmak için faiz oranlarını sıfıra yakın seviyelere çekerek olağanüstü önlemler almış olmalarının Çin, Brezilya, Hindistan ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere yatırım yapılması yönünde küresel çapta yapay bir likidite kaynağı yarattığı ifade edilebilmektedir (Bulut, 2021: 31).

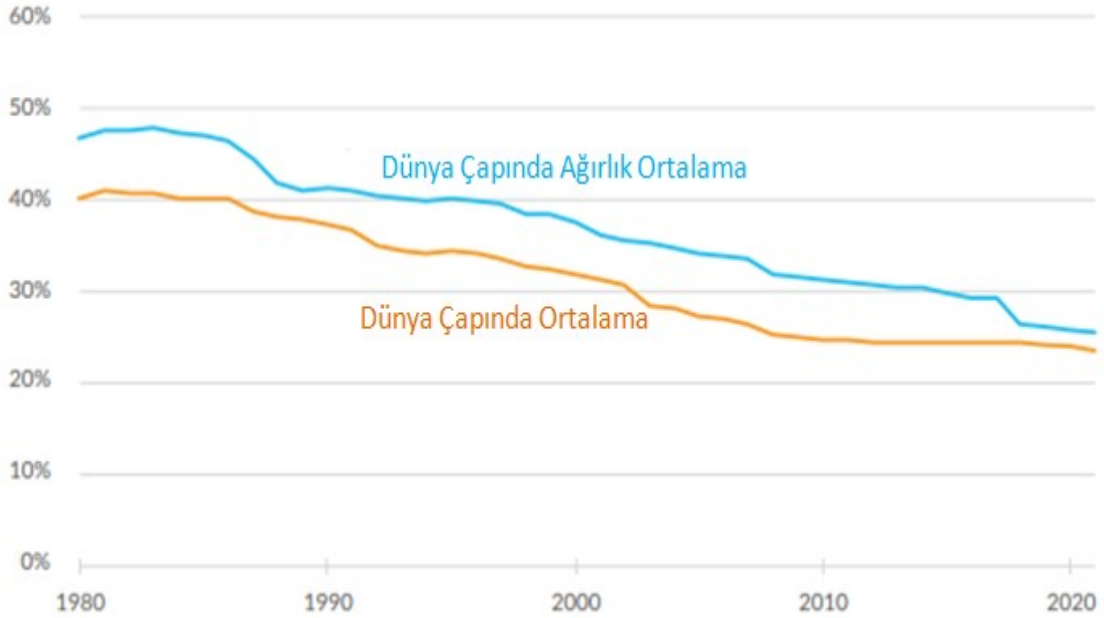
Artan DYY, küreselleşmede olduğu gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vergi gelirleri üzerinde negatif ve pozitif etkiye sahip olabilmektedir. Gelişmekte olan küreselleşme ile birlikte daha da artan vergi rekabeti, bu ülkelerde vergi muafiyeti, istisnası ve indirimi gibi vergi harcamalarını artıracığından vergi gelirlerinin azalmasına neden olabilmektedir. DYY ile birlikte ülkelerdeki yatırım, üretim, istihdam ve ihracat miktarları artmaktadır. Ev sahibi ülkeler de bu işlemlerden aldıkları vergilerle birlikte toplam vergi gelirlerini artırmaktadırlar. DYY firmaların faaliyete başladıktan sonra elde ettikleri gelirlerin belli bir bölümü kurumlar vergisi olarak ödemesiyle ortaya çıkarkendolaylı etki istihdam edilen kişilerin ödediği kişisel gelir vergisi, üretilen malları kullananların vesunulan hizmetten yararlananların ödediği harcama vergileri şeklinde gerçekleşmektedir (Sarısöy ve Koç, 2010: 145). Küreselleşme ve ekonomik bütünleşme ışığında, DYY, ekonomilerin gelişme sürecinde giderek daha önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. DYY'nin yeni sermaye getirdiği, bilgi ve teknoloji açısından bilgi transferlerini kolaylaştırdığı ve uluslararası pazarlara erişimi kolaylaştırdığı kabul edilmektedir. DYY'nin ekonomik büyümeyi ve istihdamı (dolayısıyla yerel geliri) desteklediği gösterildiğinden, giderek daha fazla ülke DYY'yi çekmeye çalışmaktadır. Özellikle ülkeler, gelen yatırımlara çekici gelmelerini sağlamak için vergi yoğunlukları sunuyor ve maliye politikaları geliştiriyor. Bu tür yoğunluklar toplam vergi gelirlerini doğrudan olumsuz etkilemekle birlikte, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından elde edilen yurtiçi gelirdeki

artış, yabancı sermayeli şirketlerin ücret ve kârlarının vergilendirilmesinden ek vergi geliri oluşturmaktadır. Bu nedenle politika yapıcılar, çok uluslu şirketlerden yeterli bir yerel vergi toplanmasını sağlamaya çalışmaktadırlar (Balıkçıoğlu ve diğ., 2016).

DYY, bilgi ve teknoloji transferleri, iş yaratma, toplam üretkenliği artırma, rekabetçiliği ve girişimciliği artırma ve sonuçta ekonomik büyüme ve kalkınma yoluyla yoksulluğu ortadan kaldırma potansiyeli açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle DYY, daha yüksek ekonomik faaliyet seviyelerini, daha yüksek üretim seviyelerini dolayısıyla daha yüksek devlet gelirini belirtmektedir DYY'nin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin pozitif ve negatif olmasını farklı şekillerde açıklamak mümkündür. Yabancı yatırımlar uzun vadede ekonomik büyümenin finansmanına katkıda bulunmaktadır. DYY, şirketler, çalışanlar, ürün ve hizmet alıcıları tarafından ödenen vergiler yoluyla devlet gelirini artırmaktadır. DYY'nin vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkisini ise ülkelerin doğrudan yabancı yatırımları çekme rekabeti nedeniyle daha düşük vergi veya vergi muafiyeti belirleme eğiliminden kaynaklanmaktadır (Kutbay, 2019: 611-612).

Vergi gelirlerine duyulan ihtiyacın artması, vergilendirilebilir kaynakların artırılması ya da vergi oranlarının yükseltilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Ancak vergilendirilebilir kaynakları artırmak her zaman mümkün olmadığı gibi vergi oranlarının artırılması da vergi yükünü artıracığından vergiden kaçınma veya vergi kaçırmaya da sebebiyet vermektedir (Kutbay, 2020: 308). Öte yandan, kurumlar vergisi oranında veya belirli bir süre için vergiden muafiyet verilmesi ve birçok kişi tarafından kar transferinde çok uluslu şirketlere yasal ayrıcalıklar tanınması ülkelerin vergi gelirlerini olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin toplam vergi gelirleri üzerindeki net etkisi teorik olarak belirsizdir (Bayar ve Öztürk, 2018: 32).

Küreselleşme ve sermaye hareketliliğinde ortaya çıkan artış, yatırım çekmeye istekli ülkeler arasında potansiyel olarak zararlı vergi rekabetini de ortaya çıkartabilmektedir. Büyük çok uluslu şirketler, yalnızca mobil sermayenin yerini değiştirerek vergi yüklerini azaltabilmektedirler. Doğrudan yabancı yatırım için vergi rekabeti, kurumlar vergisi geliri üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Bir ülkenin izlediği kurumlar vergisi politikaları diğer ülkeleri farklı şekillerde etkileyebilir. Bir ülkenin yerel vergi yükü diğer ülkelere göre yüksekse, vergi tabanı daha az kâlfetli vergi rejimine sahip ülkelere kayabilmekte ve bu da doğrudan yabancı yatırımların akışına zarar verebilmektedir. Politika yapıcılarının önündeki zorluk, birçok yönden birbiriyle çelişen talepleri dengelemek ve mali pozisyonun sürdürülebilirliğini göz önünde bulundurarak uluslararası yatırımcılara ve firmalara hitap eden bir paket bulmaktır (Gropp ve Kostial, 2001).

Grafik 13: Dünya Çapında Kurumlar Vergisinin Seyri (1980-2020)

Kaynak: Bray, 2021.

Grafik 13’den de anlaşılacağı gibi son 40 yılda, kurumlar vergisi oranları küresel bazda sürekli olarak düşmüştür. 1980 yılında, dünya çapında ağırlıksız ortalama yasal vergi oranı yüzde 40.11 civarlarında iken son dönemde ortalama yüzde 23.54civarlarında bulunmaktadır.

Tablo 8: Yıllara Göre E7 Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranı

Ülkeler	Yıllara Göre Kurumlar Vergisi Oranları											
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çin	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Rusya	24	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Türkiye	24	20	20	20	20	20	20	20	20	20	22	22
Meksika	28	28	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Endonezya	30	28	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Brezilya	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34
Hindistan	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	34,61	34,61	34,61	34,61	25,17
Ortalama	28.4	27	26.8	226.8	26.8	26.8	26.8	26.9	26.9	26.9	27.2	25.88

Kaynak: <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/corporate-tax-rate>.

Tablo 8’de görüldüğü gibi E7 ülkelerinde yıl bazında kurumlar vergisi oranında azalma gözlemlenmektedir. Daha fazla DYY çekebilmek ve küresel ekonomiye entegre olabilmek adına ülkeler sürekli revizyon yapmaktadırlar. Ülkelerin kurumlar vergisi oranlarına bakıldığında Rusya en düşük kurumlar vergisine sahip ülke olurken, Brezilya yüksek oranlı vergi uygulamaktadır. Hindistan sabit kurumlar vergisi oranına ilave ciro bazlı kurumlar vergisi uygulamaktadır. 2019 yılında kurumlar vergisi indirimine gidildiği görülmekte olup bunun Asya ülkeleri içinde rekabet edebilmek ve daha fazla DYY çekmek adına yapıldığı söylenebilmektedir.

Yabancı yatırımcının yatırım yeri kararı verirken dikkate aldığı bazı faktörler genel olarak, altyapı, emek maliyeti, politik faktörler, döviz kontrol yapısı, kâr transfer politikası, kamulaştırma tehdidi, sözleşme ihlallerinde uygulanacak yatırım ile ilgili diğer mevzuat, grev ve savaş gibi nedenlerle ürün dağıtımının aksaması, bürokrasi kalitesi, yolsuzluk ve vergiler olarak sayılabilmektedir. Ülkelerin izledikleri vergi rekabeti politikası yatırımlardan elde edecekleri vergi gelirlerini de etkilemektedir. Eğer bir ülke vergi oranlarını indirdiğinde daha fazla DYY çekebiliyorsa, vergi oranlarındaki indirim ile ülkeye gelen DYY miktarı arasındaki oransal ilişkiye bağlı olarak, vergi gelirlerini olumlu etkileyebilir. Ancak vergi oranları düşürülmesine rağmen ülkeye gelen DYY’de önemli bir artış meydana gelmiyorsa, o zaman bu durum ülkenin aleyhine olur. Diğer bir ifadeyle, vergi oranlarındaki indirimden bağımsız olarak yatırım yapma eğiliminde olanların ödeyeceği vergi tutarı azalacağı için, toplam vergi gelirleri olumsuz etkilenir (Sarısoy ve Koç, 2010: 139). Bu kapsamda vergi rekabetinde fayda- zarar durumu iyi şekilde analiz edilerek uygulanmalı, analizler uygun politika ve düzenlemelerle yapılandırılmış bir çerçevede gerçekleştirilmeli ve kâr maksimizasyonu ana hedefi ile toplumun refahı düşünülerek tasarlanmalıdır (Haudi ve Cahyono, 2020: 4134). Vergi rekabetinde yapılan iyileştirmeler yatırım kararlarında diğer etmenler kadar önemli bir yere sahip olmaktadır. Vergi rekabetine yönelik adımların atılmasının başlıca sebepleri ülkede ekonomik refahı sağlamak amacıyla sermayenin rekabetçi olabilmesi ve DYY’nin ülkeye çekilebilmesi gösterilmektedir. Bu süreçte toplam vergi yükü azaltılırken diğer uluslararası rakip ülkelerdeki muafiyet, istisna, indirim ve oranlar da değerlendirilmekte ve takip edilmektedir (Ercan, 2018: 54).

III. BÖLÜM (LİTERATÜR TARAMASI VE EKONOMETRİK ANALİZ)

Çalışmanın arkasındaki motivasyon, doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülkelerin vergi geliri büyümesi üzerindeki etkisinin doğasına ilişkin teorik ve ampirik belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Zira DYY'nin ev sahibi ülkelere çeşitli şekillerde fayda sağlamasına rağmen, ev sahibi ülkeler üzerindeki refah etkilerinin net olmadığı yönünde argümanlar da vardır. Teorik olarak belirsiz olmasına rağmen, DYY, teknolojik yayılmalar, talep oluşturma etkisi ve rekabet etkisi yoluyla vergi gelirlerini etkiler. DYY, olumlu teknolojik yayılmalarla sonuçlandığında, yerel firmaların üretkenliğinin artması muhtemeldir, bu da hükümet için vergi gelirini artırır. Ancak bazı durumlarda, yerel firmalar özümseme kapasitesinden yoksun olabilir ve doğrudan yabancı yatırımların yarattığı yayılmalardan yararlanamayabilir. Öte yandan, DYY, geriye dönük entegrasyon yoluyla çalışan yerel girdiler için talep oluşturarak, talep oluşturma etkisi vergi gelirlerini artırabilir. DYY'nin ev sahibi ülkeye şiddetli bir rekabet getirdiği ve hatta yerli firmaların net çıkışına neden olabileceği ve böylece olumsuz rekabet etkisi yoluyla hükümetin vergi gelirlerini azaltabileceği de kabul edilmiştir (Binha, 2021).

Vergi gelirleri üzerindeki etkisi olumlu-olumsuz olabilen DYY ise 1980'li yıllardan itibaren hız kazan küreselleşme olgusu (mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi) ile birlikte ulusal ekonomilerin küresel ekonomik yapıyla bütünleşmelerini sağlamıştır (Koç Aytekin, 2019). Kısacası küreselleşme DYY'lerin önündeki engellerin kalkmasını sağlayarak yatırımcılara farklı ülkelerde yatırım yapma fırsatı sunmuş olup doğrudan yabancı yatırımlar tüm ülkeler için en önemli dış finansman kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak küreselleşme DYY'lerin daha uygun yerlere kaymasına imkân sağlamışken bazı ülkelerdeki DYY'lerin de azalmasına neden olmuştur. Bu

kapsamda küreselleşme, DYY ve vergi gelirleri arasındaki etkileşimdeki olumlu-olumsuz belirsizliğinin E7 ülkelerindeki neticesi, bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

III. 1. Literatür

Çalışmanın bu kısmında küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisini ve DYY girişlerinin de vergi gelirleri üzerindeki etkisini ele alan çalışmalar iki başlık altında kronolojik sıralamaya göre ele alınmıştır.

III. 1. 1. Küreselleşme – DYY İlişkisi

Asher ve Rajan, (2001), küreselleşmenin etkilerini ve bunun sonucunda dünya ekonomisinin genel olarak gelişmekte olan ülkelerdeki ve özel olarak Güneydoğu Asya ülkelerindeki vergi sistemleri üzerindeki daha fazla entegrasyonunu analiz etmektedir. Tartışılan konular arasında uluslararası faktör hareketliliği ve vergilendirmenin verimliliği ve ortaya çıkan sonuçlar, doğrudan yabancı yatırımı (DYY) ve profesyonel ve teknik insan gücünü çekmek için çeşitli yetki alanları arasında vergi rekabeti, küreselleşmenin uluslararası ticaret vergilendirmesi dahil dolaylı vergilendirme üzerindeki etkisi, küresel teknoloji olan internet ve e-ticaretin vergisel etkileri, küresel portföy akışlarının vergilendirilmesi ve küreselleşmenin Güneydoğu Asya'daki mali sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi yer almaktadır. Sonuç olarak küreselleşme süreci, ekonomik ürünlerin tamamının vergilendirilmesini ve dolayısıyla “mali sürdürülebilirliğin” sağlanmasını giderek zorlaştırmaktadır.

Hlaváček ve Olšová (2011), Çek Cumhuriyeti'nde küreselleşmenin taşıyıcısı olarak doğrudan yabancı yatırımın rolünü analiz etmişlerdir. Doğrudan yabancı yatırımın etkisini bölgesel düzeyde değerlendirmek ve bölgelerin küresel ekonomik alanda rekabet etme konusunda farklı yeteneklerini gösterebilecek Çek Cumhuriyeti içindeki bölgesel farklılıklarda çalışmada analiz edilmiştir. Çek ekonomisi gibi geçişli ekonomilerde,

küreselleşme, ulusal ekonomiyi küresel pazarlara ve küresel üretim zincirlerine entegre edebilen doğrudan yabancı yatırım girişiyle derinden ilişkisi olduğunu bulmuşlardır.

Leitao (2012), doğrudan yabancı yatırım ve küreselleşme arasındaki bağlantıyı açıklayan çalışma 1990'dan 2008'e kadar olan dönemi ve 33 ülkeyi kapsamaktadır. Belirleyici olarak pazar büyüklüğü, beşeri sermaye ve kentsel nüfus kullanılmaktadır. Küreselleşmenin DYY Üzerindeki etkisi panel veri yaklaşımı ile analiz edilmekte olup pazar büyüklüğünün ve küreselleşmenin DYY üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Açık ticaret ve kentsel nüfus da istatistiksel olarak önemlidir.

Chirilă-Donciu (2013), yatırım ihtiyaçlarını karşılamak için finansal kaynakların seferber edilmesi, konsolide piyasa ekonomilerindeki veya gelişmekte olan ülkelerdeki gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde endişe oluşturmaktadır. Avrupa ve Romanya'daki küresel DYY girişlerini analiz edilmekte sonuç olarak dünya ekonomisinde ekonomik güç dengesinin değişmekte olduğu ve istikrarlı ve sağlam bir endüstriyel temele sahip ülkelerin avantajlı olduğu fikrini desteklemektedir. DYY alanındaki ekonomik krizin belirlediği yeni eğilimler, küresel DYY akışlarında gelişmekte olan ve yükselen ülkelerin artan yüzdesine işaret etmektedir.

Akinbobola (2014), seçilen Sahra altı Afrika ülkelerinde doğrudan yabancı yatırım ve küreselleşmenin reel ekonomik büyüme dalgalanmasına katkıları incelenmektedir. Geleneksel vektör otoregresif mekanizmasını, seçilen ülkelere gelen zaman serisi verilerini benimseyen sonuç, incelenen on bir ülkeden, doğrudan yabancı yatırımın sadece üç ülkede, Fas, Etiyopya ve Zimbabve'de en yüksek oranı açıkladığını göstermektedir. Ekonomik açıklık derecesinin üretim dalgalanmalarının önemli bir bölümünü açıkladığı Tunus, Tanzanya ve Kenya dışında, çoğu ülkedeki farklılıklar doğrudan yabancı yatırım ve ekonomik açıklığın ötesindeki faktörlerle

açıklanmaktadır. Sonuç olarak, Afrika ekonomileri ticaretin serbestleştirilmesinin alt Afrika ekonomilerinin ekonomik büyüme sürecini önemli ölçüde etkilemediği yönündeki mevcut bulguyu desteklemektedir. Güney Afrika ülkelerindeki reel ekonomik büyümedeki dalgalanmaların sermaye girişleri ve ticaret akışlarından kaynaklanan dış şokların ötesinde olabileceği sonucuna varmaktadır.

Arık ve diğ. (2014), 1990-2011 yılları arasında, Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya, Meksika, Endonezya ve Türkiye gibi yükselen ekonomilere yönelik DYY miktarını belirleyen faktörleri panel veri analizi yöntemi ile araştırmışlar ve doğrudan yabancı yatırım gelen ülkelerdeki piyasa büyüklüğünün, ekonomik dışa açıklığın ve ekonomik istikrarın doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Pekarskiene ve Susniene (2015), küreselleşmenin itici güçlerinden biri ve en belirgin tezahürü olarak DYY özelliklerini tanımlamaktadırlar. Seçilen DYY göstergelerinin analizi, Litvanya ekonomisi örneğinde gerçekleştirilmiştir. Küreselleşme faktörlerinin nedensel ve sonuçsal ilişkileri üzerine tartışılmaktadır. Litvanya ekonomisinin yüksek düzeyde küreselleşme ve yabancı sermayeye bağımlılığını gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Küçük bir ülkenin küreselleşme düzeyi, dışa dönük yatırımlara kıyasla içe dönük DYY'den daha fazla etkilenmektedir.

Custorella (2017), küreselleşmenin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini Çin'in 1996-2007 dönemi verilerini kullanarak havuzlanmış OLS modeli ile analiz etmiş ve küreselleşme süreci nedeniyle DYY belirleyicilerinin yeniden yapılandırıldığına dair bazı kanıtlar elde etmiştir. DYY kaynaklı değişikliklerle ilgili son teoriler göz önüne alındığında, altyapı dışındaki tüm değişkenler, 1996'dan 2007'ye kadar olan dönemde küreselleşme kaynaklı değişikliklerle ilgili teori ile tutarlılık göstermektedir. Geçmişten

farklı olarak belirleyici pazar büyüklüğü, DYY ile anlamlı değilken, dışa açıklık, beşeri sermaye ve ücretler DYY ile pozitif ilişkilidir.

Imtiaz ve Bashir (2017), hukukun üstünlüğü, şeffaflık, yönetim, yönetim düzeyi uluslararası ticaret, iş ve finansal koşullar gibi yatırımcıya uygun özelliklerin tümü bir araya gelerek bir ekonomideki yabancı sermaye girişlerini etkileyen yerli yatırım ortamını oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım çekmede diğer makroekonomik değişkenlerle birlikte ekonomik özgürlük endeksi Güney Asya'da 1995'ten 2014'e kadar 20 yılı kapsayan süre için panel veri teknikleri uygulanarak analiz edilmektedir. Genel ekonomik özgürlüğün DYY'nin önemli bir belirleyicisi olduğunu ortaya konmaktadır.

Kurecic ve Kokotovic (2017), siyasi istikrarın DYY üzerindeki etkisini 1996-2014 dönemi verilerini kullanarak Granger nedensellik, VAR ve ARDL modeli kapsamında üç panelde incelemişlerdir. İlk panel 11 çok küçük ekonomiyi içermektedir; ikincisi, yüksek oranda pozitif doğrudan yabancı yatırım girişine sahip, iyi gelişmiş ve siyasi olarak istikrarlı beş ekonomiyi içerirken, üçüncüsü, siyasi şiddete eğilimli veya terör saldırılarının hedefinde olan ekonomilerden oluşan bir paneldir. Sonuçlarımıza dayanarak, küçük ekonomiler paneli için siyasi istikrar ve DYY arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu ancak hem daha büyük hem de daha gelişmiş ekonomilerin panelleri için böyle bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmişlerdir.

Akın (2019), Brezilya, Endonezya, Hindistan, Türkiye ve Güney Afrika'dan oluşan Kırılgan Beş Ülke'nin siyasi istikrar, ekonomik özgürlük ve ticaret özgürlüğünün doğrudan yabancı yatırım çekicilik performansı üzerindeki etkilerini 1996-2017 dönemi verilerini kullanarak birinci nesil panel veri analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Siyasi istikrar ve ticaret özgürlüğünün Kırılgan Beş Ülke'nin doğrudan yabancı yatırımları üzerinde önemli bir pozitif katsayıya sahip olduğunu ve ekonomik özgürlüğün doğrudan

yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak önemsiz olduğunu tespit etmiştir. Böylece DYY girişinin en önemli belirleyicisinin siyasi istikrar olduğu sonucuna varmıştır.

Özbozkurt ve Satrovic (2019), siyasi istikrarın ve şiddet/terörizmin yokluğunun (PV) doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisini 2002-2015 yılları arasındaki verileri kullanarak üç panelde ARDL yöntemi ile araştırmışlardır. İlk panel 110 ekonomiyi (hem gelişmiş hem de gelişmekte olan) içermekte; ikincisi 35 gelişmiş ekonomiyi, üçüncü panel ise 75 gelişmekte olan ekonomiyi içermektedir. Çalışma, genel olarak gözlemlenen örneklem ve gelişmiş ülkeler örneği için hem kısa hem de uzun vadede PV ve DYY arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından, PV'nin yalnızca uzun vadede DYY üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğu bildirilmektedir. Kısa dönem açısından, DYY, gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmekte olan ülkelerde PV'deki değişime karşı daha esnektir.

Pekçetin (2019), 1974-2015 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak Türkiye için ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme, politik küreselleşme, enflasyon, ekonomik büyüme ve cari dengenin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Modelde kullanılan söz konusu değişkenler ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında uzun dönemli bir ilişki olmasına rağmen nedensellik analizinde sadece sosyal küreselleşme değişkeninden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Aluko ve diğ. (2020), Dumitrescu-Hurlin paneli Granger nedensellik testi ile Afrika'da doğrudan yabancı yatırım ve küreselleşme arasındaki nedensellik ilişkisine yönelik ampirik bir araştırma yapmışlardır. 1996-2016 dönemi için 50 ülkeden oluşan bir panel veri setini kullanarak, küreselleşmeden DYY'ye tek yönlü nedensellik kanıtı bulmuşlardır. Küreselleşmenin boyutları göz önüne alındığında ise, ekonomik

küreselleşme durumunda nedenselliğin yönü DYY'den hareket ederken, sosyal ve politik küreselleşmeden DYY'ye tek yönlü nedensellik tespit etmişlerdir.

Ayla (2020), E7 ekonomilerinde 1995-2019 dönemine ait ticari dışa açıklık, enflasyon oranı, cari işlemler dengesi, piyasa hacmi ve ekonomik özgürlük indeksinin DYY girişleri üzerindeki etkisi panel veri yöntemi kullanılarak incelenmektedir. Çalışma sonucunda net DYY girişlerinin ticari dışa açıklık ve piyasa hacminden pozitif, enflasyon ve cari işlemler dengesinden ise negatif yönde etkilendiği tespit edilmektedir. Ekonomik özgürlük indeksi ile DYY arasında ise istatistikî olarak anlamlı bir bulguya rastlanmamaktadır.

Belke ve Özturgut (2020), 27 yükselen piyasa ekonomisinde 2000-2015 yıllarını kapsayan dönemde DYY girişlerini etkileyen etmenler panel veri analizi yöntemi kullanılarak incelenmektedir. Analiz sonuçları, incelenen yıllarda dışa açıklık derecesinin, altyapının, piyasa hacminin ve politik istikrarın yükselen piyasa ekonomilerini tercih eden DYY üzerinde pozitif etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Makroekonomik istikrarsızlığın ve küresel finansal krizinin etkisinin ise negatif olduğu sonucuna ulaşılma ile birlikte işgücü maliyetleri ile DYY arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememektedir. Ülkenin DYY açısından tercih edilebilirliğinin yüksek olmasının kişi başına gelir seviyesine, dış ticarete açık olmasına, sağlam altyapıya ve makroekonomik istikrara sahip olmasıyla yakın ilişkisi olduğu üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin yasal sistemindeki ve mülkiyet haklarındaki gelişmeler DYY miktarını olumlu etkilemektedir.

Haudi ve Cahyono (2020), doğrudan yabancı yatırımın ne olduğunu, küresel eğiliminin ne şekilde gerçekleştiğini, gelişmekte olan Çin, Hindistan, Malezya ile gelişmiş ülke konumundaki ABD, Japonya, Almanya üzerinde incelemişlerdir. Dergi makaleleri, kitaplar, raporlar, web portalları gibi ikincil kaynaklara dayalı olarak yürütülen bu

çalışmada iyi altyapı, elverişli hükümet politikası, vergi muafiyeti, siyasi istikrar, sosyal güvenlik, kaynaklar konularının DYY'yi çekmek için etkili faktörler olduğu ifade edilmiştir. Ülkelerin bu faktörlere odaklanarak daha fazla DYY çekebileceği üzerinde durulmuştur.

Marjanović ve Domazet (2021), küresel düzeyde DYY'nin yapısını ve biçimlerini, ayrıca çok uluslu şirketlerin birbirine bağlılığını, yatırımları ve son kullanıcı olarak bir ülkenin ekonomisi aracılığıyla DYY teorilerini sunmuşlardır. Mümkün olduğunca çok DYY çekmenin her ülkenin çıkarına olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ekonomik politika yapıcılarının birincil görevi dünya trendlerini izlemek, iç düzenlemeleri uyumlu hale getirmek ve yabancı yatırımcılara fayda sağlayacak bir yatırım ortamı oluşturmaktır şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır.

Yıldız ve Sağdıç (2021), küreselleşmenin ortaya çıkışı, yayılma şekli ve etki alanları dikkate alınarak ekonomik, finansal, politik, kültürel, teknolojik, coğrafi, sosyolojik ve ekolojik boyutlara değinilmektedir. Bu çalışmada, AB ülkeleri için 1995-2017 döneminde küreselleşmenin kamu harcamaları, vergi gelirleri ve kamu borcu üzerindeki etkisi, tazminat ve etkinlik hipotezleri çerçevesinde incelenmiştir. Analiz sonuçları küreselleşmenin kamu harcamalarını olumsuz, vergi gelirlerini ise olumlu etkilediğini göstermektedir. AB ülkelerindeki küreselleşmenin etkilerini analiz eden çalışma sonuçları, kamu harcamaları açısından verimlilik hipotezini ve vergi gelirleri açısından tazminat hipotezini desteklemektedir. Ek olarak, panel eş bütünleşme testleri AB ülkelerinde küreselleşme ile kamu borcu arasında uzun vadeli bir ilişki olduğunu göstermesine rağmen, uzun vadeli katsayılar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

III. 1. 2. DYY – Vergi Geliri İlişkisi

Gropp ve Kostial (2000), 1987-1997 döneminde 19 OECD ülkesinde DYY'ler, vergilendirme ve kurumlar vergisi gelirleri arasındaki ilişki panel veri analizini kullanılarak analiz edilmektedir. DYY girişlerinin kurumsal sermayeyi etkilediğini ortaya çıkaran çalışma, DYY akışlarının ev sahibi ülkelerdeki vergi rejimlerinden etkilendiği ve DYY akışlarının da kurumlar vergisi matrahını etkilediği ortaya koymaktadır.

Sarısoy ve Koç (2010), doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi kurumlar vergisi hâsılatına etkisini 21 OECD ülkesinin 1981–2008 yılı verileri kullanarak panel veri regresyon yöntemiyle analiz etmişlerdir. Yatırımın gerçekleştirildikten 1 ve 2 yıl sonra kurumlar vergisi hâsılatı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu, artışın en çok Norveç, en az ise Türkiye’de gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Bu durumu kurumlar vergisi oranları, vergi harcamaları, verimlilik gibi konularda ülkeler arasında farklılıkların olmasına bağlamışlardır.

Şişman ve Öztürk (2010), ülkelerin uluslararası vergilendirme uygulamalarına dönük rekabet politikalarının DYY üzerinde etkileri incelenmiştir. G-8, BRIC, gelişen Asya ve gelişen Amerika ülke gruplarında ve Türkiye’de 1985-2009 yıllarında uygulanan kurumlar vergisi oranları ile bu ülkelere yönelik DYY akımları arasındaki ilişki OECD ve UNCTAD veri ve raporları üzerinden analiz edilmiştir. Seçilen ülke gruplarında ve Türkiye’de kurumlar vergisi oranlarının DYY girişlerini etkilemede gittikçe artan bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Folfas (2011), 1990-2009 yılları arasında 27 AB üye ülkesi arasındaki karşılıklı DYY akışlarının ülkeler arasındaki yasal vergi oranlarının farklılığından etkilenip etkilenmediğini çekim modeli kullanarak analiz etmiştir. Analizin sonucunda ülkeler arasındaki vergi yükü farklılıklarının DYY kararlarında belirleyici etkisi olduğunu,

bununla beraber transfer fiyatlandırması gibi yöntemler ile vergiden kaçınmanın, şirketlerin kârlarını maksimize etmede kullandıkları en belirgin araçlardan biri olmaya devam ettiği sonucuna varmıştır.

Sato (2012), 19 OECD üyesi ülkede 1985-2005 yıllarında DYY'nin arttırılmasında kurumlar vergisinin etkisi incelenmektedir. Statik panel verilerinin genişletilmesi yoluyla dinamik panel veri analizi ile mevcut doğrudan yabancı yatırım ölçeğinin bir önceki yılın yatırım seviyesinden etkilenebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca kurumlar vergisinin yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin önemli ölçüde olumsuz olduğu ima edilmiştir.

Mahmood ve Chaudhary (2013), Pakistan verileri üzerinden doğrudan yabancı yatırımın vergi geliri üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım ve çalışan kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla bağımsız değişken olarak, vergi geliri bağımlı değişken olarak kullanılmaktadır. Artırılmış Dickey Fuller, Phillips-Perron, Ng-Perron ve Zivot-Andrews birim kök testleri uygulanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım ve çalışan kişi başına gayri safi yurtiçi hâsılanın vergi üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Mudenda (2015), kurumlar vergisinin on iki Güney Afrika ekonomisi için Doğrudan Yabancı Yatırım üzerindeki etkisini Panel Veri Analizi kullanarak araştırmaktadır. Uygulanan tahmin modelleri Sabit Etkiler Modeli, Rastgele Etkiler Modeli ve Dinamik Panel Veri Modeli olup kurumlar vergisi oranının DYY üzerinde önemli bir olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Abdioğlu ve diğ. (2016), OECD üyesi ülkelerdeki kurumlar vergisi oranının DYY üzerindeki etkisini sabit etkili panel regresyonu ve GMM tahmin modelini kullanarak incelemektedir. Kurumlar vergisi oranının düşürülmesinin doğrudan yabancı

yatırımlar üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmada, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergi oranlarının düşürülmesinden sonra anlamlı bir biçimde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Vergi oranlarını düşüren ülkelerin, bu düşüşü izleyen süreçte daha yüksek seviyede DYY çektiğini göstermektedir.

Balıkçioğlu ve diğ. (2016), farklı teknoloji seviyelerinde faaliyet gösteren firmalar arasındaki farklılıklara özel olarak odaklanarak, doğrudan yabancı yatırımın Türkiye için ödenen vergiler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 2004-2012 dönemi için Türk imalat firmaları için kapsamlı bir veri seti kullanmışlar ve genelleştirilmiş momentler yöntemi metodolojisini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, yabancı mensubiyetin firmalar tarafından ödenen vergileri artırdığını, yüksek teknolojili firmalar için vergilendirme üzerinde DYY'nin orta veya düşük teknoloji firmalarından daha büyük bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Giray ve diğ. (2016), küresel kriz öncesi (1995-2006) ve küresel kriz sonrası (2007-2014) olmak üzere iki dönemi için bazı AB üye ülkelerinde bağımlı değişken doğrudan yabancı yatırım ile bağımsız değişken kurumlar vergisi oranı arasındaki ilişkiyi incelenmektedir. Ticari açıklık ve gayri safi yurtiçi hâsıla bağımsız değişken olarak Panel Veri Modellerine dâhil edilmektedir. Ekonometrik metodolojiye dayalı olan çalışma sonucu olarak 1995-2006 dönemine ait model tahminlerinde tüm katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunmakta ve tüm ekonomik beklentiler karşılanmaktadır. Çalışmada 2007-2014 dönemi model tahminlerinde sadece kurumlar vergisi katsayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır. 2007-2014 dönemi model tahminlerinde ticarete açıklık ve gayri safi yurtiçi hâsıla bağımsız değişkenlerin katsayıları istatistiksel olarak anlamsız bulunmaktadır.

Akbaş (2017), Türkiye ve seçili altı Avrupa Birliği ülkesinde vergi rekabetinin

2000-2013 yıllarını kapsayan yansımaları panel veri yöntemleri ile analiz edilmiştir. Kurumlar vergisinin DYY girişlerini negatif etkilediğini tespit etmiştir.

Jeza ve diğ. (2016), DYY'nin vergi geliri üzerindeki etkisini 1974-2014 yılları arasında Etiyopya üzerinde analiz etmişlerdir. ARDL Sınır Testi yaklaşımı ile yürütülen çalışmada kısa vadede ve uzun vadede doğrudan yabancı yatırımın toplam vergi geliri üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma Etiyopya'da vergi teşviklerinin sağlanmasını tavsiye etmekle birlikte maliyet ve faydalar açısından teşviklerin değerlendirilmesi gerektiği ortaya koymaktadır.

Bayarve Öztürk (2018), 1995-2014 döneminde 33 OECD ülkesinde doğrudan yabancı yatırım girişleri, ekonomik büyüme ve toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi Westerlund-Durbin-Hausmann (2008) panel eşbütünleşme ve Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testlerini kullanarak analiz etmişlerdir. Doğrudan yabancı yatırım girişleri, ekonomik büyüme ve toplam vergi gelirleri arasında eşbütünleşik bir ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırım girişlerinden toplam vergi gelirlerine doğru tek yönlü ve ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırım girişleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu belirlemişlerdir.

Bayar ve Çelik (2019), 1974'ten 2017'ye kadar olan dönemde, artan ticaret serbestleşmesinin ve doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'deki toplam vergi gelirleri üzerindeki etkilerini araştırmaktadırlar. Analiz sonucunda, ticari liberalleşmenin ve doğrudan yabancı yatırımın uzun vadede vergi gelirleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Gasparėnienė ve diğ. (2019), doğrudan yabancı yatırımın farklı vergi türleri (kişisel gelir vergileri, katma değer vergileri ve kurumlar gelir vergileri) üzerindeki etkilerini 2008-2017 dönemi verilerini kullanarak Litvanya için incelemişler ve doğrudan

yabancı yatırımın toplam vergi geliri üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu, ancak farklı vergi türleri üzerindeki etkisinin farklı olduğunu bulmuşlardır. Sonuçlar, katma değer vergisi gelirleri üzerinde en büyük etkiyi göstermiştir. Böylece çalışma, doğrudan yabancı yatırımın vergi gelirlerine olumlu katkısı olduğu sonucuna varmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım girişlerinin, dolaylı olarak rekabet gücünü ve vergi gelirlerini artırarak finans sektörünün gelişmesine de katkıda bulunabileceğini ifade etmişlerdir.

Paun (2019), 2005'ten 2015'e kadar seçilmiş 11 Avrupa Birliği'ne üye ülkede panel veri seti kullanılarak vergilendirmenin GSYH ve DYY üzerindeki etkisini değerlendirmektedir. Bunun yanında altyapı, işsizlik, iş yapma maliyeti ve işgücü gibi diğer faktörlerin etkisi de incelenmektedir. Kurumlar vergisi indirimlerinin doğrudan yabancı yatırıma katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İncelenen diğer faktörler olan işsizlik ve altyapının da DYY üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.

Tutgun (2019), doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'deki vergi gelirleri üzerindeki etkisini 1974- 2016 dönem verilerini kullanarak ARDL Sınır Testi yaklaşımı ile analiz etmiş ve hem kısa dönemde hem de uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların vergi gelirlerini pozitif yönde etkilediğini tespit etmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak Türkiye'nin DYY'yi arttırmak için politikalar ortaya koymasının vergi gelirlerini arttırabileceği ifade etmiştir.

Gnangnon (2020), 1981-2016 döneminde 129 ülkeden oluşan dengesiz bir panel veri seti ve iki aşamalı sistem genelleştirilmiş moment yaklaşımı yöntemlerini kullanarak, Doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki oynaklığın kurumlar vergisi gelir oynaklığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. DYY oynaklığının daha az gelişmiş ekonomilerde kurumlar vergisi gelirinin oynaklığını artırdığını, ancak nispeten gelişmiş

lkelerde azalttığını belirlemiştir. DYY girişlerinin pozitif kurumlar vergisi gelir oynaklığı etkisi, vergi cenneti olmayan ülkelerde vergi cenneti ülkelere göre çok daha yüksektir. Ek olarak, DYY oynaklığı, ülkeler doğal kaynaklara daha fazla bağımlı olduklarından, kurumlar vergisi geliri oynaklığı üzerinde daha yüksek bir pozitif etki oluşturmaktadır. Son olarak, DYY oynaklığının kurumlar vergisi geliri oynaklığı üzerindeki olumlu etkisi, daha yüksek DYY oynaklığı ile daha da güçlendirilebilir şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Kaya ve Ezanoğlu (2020), 36 OECD lkesi ile Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ve Dinamik Panel Veri yöntemi ile vergili ve vergisiz iki model kurularak yapılan analiz sonucuna göre kurumlar vergisi oranlarının artmasının DYY girişlerini azalttđđı tespit edilmektedir.

Nalyanya ve diğ. (2020), doğrudan yabancı yatırımların vergi geliri performansı üzerindeki etkisini Kenya'nın 2009-2018 dönemi verilerini kullanarak analiz etmişler ve doğrudan yabancı yatırımın vergi geliri performansı ile istatistiksel olarak anlamlı bir pozitif ilişki sergilediğini, bu nedenle, doğrudan yabancı yatırımın vergi geliri performansı için istatistiksel bir önemi olmadđđını belirten sıfır hipotezinin reddedildiğini ifade etmişlerdir.

Pratomo (2020), gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımın vergi gelirleri üzerindeki etkisini 2000-2016 dönemi verilerini kullanarak analiz etmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde DYY'nin toplam vergi geliri, kurumlar vergisi geliri, bireysel vergi geliri ve KDV geliri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu, ancak emlak vergisi geliri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadđđını tespit etmiştir. Ancak, DYY'nin vergi geliri üzerindeki gerçek etkisi nispeten küçüktür.

Sağdıç ve diğ. (2020), vergi gelirleri ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi kırılgan beşli ülke grubu için 1980-2018 dönem verilerini kullanarak panel

eşbütünleşme ve panel nedensellik analizleri ile araştırmışlar ve panel eşbütünleşme testi ile değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını; panel VECM nedensellik analizi ile ise, uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlarından vergi gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Binha (2021), 1980'den 2015'e kadar uzanan yıllık zaman serisi verilerini kullanarak Zimbabwe'de DYY'nin vergi geliri büyümesi üzerindeki etkisini Sıradan En Küçük Kareler Yöntemi ile ampirik olarak araştırmıştır. Çalışmada, DYY girişlerinin Zimbabwe'deki vergi geliri artışını artırıp artırmadığını veya boğduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. DYY'nin olumlu mali etkisi olduğunu tespit etmiş olup, bunun talep oluşturma etkisi ve Zimbabwe hükümeti için vergi geliri oluşturulmasını genişletmiş olabilecek DYY kaynaklı teknolojik yayılmalar ile açıklanabileceğini ifade etmiştir. DYY'nin Zimbabwe'deki olumlu mali etkisi göz önüne alındığında, hükümete DYY'yi cezbeden dostane bir iş ortamı oluşturmalarını tavsiye etmiştir. Ayrıca Zimbabwe'de dış yardım ve kişi başına düşen GSYH büyümesinin olumsuz mali etkiler oluşturduğunu da tespit etmiş olup dış yardımın olumsuz mali etkisini, hükümetin bir bağımlılık sendromu geliştirmiş olabileceğini ve gelir seferberliğini olumsuz yönde etkilemiş olabileceğini düşündürmektedir şeklinde açıklamıştır.

Kaya ve Barut (2021), Türkiye’de finansal ve ekonomik faktörler ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi 1965-2018 dönemi verilerini kullanarak FMOLS yöntemi ile araştırmışlardır. Ekonomik büyüme, finansal gelişme, finansal yayılma, doğrudan yabancı yatırımlar ve sanayi üretimi ile vergi gelirleri arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğunu; buna karşın, vergi gelirlerinin cari işlemler dengesinden negatif olarak etkilendiğini, vergi gelirlerinin ticari dışa açıklıktan ise istatistiksel olarak pozitif ancak istatistiki olarak anlamsız etkilendiğini tespit etmişlerdir.

Odinsi (2021), doğrudan yabancı yatırım girişlerinin vergi geliri performansı üzerindeki etkilerini 1987-2019 dönemlerini kapsayan zaman serisi verilerini kullanarak Nijerya için VECM yöntemiyle araştırmıştır. Reel gayri safi yurtiçi hâsılanın kısa vadede vergi gelir performansı ile pozitif ve anlamlı bir ilişki gösterdiğini, doğrudan yabancı yatırım ve reel gayri safi yurtiçi hâsılanın ise uzun vadede vergi gelir performansı üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle, hükümetin daha fazla doğrudan yabancı yatırım girişini çekecek elverişli bir ortam oluşturması, daha fazla vergi teşviki verme konusunda dikkatli olması, sürdürülebilir altyapının sağlanması, yolsuzluk ve terörle mücadeleye önem verilmesinin doğrudan yabancı yatırım girişini teşvik edeceğini ve böylece Nijerya'da daha yüksek vergi geliri elde edilebileceğini ifade etmiştir.

Siregar ve Patunru (2021), 1999'dan 2018'e kadar Endonezya'ya en çok yatırım yapan yirmi iki 22 ülkenin panel veri setini kullanarak vergi teşviklerinin Endonezya'daki doğrudan yabancı yatırım (DYY) üzerindeki etkisini incelemektedir. Çekim modelinin kullanıldığı çalışmada ana bulgu, vergi teşvikleri arttıkça doğrudan yabancı yatırım akışının önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Bunun yanında kurumlar vergisi oranı azaldıkça doğrudan yabancı yatırım akışının artacağını göstermektedir.

III. 2. Ekonometrik Analiz

Doğrudan yabancı yatırım girişleri, ekonomik büyümeyi teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Daha da önemlisi, doğrudan yabancı yatırım girişleri, teknoloji transferini, yerli firmaların verimliliğini ve finansal sermaye ihtiyaçlarını artırmakta, böylece iş fırsatları oluşturmakta ve dolayısıyla ekonomik büyümeye yol açmaktadır (Bitar ve diğ., 2020: 41).

DYY girişleri ekonomik büyüme için önemli bir faktör olduğu gibi vergi gelirleri de hükümetlerin yeterli kamu hizmetleri sunması için olmazsa olmaz kamu

gelirlerinin temelini oluşturmakta olup çalışmanın bu kısmında küreselleşmenin ve diğer kontrol değişkenlerin DYY girişleri üzerindeki etkisi ve DYY girişlerinin de vergi gelirleri üzerindeki etkisi bazı kontrol değişkenlerle birlikte panel veri analiz yöntemi kullanılarak iki ayrı model ile incelenmiştir.

III. 2. 1. Küreselleşmenin DYY Girişleri Üzerindeki Etkisi

Doğrudan yabancı yatırım girişlerini etkileyen birçok faktör olup bunlardan bir tanesi de küreselleşmedir. Küreselleşmenin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel birçok kökeni bulunmaktadır. Ancak kaygıların çoğu, ulusal ekonomilerin ticaret, doğrudan yabancı yatırım, kısa vadeli sermaye akımları, genel olarak işçi ve insanlığın uluslararası akışları ve teknoloji akışları yoluyla uluslararası ekonomiye entegrasyonu olarak ifade edilen ekonomik küreselleşme ve bunun sonuçlarıyla ilgili olduğundan (Bhagwati, 2004) çalışmada ekonomik küreselleşme tercih edilmiştir.

III. 2. 1. 1. Veri Seti ve Model

Çalışmanın kapsamı belirlenirken E7 ülkeleri (Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika, Rusya ve Türkiye) ve bu ülkelere ait 2008-2018 yılları arası veriler kullanılmıştır. E7 ülkelerinde küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisinin incelenmesi için kullanılan verilere, bütün ülkeler için 2008 yılından itibaren yıllar itibarıyla ulaşıldığı için başlangıç yılı olarak 2008, verilerin en son ulaşıldığı yılda 2018 olduğu için bu yıllar arası tercih edilmiştir. Çalışmadaki modelde (küreselleşmenin DYY net girişleri üzerindeki etkisi) bağımlı değişken olarak DYY net girişleri, bağımsız değişken olarak ekonomik küreselleşme, kontrol değişkenler olarak ise ticari açıklık oranı ve siyasi istikrarsızlık/veya terörizm de dâhil olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığına ilişkin algılar kullanılmıştır. DYY net girişleri ve ticari açıklık verileri World Bank (<https://data.worldbank.org/>) web sayfasından, siyasi istikrarsızlık/veya terörizm de dahil

olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığına ilişkin algılar Kaufmann ve diğ. (1999)'ın kurumsal göstergelerini dikkate alarak hesaplama yapan The Worldwide Governance Indicators (www.govindicators.org) web sayfasından, ekonomik küreselleşme verileri ise KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/>) web sayfasından elde edilmiştir.

Modelde kullanılan değişkenlerden;

Doğrudan Yabancı Yatırım (FDI); Yatırımcının ekonomisi dışında bir ekonomide faaliyet gösteren bir işletmede kalıcı bir yönetim payı (oy hisselerinin yüzde 10'u veya daha fazlası) elde etmek için yapılan net yatırım girişleridir. Ödemeler dengesinde gösterildiği gibi öz sermaye, kazançların yeniden yatırımı, diğer uzun vadeli sermaye ve kısa vadeli sermayenin toplamıdır. Bu seri, raporlama ekonomisine yabancı yatırımcılardan gelen net girişleri gösterir (Doğrudan yabancı yatırım net girişler/GSYH).

Ekonomik Küreselleşme (KOFECO); Ülke ekonomisinin dünya ekonomileriyle entegrasyonu ve tek bir pazarda bütünleşmesi anlamına gelmekte olup her birinin yüzde 50'lik bir ağırlığı olan ticari küreselleşme ve finansal küreselleşmeden oluşmaktadır.

Ticari Açıklık (TO); ticari serbestleşmenin en yaygın kullanılan göstergesi olup mal ve hizmetlerin ihracat ve ithalat toplamının gayri safi yurtiçi hâsıla içindeki payı olarak ölçülmektedir (Ticaret/GSYH). Ticaret hacminin yüksek olması ülkelerin işgücü becerilerinde, teknoloji ve üretimde iyi olduklarını göstermektedir ve bu ülkelerin ithalata kıyasla daha fazla ihracat yaptığını haklı çıkarmakta olup bir ülkede daha fazla ticaretin o ülkeye daha fazla DYY çektiğine inanılmaktadır (Afzali, 2019).

Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terörizmin Yokluğu (PV); hükümetin istikrarsız hale getirilme veya anayasaya aykırı veya siyasi güdümlü şiddet ve terörizm dâhil şiddet içeren yollarla devrilme olasılığına ilişkin algıları ölçmek için kullanılmaktadır. Bu endeks, uluslararası kuruluşlardan, düşünce kuruluşundan, sivil toplum kuruluşlarından, özel sektör

firmalarından ve bir dizi anket enstitüsünden toplanmakta olup -2.5 ile +2.5 arasında değerler almaktadır (Kaufmann ve diğ., 2010: 3).PV'nin değeri büyüdükçe, politik istikrarın arttığı, şiddet ve terör olaylarının ise azaldığı; PV'nin değeri küçüldükçe, politik istikrar seviyesinin azaldığı, daha sık şiddet olaylarının yanı sıra terör saldırılarının da arttığı anlaşılmaktadır (Sarıtış ve Akar, 2021: 240). Siyasi ortamın algısının yatırım kararını etkilemesi muhtemel olup siyasi iklimin algılanması, yatırımcılar tarafından yatırım kararı vermede önemli bir faktör olarak görülmektedir. Buna göre PV'nin değerinin azalması yatırımlar için olumsuz durumu PV'nin değerinin artması ise yatırım için uygun durumu göstermektedir (Pratomo, 2020: 90).

Model 1'de kullanılan değişkenlere ilişkin açıklamalar Tablo 9'da belirtilmiştir.

Tablo 9: Model 1'de Kullanılan Değişkenlere Ait Bilgiler

Değişkenler	Açıklaması	Birimi	Kaynağı
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım	Oran	World Bank
KOFEKO	Ekonomik Küreselleşme	Endeks	KOF Swiss Economic Institute
TO	Ticari Açıklık	Oran	World Bank
PV	Siyasi istikrarsızlık/veya terörizm de dâhil olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığına ilişkin algılar	Endeks	The Worldwide Governance Indicators

Çalışmada ekonomik küreselleşmenin doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için model (1) Stata 15.0 programı kullanılarak tahmin edilmiştir.

$$(FDI)_{it} = \beta_0 + \beta_1 \cdot KOFEKO_{it} + \beta_2 \cdot TO_{it} + \beta_3 \cdot PV_{it} + u_{it} \dots \dots \dots (1)$$

Yukarıda modelde yer alan i ; çalışmanın yatay kesit birimlerini (ülkeleri), t ise zamanı göstermekte olup verilere ilişkin özet istatistikler Tablo 10'da belirtilmiştir.

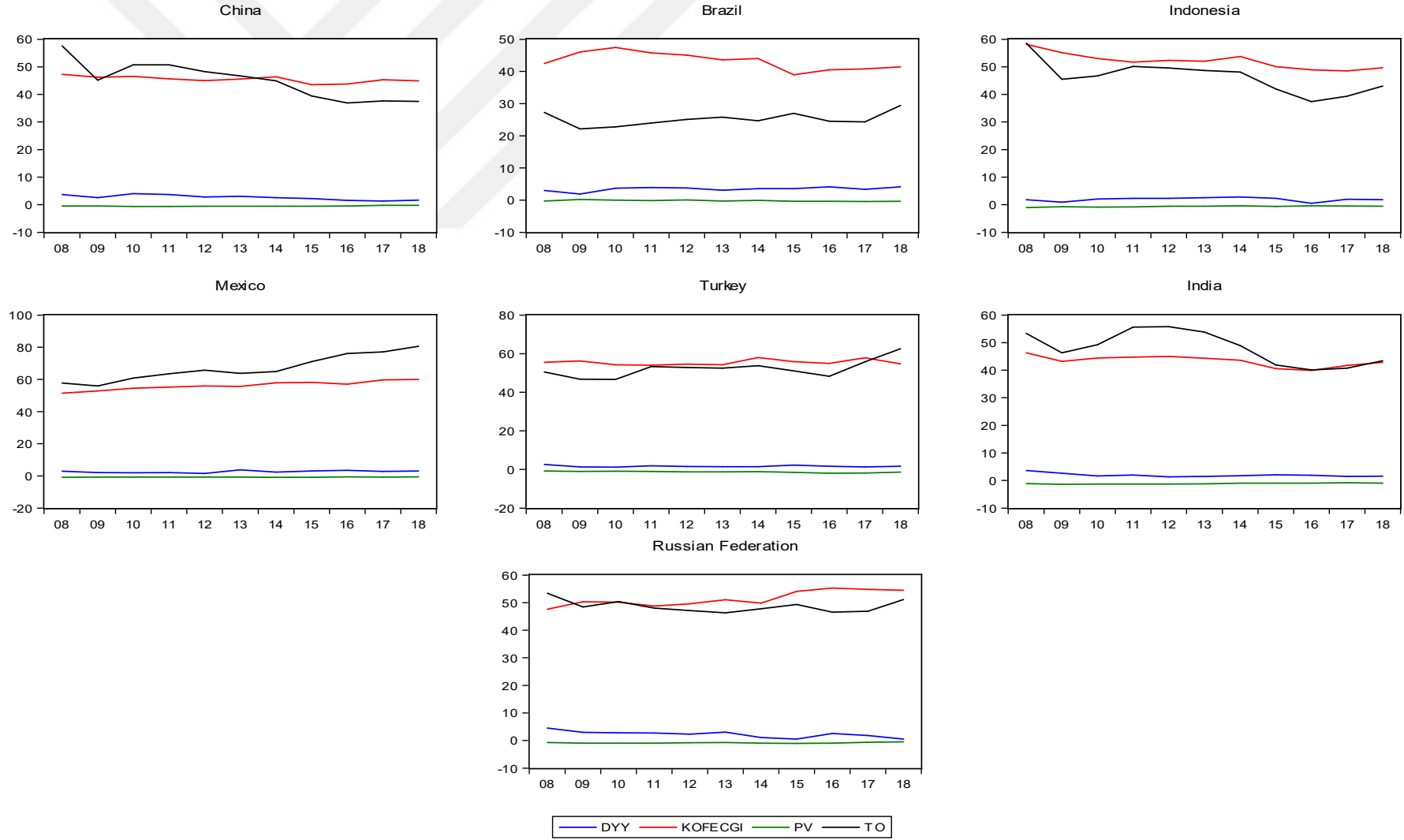
Tablo 10: Model 1’de Kullanılan Değişkenlere Ait Özet İstatistikler

	FDI	KOFECO	PV	TO
Ortalama	2.367804	49.61767	-0.747643	47.49943
Medyan	2.290796	49.65617	-0.726463	48.26752
Maksimum	4.502699	59.99675	0.166292	80.56330
Minimum	0.487372	38.97497	-2.009063	22.10598
Standart Sapma	0.941267	5.611625	0.396888	12.63146
Çarpıklık	0.206970	-0.003506	-0.404547	-0.002815
Basıklık	2.344566	1.803909	3.729501	3.323261
Jarque-Bera	1.928015	4.590110	3.807661	0.335366
J-B Olasılık	0.381362	0.100756	0.148997	0.845622
Sum	182.3209	3820.560	-57.56854	3657.456
Sum Sq. Dev.	67.33473	2393.266	11.97153	12126.09
Gözlem (N)	77 (7)	77 (7)	77 (7)	77 (7)

Not: Gözlem (N) = Gözlem Sayısı (Yatay kesit birimi)

Tablo 10’da gösterildiği gibi E7 ülkelerine ait 2008-2018 dönemi DYY net girişlerinin ortalaması 2.367804 olarak gerçekleşirken standart sapması 0.941267 olarak tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerden KOFECO’nun ortalaması 49.61767, standart sapması ise 5.611625; PV değişkeninin ortalaması -0.747643, standart sapması 0.396888; TO değişkeninin ortalaması 47.49943, standart sapması ise 12.63146 olarak gerçekleşmiştir.

Model-1’e ait değişkenlerin E7 ülkelerindeki dağılımlarını gösteren grafikler aşağıda verilmiştir

Grafik 14: Model 1’de Yer Alan Değişkenlerin 2008-2018 Yılları Arasındaki Değişimi

III. 2. 1. 2. Yöntem

Seriler arasındaki ilişkiyi tahmin edebilmek için Havuzlanmış En Küçük Kareler, Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Modelinden hangisinin uygun olduğunun belirlenmesi amacıyla F, LM ve Hausmann testleri kullanılmıştır. Değişen varyans sorunu Değiştirilmiş Wald (2001) testi ile otokorelasyon sorunu ise Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson (1982) otokorelasyon testi ile test edilmiştir. Birimler arası korelasyon olup olmadığı Breusch ve Pagan (1980) Lagrange çarpanı testi ile kontrol edilmiştir. Serilerin durağanlığı Levin, Lin ve Chu (LLC), Breitung, Im-Pesaran ve Shin (IPS), Fisher ADF ve Hadri Birim kök testleri ile test edilmiştir. Ayrıca seriler arasındaki ilişki Sabit Etkiler için AR(1) Kalıntılı Doğrusal Regresyon tahmincisi ile tahmin edilmiştir.

III. 2. 1. 3. Model Seçimi

Küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla seriler arasındaki ilişkiyi tahmin edebilmek için hangi modelin uygun olduğunun tespiti yapılmıştır. Havuzlanmış En Küçük Kareler (POL), sabit etkiler (FEM) ve rassal etkiler modelinden (REM) hangisinin uygun olduğunun belirlenmesi amacıyla F, Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı (LM) ve Hausmann testleri kullanılmıştır.

Bu testlerden F testi, klasik en küçük kareler yöntemi ile sabit etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu, LM testi, klasik en küçük kareler yöntemi ile tesadüfi (rassal) etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu ve Hausmann testi de tesadüfi etkiler modeli ile sabit etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu belirlemek için kullanılmakta olup çalışma için hangi modelin seçileceğine ilişkin karar aşağıda belirlenmiştir.

Breusch-Pagan LM Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir.

H_1 : Birimетки vardır. Tesadüfi (rassal) etkilermodeligeçerlidir.

Tablo 11: Breusch-Pagan LM Testi ve Sonucu

<i>Rassal Etkiler Modeli İçin Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı Testi</i>		
<i>Tahmin edilen sonuçlar: $f_{di} [cn, t] = Xb + u [cn] + e [cn, t]$</i>		
	Var	sd = sqrt(Var)
fdi	.8859832	.9412668
e	.4886616	.6990433
u	.1110058	.3331754
Test: Var(u) = 0		
chibar2(01)		2.65
Olasılık Değeri> chibar2		0.0051

Tablo 11'e baktığımızda söz konusu model için yapılan analizin olasılık değeri anlamlı çıkmaktadır. Bu sonuca göre modeli analiz etmek için havuzlanmış (klasik) modelin uygun olmadığına karar verilmiştir. Yani; Havuzlanmış EKK modeli ile tesadüfi etkiler modelinden hangisinin daha uygun olduğunu belirlemek için yapılan LM testinde olasılık değeri $0.0051 < 0.05$ olduğundan, H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir hipotezi reddedilerek rassal etkiler modelinin uygun olduğu hipotez kabul edilmiştir.

F Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir.

H_1 : Birimетки vardır. Sabit etkilermodeligeçerlidir.

Tablo 12: F Testi ve Sonucu

Sabit Etkiler Regresyon Modeli	Gözlem Sayısı= 77
Grup Değişkeni: cn	Grup Sayısı=7
R-sq:	Grup Başı Minimum Gözlem Sayısı= 11
within: 0.2367	Grup Başı Ortalama Gözlem Sayısı= 11
between: 0.0727	Grup Başı Maksimum Gözlem Sayısı= 11
overall: 0.0032	F (3,67) = 6,93
corr(u_i, Xb) = -0.7048	Olasılık Değeri > F = 0,0004
F test tüm u_i=0: F(6, 67) = 6.62	Olasılık Değeri> F = 0,0000

Havuzlanmış EKK modeli ile sabit etkiler modelinden hangisinin daha uygun olduğunu belirlemek için yapılan F testinde olasılık değeri $0.00 < 0.05$ olduğundan, H_0 : *Birimetkiyoktur. Havuzlanmış (klasik) model geçerlidir*, hipotezi reddedilerek sabit etkiler modelinin uygun olduğu hipotez kabul edilmiştir. LM testinde rassal etkiler, F testin de ise sabit etkiler hipotezi geçerli olduğundan iki model arasında tercih yapabilmek için Hausmann testi yapılmıştır.

Hausman Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Bağımsız değişkenler ve hat terimleri ilişkisizdir (Rassal Etkiler).

H_1 : Bağımsız değişkenler ve hat terimleri ilişkilidir (Sabit Etkiler).

Tablo 13: Hausman Testi

Test: H_0 : katsayılar arasındaki fark sistematik değildir $\chi^2(3) = (b-B)'[(V_b - V_B)^{-1}](b-B)$ 24.25 Prob> χ^2 = 0.0000
--

Hausmann testinde ise olasılık değeri $0.00 < 0.05$ olduğundan H_0 : boş hipotezi (H_0 : $[E(\alpha_i / x_i)] = 0$] birim ve zaman etkileri tesadüfidir) reddedilmiş ve sabit etkiler modelinin daha uygun olduğuna karar verilmiştir.

III. 2. 1. 4. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi

Sonuçların güvenilir bir şekilde yorumlanabilmesi için çeşitli teşhis testleri de yapılmıştır. Belirlenecek modellerin oto-korelasyon ve değişen varyans sorunlarını taşıması durumunda regresyon tahminleri gerçek değerleri göstermeyeceğinden oto-korelasyon ve değişen varyans testleri de uygulanmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 14’te belirtilmiştir.

Tablo 14: Oto-Korelasyon ve Değişen Varyans Sonuçları

Testler	Hipotezler	E7 Ülkeleri
Oto- Korelasyon (Bhargava, Franzini ve Narendranathan DW Testi)	H_0 : Oto-korelasyon yoktur H_1 : Oto-korelasyon vardır	1.400
Baltagi-Wu LBI Testi		1.711
F Testi	$F(6,60) = 5.45$	Prob > F = 0.0001
Değişen Varyans (Değiştirilmiş Wald Testi)	$H_0: \sigma_i = \sigma_i^2 \ i = 1, \dots, N$ (birimlere göre değişen varyans sorunu yoktur) $H_1: \sigma_i \neq \sigma_i^2 \ i = 1, \dots, N$ (en az bir birime göre varyans değişir)	9.840 (0.198)

Tablo 14 incelendiğinde sabit etkiler modeli esas alınarak oto-korelasyon ve değişen varyans sorunu test edilmiştir. Değişen varyans, OLS tahmincilerinin yanlılık ve tutarlılık özelliklerini etkilemese de, bunlar artık minimum varyans veya verimli değildir (Gujarati, 2004: 428). Başka bir deyişle, değişen varyanslılığın sonuçları, OLS tahmincilerinin artık “mavi” olmayacağıdır. Bu, standart hataları şişirerek yanlış güven aralıkları ve anlamlılık testi sonuçları sağlar. Değişen varyansa benzer bir diğer önemli kalıntı testi, zaman serisi verileri kendi tarihsel değerlerinden etkilendiğinde ortaya çıkan otokorelasyondur. Literatürde kritik değerler verilmemesine rağmen, değer 2’den küçük ise otokorelasyon sorununun varlığına işaret edilmektedir (Toramanoğlu ve Gümüş, 2018: 9).

Tablodaki sonuçlara göre, sabit etkiler modelleri için otokorelasyonun var olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre H_0 (otokorelasyon yoktur) hipotezi reddedilememektedir. Değişen varyans sorununun olup olmadığının incelenmesi için uygulanan Değiştirilmiş Wald testi sonuçlarına göre olasılık değeri 0.05'ten büyük olduğundan değişen varyans sorununun ise olmadığı gözlenmiştir.

III. 2. 1. 5. Birimler Arası Korelasyon Testi

Son olarak sabit etkiler modellerinde birimler arası korelasyonun varlığını test etmek için Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı testi kullanılmıştır. Küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisi belirlenirken kullanılan değişkenlerin durağanlıklarının uygun testlerle tespit edilebilmesi için yani, serilerde birim kökün varlığının tespitinde kaçınıcı nesil birim kök testinin uygulanacağına karar verebilmek için seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı da analiz edilmiştir. Zira panel birim kök testlerinin varsayımlarına ilişkin iki alternatif durum ortaya çıkmaktadır. İlk nesil panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığının var olmadığı varsayımı altında geliştirilmişken, ikinci nesil birim kök testleri ise yatay kesit bağımlılığının var olduğunu varsaymaktadır. Panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığının dikkate alınması gerektiğini Robertson ve Simons (2000), Anselin (2001), Pesaran (2004) ve Phillips ve Sul (2003) çalışmaları ile ortaya koymuşlardır (Keskin ve Aksoy, 2019: 4) Panel veri analizi yapmadan önce araştırılması gereken en önemli tanılardan biri yatay kesit bağımlılığı olup seriler arasında yatay kesitin varlığı tespit edilirken eğer yatay kesit boyutu (ülkeler) zaman boyutundan fazla ise ($N > T$) Pesaran (2004) Cross-section Dependence (CD) testi, tam tersi durumda ise ($T > N$) Breusch-Pagan (1980) tarafından önerilen Lagrange Multiplier (LM) testi kullanılmakta olup (Breusch-Pagan, 1980; Pesaran, 2004) yatay kesit bağımlılık test sonuçları Tablo

15'de belirtilmiştir. Hata terimlerinin birimlere göre eş zamanlı korelasyonlu olma testi için kurulan hipotezler;

H_0 : Birimler arası korelasyon yoktur.

H_1 : En az iki birim arasında korelasyon vardır şeklindedir.

Tablo 15: Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

Testler	Hipotez				İstatistik	d.f.	Olasılık
e1 e2 e3 e4 e5 e6 e7 e1 e2 e3 e4 e5 e6 e7 1.0000 0.3493 -0.6066 0.0950 -0.5423 -0.1506 -0.3937 1.0000 -0.0630 0.2583 0.0095 0.2465 0.0951 1.0000 -0.4715 0.2938 0.3020 0.7061 1.0000 0.0339 -0.5432 -0.2114 1.0000 0.2636 0.2620 1.0000 0.3345 1.0000 Breusch-Pagan LM test of independence: chi2(21) = 28.608, Pr = 0.1237							
Breusch-Pagan (1980) LM	H_0 = Yatay kesit bağımlılığı yoktur H_1 = Yatay kesit bağımlılığı vardır				28,608	21	0.12
Pesaran (2004) scaled LM					0.976		0.32
Pesaran (2004) CD					0.337		0.73
Gözlem Sayısı (77)	T (11)				N (7)		

Panel veri setinde zaman boyutu 11, birim sayısı ise 7'dir. Zaman boyutu birim sayısından büyük olduğunda $T > N$ ($11 > 7$) Breush-Pagan LM testi daha tutarlı sonuçlar verdiği için bu model tercih edilmiştir. Ancak yatay kesit bağımlılığının var olup olmadığını belirleyen diğer testlere de yer verilmiştir. Tablo 'daki sonuçlara göre sıfır hipotezi olarak kabul edilen (H_0 : kalıntılar arasında herhangi bir bağımlılık –korelasyon yoktur) hipotezi, olasılık değerleri 0.05'den büyük olduğu için kabul edilmiş olup ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı bütün testler için belirlenmiştir. Ayrıca

çalışmanın ilerleyen aşamalarında yatay kesit bağımlılığı var olmadığından birinci nesil panel birim kök testinin uygulanmasına karar verilmiştir.

III. 2. 1. 6. Birim Kök Testi

Regresyondan önce, entegrasyon sırasını belirlemek için her bir değişken üzerinde birim kök testleri yapılır. Değişkenler farksız, yani düzeylerde durağan iseler, sıfır mertebeden tümleşik oldukları söylenir. Düzeylerde durağan değillerse, farklarının alınması gerekir. İlk farkları alındıktan sonra durağanlık sağlanıyorsa, değişkenler birinci dereceden entegre edilir. Genel olarak, bir değişken, k zamanlarının farkını aldıktan sonra durağan hale gelirse, k mertebesinde entegre edilir (Binha, 2021: 26). Verilerdeki herhangi bir eğilimi belirlemek amacıyla, sahte regresyonlardan kaçınmak için durağanlık hayati önem taşır. Anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen genellikle çok yüksek bir R^2 (0.9'dan fazla) elde edilen zaman serisi regresyonlarında sahte regresyonlar ortaya çıkarabilir (Gujarati, 2004:792). En yaygın birim kök testleri, Artırılmış Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) testleri olup bu testler ve diğer birim kök testlerinin sonuçları Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16: Birim Kök Testi Sonuçları

Testler	Levin, Lin & Chu Birim Kök Testi		Im, Pesaran & Shin Birim Kök Testi		Breitung Birim Kök Testi	
Seriler	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
FDI	-5.805	0.000***	-2.925	0.001***	-2.396	0.008***
KOFECO	-3.713	0.000***	-1.762	0.039**	-1.473	0.070*
PV	-1.447	0.074*	-2.883	0.002***	-1.487	0.068*
TO	-1.305	0.096*	-1.647	0.049**	-2.185	0.014**
Testler	Hadri Birim Kök Testi			Fisher - ADF Birim Kök Testi		
Seriler	Hadri-Z test istatistik değeri	Hetero Z-stat istatistik değeri	Olasılık değeri	ADF Fisher Chi-square istatistik değeri	ADF - Choi Z-stat istatistik değeri	Olasılık değeri
FDI	6.109	13.684	0.000***	38.622	-3.796	0.00/0.00***
KOFECO	4.065	11.724	0.000***	27.456	-2.687	0.01**/0.00***
PV	6.634	7.825	0.000***	35.909	-2.843	0.00/0.00***
TO	8.581	16.244	0.000***	28.867	-2.700	0.01**/0.00***

Not: *** %1, ** %5 ve * %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Serilerin hangi dereceden durağan oldukları birim kök testleri yardımıyla belirlenebilmektedir (Tatoğlu, 2017:68). Değişkenlerin durağanlığı Levin, Lin ve Chu (LLC), Breitung, Im-Pesaran ve Shin (IPS), Fisher ADF ve Hadri panel birim kök testleri ile sınanmıştır Tablo 16’da yer alan birim kök testi sonuçlarına bakıldığında FDI değişkeni “birimler birim kök içermektedir” temel hipotezi bütün birim kök testlerinde %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmekte ve serilerin düzeyde durağan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. KOFECO değişkeni LLC, Hadri ve Fisher-ADF (Choi Z-stat istatistik değeri dikkate alındığında) testlerinde %1, IPS testinde %5, Breitung testinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. PV değişkeni IPS, Hadri ve Fisher-ADF testlerinde %1, LLC ve Breitung testlerinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. TO değişkeni ise Hadri ve Fisher-ADF (Choi Z-stat istatistik değeri dikkate alındığında) testlerinde %1, IPS ve Breitung testlerinde %5, LLC testinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. Bütün değişkenler düzeyde durağan olduğu için $I(0)$ olarak kabul edilmişlerdir.

III. 2. 1. 7. Sabit Etkiler Modeli Analiz Sonuçları

Otokorelasyon sorunu göz önünde bulundurularak seriler arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmek üzere Sabit Etkiler için AR(1) Kalıntılı Doğrusal Regresyon tahmincisi tercih edilmiştir.

Tablo 17: 2008- 2018 Yılları Arasında E7 Ülkeleri İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: FDI	Katsayı	Std. hata	P> t
KOFECO	0.602	.0514566	0.012**
TO	0.059	.0213793	0.008***
PV	0.530	.4719992	0.026**
Constant	2.061	1.68136	0.225
F testi tüm $u_i=0$: $F(6,60) = 5.45$		Prob > F = 0.0001	

Not: *** %1 ve ** %5 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Küreselleşme altındaki dünya, ulusal ekonomilerin daha entegre ve birbirine bağlı hale geldiği tek bir pazara doğru ilerlemekte olup ekonomik küreselleşme ve ardından tek dünya ekonomik pazarının büyümesi, uluslararası ve yerel ticari faaliyetlerin üstlenilme ve organize edilme şeklini de etkilemiştir. Küreselleşme sadece ülkeler arasındaki yatırım akışını artırmakla kalmamış, aynı zamanda çok uluslu şirketlerin amaçlarına ulaşma yollarının yeniden yapılandırılmasına da yol açmıştır (Custorella, 2017). Nitekim bu çalışmada KOFECO değişkeninde meydana gelen %1’lik bir değişimin, bağımlı değişken olan FDI üzerinde 0.6’lık olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Tabasam (2014), ticari açıklığın uluslararası ticaret vergileri üzerindeki etkisi aracılığıyla esas olarak vergi geliriyle bağlantılı olduğunu belirtmekte olup çalışmada TO değişkeninde meydana gelen %1’lik bir değişimin, bağımlı değişken olan FDI üzerinde 0.059’luk olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Daha yüksek ticaret açıklığının doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu Zaman ve diğ. (2018), Liargovas ve Skandalis (2012), Güriş ve Gözgör (2015), Tahmad ve Adow (2018), Mohammed ve Hayewa (2020) ve Tesega (2021) çalışmalarında tespit etmişlerdir.

PV değişkeninde meydana gelen bir birimlik değişim ise, bağımlı değişken olan FDI üzerinde 0.530’luk olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir. Nitekim siyasi istikrar, hükümetlerin iç toplumlara ulaşma ve DYY bağlamında yardımcı olmak için dinamik kaynakları açığa çıkarma kapasitesine atıfta bulunur. Yüksek düzeyde siyasi istikrar, hükümetin fiziksel altyapı, siyasi kurumlar sağlama ve uygun ve karlı bir yatırım ortamını teyit etmek için insan sermayesini çağırma konusunda yetkin olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, siyasi istikrar, uluslararası yatırımcıları serbestçe hareket eden sermayelerle ve adil yatırım getirileri elde eden uygun yatırımlara davet etme sinyali vermektedir (Afzali,

2019: 280).Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile siyasi istikrar arasındaki ilişki 2002 öncesi ve sonrası dönem için araştırıldığında DYSY ile politik istikrar arasında 2002 öncesi dönemin aksine 2002 dönemin sonrasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, ülkedeki DYSY artışlarının sağlanan yönetim istikrarına paralel olarak gelişim gösterdiği belirtilmiştir (Açoğlu, 2020). Aralarında Türkiye’nin de yer aldığı Yükselen Piyasa Ekonomileri olarak adlandırılan 26 ülkeye ait 1996 - 2015 yılları arası esas alınarak panel veri yöntemiyle siyasi istikrar ve DYY arasındaki ilişki analiz edilmiş ve uzun dönemde siyasi istikrarın artmasının DYS yatırımlarının GSYH’ ya oranını artırmakta olduğu tespit edilmiştir (Yıldız, 2017).

III. 2. 2. DYY Girişlerinin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), her ulusun büyümesine ve sürdürülebilir kalkınmasına üstel katkıları nedeniyle, günümüz küreselleşme dürtüsünün en belirgin özelliklerinden biri ve ulusların ekonomik yenilenmesinde öne çıkan bir strateji haline gelmiştir (Odinsi, 2021: 55). Nitekim DYY, dış ticaretin, teknoloji transferinin ve yeni işlerin teşvik edilmesi, yerel ülkenin sermayesinin arttırılması, yeni teknolojilerinve teknik deneyimlerin tanıtılması, ihracatın teşvik edilmesi vb. yönlerle ülkenin ekonomik kalkınması için kilit faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir.Doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ülkenin genel refahı ve vergi geliri üzerindeki etkisine odaklanan teorik modeller (neo-klasik ticaret teorisi dahil), doğrudan yabancı yatırımın, özellikle artan vergi geliri yoluyla ulusal refahı artırabileceğini de göstermiştir (Gasparéniené ve diğ., 2019). DYY girişleri, yeni firmaların girişiyle veya yabancı yatırımcılardan gelen yeni yatırımların artmasıyla kurumlar vergisi tabanının genişletilmesi yoluyla vergi geliri tahsilatını da teşvik edebilmektedir. Genel olarak ekonomik büyüme ve gelir düzeyi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülen DYY, sermaye yatırımı için önemli bir

finansman kaynağını temsil edebilir. Ayrıca, yerli sermaye stokunu artırmak için DYY, istihdam fırsatına, yeni teknolojiye, verimli yönetim uygulamalarına yol açar. Aynı zamanda, üretkenlik artışını artırır, sermaye akışlarının kırılğanlığını azaltır ve geriye ve ileriye bağlantılar yoluyla yerel firmaların gelişimini artırır (Camara, 2019). Ancak pek çok gelişmekte olan ülke, ekonomik büyümeyi hızlandırmak amacıyla yurtiçi tasarruflar ve yatırımlar arasındaki boşluğu doldurmak üzere mali politikalar (vergi indirimleri, vergi tatili, vergi erteleme, gelir transferinde yasal imtiyazlar, ücretsiz arazi tahsis ve işgücü maliyetlerine destek vb.) yoluyla DYY girişlerini çekmeye çalıştığından, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin vergiler üzerindeki etkisi olumsuz da olabilmektedir. Bu anlamda, DYY girişlerinin toplam vergiler üzerindeki net etkisi belirsizliğini korumuş olup DYY girişlerinin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin negatif veya pozitif olma ihtimali bulunmaktadır.

III. 2. 2. 1. Veri Seti ve Model

Çalışmada kullanılan modelde bağımlı değişken olarak Vergi Gelirleri, bağımsız değişken olarak DYY net girişleri, kontrol değişkenler olarak ise Genel Küreselleşme Endeksi, Kişi Başına Milli Hâsıla ve İstihdam verileri kullanılmıştır. Küreselleşme endeksi hariç diğer veriler World Bank (<https://data.worldbank.org/>) web sayfasından, küreselleşme endeksi ise KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/>) web sayfasından elde edilmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY), bu analiz kısmında ele alınan temel dışsal değişkendir. DYY, analiz amacıyla GSYH'nın yüzdesi olarak ifade edilir. DYY'nin vergi geliri üzerindeki etkisi teorik olarak belirsizdir - rekabet etkisi, teknolojik yayılmalar ve talep yaratma etkisi yoluyla vergi gelirini etkiler. Ampirik çalışmalar DYY'nin mali etkisi hakkında karışık kanıtlar üretmiştir. Bazı araştırmalar, DYY-Vergi geliri ilişkisini olumlu

bulurken, diğerleri olumsuz bir ilişki belgelemiştir. Bu nedenle, çalışmada doğrudan yabancı yatırım için negatif veya pozitif bir katsayı beklenmektedir.

Kişi Başına Milli Hâsıla; Bu, bir ulusun gelişmişlik düzeyini gösteren geleneksel bir kontrol değişkeni olarak kabul edilen kişi başına düşen gelirin büyüme oranıdır. Vatandaşlar daha yüksek gelir vergisi dilimlerine geçtikçe, kişi başına gelirdeki artışın hükümet için doğrudan vergileri artırması beklenirken, ampirik olarak, bazı çalışmalar kişi başına düşen gelir arttığında vergi gelirinin düştüğünü de bulmuştur. Dolayısıyla, bu değişken için pozitif veya negatif bir işaret beklenmektedir.

İstihdam; bir ülkenin nüfusunun istihdam edilen oranıdır. İstihdam, referans döneminde işte olsun ya da olmasın, geçici olarak bir işten ayrılma nedeniyle işte olsun ya da olmasın, mal üretmek veya ücret veya kâr amacıyla hizmet sağlamak için herhangi bir faaliyette bulunan çalışma yaşındaki kişiler olarak tanımlanır. 15 yaş ve üstü genellikle çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilir.

Vergi geliri; kamu amaçları için merkezi hükümete yapılan zorunlu transferleri ifade eder. Para cezaları, cezalar ve çoğu sosyal güvenlik primi gibi bazı zorunlu transferler hariç tutulmuştur. Hatalı tahsil edilen vergi gelirlerinin iadeleri ve düzeltmeleri ise negatif gelir olarak kabul edilir.

Genel Küreselleşme Endeksi; ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme eşit ağırlıklar kullanılarak genel küreselleşme endeksi belirlenir. Genel Küreselleşme Endeksi, fiili ve hukuki küreselleşme endeksinin ortalaması olarak hesaplanır. Genel küreselleşme endeksi, dünyadaki hemen hemen her ülke için ekonomik, sosyal ve politik boyut boyunca küreselleşmeyi 1 (en az) ila 100 (en küreselleşmiş) arasında ölçen bir bileşik endekstir.

Model 2 için kullanılan değişkenlere ilişkin açıklamalar Tablo 18'de belirtilmiştir.

Tablo 18: Model 2’de Kullanılan Değişkenlere Ait Bilgiler

Değişkenler	Açıklaması	Birimi	Kaynağı
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım	Oran	World Bank
KOF	Genel Küreselleşme	Endeks	KOF Swiss Economic Institute
TR	Vergi Hasılatı	Oran	World Bank
GDPP	Kişi Başına Milli Hâsıla	Oran	World Bank
EMP	İstihdam	Oran	World Bank

Çalışmada doğrudan yabancı yatırım girişlerinin vergi gelirleri üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için Model (2) Stata 15.0 programı kullanılarak tahmin edilmiştir.

$$(TR)_{it} = \beta_0 + \beta_1.FDI_{it} + \beta_2.KOF_{it} + \beta_3.GDPP_{it} + \beta_4.EMP_{it} + u_{it}.....(2)$$

Yukarıda modelde yer alan i ; çalışmanın yatay kesit birimlerini (ülkeleri), t ise zamanı göstermekte olup verilere ilişkin özet istatistikler Tablo 19’da belirtilmiştir.

Tablo 19: Model 2’de Kullanılan Değişkenlere Ait Özet İstatistikler

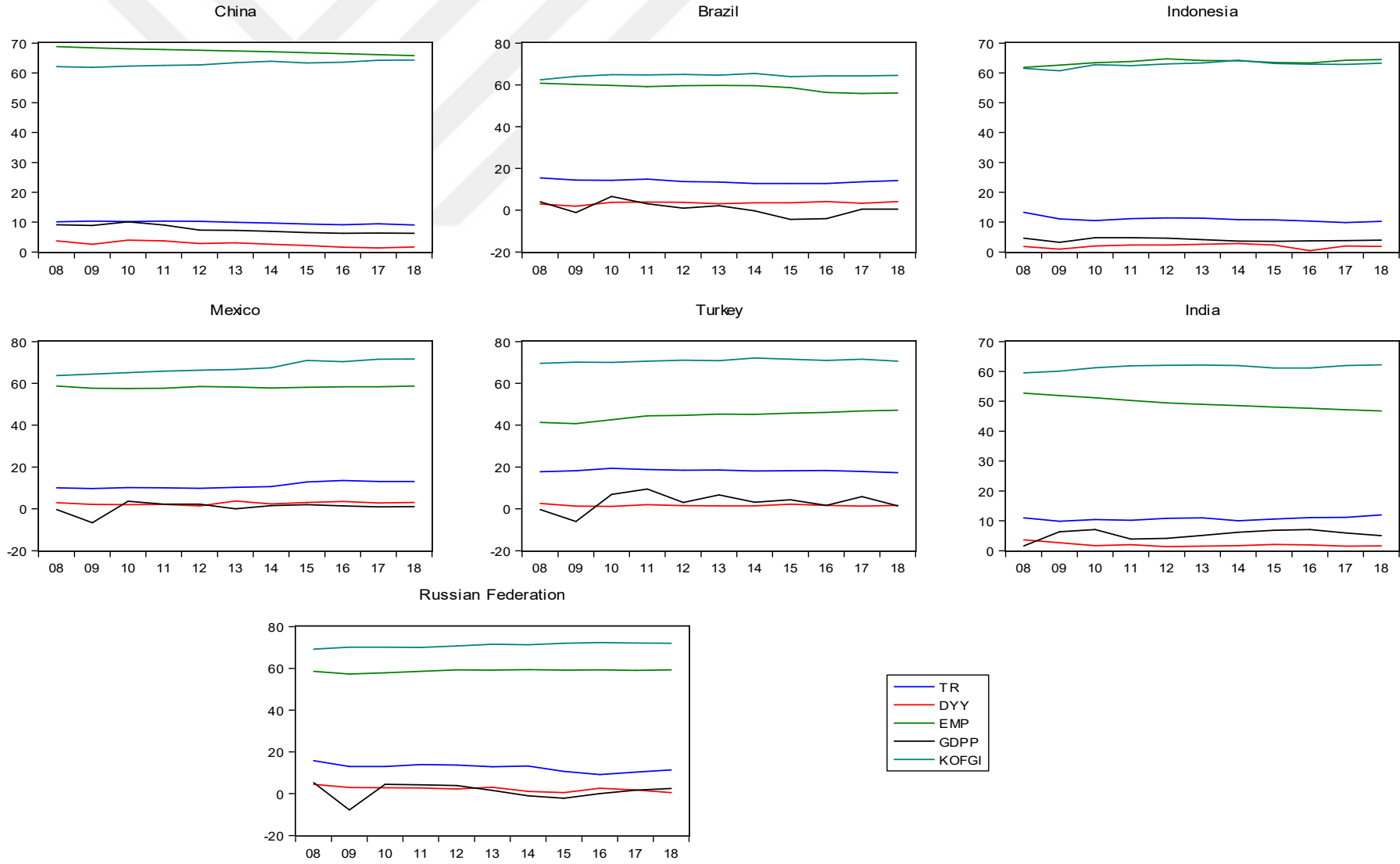
	TR	FDI	EMP	GDPP	KOF
Ortalama	12.46412	2.367804	57.21675	3.281654	65.87063
Medyan	11.17992	2.290796	58.65000	3.842334	64.34425
Maksimum	19.40537	4.502699	68.83000	10.10283	72.38351
Minimum	9.052686	0.487372	40.78000	-7.827749	59.50899
Standart Sapma	2.879509	0.941267	7.445804	3.640121	3.923266
Çarpıklık	0.987060	0.206970	-0.496149	-0.786359	0.390876
Basıklık	2.842205	2.344566	2.273595	3.849564	1.614459
Jarque-Bera	12.58323	1.928015	4.852026	10.25128	8.119843

J-B Olasılık	0.001852	0.381362	0.088389	0.005942	0.017250
Sum	959.7369	182.3209	4405.690	252.6874	5072.039
Sum Sq. Dev.	630.1595	67.33473	4213.440	1007.037	1169.793
Gözlem (N)	77	77	77	77	77

Not: Gözlem (N) = Gözlem Sayısı (Yatay kesit birimi)

Tablo 19’da gösterildiği gibi E7 ülkelerine ait 2008-2018 dönemi vergi hasılatının ortalaması 12.46412, standart sapması ise 2.879509 olarak tespit edilmiştir. DYY net girişlerinin ortalaması 2.367804, standart sapması 0.941267; istihdam verisinin ortalaması 57.21675, standart sapması 7.445804; kişi başına düşen milli gelirin ortalaması 3.281654, standart sapması 3.640121; küreselleşme endeksinin ortalaması 65.87063, standart sapması ise 3.923266 olarak tespit edilmiştir.

Model-2’ye ait değişkenlerin E7 ülkelerindeki dağılımlarını gösteren grafikler ise aşağıda verilmiştir.

Grafik 15: Model 2’de Yer Alan Değişkenlerin 2008-2018 Yılları Arasındaki Değişimi

III. 2. 2. 2. Yöntem

Seriler arasındaki ilişkiyi tahmin edebilmek için Havuzlanmış En Küçük Kareler, Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Modelinden hangisinin uygun olduğunun belirlenmesi amacıyla F, LM ve Hausmann testleri kullanılmıştır. Değişen varyans sorunu Levene (1960, Brown (1974) ve Forsythe (1974) testi ile otokorelasyon sorunu ise Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson (1982) otokorelasyon testi ile test edilmiştir. Birimler arası korelasyon olup olmadığı Breusch ve Pagan (1980) Lagrange çarpanı testi ile kontrol edilmiştir. Serilerin durağanlığı Levin, Lin ve Chu (LLC), Im-Pesaran ve Shin (IPS), Fisher ADF, Fisher PP ve Hadri Birim kök testleri ile test edilmiştir. Ayrıca değişen varyans ve otokorelasyon sorunları olup birimler arası korelasyon olmadığı için seriler arasındaki ilişki Arellano (1987), Froot (1989) ve Rogers (1993) tahmincisi ile tahmin edilmiştir.

III. 2. 2. 3. Model Seçimi

DYY'nin vergi gelirleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla seriler arasındaki ilişkiyi tahmin edebilmek için hangi modelin uygun olduğunun tespiti yapılmıştır. Havuzlanmış En Küçük Kareler (POL), Sabit Etkiler (FEM) ve Rassal Etkiler Modelinden (REM) hangisinin uygun olduğunun belirlenmesi amacıyla F, Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı (LM) ve Hausmann testleri kullanılmıştır. Bu testlerden F testi, klasik en küçük kareler yöntemi ile sabit etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu, LM testi, klasik en küçük kareler yöntemi ile tesadüfi (rassal) etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu ve Hausmann testi de tesadüfi etkiler modeli ile sabit etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu belirlemek için kullanılmakta olup çalışma için hangi modelin seçileceğine ilişkin karar aşağıda belirlenmiştir.

Breusch-Pagan LM Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir.

H_1 : Birimетки vardır. Tesadüfi (rassal) etkilermodeligeçerlidir.

Tablo 20: Breusch-Pagan LM Testi ve Sonucu

<i>Rassal Etkiler Modeli İçin Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı Testi</i>		
<i>Tahmin edilen sonuçlar: $tr [cn, t] = Xb + u [cn] + e [cn, t]$</i>		
	Var	sd = sqrt (Var)
tr	8.291572	2.879509
e	.9689331	.984344
u	7.255626	2.693627
Test: Var(u) = 0		
chibar2 (01)		170.17
Olasılık Değeri > chibar2		0.0000

Tabloya baktığımızda söz konusu model için yapılan analizin olasılık değeri anlamlı çıkmaktadır. Bu sonuca göre modeli analiz etmek için havuzlanmış (klasik) modelin uygun olmadığına karar verilmiştir. Yani; Havuzlanmış EKK modeli ile tesadüfi etkiler modelinden hangisinin daha uygun olduğunu belirlemek için yapılan LM testinde olasılık değeri $0.0000 < 0.05$ olduğundan, H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir hipotezi reddedilerek rassal etkiler modelinin uygun olduğu hipotez kabul edilmiştir.

F Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Birimетки yoktur. Havuzlanmış (klasik) modelgeçerlidir.

H_1 : Birimетки vardır. Sabit etkilermodeligeçerlidir.

Tablo 21: F Testi ve Sonucu

Sabit Etkiler Regresyon Modeli	Gözlem Sayısı = 77
Grup Değişkeni: cn	Grup Sayısı = 7
R-sq:	Grup Başı Minimum Gözlem Sayısı = 11
within: 0.2602	Grup Başı Ortalama Gözlem Sayısı = 11
between: 0.6243	Grup Başı Maksimum Gözlem Sayısı = 11
overall: 0.5513	F (4,66) = 5.80
corr (u_i, Xb) = 0.4672	Olasılık Değeri > F = 0,0005
F test tüm u_i = 0: F(6, 66) = 29.94	Olasılık Değeri > F = 0,0000

Havuzlanmış EKK modeli ile sabit etkiler modelinden hangisinin daha uygun olduğunu belirlemek için yapılan F testinde olasılık değeri $0.00 < 0.05$ olduğundan, H_0 : *Birimetkiyoktur. Havuzlanmış (klasik) model geçerlidir*, hipotezi reddedilerek sabit etkiler modelinin uygun olduğu hipotez kabul edilmiştir. LM testinde rassal etkiler, F testinde ise sabit etkiler hipotezi geçerli olduğundan iki model arasında tercih yapabilmek için Hausmann testi yapılmıştır.

Hausman Testi için kurulan hipotezler şu şekildedir;

H_0 : Bağımsız değişkenler ve hat terimleri ilişkisizdir (Rassal Etkiler).

H_1 : Bağımsız değişkenler ve hat terimleri ilişkilidir (Sabit Etkiler).

Tablo 22: Hausman Testi

Test: Ho: katsayılar arasındaki fark sistematik değildir $\chi^2(4) = (b-B)' [(V_b - V_B)^{-1}] (b-B)$ $= 0.90$
Prob > χ^2 = 0.9240

Hausmann testinde ise olasılık değeri $0.92 > 0.05$ olduğundan H_0 : boş hipotezi (H_0 : $[E(\alpha_i / x_i) = 0]$ birim ve zaman etkileri tesadüfidir) kabul edilmiştir. Yani tüm anlamlılık düzeyleri için rassal etkiler modelinin daha uygun olduğuna karar verilmiştir.

III. 2. 2. 4. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi

Sonuçların güvenilir bir şekilde yorumlanabilmesi için çeşitli teşhis testleri de yapılmıştır. Belirlenecek modellerin oto-korelasyon ve değişen varyans sorunlarını taşıması durumunda regresyon tahminleri gerçek değerleri göstermeyeceğinden oto-korelasyon ve değişen varyans testleri de uygulanmıştır. Bu testler tesadüfi etkiler modeli esas alınarak yapılmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 23'te belirtilmiştir.

Tablo 23: Oto-Korelasyon ve Değişen Varyans Sonuçları

Testler		Hipotezler	E7 Ülkeleri
Oto- Korelasyon (Bhargava, Franzini ve Narendranathan DW Testi)		H ₀ : Oto-korelasyon yoktur H ₁ : Oto-korelasyon vardır	0.93150432
Baltagi-Wu LBI Testi			1.2051881
F Testi		F(6,66) = 29.94	Prob > F = 0.0000
Levene, Brown ve Forsythe Değişen Varyans Test Sonuçları			
H ₀ : Değişen varyans sorunu yoktur; H ₁ : Değişen varyans sorunu vardır			
Ülkeler	Ortalama	Standart Sapma	Sayı
Brezilya	.01988689	1.0904521	11
Çin	-.01409583	.36784492	11
Hindistan	-.03077573	.61586335	11
Endonezya	.00278288	.88831189	11
Meksika	-.01414209	.97881452	11
Rusya	-.00146432	1.6370856	11

Türkiye	.03780823	.5320068	11
Toplam	4.924e-09	.91891229	77
Sd	LBF test istatistiği	df	Pr > F
W_0	3.7779512	(6, 70)	0.00257282
W_{50}	2.7016348	(6, 70)	0.0203682
W_{10}	3.6036200	(6, 70)	0.00359194

Tablo 23'te tesadüfi etkiler modeli esas alınarak oto-korelasyon ve değişen varyans sorunu test edilmiştir. Değişen varyans, OLS tahmincilerinin yanlışlık ve tutarlılık özelliklerini etkilemese de, bunlar artık minimum varyans veya verimli değildir (Gujarati, 2004: 428). Başka bir deyişle, değişen varyanslılığın sonuçları, OLS tahmincilerinin artık “mavi” olmayacağıdır. Bu, standart hataları şişirerek yanlış güven aralıkları ve anlamlılık testi sonuçları sağlar. Değişen varyansa benzer bir diğer önemli kalıntı testi, zaman serisi verileri kendi tarihsel değerlerinden etkilendiğinde ortaya çıkan otokorelasyondur. Literatürde kritik değerler verilmemesine rağmen, değer 2'den küçük ise otokorelasyon sorununun varlığına işaret edilmektedir (Toramanoğlu ve Gümüş, 2018: 9).

Tablodaki sonuçlara göre, tesadüfi etkiler modelleri için otokorelasyonun var olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre H_0 (otokorelasyon yoktur) hipotezi reddedilememektedir. Levene, Brown ve Forsythe'nin test istatistikleri (W_0 , W_{50} ve W_{10}) (6, 40) serbestlik dereceli Snedecor F tablosu ile karşılaştırılarak “değişen varyans sorunu yoktur” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmekte ve değişen varyans sorununun olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Tablo 23'de W-istatistiklerin 0.05'ten küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda H_0 hipotezi reddedilmektedir dolayısı ile heteroskedasite vardır.

III. 2. 2. 5. Yatay Kesit Bağımlılık Testi

Seriler arasında yatay kesitin varlığı tespit edilirken eğer yatay kesit boyutu (ülkeler) zaman boyutundan fazla ise ($N > T$) Pesaran (2004) Cross-section Dependence (CD) testi, tam tersi durumda ise ($T > N$) Breusch-Pagan (1980) tarafından önerilen Lagrange Multiplier (LM) testi kullanılmaktadır (Breusch-Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu çalışmada $T > N$ olduğu için Breusch-Pagan LM testi tercih edilmiş ayrıca diğer yatay kesit bağımlılık testlerde yapılmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 24’te belirtilmiştir

Tablo 24: Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

Testler	Hipotez	İstatistik	d.f.	Olasılık
Breusch-Pagan (1980) LM	H_0 = Yatay kesit bağımlılığı yoktur H_1 = Yatay kesit bağımlılığı vardır	26.59312	21	0.1847
Pesaran (2004) scaled LM		0.863036		0.3881
Pesaran (2004) CD		-0.109418		0.9129
Gözlem Sayısı (77)	T (11)	N (7)		

Tablo’daki sonuçlara göre sıfır hipotezi olarak kabul edilen (H_0 : yatay kesit bağımlılığı yoktur) hipotezi, olasılık değerleri 0.05’den büyük olduğu için kabul edilmiş olup ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı bütün testler için belirlenmiştir. Ayrıca çalışmanın ilerleyen aşamalarında yatay kesit bağımlılığı var olmadığından birinci nesil panel birim kök testinin uygulanmasına karar verilmiştir.

III. 2. 2. 6. Birim Kök Testi

Regresyondan önce, entegrasyon sırasını belirlemek için her bir değişken üzerinde birim kök testleri yapılır. Değişkenler farksız, yani düzeylerde durağan iseler, sıfır mertebeden tümleşik oldukları söylenir. Düzeylerde durağan değilse, farklarının alınması gerekir. İlk farkları alındıktan sonra durağanlık sağlanıyorsa, değişkenler birinci

dereceden entegre edilir. Genel olarak, bir değişken, k zamanlarının farkını aldıktan sonra durağan hale gelirse, k mertebesinde entegre edilir (Binha, 2021: 26). Verilerdeki herhangi bir eğilimi belirlemek amacıyla, sahte regresyonlardan kaçınmak için durağanlık hayati önem taşıır. Anlamalı bir ilişki olmamasına rağmen genellikle çok yüksek bir R^2 (0.9'dan fazla) elde edilen zaman serisi regresyonlarında sahte regresyonlar ortaya çıkarabilir Gujarati (2004: 792). En yaygın birim kök testleri, Artırılmış Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) testleri olup bu testler ve diğer birim kök testlerinin sonuçları Tablo 25'de gösterilmiştir.

Tablo 25: Birim Kök Testi Sonuçları

Testler	Levin, Lin & Chu Birim Kök Testi		Im, Pesaran & Shin Birim Kök Testi		Hadri Birim Kök Testi	
Seriler	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Hadri-Z test istatistik değeri	Olasılık Değeri
TR	-3.974	0.000***	-1.386	0.082*	7.356	0.000***
FDI	-5.805	0.000***	-2.925	0.001***	6.109	0.000***
GDPP	-11.713	0.000***	-2.496	0.006***	6.980	0.000***
EMP	-3.365	0.000***	-1.777	0.03**	4.534	0.000***
KOF	-4.489	0.000***	-1.608	0.05**	4.477	0.000***
Testler	Fisher - PP Birim Kök Testi			Fisher - ADF Birim Kök Testi		
Seriler	PP Fisher Chi-square istatistik değeri	PP - Choi Z-stat istatistik değeri	Olasılık değeri	ADF Fisher Chi-square istatistik değeri	ADF - Choi Z-stat istatistik değeri	Olasılık değeri
TR	27.962	-1.939	0.01**/0.02**	26.857	-1.947	0.02**/0.02**
FDI	57.166	-4.961	0.00***/0.00***	38.622	-3.796	0.00***/0.00***
GDPP	21.425	-1.871	0.09*/0.03**	40.500	-3.876	0.00/0.00***
EMP	23.099	-0.870	0.05*/0.19	39.902	-2.203	0.00***/0.01**
KOF	22.655	-1.023	0.06*/0.15	24.835	-1.457	0.03**/0.07*

Not: *** %1, ** %5 ve * %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Serilerin hangi dereceden durağan oldukları birim kök testleri yardımıyla belirlenebilmektedir (Tatoğlu, 2017: 68). Değişkenlerin durağanlığı Levin, Lin ve Chu (LLC), Im-Pesaran ve Shin (IPS), Fisher ADF, Fisher PP ve Hadri panel birim kök testleri ile sınanmıştır. Tablo 25’de yer alan birim kök testi sonuçlarına bakıldığında FDI değişkeni “birimler birim kök içermektedir” temel hipotezi bütün birim kök testlerinde %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmekte ve serilerin düzeyde durağan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. TR değişkeni LLC ve Hadri testlerinde %1, Fisher-ADF ve Fisher-PP testlerinde %5, IPS testinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. GDPP değişkeni Fisher-PP testinde %5, diğer testlerde ise %1 anlamlılık düzeyinde durağandır. EMP değişkeni LLC ve Hadri testlerinde %1, Fisher-ADF ve IPS testlerinde %5, Fisher-PP testinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. KOF değişkeni ise LLC ve Hadri testlerinde %1, Fisher-ADF ve IPS testlerinde %5, Fisher-PP testinde ise %10 anlamlılık düzeyinde durağandır. Bütün değişkenler düzeyde durağan olduğu için $I(0)$ olarak kabul edilmişlerdir.

III. 2. 2. 7. Rassal Etkiler Modeli Analiz Sonuçları

Otokorelasyon ve değişen varyans sorunları göz önünde bulundurularak seriler arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmek üzere Arellano (1987), Froot (1989) ve Rogers (1993) tahmincisi tercih edilmiştir.

Tablo 26: 2008- 2018 Yılları Arasında E7 Ülkeleri İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: TR	Katsayı	Std. hata	$P > z $
FDI	.5000101	.2356531	0.034**
GDPP	.1317732	.0303825	0.000***
EMP	.1791996	.0983712	0.069*
KOF	.1466009	.2159424	0.497
Constant	11.44428	16.38391	0.485
sigma_u = 2.6936268	sigma_e = .984344	Rho = .88219026	
Wald chi2(4) = 76.39		Prob > chi2 = 0.0000	

Not: *** %1 ve ** %5 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Tahmin sonuçlarına göre sadece KOF değişkeni istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Diğer değişkenler istatistiksel olarak anlamlıdır.

Küreselleşme süreci, özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren küresel doğrudan yabancı yatırım akımlarında önemli artışlara yol açmıştır. Doğrudan yabancı yatırım girişleri, ev sahibi ülkede ekonomik büyümeyi, sermaye birikimini, beşeri sermayeyi, rekabet gücünü, finans sektörünün gelişimini ve teknolojik ilerlemeyi etkileme potansiyeline sahiptir ve dolayısıyla vergi gelirlerini de etkilemektedir (Bayar ve Öztürk, 2018). FDI değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim (%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde 0.5'lik olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir. GDPP değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim (%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde yaklaşık 0.13'lük olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir. EMP değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim (%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde yaklaşık 0.18'lik olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir.

SONUÇ

İnsanoğlu giderek birbirine bağılı ve birbirine bağımlı bir dünyada yaşamaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, dünya kültürlerinin ve ekonomilerinin artan bağlantılılığını ve karşılıklı bağımlılığını tanımlamak için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme, satın alınan ürünlerden yenilen yiyeceklere ve insanların birbirleri ile iletişim kurma yollarına kadar hayatın her alanına dokunmaktadır. Küreselleşme sınırların ortadan kalkması, insanların özgürce dolaşması, yeni bilgi ve teknolojinin hızla yayılması, ekonominin gelişmesi, pazarın büyümesi gibi olumlu etkiler oluştururken aynı zamanda iklim değişikliği, sert rekabetçi ticaret, terörizm ve ölümcül hastalıkların yayılması gibi modern çağda karşılaşılan büyük sorunlarla da bağlantılıdır. Küreselleşme, dünyanın uzak bölgelerindeki olaylarla ilgili farkındalığı da arttırmaktadır. Küreselleşme, malların, hizmetlerin ve insanların dünya genelinde sorunsuz ve entegre bir şekilde serbest dolaşımını sağlamaktadır. Küreselleşmenin, ekonominin dışa açılmasının ve buna paralel olarak ülkeler arasındaki ticaretteki artışın bir sonucu olduğu düşünülebilmektedir. Başka bir deyişle, şimdiye kadar ticarete ve yabancı yatırıma kapalı olan ülkelerin ekonomilerini açıp küreselleştiklerinde, dünya ekonomilerinin artan bir şekilde birbirine bağılılığı ve entegrasyonu ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin ağırlıklı olarak ekonomik boyutu irdelenmekte olup küreselleşme kavramıyla uluslararası ticaret, yabancı şirketler ve hatta devam eden ekonomik krizler ifade edilmektedir. Dünya üzerinde ülkelerle ve pazarlarla iç içe olmanın hem faydaları hem de dezavantajları bulunmakta, bu bağlamda küreselleşmenin hem savunucuları hem de karşı çıkanları var olmaktadır. Görüşler ne olursa olsun, küreselleşme modern yaşamın bir gerçeğidir, insanları ve ülkeleri nasıl etkilediğini anlamak önemlidir. Küreselleşme sadece ekonomik değil, sosyal, kültürel, politik ve yasal bir olgudur. Küreselleşmenin gelişmesiyle demokratik değerler yaygınlaşmış, bilgiye ulaşma ve kullanma

kolaylaşmış, kültürel etkilenme büyük boyutlara ulaşmış, serbest ekonomi kuralları hâkim olmaya başlamıştır. Bu bağlamda küreselleşme, ülkelerin ticari protokollerini serbestleştirmeleri ve ekonomilerinin temel dayanakları olan sektörlerle yabancı yatırımı memnuniyetle karşılamalarını sağlamıştır. Yani, ülkeler ekonomilerini çok uluslu şirketlere açarak küresel sermayeyi çekmek için çaba göstermektedirler. Küreselleşme, büyük ölçüde artan ticaret ve kültürel alışverişin bir sonucu olarak dünyanın giderek birbirine bağlı hale geldiği süreçte mal ve hizmet üretimini artırmıştır. Bunun yansıması olarak küreselleşme, ulusal ekonomiyi küresel pazarlara ve küresel üretim zincirlerine entegre edebilen doğrudan yabancı yatırım girişi ile derinden ilişkilidir. En büyük şirketler artık ulusal firmalar değil, çok uluslu şirketler ve bunların iştirakleri olarak dikkat çekmektedir. Örneğin, dünyadaki en büyük ve en başarılı şirketlerin çoğu, ofisleri ve tedarik zincirleri tüm dünyaya yayılmış olan çok uluslu kuruluşlardır. Küreselleşmenin mümkün kıldığı karmaşık ticaret yol ağı, uluslararası yasal anlaşmalar ve telekomünikasyon altyapısı olmasaydı bu şirketlerin varlığından bahsetmek mümkün olmazdı.

Küreselleşme dünya ekonomisinin açılmasını sağlamakta, ticaret kısıtlamalarını ortadan kaldırmakta veya azaltmakta, teknoloji transferini hızlandırmakta ve yabancı yatırımı artırarak sermaye girişlerini artırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım (DYY), yeni teknolojilerin ve know-how'ın transferi, insan kaynaklarının oluşumu, küresel pazarlara entegrasyon, rekabetin artması ve firmaların gelişimi ve yeniden örgütlenmesi yoluyla ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesini etkilemektedir. İletişimdeki gelişmeler, internet ve mobil teknoloji, farklı ülkelerdeki insanlar arasında daha fazla iletişime izin vermektedir. Çok uluslu şirketler, küreselleşme yoluyla birden fazla cephede rekabet avantajı elde eder. Yurtdışında üretim yaparak işletme maliyetlerini azaltabilirler, tarifelerin düşürülmesi veya kaldırılması nedeniyle hammaddeleri daha ucuza satın alabilirler ve hepsinden önemlisi milyonlarca yeni tüketiciye erişim sağlarlar. Çokuluslu şirketler, yerel kaynakları, ürünleri ve

hizmetleri satın aldıklarında yerel ekonomilere zenginlik ve döviz getirmektedir. Bu yatırımın ev sahibi ülkeye kazandırdığı gelir eğitim, sağlık ve altyapı gibi kamu harcamalarında kullanılmakta ve ev sahibi ülkenin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. İşgücü mevcudiyeti ve becerilerinin var olmasını ayrıca gelişmesini de sağlamaktadır.

DYY girişleri, kurumlar vergisi tabanını yeni bir girişle (yeni yatırım) genişleterek vergi gelirlerini artırabilir. Politika yapıcılar, yabancı yatırımcılara, yatırımlarında sürekli yüksek getiri sağlayacak politikalar ve önlemler (iş ortamının iyileştirilmesi, mülkiyet haklarının uygulanması ve siyasi istikrar gibi) tasarlayıp uygulayarak doğrudan yabancı yatırımları çekmeyi hedeflemektedirler. DYY vergi gelirlerini arttırmada önemli bir yere sahip olabilmektedir. Fakat DYY'yi çekmek için, birçok gelişmekte olan ülke yeni yatırımcılara bazen haksız rekabete yol açabilecek büyük vergi muafiyetleri veya indirimleri tanımakta olup DYY girişleri vergi gelirlerinde önemli bir artışla sonuçlanmayabilmektedir. Küreselleşme ve sermaye hareketliliğinde ortaya çıkan artış, yatırım çekmeye istekli ülkeler arasında potansiyel olarak zararlı vergi rekabetine de yol açabilmektedir. Bu nedenle, büyük çokuluslu şirketlerin vergi yükümlülüklerini en aza indirmeye veya vergiden tamamen kaçma yeteneğinin ülkelerin mali yapısı üzerinde önemli etkileri vardır. Ev sahibi ülke açısından DYY çekme amaçlı uygulanan vergi politikaları ve vergi avantajları DYY çekmeyi arttırıcı olması halinde avantaja dönüşmekte, yerel yatırımcıyı rekabet gücünden yoksun bırakıcı politikalar olması halinde ise vergi politikası dezavantajlı hale dönüşmektedir.

Çalışmada küreselleşmenin DYY üzerindeki etkisi, DYY'nin de vergi gelirleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın ana kavramları tanımlanarak küreselleşmenin gelişimi, boyutları, avantaj ve dezavantajları açıklanmıştır. DYY türleri, belirleyicileri ve DYY gelişimi konularına değinilmiştir. Verginin tanımı ve tarihçesine değinilerek, verginin sınıflandırılması ve vergi rekabeti açıklanarak küresel dünyada vergi olgusuna değinilmiştir. İkinci bölümde küreselleşme DYY arasındaki

ilişki ve DYY ile vergi gelirleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. Küreselleşme, DYY ve vergi gelirleri konuları E7 ülke grubuna dâhil ülkeler özelinde incelenmiştir. Son bölümde küreselleşmenin ekonomik boyutunun en önemli araçlarından olan biri olan DYY üzerinde küreselleşmenin etkisi, doğrudan yabancı yatırımların da ülkelerin kamu harcamalarının temelini oluşturan vergi gelirleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada E7 ülke grubu (Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye) incelenmiş olup 2008-2018 dönemleri araştırma dönemi olarak ele alınmıştır. E7 ülkelerinde küreselleşmenin DYY girişleri üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için kullanılan verilere tüm E7 ülkelerinde bu zaman aralığında ulaşıldığından bu dönem tercih edilmiştir. Küreselleşmenin ve diğer kontrol değişkenlerin DYY girişleri üzerindeki etkisi ve DYY girişlerinin de vergi gelirleri üzerindeki etkisi bazı kontrol değişkenlerle birlikte panel veri analiz yöntemi kullanılarak iki ayrı model ile incelenmiştir.

Küreselleşmenin DYY Girişleri Üzerindeki Etkisi analizinde bağımlı değişken olarak DYY net girişleri (FDI), bağımsız değişken olarak ekonomik küreselleşme (KOFECO), kontrol değişkenler olarak ise ticari açıklık oranı ve siyasi istikrarsızlık/veya terörizm (PV) de dâhil olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığına ilişkin algılar kullanılmıştır. Analiz sonucunda KOFECO değişkeninde meydana gelen %1’lik bir değişimin, bağımlı değişken olan FDI üzerinde 0.6’lık olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. PV değişkeninde meydana gelen bir birimlik değişim ise, bağımlı değişken olan FDI üzerinde 0.530’luk olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir.

DYY Girişlerinin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisinde bağımlı değişken olarak Vergi Gelirleri (TR), bağımsız değişken olarak Doğrudan Yabancı Yatırım (FDI) net girişleri, kontrol değişkenler olarak ise Genel Küreselleşme Endeksi (KOF), Kişi Başına Milli Hâsıla (GDPP) ve İstihdam (EMP) verileri kullanılmıştır. Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY), bu analiz kısmında ele alınan temel dışsal değişkendir. Analiz sonucunda sadece KOF değişkeni

istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Diğer değişkenler istatistiksel olarak anlamlıdır. FDI değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim (%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde 0.5'lik olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir. GDPP değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim(%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde yaklaşık 0.13'lük olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir. EMP değişkeninde meydana gelen 1 birimlik değişim(%1'lik değişim), bağımlı değişken olan TR üzerinde yaklaşık 0.18'lik olumlu (arttırıcı) bir etkiye sahiptir.

Sonuç olarak yapılan çalışma, E7 ülkelerinde küreselleşmenin DYY'yi arttırıcı özellikte olduğunu göstermektedir. Vergi gelirlerini arttırmada DYY etkili iken küreselleşme etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Kişi başı milli hâsıla ve istihdam oranında gerçekleşen artışlar da vergi gelirlerini olumlu yönde etkilemekte ve vergi gelirlerini arttırmaktadır.

Küreselleşme önemlidir çünkü modern dünyayı etkileyen en güçlü olgulardan biridir, o kadar ki küreselleşmeyi anlamadan dünyayı anlamlandırmak zor olabilir. Küreselleşmenin dışında kalmak imkânsızken küreselleşmenin avantajlarından yararlanmak politikalarla mümkün hale gelebilmektedir. Küreselleşmenin ekonominin tüm boyutunu etkilediği yadsınamamakla birlikte küreselleşmenin DYY'nin ortaya çıkması ve gelişmesinde önemi büyüktür. İstihdam, teknoloji transferi, bilgi ve tecrübe aktarımı, büyük pazarlara ve ucuz işgücüne ulaşma gibi olumlu yönlerinden de yararlanmak gerekmektedir. Ülkeler küreselleşmeden yararlanarak DYY çekmeye çalışmalı, baskın oldukları özellikleri kullanarak dünya ekonomisinden daha fazla pay almaya çalışmalıdırlar. Etkin olarak DYY ile de kazanılabilen bu pay ülkelerin ekonomik gelişmelerine ve vergi gelirlerinin artmasına da katkı sağlayacaktır. Somut vergi gelirlerindeki artış kamu harcamaları, sağlık, eğitim, alt yapı ve yatırımın da gelişmesine katkı sağlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta DYY kazanılmaya çalışılırken sunulan vergi avantajlarının DYY girişini ve ülkenin ekonomik dinamiklerini nasıl etkilediğinin iyi analiz edilmesi ve yüksek fayda sağlayacak şekilde

planlanmasıdır. Her ülkenin gelişme hızı, biçimi ve dinamikleri farklı olduğu için her ülkenin koşulları ayrıntılı bir şekilde çözümlenmeli, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme, gelir eşitsizliğini azaltacak ve büyümeyi destekleyecek şekilde yönlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Abdioğlu, N., Biniş, M. ve Arslan, M. (2016). The Effect of Corporate Tax Rate on Foreign Direct Investment: A Panel Study for OECD Countries. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 16(4), 599-610.

Abulati, A.(2019). Çin’de Yabancı Yatırım. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Dış Ticaret Enstitüsü. Uluslararası Ticaret ve Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Açoğlu, R. M.(2020). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Siyasi İstikrar Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Adams, S. (2008). Globalization and Income Equality: Implications for Intellectual Property Rights. *Journal of Policy Modeling*, 30(5), 725-735.

Adıgüzel, M. (2013). Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 35,1-20.

Afzali, F. A. (2019). The Impact of Political Stability on Foreign Direct Investment in South Asian Countries Focusing on Afghanistan. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 9(5), 278-293.

Agarwal, S., Dash, M. K. ve Thakur, K. S. (2020). Indirect Tax Reform in India: Since 2000 to 2019. *International Journal of Applied Finance and Accounting*, 3(1), 28-35.

Akbaş, Y. E. (2017). Global Tax Competition and Its Reflections on Foreign Direct Investments: Turkey-EU Analysis. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 630-641.

Akın, T. (2019). The Effects of Political Stability on Foreign Direct Investment in Fragile Five Countries. *Central European Journal of Economic Modelling and Econometric*, 11, 237-255.

Akgün, L., Hopoğlu, S.ve Kunu, S. (2014). Foreign Direct Investment in Russia: UnfavorableInvestment Climate, Uneven Distribution. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 5(8), 172-183.

Akinbobola, T. O. (2014). Globalization, ForeignDirect Investmentand Economic Growth in Sub-Saharan Africa. Journal of Economicsand International Finance, 6(3), 62-68.

Altınay, A. T. ve Akıncı, Ö. S. (2019). Küresel Ekonominin Yeni Ağırlık Merkezleri ve Gücün Ötekilere Geçışı. Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalışmaları Dergisi, 1(1), 12-24.

Aluko, O. A., Ibrahim, M. ve Atagbuzia, M. O. (2021). On The Causal Nexus between FDI and Globalization: Evidence from Africa. The Journal of International Trade & Economic Development, 30(2), 203-223.

Arellano, M. (1987). Practitioners Corner: Computing Robust Standard Errors for Within-groups Estimators, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 49(4): 431-434.

Arık, Ş., Akay, B. ve Zambak, M. (2014). Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Faktörler:Yükselen Piyasalar Örneği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 14(2). 97-110.

Arslan, S. ve Uçar, M. (2017). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal), 3(4), 1-11.

Asher, M. G. ve Rajan, R. S. (2001). Globalization and Tax Systems: Implications for Developing Countries with Particular Reference to Southeast Asia. ASEAN Economic Bulletin, 119-139.

Asokan, P. (2014). ForeignDirect Investment in DevelopingCountries-A Study with Reference to the South AsianCountries. Journal of International Economics, 5(1), 1-65.

Aşçı, M. E. (2019). BRICS Ülkelerinin Küresel Güç Olma Potansiyelleri ve Türkiye. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 39-60.

Atik, S. (2007) Küreselleşme ve Küresel İşletmeler. Kadir Has Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Ay, F. (2013). Küreselleşmenin Vergi Politikasına Etkileri. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kars.

Aydemir, C., Arslan, İ. ve Uncu F. (2012). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya'daki ve Türkiye'deki Gelişimi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (23), 69-104.

Aydemir, C. ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(20), 260-282.

Aydın, M. S. (2020). Cumhuriyetin Erken Döneminde Vergi Uygulamaları. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 531-550.

Ayla, D. (2020). E7 Ekonomilerinde Net Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri Üzerine Bir Araştırma. In International Congress of Management, Economy and Policy.

Babitch, S. (2013). A Statistical Investigation of Foreign Investment in the Process of Modernization of the Russian Economy: Regional Dimension. Russian Foreign Economy Journal, 6, 81-89.

Bahtiyar E., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2018). AB Ülkeleri ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Vergi Gelirleri İlişkisi: Panel Veri Analizi, Conference: İzmir International Congress on Economics and Administrative Sciences İzmir, 499-510.

Baier, F. J. (2020). Foreign Direct Investment and Tax: OECD Gravity Modelling in A World with International Financial Institutions. Athens Journal of Business & Economics, 6(1), 45-72.

Baker, A. ve Murphy, R. (2020). Modern Monetary Theory and the Changing Role of Tax in Society. Social Policy and Society, 1-16.

Bal, B. (2019). Dolaylı Vergilerin Türk Vergi Sistemindeki Yeri ve Ekonomiye Etkileri. Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Balasubramanyam V.N. ve Sapsford D.(2007). Does India Need A Lot More FDI. Economic and Political Weekly, 28, 1549-1555.

Balcılar, M., Güngör, H. ve Olasehinde-Williams, G. (2019). On The Impact of Globalization on Financial Development: A Multi-Country Panel Study. European Journal of Sustainable Development, 8(1), 350-364.

Balıkçioğlu, E., Dalgıç, B. ve Fazlıoğlu, B.(2016). Does Foreign Capital Increase Tax Revenue: The Turkish Case. International Journal of Economics and Financial Issues, 6(2), 776-781.

Baniak, A., Cukrowski, J. ve Herczynski, A. J. (2005). On the Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies. Problems of Economic Transition, 48(2), 6-28.

Bayar, Y. ve Öztürk, Ö.F. (2018). Impact of Foreign Direct Investment Inflows on Tax Revenues in OECD Countries: A Panel Cointegration and Causality Analysis. Theoretical and Applied Economics, 25, 31-40.

Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 32, 25-34.

Bayar, Y. ve Çelik, N. E. (2019). Ticari Serbestleşmenin Vergi Geliri Etkisi: Türkiye Örneği. Maliye Dergisi, 176, 428-440.

Baykal, E., Cece, S. ve Yorulmaz, H. (2021). Türkiye'nin İnsani Yaşam Endeksi Verilerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 69-82.

Bhargava, A., Franzini, L. ve Narendranathan, W. (1982). Serial Correlation and The Fixed Effects Model. *The Review of Economic Studies*, 49(4), 533-549.

Belke, M. ve Özturgut, R. (2020). Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkeye Özgü Belirleyicileri: Yükselen Piyasa Ekonomileri için Panel Veri Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12(22), 12-26.

Bhagwati, J. (2004). In Defense of Globalization. <https://scholarship.law.columbia.edu/books/191/>, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

Binha, O. (2021). The Impact of Foreign Direct Investment on Tax Revenue Growth in Zimbabwe (1980-2015). *International Journal of Scientific and Research Publications*, 11(1), 16-43.

Biniş, M. ve Evren, İ. (2010). Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 15-26.

Bitar, N., Hamadeh, M. ve Khoueiri, R. (2019). Impact of Political Instability on Foreign Direct Investment in Lebanon. *Asian Social Science*, 16(1), 41- 48.

Bojnec, Š. ve Fertő, I. (2018). Globalization and Outward Foreign Direct Investment. *Emerging Markets Finance and Trade*, 54(1), 88-99.

Boly, A., Coniglio, N. D., Prota, F. ve Seric, A. (2014). Diaspora Investments and Firm Export Performance in Selected Sub-Saharan African Countries. *World Development*, 59, 422-433.

Bölükbaş, M. (2021). The Nexus Between Fiscal Freedom and Investment Freedom: The Case of E7 Countries. In C. Cobanoglu, & V. Della Corte (Eds.), *Advances in Global Services and Retail Management*, 1-7.

Bray, S. (2021). Corporate Tax Rates Around the World, Global Policy Analyst Fiscal Fact (783), <https://files.taxfoundation.org/20211207171421/Corporate-Tax-Rates-around-the-World-2021.pdf>.

Breusch, T.S. ve Pagan, A.R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.

Brown, M.B. ve Forsythe, A.B. (1974). Robust Tests for The Equality of Variances. *Journal of the American Statistical Association*, 69(346), 364-367.

Bulut, M. (2021). Doğrudan Yabancı Yatırımların İnovasyona Etkisi: Türkiye Örneği. Maltepe Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Uluslararası Ticaret ve Lojistik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Camara, A. (2019). Long Run Effects of Foreign Direct Investment on Tax Revenue in Developing Countries. Working Papers hal-03188025, HAL.

CEFIR (2013). The Impact of Foreign Direct Investment on the Socio-Economic Development of the Far East of Russia. https://fiac.ru/pdf/WP2_KINROSS_Eng_Oct_2013.pdf, (24.01.2022).

Ceyran, R. E. ve Fisunoğlu, H. M. (2018). Küreselleşme Sürecinde Oluşan Bölgeselleşme Hareketlerinde Türkiye'nin Diğer Ülkelerle İlişkileri Üzerine Bir Uygulama. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2), 433-442.

Chirilă-Donciu, E. (2013). Globalization and Foreign Direct Investments. CES Working Papers, 5(2), 177-186.

Christo, I. (2021). Special Economic Zone: A Path to Foster Chinese FDI in Brazil. *Journal of Special Jurisdictions*, 1(2), 252-281.

Clark, W.S.(2008). Tax Effects on Foreign Direct Investment, Policy Brief,1-8 <https://www.oecd.org/investment/investment-policy/40152903.pdf>, Erişim Tarihi:01.11.2021.

Custorella, F. (2017). The Impact of Globalization on FDI: An Empirical Analysis of The FDI Determinants in China. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8916447> (03.08.2021).

Çavuşgil, S. T. (2021). Advancing Knowledge on Emerging Markets: Past and Future Research in Perspective. *International Business Review*, 30(2), 1-11.

Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(32), 57-74.

Çelik, S. (2020). Günümüzde Türkiye'nin Jeopolitik Konumu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(74), 201-210.

Çiçek, U. ve Uğur, K. (2020). Vergi Rekabeti ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 37-57.

Çukurçayır, S. (2015). Küresel Vergi Rekabeti ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yansımaları: Türkiye-AB Analizi. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Teorisi Bilim Dalı. Doktora Tezi. Bursa.*

Dar, T. A. (2021). A Study on the Impact of Goods and Services Tax (GST) on Indian Economy. *Science, Technology and Development*, 10(1), 53-66.

Degen V. ve Buzdağlı Ö. (2020). Türkiye'de doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicilerinin Çekim Modeli ile Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(75), 1419-1443.

Demir, D. ve Altıntaş, H. (2018). Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Eşitsizliği Arasındaki İlişki: Dinamik Panel Veri Yaklaşımı. In *Proceedings of 4th SCF International Conference on Economics and Social Impacts of Globalization and Future Turkey-European Union Relations*, 84-102.

Demir, D. (2018). Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Programı İktisat Politikası Bilim Dalı. Doktora Tezi. Kayseri.*

Destek, M.A. (2020). Investigation on the Role of Economic, Social, and Political Globalization on Environment: Evidence from CEECs. *Environ Sci Pollut Res*, 27, 33601–33614.

Deshmukh, J. N. (2021). Understanding FDI in Socialist Nations: A Comparative Study between China and Vietnam. In *Handbook of Research on Institutional, Economic and Social Impacts of Globalization and Liberalization*. IGI Global. 246-272.

Devajit, M. (2012). Impact of Foreign Direct Investment on Indian Economy. *Research Journal of Management Sciences*, 1(2), 29-31.

Diego, F. (2021) National Identity and Public Support for Economic Globalisation in Indonesia, *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 57(1), 61-84.

Dittrich, F. (2020). Globalisierung–Einneues Altes Phänomen. In *wasich im BWL- StudiumHätteLernenSollen* .SpringerGabler, Wiesbaden.281-305.

Dobrenkov, V. I. (2005). Globalization and Russia. In *The 37th World Congress of the International Institute of Sociology*.

DOING BUSINESS 2020. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf> Erişim Tarihi: 02.19.2021

Dökmen, G. ve Kaygusuz, F. (2019). Vergi Takozunun Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Örneği. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(20), 204-224.

Driffield, N., Mahambare, V. ve Pal, S. (2007). How Does Ownership Structure Affect Capital Structure and Firm Value? Recent Evidence from East Asia. *Economics of Transition*, 15(3), 535-573.

Duce, M., ve España, B. D. (2003). Definitions of Foreign Direct Investment (FDI): a methodological note. *Banco de Espana*, 6(2), 43-49.

Dündar, S. ve Küçükkaya, H.(2019). Küreselleşme ve İktisadi Kalkınma İlişkisi: Türkiye için Ampirik Bir Analiz. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 421-429.

EGİAD ÇİN RAPORU. (2020) Kuşak, Yol Ve Saat Kulesi Çin İle Ekonomik İlişkilere İzmir Ve Ege Bölgesi'nden Bakış. <https://www.egiad.org.tr/wp-content/uploads/arastirma-raporlari/egiad-cin-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 17.09.2021.

Eker, A. ve Bülbül, D. (2016). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Elçin, A. B. (2012). Küreselleşmenin Tarihçesi. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Elliott, R. J., Schumacher, I. ve Withagen, C. (2020). Suggestions for a Covid-19 Post-Pandemic Research Agenda in Environmental Economics. Environmental and Resource Economics, 76(4), 1187-1213.

Elmas, B., Esen, Ö. ve Yurttañıkımaz Z. Ç. (2011). Yeni Dünya Düzeniyle Başlayan Değişim; Yükselen Ekonomilerin Çağı.Uluslararası Finans Sempozyumu. İstanbul. <https://www.researchgate.net/publication/292775147> (Erişim Tarihi:25.05.2021):

Ercan. T. (2018). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Yararlandığı Vergi Avantajlarının Değerlendirilmesi.Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Maliye Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Bursa.

Esteller-Moré, A., Rizzo, L. ve Secomandi, R. (2020). TheHeterogenous Impact of Taxation on FDI: A Note on Djankov et al. EconomicsLetters, 186, 108775.

Fatima, S., Hassan, R. S. ve Shahid, R. (2019). The Impact of Globalization on Quality of Life: An Empirical Investigation for Asian Countries. Journal of Globalization Studies, 10(1), 97-110.

Fernandez, M., Almaazmi, M. M. ve Robinson, J. (2020). Foreign Direct Investment in Indonesia: An Analysis from Investors Perspective. International Journal of Economics and Financial Issues, 10(5), 102-112.

Folfas, P. (2011). FDI between EU Member States: Gravity Model and taxes. Warsaw: Warsaw School of Economics–Institute of International Economics, 1-16.

Froot, K.A. (1989). Consistent Covariance Matrix Estimation with Cross-Sectional Dependence and Heteroskedasticity in Financial Data, *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 24(3): 333-355.

Gasparėnienė, L., Remeikienė, R. ve Šivickienė, R. (2019). Foreign Capital Increase Tax Revenue. International Scientific Conference. Whither our Economies-2019. Conference Procroceeding. ISSN 2029-8501.

Gasparėnienė, L., Remeikienė, R. ve Šivickienė, R. (2019). Impact of Foreign Direct Investment on Tax Revenue. *Mokslinių Konferencijų Medžiaga/Conference Materials*, 99-112.

Giray, F. (2005). Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutlar. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 9, 93-122.

Giray, F., Tüzüntürk, S. ve İmam B. (2016). Bazı AB Üyesi Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Kurumlar Vergisi İlişkisi: 2008 Küresel Finansal Kriz Öncesi ve Sonrası Bulgular. *Journal of Life Economics*, 3(4), 31-48.

Gnangon, S. K. (2020). Effect of Volatility of Foreign Direct Investment Inflows on Corporate Income Tax Revenue Volatility. *Applied Economic Analysis*, 29(86), 124-151.

Gori, S. (2015). Globalization of Economy and The Impact of Foreign Direct Investment on Sustainable Growth: An Indian Perspective. *International Journal of Development Research*, 5(3), 3908-3912.

Göçmen, Ö. Ö. (2021). Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çin Üzerine Bir Uygulama. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Bilecik.

Gökyayla, C. D. ve Sürel, C. (2004). 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve Getirdiği Yenilikler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 6(2), 131-167.

Gönen, N.Ü. (2019). Türkiye’de ve Avrupa Birliği 15 Ülkelerinde Vergi Gelirlerinin Vergi Adaleti Açısından Karşılaştırılması. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Maliye Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon.

Gönen, M. (2013). KüreselleşmeninEkonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29, 117-134.

Göngen, M. (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013 (29), 117-134.

Gövdeli, T. (2019). Life Expectancy, Direct Foreign Investments, Trade Openness And Economic Growth in E7 Countries: Heterogeneous Panel Analysis. Third Sector Social Economic Review, 54(2), 731-743.

Gropp, R. ve Kostial, K. (2000). The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes? ECB Working Paper No. 31. European Central Bank, Frankfurt. 1-35.

Gropp, R. ve Kostial, K. (2001). FDI and Corporate Tax Revenue: Tax Harmonization or Competition? Finance and Development A Quarterly Magazine of The IMF, 38(2).

Gujarati, 2004. Basic Econometrics. 4 ed. s.l.:The Mc-Graw-Hill Coy.

Güngör, G. ve Aydın, A. (2011). Küreselleşmenin Türk Vergi Politikaları Üzerine Etkisinin 1980 Sonrası analizi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 69-78.

Güneş, H. (2019). Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve Ulus Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü. Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.

Güriş, S. ve Gözgör, K. (2015). Trade Openness And FDI Inflows in Turkey. *Applied Econometrics and International Development*, 15(2), 53-62.

Hajilee, M. ve Nasser, O. M. A. (2015). The Relationship between Financial Market Development and Foreign Direct Investment in Latin American Countries. *The Journal of Developing Areas*, 227-245.

Hastürk, V. (2019). Çin ekonomisindeki Dönüşümün Küresel Ekonomi Üzerine Etkileri: Bir Kuşak Bir Yol Projesi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Haudi, H. W. ve Cahyono, Y. (2020). Analysis of Most Influential Factors to Attract Foreign Direct Investment. *Journal of Critical Reviews*, 7(13), 4128-4135.

Hausman, J.A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1251-1271.

Helleiner, E. (1994). States and the Reemergence of Global Finance from Bretton Woods to the 1990s. Cornell University Press. 163.

Hlaváček, P. ve Olšová, P. (2011). Impact of Globalization and Foreign Direct Investment on the Regional Economies: The Case of the Czech Republic. *The Scale of Globalization*, 70-75.

Hosseini, H., Korkmaz, S. ve Korkmaz O. (2008). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Enflasyon İlişkisi: 2001-2007 Dönemi. *Bandırma Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Konferansı*, 192-197.

Hussain, M., Bashir, M. F. ve Shahzad, U. (2021). Do Foreign Direct Investments Help to Bolster Economic Growth? New Insights from Asian and Middle East Economies. World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development, 17(1), 62-84.

IBEF (2021). Foreign Direct Investment (FDI). <https://www.ibef.org/economy/foreign-direct-investment.aspx>, (19.01.2022).

IMF (2021). 5 Three Basic Wisdoms to Attract Foreign Direct Investment: An Indonesian Experience <https://www.elibrary.imf.org/view/books/072/02252-9781557755254-en/ch05.xml> Erişim Tarihi: 02.09.2021

IMF, Globalization: A Framework for IMF Involvement <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm> Erişim Tarihi: 25.07.2020.

IMF, <https://www.imf.org/en/search?q=k%C3%BCreselle%C5%9Fme&sort=relevancy> (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

Imtiaz, S. ve Bashir, M. F. (2017). Economic Freedom and Foreign Direct Investment in South Asian countries. Theoretical & Applied Economics, 24(2).

INVEST, Tax Guide To Doing Business İn Turkey <https://www.invest.gov.tr/en/library/publications/lists/investpublications/tax-guide-to-doing-business-in-turkey.pdf> Erişim Tarihi: 07.09.2021.

INVEST, Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım. <https://www.invest.gov.tr/tr/whyturkey/sayfalar/fdi-in-turkey.aspx> Erişim Tarihi: 13.06.2021.

İncekara, A. ve Savrul, A. G. M. (2011). Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Deęerlendirme. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakóltesi Mecmuası, 61(2), 3-22.

İncekara, A. ve Savrul, M. (2012). The Effect of Globalization on Foreign Trade and Investment in Eurasian Countries. In International Conference On Eurasian Economies, 27(5), 23-30.

İşbitiren, A.G. (2018). Brezilya Ülke Raporu.

<http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/92.pdf>, Erişim Tarihi:20.12.2021.

Jeza, M.T., Hassen, A. A. ve Ramukrishua, G. (2016). The impact of Foreign Direct Investment (FDI) Flows on Aggregate and Disaggregate Tax Revenues in Ethiopia: A BOUNDS test with a Structural Break. Asian- African Journal of Economics and Econometrics, 16(2), 171 -201.

Juhász, S. (2020). Foreign-Owned Firms, Agglomeration Externalities and Knowledge Flow.University of Szeged Faculty of Economics and Business Administration Doctoral School of Economics Theses of doctoral dissertation Szeged, 3-16.

Kaldor, N. (1963). Will Underdeveloped Countries Learn to Tax?. Foreign Affairs, 41, 410-419.

Kandpal, V. ve Kavidayal, P. C.(2014). An Overview of the Impact of Tax Incentives on Foreign Direct Investment in India. Journal of Commerce and Management Thought, 5(4),557-573.

Karabıçak, M. (2002). Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1).115-131.

Karabıyık, L. ve Anbar, A. (2010). Küresel Ekonomik Krizin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi. Journal of Accounting & Finance, 44-57.

Karadağ Ak, Ö. ve Arıcıoğlu, M . (2018). Küreselleşmede Kültürel Geçişler ve Psikolojik Yansımaları. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(14), 578-598.

Karakuş, A. (2019). Çin'deki Doğrudan Yabancı Yatırım Belirleyicilerinin Çekim Modeli Çerçevesinde İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.

Kargı, V. ve Yayğır, T. (2016). Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yükü. *International Journal of Public Finance Dergisi*, 1(1), 1-22.

Kargı, V. ve Özügürlü H. Y. (2017). Küreselleşmenin Vergi Gelirlerine Etkisi. *Maliye Sempozyumu*, 944-956.

Kaufmann, D., Kraay, A. ve Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues, Policy Research Working Paper Series, 5430, The World Bank.

Kaya, E. ve Barut, A. (2021). Finansal ve Ekonomik Faktörlerin Vergi Gelirleri Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 31(164), 143-157.

Kaya, M. (2019). A.B.D - Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 18-30.

Kaya, D.G. ve Ezanoğlu, Z. (2020). OECD Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranlarının Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sonbahar Özel Sayı. 30-37.

Kaya, R. (2019). Orta Asya 'Bölgesel Güvenlik Kompleksi' ve Şangay Örgütü Örgütü Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kent Çalışmaları Dergisi, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kent Çalışmaları Dergisi*, 53-71.

Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma için Sürdürülebilir Bir Çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 19-33.

Kazel, E. ve Bayartan, M. (2021). Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye'nin Sınır Güvenliği: Batı Kara Sınırları. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 201-219.

Keskin, H.İ. ve Aksoy, E. (2019). OECD ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Artışı ve İşgücüne Katılım Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme Analizi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 1-20.

Kırca M. ve Subaşı Ertekin, M. (2020). E7 Ülkeleri'nde Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın İstihdam Oranına Etkileri. RESS JournalRouteEducational&SocialScience Journal, 7(6), 291-304.

Kısacık, K. (2019).1980 Sonrası Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Eğilimleri ve Yoksullaşma.Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Bilecik.

Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 219-230.

Koç Aytekin, G. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, BelirleyicileriVe Ekonomik Etkileri.Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15), 255-278.

KOF Globalisatio Index. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> Erişim Tarihi: 20.07.2020.

Kornecki, L. ve Borodulin, V. (2006). Foreign Direct Investment Stock Contributes to Economic Growth in the US Economy. Daytona Beach, Florida: Embry-Riddle Aeronautical University College of Business. 1-15.

Kumar, G. (2020). Foreign Direct Investment and Indian Economy. Journal of Commerce, Economics & Management, 1(1), 10-15.

Kurecic, P. ve Kokotovic, F. (2017). The Relevance of Political Stability on FDI: A VAR Analysis and ARDL Models for Selected Small, Developed, and Instability Threatened Economies. Economies, 5(22), 1-21.

Kutbay, H. (2019). Vergi Gelirlerini Etkileyen Faktörler: Seçilmiş Ülkeler için Panel Veri Analizi.Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 6(3), 602-617.

Kutbay, H. (2020). Ekonomik Özgürlük ve Vergi Gelir Performansı Arasındaki İlişki: Yükselen Piyasa Ekonomileri için Panel Veri Analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 40, 303-318.

Kutlu, Ö. (2003). Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim, Ekonomi, Der: Çukurçayır, M. A. Kamu Yönetiminde Küreselleşme içinde (ss.164-186) Konya:Çizgi Kitapevi.

Küçüköğlu, M. (2016). Kalkınma Planlarında Vergi Politikaları (Hedefler Gerçekleşmeler,1963-2016). Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7(12), 183-210.

Labudová, L. ve Jánošová, D. (2021). Globalization and its Impacts on Communication in Self-Government. SHS Web of Conferences. (92). EDPSciences.1-10.

Latif, Z., Latif, S., Ximei, L., Pathan, Z. H., Salam, S. ve Jianqiu, Z. (2018). The Dynamics of ICT, Foreign Direct Investment, Globalization and Economic Growth: Panel Estimation Robust to Heterogeneity and Cross-Sectional Dependence. Telematics and Informatics, 35(2), 318-328.

Lee, H. S., Chernikov, S. U. ve Nagy, S.(2021). Motivations and Locational Factors of FDI in CIS Countries: Empirical Evidence from South Korean FDI in Kazakhstan, Russia, and Uzbekistan. Regional Statistics, Vol. 11. No. 4, 1-22.

Leitao, N. C. (2012). Foreign Direct Investment and Globalization. Actual Problems of Economics, 398-405.

Levene, H. (1960). Robust Tests for Equality of Variances in Olkin I., Ghurye G., Hoeffding W., Madow. W. G. And Mann (Eds.), Contributions to Probability and Statistics: Stanford, California: Stanford University Press,278-292.

Levin, A., Lin, C. F. ve Chu, C. S. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. Journal of econometrics, 108(1), 1-24.

Liargovas, P.G. ve Skandalis, K. S. (2012). Foreign Direct Investment and Trade Openness: The Case of Developing Countries. Social Indicators Research, 106(2), 323-331.

Lim, S. (2021). International Migration and Foreign Direct Investment in A Macro-Dynamic Model of Two Small Open Economies. Forth Coming in Robert M. Sauer (ed.) World Encyclopedia of Global Migration. 1-46.

Logun, A. (2020). Foreign Direct Investments, Exports and Economic Growth: Panel ARDL and Causality Analysis for E7 Countries. Journal of Academic Research in Economics, 12(1), 7-17.

Luo, Y. (2021). New OLI Advantages in Digital Globalization. International Business Review, 30(2), 1-8.

Ma, L. ve Ruzic, D. (2020). Globalization and Top Income Shares. Journal of International Economics, 103312. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2020.103312>.

Mahmood, H. ve Chaudhary, A. R. (2013). Impact of FDI on Tax Revenue in Pakistan. Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS), 7(1), 59-69.

Manolică, A. ve Roman, T. (2012). Globalization—advantages and disadvantages from the perspective of the manufacturer. Editorial Board, 747-757.

Mardan, M. ve Stimmelmayer M. (2020). Tax Competition between Developed, Emerging and Developing Countries – Same Same but Different?. CESifo Working Paper Series No. 7090, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3215095>.

Mariotti, S. ve Marzano, R. (2021). The Effects of Competition Policy, Regulatory Quality and Trust on Inward FDI in Host Countries. International Business Review, 101887. 1-16.

Marjanović, D. ve Domazet, I. S. (2021). Foreign Direct Investments: A Key Factor for Business Globalization. In Handbook of Research on Institutional, Economic, and Social Impacts of Globalization and Liberalization IGI Global, 96-116.

Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 5 (1), 144-161.

Mikhaylichenko, K. (2015). Finansal Hizmetlerin Küreselleşmesine Katkı Açısından Elektronik Bankacılık. Marmara Üniversitesi. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. Bankacılık Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Mohammed, B. S. ve Hayewa, S. Y. U. (2020). Impact of Trade Openness on Foreign Direct Investment in Sub Saharan Africa Countries. MSR Working Paper Series, 003-2020. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3730684>.

Molchanov, M. (2005). Russia and Globalization. Perspectives on Global Development and Technology, 4(3), 397-429.

Mongrain, S. ve Van Ypersele, T. (2020). Tax Competition in Presence of Profit Shifting. Available at SSRN 3630425. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3630425> Erişim Tarihi: 01.07.2020.

Mudenda, L. D. (2015). Corporate Income Tax Rate and Foreign Direct Investment. The Case of Southern African Economies. Umeå University. 1-49.

Mukherjee, S. (2021). Economic Globalization in the 21st Century: A Case Study of India. Review of Socio-Economic Perspectives, 6(1), 23-33.

Nalyanya, K., Ruto, R., Byaruhanga, J. ve Simiyu, E. J. (2020). Effects of Foreign Direct Investment on Tax Revenue Performance in Kenya. International Journal of Economics, Business and Management Research, 4(5), 123-136.

Nur, H. ve Dilber, İ. (2017). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Temel Unsurlar. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32 (2), 15-45.

Odabaş, H. (2016). Foreign Direct Investment Inflows on Tax Revenues in the Transition Economies of European Union. New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences, 2(2), 17-22.

Odinsi, K.O. (2021). Foreign Direct Investment Inflows and Tax Revenue Performance in Nigeria (1987-2019). IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM), 23(4), 55-63.

OECD <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/> Erişim Tarihi: 30.06.2020.

OECD Tax Database <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/> Erişim Tarihi: 30.06.2020.

Oğuz, A. (2019). Türkiye’de Emlak Vergisinin Önemi: Kırıkkale Belediyesi örneği. Kırıkkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.

Oktayer, N. Türk vergi sistemi. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/isletme_au/turkvergisistemi.pdf Erişim Tarihi: 30.06.2020.

Olagunju, K. O., Ogunniyi, A. I., Oguntegbe, K. F., Raji, I. O. ve Ogundari, K. (2019). Welfare Impact of Globalization in Developing Countries: Examining the Mediating Role of Human Capital. Economies, 7(3), 84.

Oleinik, E. (2017). On Attracting Investment to Russian Economy. In SHS Web of Conferences, 35, 1-6.

Ortiz Ospina, E. (2016). Taxation. <https://ourworldindata.org/taxation>

Özbozkurt, O.B. ve Satrovic, E. (2019). Macropolitical Stability And Absence Of Violence/Terrorism And Foreign Direct Investments: Panel Analysis. The Journal of Social Science, 36, 182-191.

Öz Yalaman, G., Sevinç, D. ve Sevil, G. (2019). The Impact of Globalization on Corporate Taxation: Evidence from the KOF Globalization Index. Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 4(3), 350-369.

Özcan, M. (2021). <https://www.dunya.com/kose-yazisi/dogrudan-yabanci-yatirimlar-ve-tesvik-sistemi-uzerine-kisa-bir-degerlendirme/609310> Erişim Tarihi: 29.07.2021

Özcan, B. ve Arı, A. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği. Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal, (12), 65-88.

Özel, H. ve Akaner, U. (2020). Seçilmiş Değişkenlerin Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkisi: Türkiye Örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 15 (2) , 95-110.

Özel, H. A. (2012). Küreselleşme Sürecinde Ticari ve Finansal Açıklığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. Yönetim Bilimleri Dergisi, 10(19), 21-43.

Özen, A. ve Kıdemli, M. (2020). Türkiye’de doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 5(3), 643-666.

Öztürk, E. ve Özel, H. A. (2018). E-7 Ülkelerinde Dış Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkisi. Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year, 2(31), 358-369.

Pacheco-López, P. (2005). Foreign Direct Investment, Exports and Imports in Mexico. The World Economy, 28(8), 1157-1172.

Padia, S. (2019). Advantages of Foreign Direct Investment. <https://www.investindia.gov.in/team-india-blogs/advantages-foreign-direct-investment> (25.12.2021).

Paun, D. (2019). Tax Competition and Factors Influencing the Gross Domestic Product and Foreign Direct Investments of CEE Countries. Economic Research, 32(1), 876-893.

Pekarskiene, I. veSusniene, R. (2015). Features of ForeignDirect Investment in the Context of Globalization. *Procedia-SocialandBehavioralSciences*, 213, 204-210.

Pekçetin, S. (2019). Ekonomik Küreselleşmenin Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi: Türkiye için Zaman Serisi Analizi (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. University of Cambridge, Faculty of Economics, Cambridge Working Papers in Economics No. 0435.

Polat, M. A. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımların Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 159-170.

Polloni-Silva, E.,Moralles, H. F., Rebelatto, D. A. ve Hartmann, D. (2021). AreForeignCompanies a Blessingor a CurseforLocalDevelopment in Brazil? It Depends on theHomeCountryandHostRegion'sInstitutions. *GrowthandChange*. 1–30.

Potrafke, N. (2015). The Evidence on Globalisation. *The World Economy*, 38(3), 509-552.

Pratomo, A. W. (2020). The Effect of Foreign Direct Investment on Tax Revenue in Developing Countries.*Jurnal BPPK*,13(1), 83-95.

PwC (2017). The Long View How Will the Global Economic Order Change by 2050, <https://www.pwc.com.tr/tr/publications/arastirmalar/assets/world-in-2050/2050-de-dunya-raporu.pdf>, (Erişim tarihi: 01.08.2020).

Rahaman, A. ve Chakraborty, S. (2015). Effects of ForeignDirect Ivestment on GDP: EmpiricalEvidencefromDevelopingCountry. *Advances in Economics and Business*, 3(12), 587-592.

Recepoğlu, M., Doğanay, M. A. ve Değer, M. K. (2021). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arası İlişkiler: Brics-T Ülkeleri Üzerine Bootstrap Panel Nedensellik Analizi (1992-2018). Tesam Akademi, 8(1), 71-92.

Research FDI, (2021). Global Foreign Direct Investment Fell By Over 40% Last Year, What's Next For 2021? <https://researchfdi.com/foreign-direct-investment-2021-global/>
Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Research FDI (2021). Benefits and Advantages of Foreign Direct Investment, <https://researchfdi.com/benefits-fdi-foreign-direct-investment/>, Erişim Tarihi: 10.12.2021.

Rodríguez, E. L. (2021). Tax Incentives in Pacific Alliance Countries, the BEPS Project (Action 5), and the 2030 Sustainable Development Agenda. Taxation, International Cooperation and the 2030 Sustainable Development Agenda, 19, 95-118.

Rogers, W.H. (1993). Regression Standard Errors in Clustered Samples, Stata Technical Bulletin, (13): 19-23.

Rozanova, J. (2003). Russia in the Context of Globalization. Current Sociology, 51(6), 649-669.

Rugman, A. (2004). Globalleşmenin Sonu, İstanbul: Mediacat Yayınları.

Safitriani, S. (2014). Perdagangan Internasional dan Foreign Direct Investment di Indonesia. Buletin Ilmiah Litbang Perdagangan, 8(1), 93-116.

Sağbaş, İ. (2008). Veri Teorisi. Ece Matbaası, Ankara.

Sağdıç, E. N., Yıldız, F. ve Sayın, H. H. (2020). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırılgan Beşli Ülkeler Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(28), 680-699.

Sağdıç, E. N. ve Sandalcı, İ. (2020). Vergi Yapısının Yurt İçi Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye'den İller Düzeyinde Bir Kanıt. Maliye Dergisi, 179, 213-239.

Sahoo, M. ve Sethi, N. (2020). An Empirical Insight into the Financial Globalization–Growth Nexus Via Trade Openness: Evidence from Select South Asian Countries. *Global Business Review*, 1-18.

Sala, N. (2018). Doğrudan yabancı Yatırımların Teknolojik Gelişme Üzerindeki Etkisi: Otomotiv Sektörü. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Maliye Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Salebu, J. B. (2018). The Impact of Foreign Direct Investment and Gross Domestic Product on Indonesian Tax Revenue: Panel Data Analysis for the Period 2005-2015. *Simposium Nasional Keuangan Negara*, 1(1), 603-627.

Saltaş, G. ve Aktel, M. (2021). Küreselleşmenin Türk Sınır Yönetimi Üzerine Etkileri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(28), 427-449.

Samur, S. (2018). Türk Vergi Yapısının OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Analizi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Tokat.

Santander Trade Markets (2022). Mexico: Foreign Investment. <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/mexico/foreign-investment>, (21.01.2022).

Sarısoy, İ. ve Koç S. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 133-153.

Sarıtaş, T. ve Akar, G. (2021). Politik İstikrarsızlık ve Terörizmin Turizme Etkisi: Panel Veri Analizi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(1), 233-248.

Saruhan, H. (2010). Küreselleşme sürecinin Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Ticaret Yapısı Üzerine Etkileri (Türkiye Örneği). Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İzmir.

Sato, T. (2012). Empirical Analysis of Corporate Tax and Corporate Tax and Foreign Direct Investment. *Public Policy Review*, 8 (1):1-20.

Savrul, M. ve Azazi, H. (2019). The Effects of Political Risk and Economic Policy Uncertainty on Foreign Direct Investments: A Panel Cointegration Analysis for Selected EU Countries. *Journal of Entrepreneurship & Development*, 14(1). 87-100.

Sayek, S. (2012). Küresel Sermaye Akımlarının Gelişimi ve İleriye Dönük Öngörüler (No. 2012/95). Discussion Paper. Turkish Economic Association. 1-16.

Seliger, B. (2004). The Impact of Globalization Chances and Risks for Russia as a Transformation Country. *Eastern European Economics*, 42(1), 5-24.

Sevindik, Y. (2019). Küreselleşmenin Türk Vergi Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2003-2017 Dönemi Üzerine Bir Çalışma. Bahçeşehir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Programı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Shin, S. (2014). FDI in India: Ideas, Interests and Institutional Changes. *Economic and Political Weekly*, 49(3), 66-71.

Siddiqa, A., Hussain, T., Qasim, M. ve Javed, M. I. (2018). The Impact of Globalization on Unemployment and Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Bulletin of Business and Economics (BBE)*, 7(3), 122-131.

Sikdar, A. (2022). FDI in India and its Economic Impact. <https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/economic-update/fdi-causes-long-term-growth-of-the-economy/>, (21.01.2022).

Silveira, E. M. C. ve Dias, J. A. (2017). The Determinants of foreign Direct Investment in Brazil: Empirical Analysis for 2001-2013. *Commission for Latin America and The Caribbean* 121, 171-184.

Siregar, R. A. ve Patunru, A. (2021). The Impact of Tax Incentives on Foreign Direct Investment in Indonesia. *Journal of Accounting Auditing and Business*, 4(1), 66-80.

Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri ile İlişkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(3), 91-108.

Songur, M. ve Yüksel, C. (2018). Vergi Yapısı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 55(643), 47-70.

Susic, I., Stojanovic-Trivanovic, M., ve Susic, M. (2017). Foreign direct investments and their impact on the economic development of Bosnia and Herzegovina. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 200, No. 1, p. 012019). IOP Publishing.

Şatlı, O. (2021). Küreselleşme Aktörlerinden Çok Uluslu Şirketlerin Ulus Devlet Ekonomilerine Etkileri: Türkiye Örneği. İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS), 10(1), 152-169.

Şişman, M. ve Öztürk, O. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Uluslararası Vergi Rekabeti: Bir Literatür Araştırması. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(2), 47-75.

Tabasam, F.(2014). Impact of Foreign Capital Inflows on Tax Collection: A Case Study of Pakistan. Journal of Global and Social Sciences, (2)2, 51-60.

Tahmad, A. ve Adow, A. (2018). The Impact of Trade Openness on Foreign Direct Investment in Sudan by Sector in the 1990-2017 Period: An Empirical Analysis. Economic Annals, 172, 14-21.

Talas, M. ve Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. Türklük Bilimi Araştırmaları, (22), 149-162.

Tarhan, M. (2020). Brezilya'yı 2020'li yıllarda ne bekliyor? <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/brezilya-yi-2020-li-yillarda-ne-bekliyor/1698641>ErişimTarihi: 09.08.2021.

Tatoğlu, F.Y. (2017). Panel zaman serileri analizi. İstanbul: Beta Yayınları.

Tekbaş, M. (2019). BRICS-T Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Küreselleşme İlişkisi. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(3), 397-412.

Tekbaş, M. (2021). Ekonomik, Sosyal ve Politik Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRICS-T Ülkelerinden Kanıtlar. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (1), 57-71.

Temelli, S. ve Önal, A. Y. (2012). Vergi Yapısındaki Dönüşüm ve Türkiye. Friedrich-Ebert-Stiftung 1-16.

Tesega, M. (2021). The Dynamic Link Between Financial Development, Trade Openness and Foreign Direct Investment: Empirical Evidence from Ethiopia. Asia-Pacific Management Accounting Journal, 16(2), 179-206.

Tezer, H. (2021). Sorgulanan küreselleşme Olgusu, Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Fırsat mı? Tehdit mi?. Alanya Akademik Bakış, 5(1), 501-523.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2021). Çin Halk Cumhuriyeti Pazar Bilgileri https://ticaret.gov.tr/data/5f3b93a313b876ea88e4c9cb/CHC_PAZAR%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%C4%B0__25_%20Hazine%202021_.pdf Erişim Tarihi: 01.09.2021.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2021). Türkiye Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri 2021 <https://www.ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/yurtdisi-yatirimlar/uluslararasi-yatirim-istatistikleri/yurtdisinda-yerlesik-gercek-ve-tuzel-kisilerin-turkiyedeki-yatirimlari> Erişim Tarihi: 14.05.2021.

T.C. Ticaret Bakanlığı, YTKK Anlaşmaları <https://www.ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/yurtdisi-yatirimlar/yatirimlarin-karsilikli-tesviki-ve-korunmasi-ytkk-anlasmalari> Erişim Tarihi: 02.08.2021.

Trošić, S. (2016). Economic Globalization - Advantages and Disadvantages: The Place of Serbia and Japan in the Globalized World. In: Globalized World: Advantage or Disadvantage. Institute of International Politics and Economics; Global Resource Management, Doshisha University, Belgrade; Kyoto, pp. 108-121. ISBN 978-86-7067-222-2.

Topaloğlu, E. E., Şahin, S. ve Ege, İ. (2019). The Effect of Foreign Direct and Portfolio Investments on Stock Market Returns in E7 Countries. Journal of Accounting & Finance, (83).

Toramanoğlu, R. E. ve Gümüş, Ş. (2018). Bankacılık Sektöründe Şubeleşmenin Makroekonomik ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Panel Veri Analizi. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 6(2), 1-12

Tornell, A. ve Esquivel, G. (1997). The Political Economy of Mexico's Entry into NAFTA. In: Regionalism versus Multilateral Trade Arrangements, Ito, T., Krueger, A.O. (eds.). Chicago: University of Chicago Press.

Tunçsiper, B. ve Biçen, Ö. (2016). 1990 sonrasında Gelişen Ekonomilere (E7) Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İktisadi Kalkınma Hızı Üzerindeki Etkileri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(36), 647-661.

Turhan, S. (1998). Vergi Teorisi ve Politikası. Filiz Kitabevi. İstanbul.

Tutgun, S. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'deki Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(4), 36-49.

Türen, U., Gökmen, Y. ve Dilek, H. (2011). Ekonomik Özgürlük Endeksinin Yurt Dışına Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Türk Sermayesinin Ülke Seçim Kararına Etkisi Var mıdır?. Maliye Dergisi, 161(16), 298-325.

Türkiye'nin Sonuçlandırdığı Vergi Anlaşmaları Listesi
https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası mevzuat/Turkiyenin_Sonuçlandırdığı_Vergi_Anlaşmaları_Listesi.pdf Erişim Tarihi: 16.10.2021

TURMOB Türkiye Vergi Raporu 2019. www.turmob.org.tr > ekutuphane > download. Erişim Tarihi: 12.03.2021.

UNCTAD (2006). World Investment Report 2006.

UNCTAD Dünya yatırım Raporu (2021) <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021>

UNCTAD. Foreign Direct Investment In Russia: Is It Taking Off? [https:// unctad .org/press-material/foreign-direct-investment-russia-is-it-taking](https://unctad.org/press-material/foreign-direct-investment-russia-is-it-taking). Erişim Tarihi: 17.07.2021.

UNCTAD (2020). FDI inflows: global and by group of economies https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaeiainf2020d1_en.pdf (Erişim Tarihi: 01.08.2020).

U.S. Department of State (2021). 2021 Investment Climate Statements: Mexico. <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/mexico/>, (21.01.2022).

Uygur, E. (2012). Doğrudan Yabancı Yatırım Beklerken (No. 2012/55). Discussion Paper, 86-109. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni. 2012/55 [http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr). Erişim Tarihi: 11.07.2021.

Waldkirch, A. (2008). The Effects of Foreign Direct Investment in Mexico since NAFTA. Munich Personal RePEc Archive (MPRA) Paper No. 7975.

Waluyo, D. B. (2018). Globalisation and Deglobalisation: The Indonesian Perspective. BIS Paper, (100k). 173-182.

Warbletoncouncil, Globalization Mexico. [https://tr.warbletoncouncil. org/ globalizacion -mexico-14989](https://tr.warbletoncouncil.org/globalizacion-mexico-14989) Erişim Tarihi: 04.10.2021.

Wellington, S. J. ve Jammu. S. (2014). Foreign Direct Investment in India. International Journal of Econometrics and Financial Management, 2(3), 95-101.

Worldbank Fdi Inflows. [https://data.worldbank.org/indicator/ BX.KLT.DINV.CD.WD](https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD). Erişim Tarihi: 30.09.2020

Worldbank (2017). What Drives Foreign Direct Investments in Indonesia?. WorldBank, Washington, DC. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30944> License: CC BY 3.0 IGO.

Worldbank <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/09/16/russia-among-global-top-ten-improvers-for-progress-made-in-health-and-education> Erişim Tarihi: 18.08.2021.

Worldbank Nüfus Verileri, <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/population-ranking> Erişim Tarihi: 02.09.2021.

Vadlamannati, K. C.(2009). Indian Economic Reforms and ForeignDirect Investment: How Much DifferenceDo they Make to Neighbours?.South Asia Economic Journal, 10(1), 31–59.

Yang, Z., Pan, Y., Sun, D. ve Ma, L. (2021). Human Capital and International Capital Flows: Evidence from China. International Regional Science Review. 1-34.

Yavan, N. ve Kara, H. (2003). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1(1), 19-42.

Yavuz, A. ve Çiçek, S. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Vergi İlişkisi: Bazı Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 9(1), 69-85.

Yıldız, F. ve Sağdıç, E. N. (2021). The Effects of Globalization on Public Expenditures, TaxRevenues, and Public Debt: an empiricalevidencefromtheEuropean Countries. In Handbook of Research on Institutional, Economic, and SocialImpacts of Globalization and Liberalization,IGI Global, 287-305.

Yıldız, M. (2017). Yükselen Ekonomiler ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Siyasal-Ekonomik İstikrar Açısından Değerlendirilmesi (Doktora Tezi).Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yılmaz, M. (2013). Küreselleşmenin Oluşumuna Zemin Hazırladığı Yeni Ekonomik Anlayış: Bilgi Ekonomisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(1), 241-255.

Yücel, D. ve Altıntaş, H. (2019). Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (53), 1-22.

Zaman, Q., Donghui, Z., Yasin, G., Zaman, S. ve Imran, M. (2018). Trade Openness and FDI Inflows: A Comparative Study of Asian Countries. European Online Journal of Natural and Social Sciences, Česká Republika, 7(2), 386-396.

Zeng, S. ve Zhou, Y. (2021). Foreign Direct Investment's Impact on China's Economic Growth, Technological Innovation and Pollution. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(6), 2839.

Zimenkov, R. (2009). Role of FDI in Russia in the Development of the National Economy. Journal of Academy, 3, 5-8.